SEB. SPISY J. NERUDY

Žerty hravé i dravé

IX

SEBRANÉ SPISY
JANA NERUDY

POŘÁDÁ

IGNÁT HERRMANN.

DÍL IX.

ŽERTY, HRAVÉ I DRAVÉ

TŘETÍ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1895.

ŽERTY,

HRAVÉ I DRAVÉ.

OD

JANA NERUDY.

TŘETÍ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1895.

Tisk a papír Aloisa Wiesnera v Praze

DRAHÉMU PŘÍTELI

JOSEFU LVOVI,

ČESKÉMU PĚVCI,

VĚNUJU SPIS TENTO NA PAMÁTKU.

Můj milý!

Obírám se teď v duchu s Tebou. Vidím, jak podívav se na předcházející list, sklesl jsi zdrcen k zemi. Nedivím se Ti, rána je strašná.

Ale — nebylo uhnutí! Cítil jsem neodolatelnou touhu vyvést tímto svazkem nějakou špatnost, dedikovat jej někomu způsobem naprosto zákeřnickým, a vyhlídl jsem si Tebe. Z dobrých příčin.

Za prvé, že spisovatel spisy své vždy rád dedikuje osobám stavu vznešenějšího. Kolikkráte jsem Tě už spatřil ve vznešeném havu královském („every inch a king"), kolikkrát co vévodu, knížete, hraběte, rytíře, a k těm hodnostářům všem pohlížím já s úctou, že až dech se mně tají.

Za druhé, že se praví: „nepřátelům stavme mosty zlaté." Z čehož následuje, že přátelům se mají trhat mosty zrovna pod nohama, zkrátka, nepřátelům že má dobrý člověk prokazovat jen samou příjemnost, přátelům jen samou nepříjemnost.

Za třetí, že se mně při panující nejistotě může vždy jestě přihodit, že bych se stal nesmrtelným. V případu tak velkého, ničím nezaviněného neštěstí nerád bych ale snášel všechnu svízel sám, a připínám si Tebe k sobě.

Prosím Tě tedy, snášej tu mou dedikační bezohlednost s onou příkladnou trpělivostí, kterou jsi jak ve velkých, tak v malých věcech neosvědčil ještě nikdy.

Bývá obyčejem, že za dedikaci spisovateli něco se daruje. Nechci, abys byl v rozpacích. Mám v bytu svém skvělou sbírku předmětů, které mně vesměs scházejí, pošlu Ti seznam.

Tvůj

J. N.

RŮZNÉ.

O drobotinách.

1875.

Zcela marná řeč, že prý máme úplnou rovnoprávnost! Že je jeden občan roveň druhému, jeden že nemá za mák více práv než druhý a člověk že má zrovna tolik povinností jako jiný člověk. Já znám jednoho muže a ten nemá pražádných povinností a práv přece nesmírně mnoho. A také jistý humorista americký upozornil již na jednoho takového muže výminečného; — je tedy podobných bohužel více!

Kdybych ho v návalu zlosti zabil já, budu sedět; kdyby on ve zlosti zabil mne, nezavolají ho ani na komisariát. Chlap ten už mne často udeřil z plné síly pěstí; já nesmím na něho ruky ani pozvednout. Jeho řeč je: „dej“ a „musíš!“ — jeho poslušnosť není žádná. Strašný člověk! On je posměvač ctnosti, neslyší, když se mu domlouvá, zamítá kázeň, pohrdá duší svou, je zpurny a protivný, a přece všeobecně vážený. U starších Židů byli by ho dle páté knihy Mojžíšovy (21, 18—21) přivedli k starším města a k bráně soudu, a lid města toho byl by ho uházel kamením.

Slušný čtenář by tomu všemu snad ani neuvěřil, v našich tak zvaných spořádaných poměrech. Ale je to smutná, ryzá pravda. Vzmužil jsem se dnes, chytil chlapa

do obou pěstí a posadil ho násilně na svůj psací stolek — mámť ukrutnou sílu. A teď ho popíšu, na výstrahu všem, kdož by se s tím individuem setkati mohli.

Tady sedí! Zpupně klátí nohama, posměšně špoulí ústa. Je oděn v černé škorně, má na sobě šedivou kazajku a tmavé spodky (zapínají se v zadu). Jeho obličej je kulatý, vlasy jsou bílé jako len, oči modré jako nebe — vskutku pěkné oči! Má podle českého lokte třicet pět palců výše a říkají mu Jarouš. Je po meči synem a potomkem mého přítele a souseda (potahmo domácího pána) pana Josefa L. a po přeslici synem a potomkem paní Marie, manželky přítele téhož. A teď je už tři leta stár.

„Tedy dítě," řekne čtenář. Ano, dítě! Občan, který „o obec se nestará". Člověk, kterému do lidství nic není. Muž, kterýž má nesmírně mnoho práv, povinností žádných. Paskvil na všechnu rovnoprávnosť. Rázného politika, poctivého přítele pokroku musí slovo „dítě" pokaždé zabolet. A lidstvo pere se o každý kousek fraternity a egality, ale vedlé toho plodí a rodí paskvily na tu snahu svou neunavně dál, dětí je jako mravenců, podívej se kam chceš. Zaslepené lidstvo!

Zmíněný můj přítel má celou sbírku dětí. Zrovna tak, jako mívají lidé sbírky věcí zcela rozumných, já na př. starých pečetí a starých mincí. Nedivil bych se, kdyby měl přítel L. jednoho mouřenínka, nějakého maoriho, nějakou mongolku a pak třeba indiánku, ale on sobě oblíbil zakládat sbírku jen plemene kavkazského, únavná monotonie! Pokusil bych se popsat všechna jednotlivá čísla bohaté sbírky přítelovy, ale moje paměť je poněkud slaba. On má exempláry děvčátek všeho druhu, od té, která už chodí do školy, až k té, které se diví celá rodina, že „už sedí". Pak nějaké divoké hříbě dívčí, pak toho kluka Jarouše atd. atd.

Nejstarší říkají Liduška — proč? to se neví. Liduška chodí už do školy, do té v naší ulici. Myslím, že chodí jen proto do školy, aby mohli se rodiče za ní z okna dívat až do školských vrat, a pak zas v poledne u okna čekat, až vyjde z vrat. Vedle toho pokračuje Liduška v rozmanitých vědách, v počtech už říká: „dvakrát dvě činí čtyry“, v slabikáři už čte odstavec: „Ústa mám, mluviti umím,“ a dovede se už podepsat. Užívá-li daru písma také už ku psaní zamilovaných psaníček, nevím; lhal bych, kdybych řekl, že jsem něčeho spozoroval. Takto si chodí ke mně pro papír, péra, tužky a denně pro dva krejcary na housku, za něž si po krátkém mravním boji po každé koupí cukrlata.

Druhá se jmenuje Tóna. To je to hříbě. Tělo jde z oblouku do oblouku, ruce jsou stále ve výši, krok a skok je vlastně jedno, a obé je tancem na jedné noze, druhá noha je u Tóny naprosto zbytečná. Nemá co dělat, tedy prozatím roste.

Třetí je Jarouš, má hrůza. Pere mne, kope mne a za to musím dát ještě na „polívané“, rozuměj na cukrem polívané koláče. Činím, co mohu, abych si získal přízně jeho. Ondy jsem mu slíbil živého koně — když se dostanu jednou do noblessy, tak se neznám, slíbil jsem. Od toho dne mám ale peklo Denně mne upomíná padesátkrát, hledá pod postelí, za kamny, je li tam živý kůň, zpřevrací všechno — neboť to se rozumí samo sebou, že v mém pokoji je vlastně všechno jeho. Nevím, jak to s tím koněm skončí, budu musit zadat k Svatoboru o příspěvek.

Jarouše považují jaksi za hlavu rodiny. Musí se říci, že panuje přísně, bezohledně, se stálým ohledem jen na sebe. Je „neobyčejně duchaplný“, jako všichni panovníci.

Jeho zbožňující jej poddaní kolportují s nadšením každé slovo jeho.

„Tak se podívejte, on řek': „Maminko, jdi pro maso!“ sdělovala ondy matka se zářícím obličejem.

„Tak se podívejme!“ zvolala teta s nelíčeným obdivem.

„To je kluk,“ liboval si otec.

„Což ten!“ stvrzoval dědeček a starobný jeho obličej rozjasnil se pro celou hodinu.

Když se matka na Jarouše zahledí, sklesnou jí ruce do klína, výraz nevýslovné spokojenosti, řeknu osobní dokonalosti, rozestře se po tváři její. Ruce jí sklesnou do klínu, jako by chtěla říci: Teď už nepotřebuju o pranic ve světě dbát.

Je tomu as půldruhého roku, co Jarouš vzal otěže vlády do rukou. Installace děla se také jinde prý oblíbenou formou prvních kalhotek. Byla to slavnosť, bylo nadšení!

„Viděl ho už pán? („pán“ jsem já.) A co řek'?“ — „Viděla ho už domovnice? Co řekla?“ — „Viděla ho hokyně?“ —

Pak je tu ještě něco maličkého, to, co „už sedí“; říká se mu Manča. Váží to as půl třetí libry, má to oči jako trnky a jí to v kávě „housku i chleba“, jak teta tvrdí. Když vejde někdo s lesknoucími se brejlemi na nose nebo s hořícím doutníkem v ústech, otáčí se Manča po tom lesku a matka poznamenává s obdivem, že Manča „se kouká“. —

Dlouho již a s namáháním přemýšlím, proč asi přítel sobě tu sbírku dětí zřídil. Nevím podnes žádnou příčinu rozumnou, vždyť se to všechno nehodí ani pro akvarium! Někdy se ve mně budí myšlenka černá, děsná. Marně ji odpuzuju, vždy se zas na mne rozšklebí. A bohužel

vždy ji podporuje celá řada hotových událostí. Ale myslit si něco takového o svém nejmilejším příteli — —

Přec se nemohu té myšlenky zbavit také teď. Snad je on vlastně mým nepřítelem, snad má ty děti k vůli mně, proti mně. Co metlu na mne. — Když nemám ve veřejnosti pokoje, abych ho neměl také doma. Abych nemoh' tiše psát, tiše číst, abych se nemoh' ani vyspat.

Od rána do večera kvikot, křik, pláč a výskot. Nikde není pro ukonejšení řvoucí Manči tak příhodné místo jako na mé chodbě. Nikde není pro schovávání se tak vhodný kout jako mezi předními a vnitřními dveřmi mého pokoje, a vrzání trvá po celý den. Do žádných dveří nebouchá se to velkým míčem tak jako do mých. Nikde po celém domě není pro hudební produkce na na buben, dřevěnou trubku, píšťalu a řechtačku tak akustického místa jako zrovna před mým pokojem. A když sestra vidí nezbytnosť dát sestře pohlavek, odbude se exekuce i s následujícím na ni vřískotem a pračkou také vždy jen tady.

Nemohu děti ani cítit. Kdyby se mě někdo zeptal, koho že z dějin mám za největšího muže, řeknu také hned a bez rozmýšlení: Herodesa. Chci-li učinit obrazotvornosti své zvláštní pochoutku, vmyslím se do rozkoší betlémských vražed.

Já, jaký jsem, chytil bych každé dítě za zadní nohu, zatočil jím kolem hlavy —

Hrome, teď vrzly dvéře! — Jarouš zase, patrně Jarouš! —

Mám mu dát tu novou plechovou píšťalu, kterou ještě ani neviděl, hned nebo — —

Z domácnosti.

I.

Právě přišel otec domů. Stojí uprostřed pokoje, klobouk ještě na hlavě, hořící doutník v ústech, a dívá se, co dělají ženské. Teta sedí na pohovce a mluví hravě k Manče, sedící na stole před ní. Ty drobounké ručičky Mančiny pořád sahají tetě po očích, jako by je vyškubnouti chtěly. Matka upravuje za zády dítěte něco na stole, pokrytém zcela čerstvým ubrusem bílým.

Otci zahraje v oku lehýnký úsměv, ale nevystupuje ani na tvář ven. „Co to děláš?“

Žádná odpověď. Matka jde ke skříni, vyndá modlitební knížky a nese je na stůl.

„No co děláš?“

„Vždyť vidíš, co dělám. Odstavuju Manču, když jsi pořád chtěl.“

„Taky je už čas! Kojit dítě čtrnáct měsíců — kdo pak to jakživ slyšel! Už vypadáš sama jako šindel.“

„Když je mně chudinky tak líto!“ a matka nahne se přes stůl, aby Manču políbila do kypícího týlu. Pak se rozhlíží po pokoji a jde k oknu, na němž leží nějaká kniha pěkně vázaná.

„Ale nač ty hlouposti zde?“

„To víte," míní teta s úsměvem, „zkouší budoucnosť; chce vidět, po čem Manča sáhne a jaká tedy bude.

„Hloupostí, hloupé pověry! Rád bych věděl, co předložila vlčice Romulovi, když ho odstavila."

„Já nejsem žádná vlčice," vyhrkne matka nikoli bez patrné ostrosti. „Ostatně jsme to dělaly při Lidě a při Tóně i při Jarčovi —" dodává pak o něco zas mírněji.

„A každé sáhlo po předmětu, který byl největší, to je přirozené, hloupost!"

Matka neodpovídá a jde teď směrem ke kuchyni. Otec jí jako by náhodou zastoupne cestu. „Podívej se, co jsem Ti přines'! Je to vzácnosť, co?" a drží jí před očima kytičku ranních třešní. „Ty jsou, viď?"

Matka odvrací mlčky hlavu.

„To ti sbíhá v ústech, viď? O ty mlsná!"

„Dej je dětem."

„Nechceš? Tak snad tohleto jablíčko," a vyndává z druhé kapsy překrásné jablko. „Podívej — jako z másla."

„Ty víš, že před svatým Janem Křtitelem na ovoce ani nesáhnu."

„Ne? Ale proč?" Úsměv pod brejlemi se sesiluje a pokrývá znenáhla celou tvář.

Matce se ústa pootevrou, ale nikoli k úsměvu. Koutky rtů se níží, oko jako by se pojednou bylo obestřelo závojem. Pak s vynuceným, bolestným úsměvem pohledne na muže. „Panenka Maria, až bude pak rozdávat děťátkům v nebi po kytičce třešní, nedala by našemu Vladimírkovi ničeho. — Chceš, aby tam plakal?" dodává na to s úsměvem ještě bolestnějším.

A vyhnula se a zmizela v kuchyni.

Trochu dlouho tam byla. Když se konečně vrací, nese mohutný skrojek chleba v ruce. Ale oči jsou červeny a koutky pevně sevřených rtů se chvějí.

„Eh jdi — což opravdu takovým pověrám věříš?“ Okamžitá pomlčka. „Ať jsou to pověry,“ praví konečně alt, nyní náhle na nejhlubší tóny skleslý. „Má matka je starší a podnes nevezme před svatým Janem ovoce do úst. Kdepak mám svoje portmoné?“ A ruka jede hledajíc z kapsy do kapsy.

Teď už je na stole všechno připraveno. Modlitební knížky — pobožnosť; světská kniha — světáctví; peníze — lakotnosť; skrojek chleba — pracovitosť.

„Sáhne po skrojku, je největší,“ prorokuje otec.

Matka sklesne vedle stolu na kolena a sepne ruce.

Ticho. Hodiny cvakají hlasitěji. Manča ráda by se ohlídla, cítí, že se něco děje, a vrtí sebou. Tvář tetina, posud úsměvna, je náhle opravdova a ústy jí to lehýnce škube jako tichá modlitba. Otec odfukuje do výše mocné kotouče kouře a udělá po prstech dva kroky sem a dva kroky tam, jako by nevěděl, kam vlastně chce.

Pokřižovala se a vstala. Tak obraťte Manču.“

Obrátili ji. Dívá se po stole.

„No tak si vem, Mančinko, vem!“

Dítě se nakloní a ťápne ručkou po skrojku.

„Vždyť jsem to povídal!“ směje se otec a odchází do druhého pokoje.

Ale skrojek ručce uklouzl a dítě se dá do řvaní.

„Je už nevrlá, chce spát,“ míní teta.

Matka sahá po dítěti.

„Ne — ne! Když ji chceš odvyknout, neber ji. Uspím ji sama.“

Matka usedne a hledí, jak teta řvoucí Manču klade si na klín.

„No mlč, Mančo, budeš spát, no mlč. — Mančinka je hodná, je hezká. — No mlč.“

Letěla bělounká holubička
potkala —"

Po chvilce začíná teta zpívat přitlumeněji. „Už si brouká," prohodí k matce, která se skupení nespouští očí. A zas po chvilce šeptá: „Kouká se upřeně vzhůru."

„To vidí andělíčka strážce," míní matka a pohlédne mimovolně ke stropu.

„Už spí." A teta jde a klade dítě zvolna do proutěného košíku.

Matka vstala a jde také ke košíku. Opřela se opatrně o hybké pelestě a naklonila se k svému dítěti.

Zadívá se na ně. Zas se jí ústa otevrou, ale koutky se neníží, zas se oko pojednou obestřelo, ale ne závojem — lesklou rosou, na níž slunce svítí.

Teď se Manča lehýnce ze snu pousmála.

„Andělíček jí něco šeptá," a matce zazářil zrak, jak by hleděla někam do jiného, do bájeplného světa. Ten svět musí být neskonale, nevýslovně krásný.

II.

Je po obědě. Holky vzaly školské kabele na záda, daly pac a pusu a zmizely. Nejmladší odnesly na procházku někam na nábřeží, jeť krásný den. Jarouš ještě špičkou ukazováčku vylizuje talíř. Teď chtěl pomoci jazykem, narazil ale bradou do talířového kraje, talíř se vzepnul a pokryl mu tvář. Kluk uleknut ucuk', talíř bouch' zpět. Oči klučíkovy hledí bázlivě, přihlížel-li někdo. Ale otec, sedící vysvlíknut z kabátu na pohovce, tváří se, jako by neviděl. Matka pak, polohlasně si zpívajíc, skládá ubrousky a rovná je do hromady. Poobědní mír vane prostorou.

„Z čeho pak je to honem?“ táže se otec pohodlně.

„To je — počkej — to je —“ a držíc nakupené ubrousky mezi rukama zůstala stát uprostřed pokoje. Zpívá si to znovu, hledí přemýšlivě do neurčita. „I vždyť je to zpěv Juliin ze „Svatojanských proudů“! praví náhle.

„Aha!“ —

„Tramtáda damta, damta, tramtáda damta, damta,“ zvěstuje od prádelníku, že teď přijde velké finale z „Lucie“.

„No, tenhle quintuor pozná snad každý na světě hned dle nejprvnějšího taktu.“

„Vždyť je to sextuor.“

„Quintuor.“

„Sextuor.“

„Jarouši, viď že je to quintuor?“

Jaroušovi se zasmějí jen oči. Ani nohama si při tom nezaklátil, bylť se oddal nereflexivnímu zažívání.

„No, Jarouši, co je to?“ Jarouš neví, co má říci. Nadhrnul trochu stolní prostěradlo a pohlédl pod stůl. Šedivě chundelatý Dunaj tam dřímá a neví také nic.

„I tedy je to quintuor, chceš-li, mně je to jedno,“ usmívá se ženuška a zasedá zase k stolu. „Pánbůh ví, co to někdy do člověka vjede. Tisíc slavíčků dnes je ve mně a všichni by rádi zpívali najednou. Někdy padne na člověka truchlivost a člověk se nedovede z ní vybrat a neví, proč. A někdy zase jsem samá píseň.“

„A pak, když je člověk tak vesele naladěn, nedovede ho nic na světě do smutku rozladit,“ míní manžel.

„Ba.“

Manžel si urovnal polštář a natáhl se na pohovce.

Ženuška se opřela rukou o stůl a hledí ku protější stěně. Rty se zachvěly, poodevřely — Leonora vyšla do sadu a spustila píseň o touze za Troubadourem.

Leonora volá pořád toužněji. Najednou do toho zahvízdne z pohovky „Utíkej, Káčo, utíkej, honí Tě kocour divokej.“

Ženuška se vzdvihla a poklízí zbytky se stolu. Ale Troubadour se patrně nechce dostavit, Leonora spustila melodický svůj žal znovu. Vždy po několika taktech švihne do toho z pohovky „Utíkej, Káčo, utíkej.“

Velká, brillantní fermáta a Leonora skončila. Moment klidu. „Utíkej, Káčo, utíkej“, zahvízdne to ještě jednou a vítězně z pohovky.

„Ne — Ty máš nápady!“ usmívá se ženuška, rovnajíc teď něco ve vysokém prádelníku.

„Musí být dnes skutečně v dobré míře.“ myslí si manžel, „jindy ji hvízdot hned rozhněvá.“

Snad že prádelník útvarem svým připomíná poněkud věž — vězení — pojednou zazní před ním první takty dojemné Azuceniny ukolébavky.

Na pohovce je ticho. Manžel naslouchá. Snad přemítá o tom, že přece se nemusíme emancipace ženské tak příliš bát. Ženská zcela přirozeně se drží jen oboru svého. My mužští zpíváme všechno možné, jubilující valčík Markétčin i Vendulčinu „Ukolébavku“, Norminu zoufalost i Elsin stesk, třeba nám to ani neslušelo. Žena zpívá jen co ženě patří.

Teď se manžel na pohovce obrátil ke stolu! Zrak jeho padl pod stůl. Levá noha sklouzla pomalu dolů.

Pojednou začíná Dunaj jevit jakýs nepokoj. Vzpřímil se a usedl. A teď počíná tence, tenýnce výt — ne tlamou, jen tak nosem — zcela zvláštní vytí.

Azucena se na momenty zamlká. Dunaj po momentech zavyje znovu.

„Ty, poslouchej, nešlapeš Dunaji na ocas?“

„Já? — Copak ti napadá! — Ostatně — je možná — noha mně sklouzla s pohovky — možná.“

„Ty se ukrutně mýlíš, mysliš-li si, že mně dnes pokazíš můj rozmar. Jindy mne dělá to zvláštní vytí hned nervosní, dnes ale!“ A hlasitě se smějíc přisedá ženuška zas ke stolu a potřásá pravicí odmítavě ve vzduchu.

Jarouš položil bradu na stůl a hledí s jednoho na druhého. Oči se mu lesknou chytrácky jako domácí myšce, když vykukuje z dírky. Nebo jako novinářskému reportrovi.

Manžel se usmívá. V očích jeho zatřepetá se jiskra tajné svévole.

„Dnes na mne nejde ani dřímota. Zakouřím si trochu.“ A sahá po kabátu položeném vedle na sesli. „Dej mi ohně.“

„Prosím Tě, snad nebudeš kouřit zas viržinku?“

„Já? — Ne — totiž jen tak do polovic —“

„Takový jed.“

„Ale vidíš, jen tak trochu. Vidíš, já jsem dnes také v tak jasném rozmaru!“ A sirka šlehne.

Ženuška neříká ničeho více. Začíná si zas pozpěvovat, slyšíme duet Adalgisy s Normou.

Manžel mlsně bafá, odfukuje kouř a mluví dál, s pohodlnými pomlčkami.

„Ba, na světě není nic nad dobrý rozmar. — Co pak má člověk na tom světě jiného! — Když se podívám na Tebe a na svou rodinu, jsem šťasten, jsem v dobrém rozmaru. — Márinko, viď že jsi také šťastna?“ Vztáhl ruku po její ruce. Vřelé stisknutí.

Adalgisa, Norma náhle oněměly.

Vztáhl ruku zase zpět a bafnul dvakrát, třikrát. „Člověk má se ze štěstí těšit, dokud je má. — Beztoho se nikdy neví, jak dlouho potrvá.“

„E jdi, jakpak to zas mluvíš!“

„Blázínku, copak bychom my mohli za to? Dnes jsem zdráv — já jsem vůbec chvála bohu zdráv — ale zítra může přijít něco —“

Ženuška pojednou vstala. Učinila několik rychlých kroků doprostřed pokoje, pak vlevo k posteli a začla tu něco rovnat. Snad ležela pokrývka trochu na křivo.

Manžel se dívá nehybně před sebe na stůl. „A kdyby jsi mne měla dnes neb zítra přežít — no což. Ty bys byla dětem vždycky dobrou matkou —“

Okamžik naprostého ticha.

Teď vyskočil náhle také on. Již drží ženušku v náručí. Násilně obrací její obličej k sobě — po její tváři splývají bohaté slzy.

„No tak — vida — už je po rozmaru!“ směje se jí. „Ale bláhová — copak mne neznáš? Zakládala's si, že Ti nemůže nic dnes rozmar pokazit — a už je to — no — poslouchej — dej mně hubičku — ale sladkou, bez slz!“

Ženuška se brání.

„Ty bláhová! Ví, že ji jen zlobím —“

„E jdi — Ty jsi —“

„No koukej — pojď — zazpíváš si Adalgisu, budu Tě doprovázet — pojď, už jsi si ji dávno nezpívala — víš?“ A vede ženušku s jemným násilím do vedlejšího pokoje, kde stojí piano.

„Když Ty tak vždycky mluvíš!“

„Ale mlč — vždyť já Tě přežiju! A pak se ještě ožením — šestnáctiletou si vezmu — já vím, že mi ji budeš přát, viď?“ Lituju, že musím zaznamenat, v okamžiku tom že přihodila se teď zcela opravdová hubička. Nejspíš, že ženuška neměla se proti ní náhodou dosti na pozoru.

Manžel dostal ale skoro v tomtéž okamžiku ránu plochou rukou do ramena. Ale jen zcela malinkou ranku, abych tak řekl.

„Kdepak je partitura „Normy“? Kam's ji dala?“

„Tamhle jsem ji položila,“ a hlas se ještě trochu zajiknul.

„Tak pojď. Tadyhle je to. Dej pozor — recitativ B-dur, modlitba sama Des-dur — pozor!“

„Počkej, já si musím ještě pro šátek.“

Manžel hledí za ní s úsměvem.

„Hm — hm“ a ruka přetřela šátkem obličej.

Manžel trpělivě preluduje.

„Hm — Jak pak začíná text —“

„Prázdný je háj posvátný, obřad je skončen. — Tedy B-dur, pozor!“

Tři králové.

1877.

Přemýšlím o „Třech králích". Zrovna před půl hodinou byli u mne. Zaklepali dvorně a sotva že jsem otevřel, ohlásili se sami slovy: „My tři krále, my jdeme k Vám!" — K Vám! A já myslel, že králové každému tykají!

Ustoupil jsem v slušné uctivosti do pokoje a oni šli za mnou. Zůstali stát hned u dveří, snad jim byla prostá má jizba až příliš chuda. Já ale, překonán dojmem nenavyklým — králové mne navštěvují velmi zřídka — klesl jsem na sedadlo. Stáli a zpívali si. Naslouchal jsem, hleděl jsem — ba vpíjel jsem se v jich vznešené, královské postavy. Každý z nich byl vznešený skoro přes loket. A bylo mně, jako by jizbou vanula peruť velebnosti.

Dozpívalo a nastalo ticho. Poněkud trapné, přiznám se. Monarchové koukali se na sebe, začali přešlapovat a na jejich tváři jevila se jakás ouzkost. To je zcela přirozeno, neboť „ba velmi úzkostně stojí se to na výši lidstva," stojí napsáno u Grillparzra. Cítil jsem, že konečně se musím odhodlat a začít Ale o čem jen honem mluvit!

„Monarcho," pravím konečně k tomu, o kterém jsem soudil dle jeho bot, že patří z nich k nejstarš mu panov-

nickému rodu, „pokud vím, odpočívají Tvoje tříkrálovské kosti v kolínském dómu nad Rýnem. Pěkný kostel — tuze pěkný — — jak náleží pěkný —“

Oslovený učinil svými vznešenými ústy jakýs zcela zvláštní pohyb, kterému jsem nerozuměl. Vypadal tak, jako když neurozený člověk otevře hubu.

„Který pak z Vás,“ pokračoval jsem zas, hledaje nit rozmluvy, „který pak z Vás je — Kaš — párek?“ — „Kašpar“ mně totiž nechtělo přes jazyk, zdálo se mně trochu neuctivé.

„Hihihi!“ znělo to v skupení královském. — „Tenhle ten je Kašpar!“ vypravil pak jeden ze sebe a ťuknul prstem souseda pod lopatku. Ťuknutý se zachvěl, polechtaloť ho dotknutí prstem. Vida, Koubek má pravdu, že „jsou králové lechtiví“!

„A který pak je ‚černej v zadu‘ —?“ ale sotva jsem ta slova pronesl, zahalil jsem si studem tvář. Cítil jsem, že jsem byl pronesl něco náramně neslušného.

„Tenhleten je černej v zadu,“ znělo ze skupení. Udiven jsem pohledl vzhůru.

„A jak pak se jmenuješ, Ty třetí?“ ptám se dále.

„Josef Malina.“

Tak! Sáhl jsem si na čelo — nová záhada! Jak známo, vypravuje nám svatý Matouš jediný z evangelistů o „mudrcích přibylých od východu“. Nenazývá jich králi a nezná také jejich jmen. „O sedm set let později,“ četl jsem kdesi, „tvrdil najednou učený bohoslovec Beda, kněz northumberlandský, že byli potentáty a jmenovali se anglickými jmeny Kašpar, Melichar, Baltazar. Pozdější učení bohoslovci tvrdili, že se jmenovali jinak: „Apeles, Amarus, Damaskus — Ator, Sator, Peratoras — Magalach, Galgalath, Satracen —.“ A tu přijdou ti potentáti sami a jeden z nich tvrdí, že se jmenuje Josef Malina.

Přistoupil jsem blíž, abych jim holdoval. Potentát Malina měl u košile odtržený límec a na obnaženém krku krvavý pruh, jako by ho byl někdo teprv před chvílí nehtem rejp'.

„Monarcho, Ty jsi se pral!“ pravím uctivě.

„To mně udělal tadyhle Krystl!“ žaloval monarcha na monarchu vedlejšího. Mne projela myšlénka přímo ďábelská — my demokraté nestojíme přece jen za nic! Jak pak, myslím si, kdybys mezi ty tři krále rozsil símě nesvornosti! Kdybys jim dal sumu, která se nedá třemi dělit!

Sáhl jsem do kapsy a vyndal pět krejcarů. „Tadyhle je na paklíček tříkrálového,“ povídám. — „Hihihi!“ chechtali se potentáti. Ještě jsem je poprosil, aby šli cestou jinou nazpět do své vlasti, aby se nevraceli víc ku králi Herodesovi a neprozradili mu, kde mne našli. Pak jsem zavřel za nimi dvéře.

Po chvilce strhl se venku strašný řev a vyskočil jsem od stolu. Když jsem otevřel, slyšel jsem, jak dva králové rychle capou po schodech dolů, třetí seděl na zemi a bečel. Byl to král Krystl. „Štěchovský mě fackoval!“ bědoval úpěnlivě. — Tedy Štěchovský, Malina, Krystl! — Š + M + K + —

Starý mládenec na bále.

Sólová truchlohra.

1868.

„Tak — v garderobě mne sloupli a jsem tedy zde i točím mezi prsty taneční pořádek; tužku jsem už schoval pro svou pradlenu. Velký sál bílý a modrý — dobře; malý sál žlutě a červeně — třeba také dobře: ve výklenku mezi oběma amor mezi květinami — „schalkhaft“ řekne zítra „Bohemie“; sloupy jako dívka chystající se na bál, s věncem sice už na hlavě, teprv ale v jediné bílé spodničce; sochy, medaillony, boskety — přečtem si až zítra, jak to bylo krásné!

„Vlastně bych tuze rád věděl, proč tu jsem vlastně! Nu ano, člověka to musí dopálit, když mu pořád říkají: „Ty's už stále mrzutý starý mládenec.“ Já stále mrzut, na něhož mrzutost leda mezi 15. a 1. někdy zasedne; já starý mládenec, který musí ještě půldruhého tuctu měsíčních termínů svým věřitelům uplatit, nežli přijde do „nejkrásnějších let“, jež začínají od 35 a končí s 65; já, který ani tak netloustnu, abych podzimní kabát nemohl zase s jara obléknout! I dal jsem sobě udělat čamaru s usedlejšími šosy, dal namazat lakýrky — jak pak přec vypadám? — Nu, ujde, učesán bych sice moh' být líp — ale nechci. Aby mne moji soudruhové z navyklé

hospůdky viděli! Jen dva — tři dny tam nejít, člověk by odvyk', ušetřil by peněz, zdraví, času — najíst se člověk může všudy! — Copak budu dnes jíst! Řízky, telecí řízky, na bále nejedí ani nejstarší gardedámy jiného než řízky! — Co asi mají dnes kamarádi v hospudce? Počkejme, dnes je středa, dnes máme drštkovou polívku, ta bývá plna ok, a pak dušené ledvinky, já dušené ledvinky tuze rád, dušené ledvinky patří k mým slabostem a do omáčky spotřebuju vždycky tři chleby! — Ale řízky jsou také dobry, jednou za čas! —

„Sedněm si tamhle pod galerii, to místo výhodné: krásu vidíme všechnu pohodlně před sebou a gardedam za svými zády nevidíme. Všechna úcta k mateřské lásce; ale na bále, kdy matka očima do všech obličejů naslouchá a ušima na každé slůvko hledí, zda, komu a jak se dceruška líbí, tu je mně ten zkamenělý úsměv v mateřské tváři protivný jako každý petrefakt. To je mně zjevná mrzutost v doprovázející otcovské tváři, ta zřejmá touha otcovských šosů po pětikrejcarové bulce stokrát milejší! — Nu a co tedy vidím!? — Smíšeninu, jakou jsem už stokrát viděl! Vše je zas pohromadě, od toho prvněbálového, šestnáctiletého srdéčka, které se po celou noc chvíti nepřestane a vzdor unavení dříve doma pak neulehne, pokud nenapíše ještě nějakou stránku do pečlivě schovávaného denníku a na konci stránky — poněvadž už maminka příliš hubuje — jen ještě několik znamení přemýšlení neudělá, od toho mladistvého srdéčka až na ty „zralejší," kolem čtyrmecítmaletí hrdinně se kroužící dámy, které na své mladší „sestřičky v Evě" hledí jako na pečivo paní sousedky, když pěkně kyne, a na „zralejší" mužské tímže pozorujícím, chladným okem, kterým dívají se do hrnku, když z čerstvého másla vyvářejí pro zimu šmolc. Vše je zas pohromadě, od naka-

deřeného, na každý pohyb opatrného a přec nebesky nešikovného posluchače prvních základů právnické moudrosti, který se snaží být stále duchaplný, taneční pořádek úplně popsaný má, snad nějakou kytičku k ránu uloví, najisto ale nějaké vyznání lásky učiní — nestojiť ho nic—až na ty několikaleté již sloupy praktického života, jimž je to jedno, koupí-li sobě bálový vstupní lístek nebo promesu, jižto buď netančí a velmi okázale se ušklibují, nebo tančí a pak po každém kousíčku tanečnici řeknou: „Oh já bych ještě“ — ne, slovíčka „ještě“ nepronesou, řeknou jen: „Oh já bych překonal všechny ty tanečníky zde, — když je ten Žofín tak malý!“

„Povídají, že nyní rozkvétající generace je zvláště, neobyčejně krásna. Přijde na to, pro koho! My, posuzovatelé vzdělaní, cestou vybroušené zkušenosti vracíme se zase k primitivním názorům národů prostých a nevzdělaných. Dívám se na ty krásné a nejkrásnější a bručím sobě tatarskou národní:

I děvče nehezké je muži sladké,
a hezká, oč je hezčí nehezké,
víc o to život ztrpčit dovede —

„Tamhle ta blondýna by dovedla život tuze „ztrpčit!“ To je holka — prokletě — k té by se to zpívalo: „Zorajdo má, Ty's anděl můj“ a da capo: „Ty's anděl můj!“ — „O posvěť Ty mne k činu“ — — nikdo by neuvěřil, jak těžko se po třicítce přikročuje k činu, k ženitbě — ale ty blond Zorajdy, ne, ty jsou tuze nebezpečny; ledové květiny na okně; když je nejvroucněji polibíš, roztajou na ledovou vodu; a to chladné oko, to strašné oko! Nejlepší je pro hospodářství takový domácí, přihnědlý bramburek —

„Abych se takhle oženil, co by tomu říkali moji soudruhové!? Teď se už scházejí, chlapíci, ano věru že už, a nosí se jim dršťková. Pak se budou bavit, že nejdu — já se také bavím! Ano, bavím se, vždyť člověk toho tolik vidí! — Jaké pak jsou letos toilety!? — Inu, jak vidím, nic zvláštního. Lehké látky v barvách národních, mezinárodních a pronárodních, tak zvaných moderních čili nekurážných. Střih smělý, nůžky krejčovské zajíždějí na dvanáct palců pod bradu, úplná dekolletáž! Jak nevinně dívají se ty dívčí oči do světa! — Jen o vlásek hloub, ne — to ne; kdyby toho ale móda žádala, pak ovšem třeba o pět copů! Nu: „Divák má mít z výtvorů módních požitek fysický i esthetický“ — dobrá; „jen ta toiletta je krásna, která přirozenou krásu v pravém světle objevuje“—dobrá! Aby se ale nemyslilo, že pantáta nemá peněz, nebo že mu slečinka není dosti drahá, přidalo se všechno nahoře „ušetřene“ dolů na šlep. Škoda, že už nemáme pážata, to by bylo podívání, až by při kvapíku lítali jako kulička na provázku kolem svých velitelek! A ty frisury, ty frisury! Vysoko, že oko nepřehlídne, široko, že oko nedohlídne, zcela jako v „zemi středu“, u „dětí slunce“, id est v Číně. V Číně mají pro noční spánek na ty frisury zvláštní pouzdra, takové dřevěné polštáře, u nás není nočních futrálů třeba, frisura se sundá a pověsí prostě na hřebík.

„Ale hlad už mám — a mně se zdá, že — zívám! — — Tu máš! Upadl mne taneční pořádek na zem, nespozoroval jsem toho a zdvihla mně jej sedící za mnou paní, dobrá moje známá, kterou jsem ale přehlíd'. „Hele, Vy nemáte ani jediný taneček zaznamenaný,“ pravila, „Vy musíte tančit s mou dcerou — hned přijde!“ — Nu to by mně ještě scházelo! Je-li to ale tahle ta, která sem přichází — konečně — nějaká čtverylka —. Ne, není, škoda!

Sestra jiné, mladé paničky vedle mne. Mladá gardedáma je nějak hněviva. „Pořád se necháš držet od něho za ruku!“ kárá. — „Viď, závidíš mi to!“ škádlí sestřička. —

„Tak, teď sem nesou také ještě omdlelou! — Vida, a je to moje slíbená tanečnice! Maminka nesvoluje k žádnému rozšněrování — ó té ouzkostlivosti mateřské, vždyť přec není slečinka loutkou s falešným, jen „jakoby živým“ tělem? Dobře to vyvedla: Mladý, velmi úslužný a přívětivý doktor přiběhl s otcem. „Nejste zdejší hospodský?“ tázala se maminka.

„Aby mně takhle při čtverylce omdlela zase! — To bych byl blázen! — Teď mám ale příčinu — a zrovna to cítím, jak mně ta dršťková čpí do nosu! — Půjdu s referátem ke kamarádům! — Ale — promessa by byla lepší!

———

Po funuse s křížkem?

1876

Spěchám, až se mi pot s čela lije. Už je tu konec masopůstu, za osm dní, a ono je velmi snadno možno, že ještě síla svobodných, svatbychtivých mužů svým ideálům se posud nevyjádřilo, z nerozhodnosti, z ostýchavosti, nebo z čehokoli, a že potřebují jen lehýnké pošťouchnutí loktem ku předu, jen trochu věhlasné rady mé, které jsem jim, až hříšně nedbalý, posud nedopřál.

Jen žádnou ostýchavost, pánové! Nebojte se děvčat a byť se stavěly sebe necitelnějšími! Jen ty, které jsou ze dřeva, nejsou lásce přístupny, a o dřevěné není co s'át. Amor bydlí v každém dívčím srdci, a to srdce učinil pánbůh slabé. Věřte, „řekne-li děvče veřejně, že o lásku nestojí, že zajisté se tajně v ní tuze pilně cvičí.“ Vzpomeňte si na onu Američanku, která se divila, proč as mužští tak běhají za ženskými: kdyby toho nechali, ženské že by jistě přišly samy. Zvláště máte snadno vyhráno, chcete-li se oženit vůbec, nestůněte-li láskou zrovna k jisté dívce. Nejsem tak nezdvořilý jako známá italská ritornella, která praví: „Vy mládenci, chcete se oženit? Právě přibyl do přístavu koráb s nákladem panen, deset se jich dává za groš jako sušené fíky“ — ale je těch vdavek chtivých vždycky dost, mluvím zde na základě výroků největších učenců.

Pro pána boha, jen se nepodceňujte! Myslíte-li někdo, že nejste hezký, co na tom? Nešla krásná Desdemona za ošklivého mouřenina? Co bůh se Zevs krásné Evropě také nezalíbil, zalíbil se jí teprv proměněn v hodně ošklivé zvíře — tedy? Kdo ví, kolik najde dívka krásných vlastností při vás, o nichž vy sami ani nevíte! Přečtěte si v slavném Gil Blas, co praví Mergelina: „Ach! Markose, buď nejsem jako jiné ženy nebo znáte Vy vzdor dlouhé zkušenosti své naše pohlaví posud příliš málo, myslíte-li, že některá při volbě své zvláštními přednostmi určována bývá. Soudím-li dle sebe, zamilují se, aniž by věděly jak. Láska je duševní zimnicí, je chorobou, ano jakous zuřivostí, která na nás přichází jako na němou tvář. Tedy ani slova více o tom, že Diego není hoden náklonnosti mé. Miluji ho a nalezám při něm tisíc krásných vlastností, jichž — Vy nepozorujete a jichž on snad také nemá.“

Také nedbejte toho, jste-li první. druhou nebo třetí láskou. Ani nestůjte o to, abyste byli první. Saphir praví, že první láska dívčina vždy padne na někoho nehodného. A nemiluje mladá vdova vždy ohnivěji, než jak milovala kdys v „pitomém noviciátu lásky své“? První, druhý nebo třetí, to je všechno jedno. Prstíček ženské ruky je tak zařízen, že se na něj navlékne snubní prsten s jakýmkoli jmenem. Cituju zase jistého učence, pravím-li, že děvče dívá se na každého mužského jako na vykupitele, který s ní může sejmout dědičný hřích „panenství“ a dát se pro ni přibit na kříž manželský. Mnohá by si vzala třeba kočího svého otce; ale tatínek už bývá takový, že tomu nedovolí.

Jen vyznejte honem lásku a žádejte o ruku, oženit se proto pořád ještě nemusíte. To asi není pravda, že muž, chce-li vůbec, nepřišel by k tomu, vysloviti se. Snad se nevysloví proto, že vidí rozhodný koš; má-li

ale jen nějakou naději, není překážky ve světě, která by ho zdržela. Zajímavé by bylo statistické datum, kolik vyznání lásky do roka učiní se na př. v českém národě, v kterém kraji nejvíc a mnoho-li v Praze zvlášť. Někdy vědí dva lidičky, že se milují, a ví to o nich každý, aniž by se byli nějak formálně vyslovili; učinilo se to tak samo sebou. Kdo pak by chtěl být tak hloupý a dávat nějaký návod! Nějaký čas známost, s počátku lehýnké, neopětované stisknutí ruky, pak silnější a již lehýnce opětované, pak několikeré začervenání se s jedné, několikeré zajiknutí se s druhé strany, pak slůvko k slůvku a již se najde formule, — každý by přisahal, že zcela „originální“, která musí as bavit každého a nejlepším přátelům se následujícího dne vypravuje asi padesátkrát. Někdy pomůže zkušená maminka trochu — „má dcera často o Vás mluví“, „už se dnes Tonynka dvakrát po Vás ptala“, a t. p. Někdy se učiní vyznání oustně, někdy písemně, což je pohodlnější, a stojí všeho všudy, papír, obálku a poštovní známku počítaje, na nejvýš deset krejcarů. Někdy se vezmou Jablonského básně a podškrtnou se tužkou slova: „Miluješ mne, andělský obraze?“ — Kniha, čítacím znamínkem zrovna na místě tom opatřená, půjčí se dívce, a když přijde kniha zpět — na brzké vrácení se naléhá — hledá se, není-li nejbližší „miluji“ nebo „ano“ také podškrtnuto. Ale pak se musí kniha držet proti světlu, neboť dámy nemívají tužku po ruce a podškrtávají špendlíkem. Někdy se přenechává věc náhodě. Jako učinil jistý pán, který dvořiv se nápadněji dámě po delší čas, myslil, že tato má právo očekávat, že on se buď již jasně vysloví, buď rychle již půjde. Pán jí nabídl na plesu mraženého a umínil si, bude-li sobě přát „malinového“, že o její ruku požádá hned, pakli ale „citronového“, že toho nechá být. Dáma

netušíc ničeho řekla „maliny“ — a teď už mají dvě děti spolu.

Anglický časopis „Saturday Review“ měl před nějakým časem o předmětu tom zvláštní článek. Vypravoval tam několik příkladů prohnanosti mužské, dva z nich uvedu zde.

Jistý farář mladý, Anglikán, cestoval po Svaté zemi a byl vyzván, aby se připojil k veselé společnosti, při níž byla také velmi bohatá dívka, k tomu velmi bohabojná. Farář byl hezky zticha, teprv když seděl u její nohou na svahu Olivetské hory, kde se Jerusalém před nimi prostíral, vyznal jí ohnivě lásku svou. Která pak bohabojná a poetická dívka byla by za tak vybraných okolností odolala měkkému barytonu a dvěma mladým, tmavým očím!

Jistý důstojník zas byl na dovolené. Dovolená již docházela, ale s malou koketkou, do níž se byl důstojník zamiloval, nemohl přijít k pražádnému konci, ani slůvkem nechtěla se vyjádřit. Dovedl toho tedy, že vystoupla s ním nahoru na věž, odkudž on krajinu kreslil. Jakmile byli vyšli až nahoru, zavřel dveře, stáhl klíč a přisáhal pak slavně, že neslíbí-li mu, že sobě ho do měsíce vezme za muže, svrhne se dolů i s klíčem. Holčička se rozplakala a bylo to.

Mám příjemnou obavu, že přicházím s křížkem po funuse. Masopust byl trochu dlouhý, příležitosti bylo víc než dost. Ale setkal-li se někdo s takovou malou koketkou a vidí-li, že by ani do popeleční středy s ní ničeho nepořídil — se svatovítské věže je vyhlídka tuze pěkná.

Popeleční myšlenky.

1876.

„Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris!“ — Br! — Beztoho to páni páteři říkají lidem jen ze špekulace. Když začnou to své „memento“, chtějí vlastně říci: „Spoř, člověče, neboť funus je drahý!“ — a když palcem a popelem při tom namalují na čelo křivý, neozdobný kříž (to dělají zdarma), malují tím jen duchaplnou illustraci k slovům svým a chtějí jen říci: „Za málo peněz je ukrutně málo muziky!“

Což, ono se to řekne „umřít“! Taky by člověk konečně neměl nic podstatného proti tomu, ačkoli je hlavně to poněkud nepříjemno, že umírá člověk vždy za živa — zcela hloupé zařízení přírody, která mohla umírání odložit také až někdy po smrti, když bychom více o tom nevěděli. Ale ten funus! Všude slyšíme naříkat na „zlé časy“, na „těžký výdělek“, na „krach“, a zatím, když jde člověk po ulici, potká funus za funusem a vidí, že přec nemůže být tak zle, když sobě lidé pořád ještě dovolují tak drahý výdaj, jakým je u nás smrt. Dá se to vysvětlit jen tím, že umírání je u lidí pořád stejnou módou, a pro módu že lehkomyslný člověk obětuje poslední krejcar. Mohu dát svým nepřátelům příjemnou zprávu, že já asi ještě neumru — nemám

skutečně peněz k tomu. Člověk si teď vydělá sotva na živobytí, jak pak teprv — —

Pak prý není člověk užitečné domácí zvíře! Povídám, že ještě mnohem užitečnější než husa nebo ovce, kráva nebo kůň! I ten, který nebyl za živa k praničemu na světě, sotva že umřel, již pomahá celému stu lidí k živobytí. Nemluvím ani o dědicích, pod jichž vřelými slzami puká pečeť kšaftu, ba ani o slavném vysokém eráru, jenž z dědictví béře procenta nebo po případu při tak zvané kaducitě sám dědí, ale mluvím o těch, kterýchž činnosť se budí a jimž ta činnosť přináší zasloužený peněžitý užitek. Ten, který je dost zámožný, aby sobě mohl dovolit luxus smrti, může věru s hrdostí pohlížet na dlouhou řadu lidí, jimž je ta smrt jeho podporou. Jsou celé třídy lidstva, které se živí jen a jen smrtí A rozdělují si mrtvé na „extra dobré“, „prostřední“ a „mizerné“.

Mnohý rozšafný připlácí si na smrt už dlouho za živa. Přispívá do některé pohřební „assekurace“ nebo do „pohřebního bratrstva“, může sobě zcela směle říci, že si na smrt uspořil a že zároveň živil pana kasíra a opilého pana poslíčka, který na knížku měsíčně „pohřební krejcary“ vybírá. Je to jakés pohřební hokynářství; u hokynářů, jak známo, jde také všechno „na knížku“. Toto abonnement je zvláště u chudších tříd v obyčeji; chudý je, co se týče pohřbu, nejchoulostivější a nejvíc se bojí babských pomluv. Jen jednou jsem slyšel srdnatého muže — byl ševcem — který tvrdě a neúprosně panu poslíčkovi odseknul: „Já na svou smrt nedám ani krejcaru — však oni si mne nenechají!“ — Ženské — staré totiž — činí za živa ještě jiný výdaj, zaopatřují si rubáš, čepec a růženec, a vědí alespoň, jak budou v truhle vypadat, což je u ženských konečně věc hlavní.

Pak, když se člověk tedy odhodlal, že již umře, jde to s peněžitými výdaji utěšeně rychle. Nejdřív je tu celá řada těch, kteří „u brány věčnosti“ vybirají mýto. Lékař a lékárník, obsluhující jeptiška, advokát a jeho písař, kněz, který přichází s posledním pomazáním, kostelník, který nese před ním lucernu, ministrant, který k tomu zvoní. Kněz má co sluha nebeského království ze smrti výdělеček nejpěknější. Štola pochází sice ještě z dob Marie Theresie, ale „průvod ke bráně“ není v sazbě žádné, a pan farář vadu tu napravuje ochotně výdatně. Za smuteční mše, katafalk, pokrytí stolic pro příbuzné černým suknem, svíce, černé odznaky a kříže na oltářích kápne též hezkých zlatých. Také kostelník umí dobře počítat; povídá se, že na sebe nezapomene ani při největším pohnutí. A rozumí se rovněž samo sebou, že ministrantovi každý pořádný mrtvý musí též pomoci alespoň ku dvěma košíkům jablek. Nejdřív dostane diškreci při zaopatřování. Pak, když černý křížek před průvodem donesl až k bráně, strká čepici svou do všech fiakrů a drožek a ani z pohlavku si nic nedělá. Pak přisluhuje při mši — zase diškrece. A ještě jedna diškrece! Dává se totiž zvonit umíráčkem. Stran toho zvonění se řekne faráři, farář to řekne kostelníkovi, kostelník to řekne pulsantovi, pulsant to řekne ministrantovi, dá mu dva krejcary a ministrant to odzvoní. Někdy ošidí ministrant i kostelníka. Doběhne ještě před ním k některému „obstaravateli pohřbu“, aby mu sdělil, že ten a ten pán hodlá dnes nebo zítra nejspíše již umřít — kostelník by za to dohození dostal třeba pětku, ministrant dostane pět šestáků — zaplať pánbůh za ně! Máť ministrant chudou matku a jí nesmírně rád „krémky“.

Obstaravatel je ihned v domě smutku, třeba

již ve čtyry hodiny ráno, aby ho jiný nepředešel. Naměří mrtvému, ještě než vychladnul, truhlu a už je s ní zde. Někdy se seženou dva, tři obstaravatelé, vynadají si, poperou se, nechají se vyhodit. Stalo se již, že jeden dal mrtvého do rakve své, druhý ho ale vyndal a dal ho zase do své — zábavné podívání, jako na kašpárka, když zachází s králíkem a židem. Máme uvést legii ostatních? Zbožnou stařenu, která se ještě někdy někde, ale již zřídka kde, najímá, aby u mrtvoly noc přemodlila? Kytkářku, která plete věnce a v zimě do nich vplítá tak pěkné papírové růže, že vypadají jako nastrouhaný křen? Regenschoriho, hudebníky, krejčí, modistky, rukavičkáře, voskáře, „erbovní“ malíře, klempíře, fakulisty, fiakry, drožkáře, obecní nosiče mrtvých, koláře, kteří shotovili krásné pohřební vozy, aby slavná obec mohla vyhověti důležité potřebě časové a učinit pohřby dražší, pak hrobníky, jich nádenníky, pak železníky, sochaře, kamenníky, zedníky atd.? Neměli bychom zapomenout ani na ty svaté obrázky, kterými se mrtvola v rakvi obkládává. Ty obrázky pocházejí od zvláštních firem — smíchovský Moulini měl s nimi největší obchod, v hostinci „u Přemysla“ měl celý velký sál zřízený jen co sušárnu na svaté, a dodělal se pomocí všech svatých a světic božích pěkného jmění. A nesměli bychom zapomenout ani na žebráky. Na ty, kteří jsou na hřbitovech (samí prý bývalí hrobníci a hrobnice — on ale zatím ani jediný hrobník ještě nezemřel chud), i na ty, kteří hned po rekviích stisknou se kolem truchlících, rukama kolem obličejů šermují, řvou a v kostele se perou. „Vyvázneš-li,“ poučuje jistý filosof, „z takového chumáče, aniž by ti u kabátu šev prasknul, drž se krejčího svého, lepšího nenajdeš!“

Teď nám v Praze také zavedli „Entreprise des Pompes funébres“ — tuze pěkná věc! Spojuje výtečně důstojnost průvodu pohřebního s komičností průvodu maškar. Hokynář domácí pán umře a v čele průvodu kráčí „panský myslivec“ v plné parádě — „buechsenspanner“ se mu říká v Praze — a dvacet jiných „panských myslivců“ jde kolem vozu. To je tuze krásné! Vždycky, když vidím, jak ti čahouni táhnou s tak komickou grandezzou, s tak nehybnou tváří, mám chuť zalechtat některého pérem v nose, zda-li by kejch'. A pak ty černě potažené smuteční kočáry panské s těmi černě potaženými kočími a lokaji panskými. A pak ten černě potažený portýr panský, který se postaví před smuteční dům nejakou hodinku před pohřbem, nejspíš aby se nahromadily děti a byl nepořádek trochu dřív. Má rudý, kulatý obličej, třírohý klobouk a velkou hůl. Hůl postaví na zeď, vyndá piksu a baví se živě s některým známým. Vždycky čekám, nevyndá-li také láhev s alašem, ale ještě jsem ho při tom nepřistih'. Snad alašem pohrda.

Koblížky.

1876.

Ondyno napsal kdosi: „Masopůst liši se teď od postu jedině tím, že není mezi oběma už pražádného rozdílu“. Ten výrok má na sobě veškery známky „moderní duchaplnosti“, je totiž zrovna tak hloupý jako je chytrý, zrovna tak prostý jako zas strojený a hledaný. Ale pravdivý je! Lidstvo tančí teď právě tak v postě jako tančilo v masopůstě, čím se bavilo před Popelcem, baví se nadál po Popelci, a kdo se v postě snad skutečně postí, lze s jistotou soudit, ten že už v masopůstě se postit — také musil. Hříšné lidstvo! Půjde-li to tak dál, budou si lidé naposled v červenci do kávy drobit vánočky a o Velký pátek opikat jitrnice, na pekařských krámech budou „martinské roháče", „posvícenské koláče“, kulaté „dušičky“ a „všech svatých kosti“ se válet beze všeho rozumu po celý rok, a my klesnem tak hluboko, že budem jíst vždy to, nač budeme mít právě chuť. Byl jsem minulou neděli — třetí to postní — pozván u své tetičky, a ta, ač zbožná paní, mně předložila k desertu — koblížky! Svůdně červené, hříšně vonné — jsem dobrý křesťan, ale koblížky jím nesmírně rád. Jsou, abych se tak přiznal, jednou z mých „prvých lásek“. Nepochopitelnou náhodou zůstal jsem alespoň této lásce věren.

Nestydím se za něžný, měkký ten cit. Neboť: koblížky jsou dobry. A nemá pravý muž lnout ke všemu dobru? „Volně, směle vystup a s důrazem žádej, co dobré," učí básník. Ale básník nemínil, že máme si dobrého žádat jen o masopůstě, já mu rozumím, že můžem, ba že máme po míse s dobrými koblížkami sahat po celý rok, neboť „co dobrého, je věčně pravdivé". Věčně, ne jen tenkráte, když zpíváme:

masopůst, masopůst —
jen mne, holka, neopusť!

Arci platily koblížky do nedávna co pečivo výhradně masopostní a není pražádné pochybnosti, že nám byl masopůst už k vůli nim dobou nad míru milou. Dítě se učilo podle nich poznávat určitou dobu kalendářní. Při masopostních hostinách, při slavných svačinách, při bálech měly svou úlohu důležitou. Někdy ji vyplňovaly ochotně až příliš. Jednou si nás několik známých uspořádalo piknik. „Piknik" to je to, když se tančí a když páni dají k tomu peníze a dámy něco jíst. A cokoliv přicházelo v ustanovený večer důstojných dam se svými dceruškami, každá přinesla pyšnou mísu koblížek a měli jsme těch mís sedmnecítma. Zrovna tak, jako jistá nevěsta v nezapomenutelně slavnostní svůj den svatební dostala od pozvaných hostův dar svatební třináct petrolejových lamp (svědkem toho je mně básník Adolf Hejduk, jenž dal také jednu).

Před několika dny vykládal vídeňský „Fremdenblatt", že prý původ koblížek „sáhá až do dob mythických". Důkaz si lakotně nechal pro sebe. Náš Hanuš to ale ve svém „Kalendáři bájeslovném" praví zcela určitě, že „naše masopostné koblihy jsou zajisté co zvláštní pečivo

sváteční původně jakýmsi symbolem, jako vánočka.“ Praví-li jinde zas, že „masopostné hody byly původně jarní svátky“, je pro můj důmysl zrovna hračkou rozhodnout, že buclatá, kulatá, svítivá, červená koblížka není praničím jiným než obrazem věčného slunce. Náboženství těch, kteří se klaní slunci, není tak příliš hloupé! Když sluníčko hodně svítí a září, vypadá vždy, jako by bylo obaleno čerstvým máslem, a proto také obraz jeho, koblížku, převracíme v tom másle čerstvém. Učenost nás učí, že masopostní neděle zove se u Rusů „maslina“, hlavní masopostní čtvrtek pak že u nás Čechů podnes zove se „čtvrtkem tučným“. Němci říkávali tučnému čtvrtku „schmutziger donnerstag“, neboť u starých Němců byl „schmutz“ tolik co tuk. Zrovna tak, jako že to, čím noví Němci tuční, je také zas jen „schmutz“.

Někteří Němci velmi nechutně tvrdí, že prý německé „krapfen“ pochází od „kropf“ (vole), a místy říkají prý koblížkám skutečně „kroepfe“ — ti hajdaláci! Ale jeden koblížkový jich zvyk Němcům přece závidím. „Když se rodiče byli o zasnoubení svých dětí již smluvili, uspořádali slavnostní hostinu a při té přišly hned na první mise koblížky. Jinoch ženichem být mající vzal jednu a podal ji dívce vedle něho posazené. Když ji tato přijala, v půli přelomila a jednu půlku jinochu vrátila, nastal všeobecný výskot a objímání, svatba pak byla. Ale když jinoch mísy si ani nevšimnul, nebo když koblížku snědl celou sám, nebylo ze svatby nic.“ — Poetické! Kulatá koblížka je jako by celý, v sobě uzavřený svět — „Ty's mým celým světem!“ koblížkoval jinoch. — „O nikoli,“ koblížkovala dívka, „teprv my dva dohromady, Ty půl a já půl!“ — Ach!

Vzpomeneme-li si ještě jednou na to, co Hanuš řekl, je nám zrovna komické, čteme-li pak, že v jistém ně-

meckém slovníku etymologickém se udává, koblížky že vynalezla ve Vídni r. 1615 jakás Cecilie, pročež prý říkali jim pak „Cillykugeln". A nádívku do nich že prý o třicet let později vynalezl jakýs vévoda. Ale tolik je jisto, že to bylo velmi pěkné, že vídeňští historikové tak svědomitě zaznamenávali jmeno každého, kdož se tam pečením koblížek zvláště vyznamenal: Jana van Bronkhorsta, slavného holandského akvarelisty to kolem r. 1700 a „královského diletanta v pekařství koblížkovém": cukráře Oldřicha Schmidta z r. 1792, který „pekl koblížky nejlepší, kus za 3 krejcary i s nádivkou": jakous Kateřinu Platzerovou z počátku tohoto století, pak jinou „krapfen-unternehmerin", která pekla „u modrého pámbíčka", a j. j. Bojím se, u nás že se podobných dát nezachová. Kéž Václav Vladivoj Tomek v 21. svazku dějin svých pražských věnuje historii toho umění kapitolu alespoň jedinou! U nás zajisté kvetlo vždy, jako kvete posud. A umění to má u nás jakous roušku přímo mystickou. Naučil-li se pražský mistr pekařský od některého výtečného koblížkáře, jak že se to dělá, aby z jedné libry mouky vyfouklo se 220 kusů pětikrejcarových koblížek, zavře se, kdykoli je peče, do své dílny a tvoří tajně. Myslím, že je v tom motiv mravní, „co konáš dobrého, máš konat skrytě."

Už jsem zas u té dobroty! A ona koblížka tu svou dobrotu kryje co nádivku ve vnitru svém, jako každý v pravdě dobrý člověk! Zevnitř jí nevidíš. Ale vidíš zevnitř krásu. Forma je oblá, forma to nejdokonalejší. Barva je ohnivá — „geniálnost nosí vždy červený kabátec" — ale barva ta je plna nuancí nejjemnějších. A pak, když se nasype na ni do moučky rozbitého cukru — půvabná mlha na krásne krajině, pel na květině! Nechutná někomu přec? To je mně ukrutně jedno!

Ich denk': es ist auch wohlbestellt,
dass alles nicht schmeckt allen —

praví Ruekkert, kterého sobě vždy myslím co človíčka nesmírně mlsného.

Opatrný čtenář snad pozoroval, že mluvě o masopostních koblížkách masopostní šišky naprosto opomíjím. O, já jsem chytrý! Šiška je bez nádívky — co je ale po kterémkoli tvoru, ve kterém nic nevězí! Opovrhuji jím.

Posvícenský přechod k přípitku na české Vašky.

1870.

Mám ty jisté „výroční“ dny nesmírně nerád, ale, vidíte, posvícení — to je také u mne výminkou. Kdybych chtěl mluvit slohem Ollivierským, řekl bych: „Posvícení není programmem nýbrž rozkoší, není úmluvou nýbrž přirozeným květem, není tabulí nýbrž kousnutím tak se vší chutí, až se musí ubrouskem mastnota s brady stírat.“ Posvícení je posvícení — ať žije posvícení! Posvícení se nedá dekretovat a nedá se zapovědít, nedá se rozebírat mozkem ani pytvat perem, nedá se zatratit ani opěvat, dá se jen jíst, pít, tančit, vejskat — ať žije posvícení! Ostrov v mizerii hubeného života, odkopnutí všech starostí, zapomenutí celého hubeného roku, nejmastnější materialismus, nejtučnější květ prostého lidského srdce, to je posvícení — ať žije!

Pranic mně nevadí, že hlavní věc při posvícení je jídlo a pití, naopak! Kdo sobě neváži božích darů, kdo nejí rád dobře, není hoden, že naň slunko svítí. „Jídlo je codenní znovuzrození nás všech, bez jídla není žádné tvoření, žádný život, žádná láska, a bez lásky a tvoření není žádný bůh.“ A proto pochopuju kulatá bříška farářská, pochopuju, že prvním účelem klášterů je dobrá kuchyň, a kuchařská kniha od Rettigové nebo Vávrové

je mně tou pravou knihou modlitební. Homér je jen pro čtení, Shakespeare jen pro dívání, Cervantes jen pro zasmání, kuchařská kniha je pro život. „Nejlepším kuchařem je hlad“, praví německé přísloví; ale to je hloupé. Ovšem že hlad je nesmírně mocný. Kdybych papeži nedal šest dní co jíst, vsadil bych se s nebožtíkem Raupachem o celou měsíční gáži, že v neděli dne sedmého papež za slaný rohlík políbí mou botu, třeba by v ní nebyla pražádná relikvie. Avšak to patří mezi zázraky, zázraky ale už nejsou, já jsem, jím rád dobře a jsem hoden, že na mne slunko svítí! Musu kuchyňskou uznávám za nejbuclatější Musu, umění kuchařské za umění první. Je-li Goethovo: „Krátký je život, však dlouhé umění“ strašidlem při každém umění jiném, zde můžem oddat se bezstarostnosti, neboť na krátký život náš delší umění kuchařské tedy vystačí. Ať žije umění kuchařské!

Mám jistého přítele, který z celé literatury světové zná jen jeden citát, ale nesmírně rád jí sekaniny, karbonády, vůbec všechny dobře upravené druhy h a š é. A kdykoliv odšoupne zelí trochu stranou a zpod nože mu z karbonátku vyprýskne šťáva, rozesmějou se mu oči a rty šeptají nadšeně:

— h a s c h e die freude,
wo sie dir schalkhaft winkt!

Ano, jídlo je radost, posvícení blaženstvím. Dobře, že máme neštovice jen jednou za život a posvícení jen jednou za rok, nebylo by blahem k vydržení. Když ale radost ta připravená a vykrmená vybraným ovsem, spařenými otrubami a opečenými šiškami, se dostaví, odevřme jí všechny brány svého srdce, a kdyby srdce mělo sto bran jako Théby! Pramáti Eva padla dle učence Feuerbacha jen proto, aby její potomci měli

nějakou radosť — a to posvícení. Proto také, světíce posvícení, prokazujeme vděčnosť a pradětskou úctu pramatce své: posvícení je svátkem novým, Eviným. A od rajské doby Eviny padlo o posvíceních už mnoho Eviček — ať žijou Evičky!

Vyslovil jsem to velmi krásně, že posvícení je nejmastnějším materialismem, který na př. nedá se ani opěvat. Ono je samo poesií a poeta je naproti němu malomocen. K vynikajícímu tomu náhledu dospěl jsem na základě studia poesie národní. Vezměte na př. hned první posvícenskou píseň u Erbena, jaký že má obsah myšlenkový? Kmotře Dvořáku, přijďte na posvícení! Zabil jsem vola, prasata (neurčitý počet), 4 husy —

masa dost a jitrnic,
jelita a ještě víc —

mám 3 hrnce červené řípy, 2 zlaté jsem dal za koření, mám jablka na sadě, švestky v zahradě, staré slepice v posadě (nejspíš na polívku), devět kachen plave v louži — co s nimi? 24 kuřat po dvoře krouží — co s nimi? žena napekla po 6 korcích koláčů — co s nimi? ve sklepě mám půl sudu piva, mimo to v hospodě kredit, a pak si dáme zahrát svou, skočíme si — ichuchu! Nikdo nesmí mít dnes hlad, hospodyně napekla po dvou pecích koláčů, ty se roznesou. Všichni musí vypadat slavnostně, a proto už před týdnem přinesl hospodář z městečka pro sebe spodky, pacholkovi klobouk, klukovi botky, selce punčochy, děvce kytli, holce střevíčky. Vše musí posvícensky jen páchnout —

selka jde pro pivo
s velikým džbánem,
ňadra jí voní
samým balšámem.

Přivandrovali příbuzní, kmotry, tety, přespolní sousedé — teď se podívejte dveřmi do jizby! Ovšem — nedrží indiánská hnízda na stříbrných lopatičkách, ale drží husí stehno v prosté ruce, nemají břečťan kolem čela, ale celerový salát na míse, nepijou cyperského, ale chutná jim kalné pivo, nehrajou jim kytharoedy, ale vrže na dvoře flašinet. Zcela jiná podívaná než na fádní městské tabule — sliny se sbíhají v ústech, žaludeční šťáva počíná se zdravě prýštit — ať žije žaludeční šťáva!

A k tomu mají Vaškové svátek! Ti nebozí Venclové, o něž se tisíckrát do roka němečtí darebáci otírají! Ale co sobě z toho dělá Vašek český! Či jméno je jen jednou za rok, o svátek, v lidských ústech, ten ať to jméno zahodí, nestojí za nic — povídá kdosi. Ale o Vaščích se bude ještě mnoho, tuze mnoho a tuze dlouho mluvit. — Vaškové jsou Vaškové — ať žijou Vaškové!

— —

Před Vánocemi.

1876.

Sedím v blátivém městě, ale myšlénky mé letí ven do volného, světlého kraje. Jen tam, jen tam je síla poesie! V Praze se dnes a zítra sice za příčinou Vánoc zabijí také, ale jsou to zjevy jen prajednotlivé, chudě rozseté sedmikrásky na podzimně pustém drnu. Neboť v Praze je chov vepřových existencí zapovězen co nejpřísněji a vzorně přísný magistrát netrpí ho nikde a přihlíží všude ostražitě — leda tam nepřihlíží, kde nechce.

Ale venku! Venku je dnešek či zítřek slavnost upřímná. Velká, připravovaná, očekávaná. Kdyby obětní vepřík neměl několikerou obálku tuku, byl by musil po celé poslední tři neděle cítit, jak každý pohled hospodářův je aksamitově měkký, jak ho hospodyně láskyplnýma svýma očima zrovna hladí. Zažil v domácím tom kruhu v celku dobré časy, to musí říci. Jednoho dne na jaře, — kdy, na to se už určitě nepamatuje — přihnal ho jakýs chlap otrokář s celým houfem rochtajících soudruhů do vesnice. Ani nepozoroval, co vlastně se s ním děje; náhle však byl s jedním ještě druhem oddělen od ostatních a hnán k jakémus stavení. Zde byli oba ihned zavřeni do čekajícího na ně chlívku. Brzy tu zdomácněli. Denně byli pouštěni do vesnického stáda a nové svazky

přátelství záhy poutaly mladá jich srdce. Také své nové pány naučili se milovat, přijímali pravidelně jich návštěvy, a hospodyně, přinášející jim krmivo, nesmí sobě naříkat, že by byli jevili k ní někdy jakés pohrdání. Největší z nich radost, to cítili záhy, měl ale domácí synek, sedmiletý Františk, a když se s nimi honil po dvoře, kvičeli zrovna výskavě a ubíhali s ocáskem radostně pozdviženým. Arci — druh druhu byli přáteli napořád nejlepšími, skoro ideálními. Spali na jednom loži. Krmili se z jednoho koryta. Byli jako „dvoje silné hodiny stejného ústrojí, jichž cvakot se někdy rozchází, někdy hravě zas setkává, jichž úhoz hodinový ale je na vteřinu stejný."

Jen že neměla jim bít povždy hodina stejná. Věděli co je konečně očekává? Věděli, že je předčasná smrt losem jich kmene? „Koho smrt leká, nestane se nikdy velkým!" Oni ale se jí nelekali, neboť rostli odhodlaně, byli už hezky velcí. Tu se stalo, před několika teprv týdny, že přišel muž oděný rouchem bílým, trochu krví pokapaným, a vzal jednoho z nich násilně s sebou. Neboť hospodář byl je oba koupil na dluh, na splátku v pozdní podzim, a teď prodal jednoho, aby strženými penězi otrokáři zaplatil oba.

Zůstal vepřík osiřelý sám se svým bolem. Brzy se rána mysli zasazená ale zase zhojila balsámem lásky, jakáž pojednou rozkvetla v prsou hospodářů. Zlatolesklých otrub bylo do přesycení, řeka nejkrásnějších pomyjí proudila se korytem. Jen svobody bylo pořád míň a míň; ale o svobodu mravný vepřík nestojí, když takto se má dobře. Někdy, když hospodář unaven přišel k večeru domů, pustili si ho z chlívka na dvůr, aby viděli, můželi ještě chodit. Pak seděli hospodář a hospodyně na zápraží, Františk stál vedle nich, a mluvili mezi

sebou všelicos lidskou svou řečí. Vepřík jim nerozuměl, ulehl někde do příjemného bláta a díval se očkem na ně. Cítil k nim příchylnost. Tak něco, jako že on jim a oni jemu „jsou sluncem a slunečnicí, přitahující se a sledující“.

Avšak včera bylo zle. V korytě jen jeden ze čtyř živlů — samá voda. Z počátku lhostejnost, pak nuda, konečně hlad Vepřík nespokojeně mručel a Františk naslouchal jeho mručení u dvířek. Vepřík hlady nespal celou noc — Františk skoro také ne, očekáváním. Ráno se dostavil zase muž oděný bílým rouchem, jeden z těch, kteří z desatera k vůli mrzkému chlebu vyhodili celé přikázání: „Nezabiješ.“ Měl v rukou planoucí nůž, s něhož kanuly trpké světelné kapky — „jeho pohled byl strašný.“

Nadešelť den, kdy vepřík životem svým má prospět lidstvu. Kdy může přesvědčit se o velké pravdě slov Rueckertových, že „smrt je na všechen spůsob důležitým okamžikem“. Ortel je vysloven. Hospodář je klidný jako nejpřísnější soudce. Hospodyně trochu trne, jako švédská králová Kristina, která podepsala sice každý ortel smrti — ale s pláčem. Františk trne napolo rozkoší, napolo strachem. On cítí, že nastal den naprosto zvláštní, dnes myslí, že se s kluky nesepere ani jednou — leda až později.

Strašný kvikot, děsný křik — a duše vepříkova povznesla se do říše krásy! Nářek přítelův projímal prsa Františkova — nyní v nich již dozněl. Pod hůrou visí vepřík nohama vzhůru, tělo jeho, opařené a oškrábané, leskne se sněhovou bělostí a dole na krku se mu skví jemně červený pruh jako guirlanda růží. Ach, básník měl pravdu, když řekl, že smrt má sílu očisťující.

Františk tone v samých pocitech povznešených. Dívá se na řezníka, poslouchá jeho výkladu. Slyší, že jen český vepřík má na hřbetě štětiny, které se hodí k účelům

vyšším, jako také, že jen český vůl ze všech volů na světě má „brzlík“ — a Frantík se učí milovat svou vlast. Někdy se dotkne vepříka prstíkem svým, někdy celou rukou, a ví, že tlupa sousedských dětí dívá se na něho od vrat a že mu závidí. On k nim skoro ani nejde, a když přece přistoupí ku vratům, sotva že odpovídá, ač se dnes každý kluk k němu lichotí.

Již se seká a míchá drob ve světnici na stole a začíná „nabíjení“. Frantík stoji vedle a podepřel bradu o stůl. Nejlepší jeho kamarád odvážil se až ku dveřům světnice, ale Frantík si ho nevšímá.

Náhle nastal na návsi před chalupou mezi kluky ruch. Bylť Frantík vyšel ven, opásán řezníkovou ocelkou. Kluci se hromadí kolem něho, hmatají po něm, jako by byl dnes naprosto jiný. Frantík se pojednou sebevědomě rozpovídá — led se trhl — Frantík je lidské společnosti zase vrácen!

A již chodí také jeho matka s kouřícím se hrnkem po sousedech a roznáší jitrnice a jitrnicovou polívku. Také ona se cítí, ví, že dnes se mluví o ní všude chvalně a že je „hodná“ pro celou obec.

Teď být tak někde venku! — — Líbá pácheň provívá celé vůkolí. Dýchám vůni a v myšlenkách protahuju čerstvě vařenou jitrnici skrz zuby.

Eh! —

Nové míry.

1875.

I.

Lituju, že se světlo nebo tma nedá měřit také tou novou mírou metrickou! Pouhými slovy nemohu přec čtenářstvu po českém venkově vyznačit zcela určitě, jak je teď v Praze po celý den pošmúrno a temno! A je pošmúrno, deštivo a teskno, že ažaž! Millilitrové kapky neunavně bubnují do deštníků, pod těžkými botami mužskými vystřikuje bláto na padesát centimetrů vysoko, a holčičky musí se po špičkách vznášet z kamene na kámen tak lehýnce, jako by nevážily víc než decigrámek.

To se koukáte, Pariskové, jak metricky mluvím, co? Ano, já už jsem doma, mne nemá nová doba překvapit nepřipraveného, nevědomého! Jako tu hloupou naši zemi, která se otáčí bez myšlenek dále jako dřív, aniž by měla dost malého tušení, mnoho-li kilometrů musí urazit za — počkejme! — ano, za minutu smí se pořád ještě říkat. Nebo tu ještě hloupější Vltavu, která také valí své vody pořád přes pražské jezy a neví, kolik hektolitrů převalí na př. za den.

Ach bude to obrat od Nového roku! I to staré slunce bude musit si svou vzdálenost od nás zřídit po metricku, planety svou tíži, okeán své vody. Ba všechen duch lidský, ano i božská poesie se zvrhne. Jistý feuilleto-

nistický kolega — píše pod čarou ve Vídni a znamená se E. Sp. — poukázal zběžně již k tomu, jakou revoluci učiní metr v oboru duševním, a že nejbližší potomkové neporozumějí ani starším básníkům víc, ba ani bibli. Souhlasím i nesouhlasím s ním.

S biblí to snad přece ještě půjde. Staří židé vypočítávali své zápalné oběti už také podle „desetin“ a znali až „desetinu z desetin“ — čti 4. knihu Mojžíšovu — porovnání s našimi desetinami a stotinami se tedy najde. Na př. místo v 2. knize Mojžíšově (16., 16.), kde se jedná o sbírání many v poušti, zní posud: „Přikázal Hospodin: Ať nasbírá jedenkaždý, jak mnoho stačí k jedení — gomor na jednohokaždého člověka.“ Poněvadž však gomor byl tolik co osm vídeňských liber, může Hospodin prostě teď přikázat „jednomukaždému 4.480480 kilogramů,“ a bude to. — Jak se má upravit ale místo v 4. knize (28., 5.): „Desátý díl Efy mouky bělné, kteráž by byla pokropena olejem nejčistším, jenž by měl míry čtvrtý díl Hin“ — přiznám se, to věru nevím. Mojžíš I. je mrtev, nemůže poradit, bude to musit nejspíš tedy vypočítat některý Mojžíš z redakce klerikálního „Čecha“.

Zle bude se Shakespearem, tuze zle! Matice česká, která vydala úplný překlad, měla by už teď poprosit profesora Studničku, aby ji Shakespeara honem přepočítal. Král Lear říkal v 4. aktu, 6. scéně podnes:

„Ba, každým coulem král —“

a bude musit od Nového roku neuprositelně říkat:

„Ba, každými 2 centimetry a 6.34008 millimetru král“ —

totiž bude-li chtít, aby mu obecenstvo vůbec rozumělo. — Žiďák Shylock se posud v aktu 4. scéně 1. vždycky ušklíbal:

„Aj, ptáte se, proč raděj libru mršiny
chci, nežli tři tisíce dukátů?“

a bude se muset od Nového roku ušklíbat:

„Aj, ptáte se, proč raděj 0·560060 kilogramu mršiny
chci —? a t. d.

Český překladatel Goethova „Fausta“ byl hned svého času velmi opatrný, to se musí říci. Mefisto dí po německu:

„Setz' deinen fuss auf ellenhohe sokken.
Du bleibst doch immer, was Du bist —“

ale po česku už má předtuchu metrických obtíží a odříkává místo to následovně:

„Postav se na špalíčky, vysoké až k pasu.“

Pomohl si dobře, ten pan překladatel! Nikdo netuší v tom zcela všeobecném „vysoké až k pasu,“ že je zde překlad vlastně velmi nesprávný, že překladatel se zmýlil o dobrých dvaadvacet centimetrů! Neboť každý moderně vzdělaný člověk, na př. já, měří „až k pasu“ zrovna jeden metr, nu a doktoru Faustovi musí se vzdělanost konečně snad také přiřknout. Metr ale má 100 centimetrů, kdežto loket má centimetrů jen 78 — tedy? —

Nastane těmi metry obrovská revoluce také v našem českém životě, česká vzdálenost, česká tíha, vše se obrátí na rub! Dnes je Zbraslav ještě zrovna míli vzdálena od Prahy, po Novém roce ale už nebude, pak musí dle zákona být 0·7585936 myriametru — nevím, jak to udělá. Ostatně mějme důvěru v český vtip! Čech si vždycky nějak pomůže, a vstane-li piják ráno s hlavou

deset litrů těžkou, nedá se proti tomu také nic podstatného řici. Nejvlastnější české míry, myslím ty ryze národní, zůstanou vzdor metrům přece netknuty. Česká hospodyně může také nadál bědovat, že nemá doma „ani náprstek vody“ a „ani za nehet mouky“, můj nakladatel mne smí také po Novém roce ještě zvát „na lžičku polívky“, Jakub Malý bude pořád „na celou píď“ slavný a staročeské politice bude k úspěchu scházet také pořád jen ten „tesařský chlup“. — Kde ale národ opustil sama sebe, kde přibral do sebe cizotu, bude zle, jako musí vždy býti zle. Kamarád kamaráda nadál už nesmí zvát do hospody „na žejdlík piva“, protože ho už ani nedostane, a varující matka nesmí více pozdvihnout na synáčka prst a říci hlasem dojímajícím: „Počkej jen, až budu šest stop pod zemí, špendlíčkem bys atd.,“ nýbrž: „Počkej jen, až budu 1·896484 metru pod zemí“ — sic by se jí synáček vysmál.

Nebohe naše národní písně! — teď si na ně vzpomínám! Jak pak to vyvede teď muž, když bude o své zlé ženě zpívat:

Šel jsem včera do hospody,
v patách za mnou běžela;
jen jsem si dal holbu piva,
už se do mne pustila. —

nebo:

Vždyť my mlčíme,
když kávu pijou,
z hrnců mázových
do sebe lijou. —

? — Bojím se, že 0·707362 litru a 1·414724 litru nepůjde mu pranijak do noty. — Jakpak ale bude teprv vypadat známá naše, tak poetická posvícenská:

Dvanáct liber hovězího
masa vařit dám,
sedum liber skopovýho
do zelí už mám:
šest liber vepřovýho,
a čtyry uzenýho:
kdo na posvícení přijde,
uctím každýho.
Po šesti korcích koláčů
napekla žena —

a t. d.? To je sice velmi hezké, že český korec má zrovna 93·6098 litrů, ale — jak pak se to zpívá? — Jen aby národní poesie naše nedoznala po Novém roce upřímné pohromy! Nedovedou-li naši muzikáři předělat čtvrtkové a osmičkové noty nějak na litry, bude — — brzo bych se byl zapomněl a byl bych skončil naprosto nesalonní frasí, že bude sakramentsky zle! — Neskončím raděj nijak!

II.

Dnes tedy naposled si pobudem s ní! Naposled se vztáhne k ní rozechvěná ruka naše, naposled nahlédnem do její jasného, milého oka, naposled splynou s ní rtové naši v žárném, trpce-sladkém políbení — a pak jí více nebude! Ach, koho by loučení nedojalo bolestně? Jen lidé chladní, mizerní egoisté vyhýbají se všemu citu opravdovému, jen lidští rampouchové vyhýbají se každému loučení. My ale, kteří máme v těle cit, my ještě dovedem nestydět se za slzu v oku. Dnes naposled s ní budem, dnes se s ní rozloučíme, zítra není více mezi

námi ona, ta vznešená, ta milá, ta krásná družka — holba piva!

Musím se násilně přemoci, abych se nestal příliš měkkým. Mám mluvit o kráse její? Jak křišťál bylo tělo její, jak bělostný sníh leskl se její vlas a jak slunce jasná byla její duše. Se „zelenavým zlatem" srovnával ji jeden, s „topasem" srovnával ji druhý — tekoucí zlato, plynný topas, perličkami protkaný. Samo peklo by nebylo více peklem, kdyby tam byla ona. Čím pekelnější žár, tím víc by přilnul nebohý hříšník k ní a vždy by došel úlevy. Vláha nebeská, rosa z ráje.

Jakým to tajuplným kouzlem dovedla ona nás vždy pro sebe zajmout! Pravá žena, podléhali jsme jejímu půvabu, aniž bychom bývali sobě zcela toho vědomi, v čem vlastně ve všem půvab ten spočívá. Měla cos čistě panenského do sebe, nevyhledávala nikoho, nechávala hledat sebe. Byla tak, jak pánbůh každou ženu stvořil, složena napolo ze sladkosti, napolo z hořkosti, ze sladu a chmele.

Milující to žena, která dovedla i obra překonat klidnou láskou svou. Nevím, mínil-li básník, když napsal: „Co je krásnějšího, než se zadívat do oka milující ženy, co je sladšího, než dotknouti se její úst" — mínil-li zrovna holbu. Ale byl to pravý, citu plný básník.

Arci — věrna nebyla příliš. Která pak žena je ale věrna! Jí byl, musí se říci, skoro každý mužský vhod — ach jak často si zamiluje ženské oko muže, na němž naše mužské oko nevidí ale pranic! Nevyzpytatelný zas zákon přírody! Avšak — nebyla sváděna ze všech stran? Nenutili ji mužští přímo k nevěrnosti? Zrovna jako bychom žili mezi divochy, kde muž domnívá se milého mu hosta nejlíp poctít tím, když mu — půjčí ženu svou,

podával kamarád kamarádovi přímo svou holbu piva a přál mu: „Jen hodně!“ Určena co žena pro vdávání, musila se podrobovat i zavdávání! Od ní se žádalo vždy a vždy, aby byla jasné mysle — i nejbručivější muž toho od ní žádal — ale smí se cos podobného žádat od tvora, který má cit? A když ji muž pozdvihl hrubou pěstí svou, když ji zkoumavě držel proti světlu a viděl, že je bolem zachmúřena, ihned ji nechal stát na stole zahanbenu a šel jinam, ku kráskám veselejším. A nevybírali si mužští jakoby v otrokyních? Jeden měl v zálibě ty černé z Bavor, jiný ty žluté z Anglie, třetí ty plavé z Plzně, domorodá holka jim platila za „obyčejnou“, zrovna tak jako na stambulském trhu kupují pašata pro svůj harém holky jen z daleké Nubie nebo Gruzie, a jako by nebylo odvěčnou pravdou, že „každá žena je dobra“. Ba je pravda, že byla až příliš dobrého a skromného srdce, že odpouštěla až příliš mnoho. Ani proti zjevnému několikaženství se nebránila, a když za první holbou sáhl muž ku druhé a třetí, ona neměla ničeho proti tomu a pořád ještě vděčna rodila mu dcerky milé: veselost, bodrost, upřímnost. Ale mnohoženství nesnesla, a když muž pořád dál a dál, vzbouřil se v ní konečně hněv a pak ovšem — nedivme se jí! — rodila mu jen opice.

Měla-li chyby — měla chyby všech žen. Byla trochu lstná na příklad. Vypadala tak mlčeliva, ale jest-li že která, dovedla zajisté ona dokázat, že „žena dovedla by mluvit, i kdyby byla stvořena bez jazyka.“ Sama nemluvila, to je pravda, ale vlezla si za jazyk mužův a hrála jím jak chtěla. Někdy frivolně a rozpustile. Někdy vážně a rozumně. Někdy mluvila s tak hrdinným zápalem proti tyranům a zhoubcům lidstva, že pak i patroly dostaly výprask. Čím dál, tím bylo více rozumu, a když

bylo takhle k půlnoci, zdálo se každému, že se na něho zcela zvláště snesl duch svatý, a on cítil takový záchvat, takový vše porážející, vše pronikající nadplněk rozumu, že se musil až obdivovat samu sobě. Následujícího dne už nepochopoval ani desátý díl z toho všeho.

Také je pravda, že láska k ní mnohého muže zničila. O ženy, ženy! „Jak mnohý velký duch, plný vysoce vzletných myšlenek a dalekosáhlých plánů zahynul již v objetí ženy!“ Ale kdyby duch ten mohl se vzepnout a vzkřísit znovu — znovu by objal ženu tu! Ona měla všechny koketní pomůcky ženské. Vypadala usedlou, mírnou. Nikoho nedržela, kdo chtěl jít — věděla ť že vlastně nechce. Byla taková, jak sobě ji přeje muž sám: muž miluje z počátku na ženě jistou chladnost, holba piva mu byla nejmilejší hodně chladna — je to pak koketerie od ní?

Ach, s ní zahyne, odejde mnoho! Celá mluva naše bude bez ní chuda. Nikdo už nikomu nepohrozí, že mu dá „holbou do hlavy“. Nikdo si neposteskne, že si nesmí popřát „ani holby piva“. O nikom se nebude vypravovat, že je „ke všemu k dostání za holbu piva“. Nikdo nepřipne víc sladkou upomínku k onomu hrdému okamžiku, kdy co povyrostlý synek směl poprvé samostatně do hospody a říci: „Dejte mi holbu piva!“ Nikdo nevytkne víc nikomu, že za něho „jaktěživ nezaplatil ani holby piva,“ nikdy víc druh druha nepozve na „holbičku“. Nikdy víc neuslyšíme: „To byly časy! Šampaňské se lilo do holeb!“ Hynou staré, dobré časy.

Že prý už se nehodí pro naši dobu, že prý už sestárla. Smutný osude ženského půvabu. Odstranili ji úředně, zrovna jakoby šupem. Na její místo dali teď muže, litr. Že prý je stálý, určitý, časový. Dobře, má

cítit, že stojí mužové zas proti němu. Chytnem ho, chlapa, pěstí svou, uvidíme, kdo s koho!

Ona jde, my truchlíce zůstanem. V milé, věčné památce zůstane nám všem. Naposled ji tiskneme rukou svou, naposled se s ní celujeme v teskném pocitu rozloučení, máčíme rty své na rtech její. „hořká i sladká je hubička loučení,“ a voláme: „Na zdar „pitelnějšího“ nového roku!“

Dva kriminální listy!

1868.

List a žádost i připomenutí Jana Jakuba Kašpaříčka, trávicího toho času na pátý rok v zemské trestnici, k vídeňským liberálům.

Milostpánové!

Doufám, že Vás s těmato pármа řádkama ještě při dobrém zdraví vynatrefím; já jsem chvála nebi zdráv a spokojen. Již několikkráte jsem seděl, ale nikdy jsem se neměl tak dobře jako nynčko, kdy Vy, milostpánové, o nás se starati ráčíte. Však už byl nejvyšší čas, aby se někdo ujmul nás, kteří buď pro nedostatek zděděného jmění, buď pro příliš rychlé probití ho (což dle Molleschotta a jiných je podmíněno zvláštním tělesním ústrojím toho kterého člověka právě tak jako pud k falešné hře, ke krádeži, k zabíjení, atd.) nuceni jsme k páchání rozličných věcí, jež nám pomoci musí k dočasnému zaopatření dle sazby trestního zákona. Ano, milostpánové, kdo žije volně, má již volnost; pravý liberalism bude tedy vždy hledět uvolnit těm, kteří jsou ve vazbě. A nemusil bych mít ani socialistického rozhledu ani politického přehledu, kdybych Vám nemohl na jisto prorokovat, že za zlepšení života trestancům budete záhy

co nejpopulárnější: vždyť při stálém, důsledném a obecném chudnutí obyvatelstva ani nemůže být ta doba více daleka, kdy každá obec bude mít svůj zvláštní rozsáhlý kriminál! Prosím ale, aby se přísně přihlíželo k slušnému jich architektonickému vyvádění, neboť je to pravý škandál, jak málo vyhovují posud budovy veřejné požadavkům esthetickým!

Posud jste zavedli tři opravy zcela slušné. Předně odstranili jste bití; pravíte, že je to nehumanní a snižující. Možno, že máte pravdu, tomu já nerozumím: avšak nepříjemno je bití na všechen spůsob vždy, a protož díky! Pak jste nám sundali okovy. Jedni soudí, že je dáte předělat na odpažnice, druzí ale, většina, že je hodláte prodat zároveň s korunními statky a z výtěžku za ně že nám trochu přilepšíte — tedy napřed již díky! Posléz jste nám dovolili kouření, díky! Když se dobře naobědvám, sáhnu ihned rád k dýmce: kouření slouží k dobrému trávení, a nestrávím-li dobře oběd, nechutná mně ani večeře pak zvláště. Mimo to se prodá teď víc tabáku a Uhři budou spokojeni.

Račtež, milostpánové, pokračovat v liberálních opravách svých. Může se ještě mnohé učinit v oboru tom a možno, že Vám některé pokynutí praktického muže bude vítáno.

Byty máme ovšem obstojné. Vysoké, prostranné sály, dost světla a vzduchu. Avšak je nás tu třeba šedesát pohromadě, což ovšem vymezuje všechno stýskání sobě — člověk je ale také někdy rád chvilku sám. Také jsem na př. já trochu stydliv a nerad se u přítomnosti jiných převlíkám. Snad by se odpomohlo, kdyby byly kolem dokola sálu slušné cely pro jednotlivce, sál by moh' pak sloužit za jakýs parlour s billardy, hracími stolky pro barvičkáře, atd. Kdyby byla

u každé cely nějaká zahrádka, třeba ne právě velká, bylo by to pěkné; také by se mohlo stavět snad tak, aby z okna byla utěšená nebo romantická vyhlídka, vím ale, že to nejde všude. Namítne-li někdo, že cely zabránily by výdatné dohlídce, odpovězte mu, že lid spokojený dohledu nepotřebuje.

Se stravou jsme ještě taktak spokojeni, vímeť, že finance nejsou skvělý a že se nám nemůže právě mnohem více dát. Avšak dovolil bych sobě podotknout, že nyní, kdy se na diurnistech přece něčeho ušetří, mohlo by se nám snad přidat denně po koflíčku kávy; v naší době stala se káva každému člověku už potřebou.

Šat je dost praktický; v letě je v něm volno, v zimě hřeje. Avšak je trochu nápadný a když vyjdeme, ohlížejí se lidé po nás jako vůbec po každém nápadně oblečeném člověku, což je nepříjemno. Že v nás pozná každý ihned trestance, což na tom záleží; avšak za příčinou skromné nenápadnosti upozornil bych na šat civilnější. který při nahodilém uklouznutí nevadí a po konečném propuštění prodati se může.

Avšak zaměstnání naše — to je věc bolavá, někdy máme strašně dlouhou chvili! Pro zábavu máme sice domácí hudební sbor, ten je ale nám nemuzikantům málo platen, ač by mohl zcela dobře dva- neb třikráte v témdni pod našimi okny hrát. Časopisů nemáme, ani politických, ani belletristických, a přece bychom, při trochu jen obstojném zvýšení naší gáže, rádi k vůli slavným úřadům obětovali se k odbírání i čtení některého oficielního listu. Ba ani o nějaké domácí divadlo není posud postaráno, člověk by nevěřil! Ovšem, stálé zábavy se člověku nechce, někdy přijde také chuť k nějaké práci; ale ani v tom ohledu není posud skoro nic kloudného! Hlavně se zanášíme děláním krabiček na

sirky, jež pěkně vykládáme barevnou slamou. Myslíte. že nám opatřili nějakých uměleckých předloh pro vykládání? Toto, každý musí pracovat dle vynalezavosti a dle krasochuti vlastní. což namáhá. Jak dobře by mohla stát se práce naše pestra! Odvážnější povaha mohla by se učit zámečnictví, pletení provazových žebříků a gymnastice nástřešní, povaha lyrická by se mohla vycvičit v eskamotáži, v užívání šminky, falešných vousů a paruk, v mimice atd. Propuštěnci by to tuze pomohlo k opětnému pak brzkému zaopatření.

Milostpánové, to jsou věci velmi, velmi důležité a soudím dle činů Vašich, že důležitost jich nepodceňujete. Račtež pokračovat a dosáhneme-li oné výše, aby se mohlo říci: „Nikde není tak dobře být arestantem jako v Rakousku," — pak, ano pak je liberalism Váš povznešen nade všechnu pochybnost. Svoboda zanese jmena Vaše do zlaté knihy své! O tak zvanou politickou svobodu, stejné právo občanů a rovné právo národů starejte se také nadál tak málo jako posud — proč není ta svoboda, ti občané a ti národové, spáchavše přec něco kloudného, tam, kde se nalezá

Váš oddaný a službovolný

J. J. K.,

R. 1868. t. č. na pátý a t. d.

Douška. Dobře činíte, že váháte se zavedením poroty; ta odsuzuje málo, vidí jen samou nevinnost a člověk musí se s pácháním neobyčejně namáhat. Také račte hledět k tomu, aby rozsudky trestní zněly jinak než posud, a sice na př.: „N. N. se odsuzuje nechat se živit nejméně po sedm let," načež by bylo jako

každému volno, chce-li si vyjít do světa nebo nechat se živit dál. Prostý dodatek k trestnímu řádu to spraví.

Druhá douška. A prosím, ať se neodsuzuje mnoho českých journalistů! Jsou pyšní a kazí nám bratrský náš poměr!

1873.

Velevážený pane △!

Odpusťte, že Vás svým listem obtěžuju, ale mám důvěru. Jste muž spravedlivý, jste lidumil a rozumíte, že pokrok lidstva musí být všestranný. Ale není posud, bohužel! Celá velká a nesmírně rozšířená třída lidstva, často důležitá a stále činná, je v jistém ohledu z všeobecného pokroku takřka vyloučena. Vznáším veřejně žalobu svou, a mám svaté právo na své stesky.

Nepředstavuju se Vám poprvé, jsem Vám již vděčnosti zavázán. Představil jsem se Vám jednou v bytu Vašem. Ovšem za Vaší nepřítomnosti, neboť jsem skromný a nevtírám rád osobu svou. Tenkráte — spravuju se totiž zásadou, že nadbytek se má děliti s nedostatkem — oddělil jsem z Vašeho nadbytku šatstva pro sebe čamaru, spodky a vestu. „Ukradl jsem je,“ jak státní zástupce pak při přelíčení se vyjádřil — byliť mne totiž při prodeji zmíněných mých efektů chytli. A poněvadž jsem měl všechny vlastnosti, jaké nám občanům zákon předpisuje, že jsem se totiž byl již před tím dvakráte o správné dělení majetku pokusil, pak že ty moje — dříve Vaše — šaty stály mezi bratry za víc než za pět zlatých (trest. zák. § 176, II. lit. a), bylo dle trestního paragrafu 178. uznáno, že jsem hoden sedmi měsíců. Kteréž jsem také správně obdržel.

Víte tedy již, kdo jsem Řekněte třeba, že jsem zloděj, mně je to jedno. „Lepší jest zloděj, nežli ustavičnost muže lživého," praví písmo svaté — a prosím, kolik mužů máme, kteří nejsou lživi? Jsem tedy lepší než daleká většina mužského lidstva. Mohl bych se odvolat k známému výroku velkého Francouze socialisty, že „majetek je krádež". nebo k velkému Němci básníku, jenž ve svém hluboce myšleném „Atta Trollu" praví:

Žádných věru majetníků
nestvořila příroda —
rodíme se bez kapes. —
Co to: kapsa!? Vymyšlenost
jako všechen majetek,
jak zákony o vlastnictví —
zloději jsou všichni lidé! —

mohl bych také sám trefně poukázat k tomu, že není člověka, který by patřil jen samu sobě, že každý patří dětem, ženě, vlasti, národu, a že když člověk ani sám není svůj, jak že může něco, což jeho jest, býti jeho? Tisíc neviditelných rukou leží na nás a stále nás ohmatává! Ale pohrdám všemi pomůckami těmi, poukazuju jen ke skutečným poměrům společenským, ptám se prostě: prosím, kolik je teď lidí, kteří nekradou? Jeden na burse millióny, druhý košili neb kabát, třetí politickým svým protivníkům čest, čtvrtý svému sousedu poklid a štěstí, atd. „Řekni mně, co kradeš, a řeknu ti, co jsi." Nekradu čest nikomu, nejsem tedy sprostým darebákem, a vědomí to mne sílí při konání mém, často trpkém, ještě častěji neuznaném.

Všeobecná krádež, toť všeobecný pokrok lidstva — hodlám o kulturním tom náhledu z lepších spisovatelů

sekrást spis obšírnější. Ale není krádež ve všem posud uvedena v soustavu, není všude stejně zákonem regulována! Hlavně my, kteří soustavu již od nepaměti svou pevnou máme, kteří řemeslně krademe a jimž nechť se tedy třeba dle starého nesmyslného zvyku nadál říká „zloději“, my předně smíme si stýskat na zákon — nám, celému stavu, děje se neslýchaná křivda! Každý jiný stav má u veřejnosti hlas svůj a smí se domáhati zákonů jemu prospěšných. V zákonodárství vidíme všude, všude pokrok, jedině zákon trestní jest vyloučen z pokroku, jenom my, na kterých zákon ten se provádí a kterým zajisté velký zájem u redigování jeho odepříti se nemůže, jsme vyloučeni, zbaveni všeho vlivu! Jsme někde zastoupeni ve sborech zákonodárných co stav? slyší se někde praktického našeho hlasu?

Trestní zákon náš, pravím přímo, nerozumí své době, nerozumí pokroku všeobecnému, ani naprosto změněným, nepoměrně zvýšeným požadavkům jednotlivcovým. Důkaz podám hravě. Rozumí zmíněný zákon na př. jen panujícím poměrům drahotním, zdraženému našemu životu vůbec? Kdo ukradl — tak dlouho platí již ten zákon trestní — před jedenadvaceti lety 25 zl. stř., spáchal zločin krádeže dle § 173. Dobrá! Ale tenkrát mohl člověk s dvacetníkem do hospody, může tam teď se zlatkou? Tenkrát jel člověk za dvě papírové čtvrtky s formanem z Prahy do Plzně tři dny — neplatí dnes do Plzně po dráze za tři hodiny přes tři zlatky? Tenkrát zaplatil si člověk 25 zlatými dva kvartály činže, teď ani ne činži měsíční! Tenkrát si koupil za 25 zl. celý zimní svrchník — dnes si nekoupí ani rukáv k němu! Nepoukážu k tomu, že vlastně dnešního dne nikdo se už ani nesníží, aby ukradl jen 25 zlatých; ale někdy je přece nouze mocnější než mužná pýcha a — ty můj

bože! co je pak těch 25 zlatých? — zločin? když si za to nic nekoupím?

Rovněž směšné jest ustanovení § 183., že zpronevěření 50 zl. jest zločinem. Čitám v novinách pilně „Soudní síň“, krásnou tu journalistickou vymoženost lidského pokroku, ptám se někdy u svých kollegů — není pamětníka, že by byl někdo „zpronevěřil“ tak málo! Nebo že by snad úřadník svěřenou mu pětku si nechal (zločin zpronevěření § 181) — copak s ní? Sazba jídla, piva, šatů, bytů, ferbla, všeho šla do výše, sazba trestního zákona zůstala jako bačkora sedět dole.

Ano, ještě klesla! Veškerá ustanovení toho zákona trestního vztahovala se původně ku měně konvenční. Kojili jsme se tedy nadějí, že při zavedení měny rakouské bude vzat patřičný ohled a rozdíl že bude slušně vyrovnán. Bolestně jsme se sklamali! Nařízením ze dne 1. srpna 1858 č. 115 říš. zák. ustanoveno, že se mají brát všechny sumy v trestním zákonníku uvedené nadál prostě v čísle rakouském, beze vší přirážky! Na každé pětce tratíme my dotýční tedy hned 25 krejcarů! A jediným prospěchem z toho jest, že facka stala se o 25 krejcarů lacinější.

Je to smutné — prosím, abyste mým steskům pomohl u veřejnosť.

Váš vždy ochotný

z. ž.,

R. 1873. činný vyrovnavatel majetkových neshod.

Noční schůze feudálně-klerikálního českého sněmu.

1871.

„Presse“ se tyto dny zlobila, že zemský náš výbor odepřel sněmovního sálu k volbám do říšské rady. Nevěděla, že dovolit ani nesměl, že tajně, za doby noční, ten zlověstný feudálně-klerikální sněm český pořád odbývá své schůze dál, a to že by se bylo prozradilo. „Presse“ by byla zvěděla, že schůze ty odbývají se zcela tím spůsobem zpátečně-středověkým, copatě-ultramontanním, jakým že by se po případě čecháckého zdaru dělo, skoro všecky vídeňské listy u zázračné divinaci své již dávno prorokovaly. Také by byla zvěděla, kam až dospěla ta druhdy vyhlašovaná liberálnosť „Mladočechů“, ano i že mnozí z těch, kteří jsou u veřejnosti dobrými pořád ústaváky, tajně se dali na jinou víru a drží s námi. Toho všeho zví teprv teď ode mne. Zcela náhodou byl jsem jedné noční schůzi přítomen. Přiznávám se, že mně tu vše připadalo zrovna jako sen.

Sněmovna vypadá nyní zcela jinak. Vzduch je kadidlový. Mezi journalistickými lóžemi visí velký krucifix, pod nímž hoří věčná lampa. Na galerii blýští se píšťaly varhan. Karyatydy nahoře nesou znaky předních šlechtických rodů českých. Vedle předsedy dole je kazatelna.

Schůze ještě nezačala. Poslanci vcházejí skroušeně a u vchodu se pokropují. Je-li šlechtic, jde si na své místo, je-li jen tak člověk, jde napřed k místům velkostatkářů, políbí jednomu pánovi po druhém ruku a pak teprv zasedne na místě svém. Patrně je líbezná shoda mezi všemi, neboť ani jediný z pánů neucukuje. Nepřítomnosti liberálů použito k rozšíření míst a k upravení pohodlného klekátka před každým poslancem. Poslanec došed místa klekne a pohrouží se v tichou modlitbu. Stenografové, oblečení co ministranti, rozfukují uhlíčko, kostelníci s modrým krejzlem, jako v adventě, přecházejí sem tam. Je zbožné ticho, jen vrchní kostelník „pan rada Schmidt“, bezohledně dupe. To ale dělají kostelníci všude.

Zvonek u sakrystyje zazní. Vejde maršálek, oblečen v kleriku. Zasedne na své místo a nasadí cvikr. „Poslouchají, pane kardinále,“ povídá, „požehnají nás, abychom začli.“

Kardinál žehná a teď to začne.

Maršálek: Některá sdělení! Předně musím podat radostnou zprávu, že poslání pánů dra. Sladkovského a dra. Julia Grégra se podařilo. Světu se diplomaticky namluvilo, že k vůli zdraví jdou do Nizzy — šli zatím do Říma k sv. otci, aby nám vyprosili sedmileté odpustky. Stálo to jen skrovný svatopetrský halíř — dva milliony. Vyzývám sněmovnu, aby třikráte zvolala „gloria!“ (sněmovna hřmí „gloria!“). Dále: pan probošt Štulc nabídl se za profesora na sněmovním kursu kazatelském; požádal jsem ho za udání bližších výminek. Pan hrabě Lev Thun požádal mne ze zdravotních ohledů, aby na dobu neurčitou odpuštěn mu byl každý půst; přivolil jsem. Nyní přikročme k poslední verifikaci. Pane rado Schmidte!

P. rada Schmidt (čte protokol volby neofyty Baráka pro farský okršlek svatohavelský a týnský). Veškeré podané zpovědní cedulky jsou v pořádku, nedá se proti panu Barákovi nic namítat.

Maršálek: Vyzdvihněte všichni ruce! Tak! Pane Baráku, jdou sem a odříkají „Věřím.“

Barák (začne odříkávat, ale už při slovech: „jenž se počal“ zůstal vězet a stydlivě se ohlíží): Já to ještě dobře neumím.

Maršálek: Tedy se učeji! Pane kardinále, namažou ho trochu olejem.

Kardinál (maže Baráka, pak mu dychne na čelo a položí mu prst na jazyk): Efeta! Tadyhle mají Komenského „Umění kazatelské“, od L. Zieglera na novo vydané r. 1823. Jdou si sednout, říkají si v něm a ku konci dnešní schůze budou mít kázání na průbu.

Maršálek: Kdo pak teď chce něco povídat?

David Kuh: Slavná sněmovno! Šťastnou náhodou jsem se dověděl, že za osm dní je v Trieru velkolepé procesí k „svatému rouchu“; činím nutný návrh, abychom se na podporu bratří súčastnili nějakou deputací.

Poslanec Schulz: Výborně, a navrhuju, aby se tam zastavili hned Sladkovský a Grégr na své zpáteční cestě. Bude tím zároveň dobře podán také náš politický ráz zpátečnický. (Přijímá se jednohlasně.)

Poslanec dr. Čížek: Jsme tu ovšem pohromadě v křesťanské lásce! Avšak, pánové, je přec jen příliš veliký rozdíl mezi námi. My poslanci z lidu, kteří jsme nemohli studovat na kněze a kteříž jsme také neměli to štěstí, že by plénky naše byly se sušily na velkých kamnech, na jichž kachlících skvěly se erby hraběcí nebo knížecí, cítíme se vzdor své křesťanské pokoře přec jen příliš stísněni. Navrhuju, aby některým alespoň byla

udělena posvěcení nižší, jiní aby byli přijati co terciáni k řádu sv. Františka a ještě jiní aby alespoň směli nosit livreje s velkými knoflíky.

Maršálek: Eh co — voni jsou pořád ten starý rebellant! Nu ale, aby se nezdálo, dám o návrhu hlasovat a sice podle jeho tří částí. (Přijmou se livreje; všeobecná radost, poslanci z lidu tlačí se k dru. Čížkovi a objímají ho.)

Poslanec dr. Jan Palacký: Oznamuju, že jsem složil překrásnou píseň na Beusta. Já ji hned zazpívám. (Varhany spustí, dr. Jan Palacký zpívá překrásným hlasem překrásnou píseň; sněmovna se rozpláče. Když se trochu zas sněmovna utiší, vystoupí:)

Poslanec profesor Krejčí: Slavná sněmovno, měl jsem zázračný sen! Na včerejšek to bylo. Zdálo se mně, že známé pankracké soše svatojanské nad počínáním si rakouských antifoederalistů právě se obrátil žaludek. Navrhuju, abych co mineralog a katolík byl vyslán na prozkoumání toho zázraku. (Přijímá se nadšeně; šlechtici se hrnou k vyvolenci, aby mu gratulovali.)

Dr. Tedesco (ohnivě): Dovoluju sobě dotaz, kdy že konečně začnem s otravováním Němců v Čechách! Je již nejvyšší čas a já myslím, že jsme již mnoho promeškali, pár tisíc německých dětí mohlo být dávno popraveno!

Maršálek: Dotyčná komise není ještě s plánem hotova, v principu ovšem se srovnáváme již nyní všichni. — Poslanec profesor Tonner podá nám zprávu o komisi jiné.

Tonner mluví ve jmenu komise *a*) pro přijetí církevní latiny co jazyka sněmovního, *b*) pro vyloučení dětí velkostatkářských ze všech škol, i odůvodňuje poslednější návrh tím, že je vůbec neslušno žádat na velkopanských

dětech, aby se učily jako my, a že i když ničeho nevědí, státníky na př. přece se mohou stát. (Obé se přijme.)

Poslanec dr. Edvard Grégr: Navrhuju, aby se při soudech zatím zavedla zas lavice — na torturu snad není ještě čas a něco se musí přece stát také pro soudnictví naše!

Poslanec dr. Raudnitz: Podporuju návrh předchozího kazatele a navrhuju, aby se přidělil šestičlenné — (po sněmovně běží svatá hrůza) chci říct, aby se přidělil duchu sva — (dá se do pláče) já zapomněl, že máme teď formuli, „aby se ve věci té vzýval duch svatý!“

Maršálek: Ten maličký pořád jen breči! Diktuju mu po čtyry neděle půst, každý pondělek, středu a pátek! Ale teď už toho mám dost! Pane Baráku, vylezou si na kazatelnu!

Poslanec Barák (leze na kazatelnu a je trochu bledý): Chci mluvit o tom, že modlitba je lepší než největší láska a největší umění.

Káže tuze pěkně, sněmovna ale usne znenáhla přec. To splete konečně kazatele a on náhle dokazuje, že „právě proto“ bychom měli „raděj ke krásným dámám se modlit čili je zbožňovat“ než jen tak jim říkat: „Já tě miluju!“ Uleknut se teď odmlčí, sněmovna se tím vzbudí a jednohlasně zazní: „Dejž to nebeský pánbůh!“

— — — — —

Ale zcela tak, jak si to „Presse“ vždycky myslí!

Z francouzských oblaků.

(Od mého speciálního korrespondenta.)

1870.

Můj milý △!

Slíbili jsme sobě, že vzájemně popíšem druh druhovi každou větší cestu, kterou vykonáme. Právě jsem si vyjel z Paříže do Evreux, balónem, to se rozumí, jinak tady už ani necestujeme. Vylítl jsem od Montmartru, zrovna z toho náměstí, kde nás oba r. 1863 za jasné noci chtěla policie sebrat pro zpívání marseillaisy — pamatujete se ještě?

Bylo krásné jitro. Chutě jsem naplňoval balón svůj nejnověj k tomu účeli užívaným plynem, jenž se zove „poctivostí Napoleonovou“ a je nepoměrně lehčí než vodík nebo jiný plyn. Brzy se kýval balón jako odulý bureaukrat, já se pomodlil k našim svatým, Montgolfieru, Greenu a Nadarovi, a vstoupil jsem do lodičky. Kamaráde, to se to houpe! Jste-li v barce na moři sedm palců od smrti, jste v barce na vzduchu jen jeden palec — ale vždyť vy Češi už snad lítáte také?

Vystupoval jsem do výše. Vzduch byl čistý a tichý, ani ptáčka kolem mne, jen jedna krákorající vrána se

vznesla a letěla přede mnou směrem k pruskému táboru — patrně to přestrojený pruský špehoun, ale nedbal jsem ho.

Kamaráde, viděl jsem pruský tábor a německé voje, studoval se své výše německou vzdělanosť, německý způsob života, německou zdvořilosť — už nebudu nadávat Němcům! Dlouho to trvalo, než mne spozorovali, tím klidněji jsem je mohl pozorovat já. Byli rozloženi po polích a lukách. Cvičili se, učili, jedli, dělali všelicos. Jedna setnina seděla v kruhu na louce a lajtnant, zcela mladičký člověk, zkoušel mužstvo ze starořeckého akcentu. Vedle nich v poli kreslili myslivci tyčemi do ušlapané hlíny část mapy Beludžistanu. Dále sbíral rytmistr od škadrony černých husarů písemné úlohy, byltˇ jim dal napsat kritiku o Kleinově „historii indického dramatu“; jednoho, s jehož snad nedbalou prací nebyl spokojen, odsoudil k rozluštění kvadratury kruhu. O kousek dál byli rozloženi furvezňáci. Měli právě hodinu volných studií. Jeden překládal islandská epa Snorre Sturlesona, druhý psal diplomatickou historii nynější války, třetí pracoval na díle esthetickém, totiž o rozdílu nožiček u andělů Fiesolových a Rafaelových, čtvrtý hádal se s pátým o datum dne, ve kterém se Shakespearův Lear zbláznil, šestému se právě podařilo vypočítat 83. planetu, sedmý psal svému nakladateli o spisovatelský honorár — jak vzdělaný to lid!

A opět o kousek dál jak prostě dojemná idyla! Patrně zde kuchyň, jídelna a místo zábavy. Několik důstojníků dělí se o výpalné, dobyté včerejšího dne, a počítají, mnoho-li jim bude musit Francie za každé sto tisíc uzmutého už výpalného dát milionů válečné náhrady. Vedle nich pekou celého vola na rožni. Sedláka, jenž vola toho, poslední majetek svůj, vydati nechtěl, právě tamhle věší na topol. Kuchař, hvízdaje si „Heil dir im

siegeskranz!“ spravuje puklý nárt své boty kouskem kůže ze zastřeleného mobilgardisty. V pozadí vylupují jednomu děvčeti, kteréž se bylo na granátníka zaškaredilo, oči, a pěvecký sbor 93. pluku zpívá k tomu: „Das ist der tag des herrn“ — jak spůsobný to lid!

V tom mne spatřili. A la bonheur, mohu být spokojen s dojmem, jaký jsem učinil! Pravé vzbouření po celé čáře. Všechny hlavy do výše, všechny pravice co záclony k očím, jako když špagátem zatáhne. A náhlý řev ze statisíce hrdel, až se mně loďka zakolíbala. Husaři sedali na koně, aby mne dohonili nebo alespoň čestný průvod dali. Dělostřelci řídili svá děla do výše, gardisté stříleli z pušek směrem ke mně, salva za salvou — jak zdvořilý to lid, tihle potomci Bertholda Schwarze! Nebezpečí při tom nebylo žádné. Bylť jsem se právě vyšvihl už na první Jakubův šprysl'k a dělové kule padaly zase zpět, jako když slunce sovy mámí. Škoda, že jsem neměl také děla s sebou, abych byl odpověděl, jak toho žádá zdvořilosť!“ Nemohl jsem než šátkem kývat, hubičky posílat a veškeru svou zásobu navštívenek jsem rozsypal.

Teď sjíždí se několik ordonancí k jednomu bodu. Aha — stan královský! Před stanem klečí celý štáb, napřed král; vykonávají svou ranní modlitbu, obráceni tváří k Berlínu, a mlátí pokorně čelem o zem. Ordonance podává mou visitku, král vyskočí. Dívá se do výše, ale nevidí mne. Přistupuje k němu Moltke, podává a řídí dalekohled. Nejde to nějak — ne, teď to jde, už mne má. „Bon jour, Sire!“ volám a ukloním se zdvořile. Vidímť poprvé velebný majestát ten.

Král se obrací k Moltkovi a ptá se něco. Vznešené osoby mluví pološeptmo, neslyšel jsem dobře; ale do-

mnívám se, že se Jeho Veličenstvo ráčilo ptát: „Jak pak se ten chlap tam dostal?“

Moltke hledá na mapě silnici a krčí rameny. Král rozzlobeně přikročí a dá Moltkovi — hubičku.

„Sestřelte mně ho!“ volá při tom král na armádu. Armáda krčí rameny. Král se zlobí, ale přemůže se a promluví ke mně.

„Nerozumím, trochu hlasitěji, Sire!“

„Kam pak, pane Durnofe!“

„Do Toursu, k Vašim službám, Sire!“

„Vezměte mne s sebou, pane Durnofe!“

„To nejde, Sire! Snad ráčite být už po snídaní, snad trochu plný, a v této výši byste prasknul.“

„Tedy pojďte Vy trochu dolů, na sklenici vína!“

„Po druhé, Sire, mám daleko!“

„I tak sražte vaz!“

„Děkuju, Sire! Bůh Vás račiž požehnat!“ A pluju dále.

Vojáci klejou a nadávají, klejou a nadávají pořád víc. Celou hodinu mne ještě viděli — když tak vztek celou hodinu roste! Než jsem zmizel, ještě jednou jsem se ohlíd'. Právě dostávala pruská armáda psotník.

Dál už se mně nestalo nic. Východní vítr, který přináší sucho a tuberkule, donesl mne až k Toursu. Ale pojedu-li ještě jednou, přihodí-li se mně něco a Vy sobě budete přát, dopíšu Vám zas. Pište jen

J. Durnof,

Francie. Balón.

„Filosofické“ aforismy z doby „kongresu filosofů“.

1868.

„K vaší otázce, mám-li o bohu právě tak jasnou ideu jako o trojhranu, mohu říci, že ano; tážete-li se mne ale, mám-li o bohu právě tak jasný obraz jako o trojhranu, musím říci, že ne“ — dí Spinoza. Zcela tak dařilo se mně posud s filosofy. Ač jsem tušil, že jsou tuze hranatí, obrazu jasného jsem přece neměl. Ale ideu jsem měl vždy. Jednou — byl jsem ještě malý chlapec — přišla k nám sestřenice z venkova. Pomáhala matce vařit a postavila něco obráceně na plotnu. „Ty jsi filosof,“ řekla jí má matka, a od té doby myslil jsem si filosofa co člověka, který, když něco vaří, vaří to obráceně. Idey té jsem ani nepozbyl, když jsem poznal později pana Čupra, filosofie doktora. — Vítal jsem myšlenku profesora Leonhardiho, hesenského potomka, svolávajícího do Prahy kongres filosofů. Teď budu mít tedy i obraz jasný!

* * *

Filosofie je věda věd, filosof člověk všech lidí, kongres filosofů kongres všech kongresů. Kongres potentátů nebo diplomatů je věcí zcela obyčejnou, ale kongres filosofů — ne, kdyby ta myšlenka nebyla příliš vznešena.

byla by —. Feuerbach praví: „Dvou lidí je vždy potřebí k zplození jedné idey.“ Co se zde tedy ideí splodí! Myslím si, že se kongres rozdělí na dvě části. Jedni z nich, kapři mlíčnatí, poplavou nahoře, druzí, kapři jikrnatí, poplavou dole — to bude myšlenkového kaviáru! V naší době je beztoho už o myšlénky nedostatek, nebo není snad? „Der mangel, welcher nicht ueber dem mangel steht, ist fuer den mangel kein mangel,“ napsal Hegel. Až budu výroku tomu rozumět, povím něco určitého o nedostatku a o —

* * *

Bodejť, proč bych tam nešel! Měl jsem se už beztoho dávno tajně v podezření, že jsem také filosofem. Zde přijdu k sebepoznání, čili, abych už s Heglem mluvil, praštím sám od sebe v samu sobě samým sebou ze sebe do sebe.*)

A proč bych filosofem nebyl?

Za prvé: Kant učí, že nelze očekávat, aby králové filosofovali nebo filosofové králi se stali, což je velmi dobré pro právě už dostatečný počet králů a prý také filosofů. Já králem nejsem a nejspíš už také nebudu, proč bych nemohl být zůstat filosofem?

Za druhé: Německá filosofie dělí se na negativní a na positivní. Prvnější zná tři potence. Erste potenz: Das unendliche seinkoennen oder die unterschiedlose einheit von seinkoennen und nichtseinkoennen. Zweite potenz: Das seinkoennen. Dritte potenz: Das zwischen seinkoennen und nichtseinkoennen frei schwebende. Filosofie positivní

---

*) Chtěl jsem jednou vypsat cenu na český překlad věty Heglovy: „Der sich aus sich zu sich in sich verhaltende geist ist als sich fuer sich selbst verhaltender geist seiner selbst endzweck“. Ale teď vidím, že bych ji obdržel sám a nevypišu.

ale vypravuje, že je také „das nothwendig oder blind seiende, das unvordenkliche sein“. (Schelling.) Proč bych právě já nebyl nějaká filosofická „unterschiedlose einheit“ nebo nějaké „unvordenkliches sein?“

Za třetí: Četl jsem Čuprovu psychologii pro menší školy a „Panormos. Notata et cogitata. Od V. B.“ Proč by nebylo zůstalo něco viset?

* * *

Už několik dní před kongresem pozoroval jsem každého cizince, není-li filosofem.

Na některých jsem to poznal snadno, na jiných s tíží. Zdáli se mně příliš světáčti, skoro obyčejní: nevěděl jsem, mám-li jim svěřit lebku svou k ohmatání nebo příštipkolačnou botu svou k správce. Ale vzpomněl jsem si na Goethe: „Považujem-li lidi jen co také, jací jsou, činíme je horšími, nežli jsou“, a nezul jsem botu.

Nejnápadnější mně byli někteří cizinci, kteří vzdor patrnému cizinství svému po Praze chodili s hlavou sklopenou. Zdálo se mně, že čtu na zádech jejich epigram:

Jako osel pytle zlata, nosíš Ty tíž moudrosti,
až ji složíš, jakž Tvé srdce poskočí si radostí!

Ale kdo chce se stát filosofem, nesmí se nechat prvním, bolestným seznáním, jež v lidoznalství byl učinil, odstrašit (Champfort).

* * *

Šel jsem tam co „zwischen seinkoennen und nichtseinkoennen freischwebendes“ a vyšel jsem co „seinkoennen“.

Celou půlhodinu vydržel jsem tam a získal jsem poznání mnohé. Za prvé, že mají nejen tlusté mozky,

„silné jako podešvy“, jak Heine praví, „jeden mozol a jedno kuří oko“, jak český dělník říká, nýbrž i že mají tlustá těla; skoro žádný z nich neváží pod 150 liber. Což je lidé pomlouvají! Filosofie je prý pavučina a filosof — to prý je jedno, co je filosof v pavučině té, zda vyssátou mouchou, zda tvorem mouchy ssajícím. Hanební pomlouvači! Při pohledu na tak mnohého z nich ani jsem nemohl ubránit paralelní myšlénce na vepřovou s knedlíky a se zelím.

Za druhé jsem viděl, že jsou na světě nejen filosofové, nýbrž i filosofky a filosofie že tedy nevymře. Bylo jich tu asi dvacet. Náležely k rozličným systémům, většina jich byla ale ze školy Schellingovy, dávno už povznešena nade všechno „seinkoennen“ a tedy také oblečena velmi nedbale. Nos jedné z nich měl patrně velmi jasný a objemný pojem o trojhranu pravidelném. Jen jedna z nich byla Hegeliánka, „die sich selbst wissende ethische idee“. Proto byla moderně oblečena, měla kudrlinky a z očí hleděla jí krása sebevědomá.

Za třetí jsem poznal, že kdyby mluvili jako jiní lidé, porozuměl bych jim zcela dobře; že se ale ani neusmějí, když jeden druhému nerozumí. Římští augurové si kdys rozuměli.

Právě když jsem vycházel, řekl jeden z nich: „Práv individuality nemá se nikdo dotýkat. U poznání tom dospěli Němci daleko a proto jsou nejvýš spravedliví k jiným národnostem.“

Měl jsem chuť se vrátit — ale buďme rádi, že jsme „z buntu“ venku!

Také zápisky, ale jen diurnisty (dříve) osmdesátikrejcarového.

1868.

Pan rada pokrčil rameny, vysoko, až po uši, a my šli. Když jsme vycházeli ze dveří, potáceli jsme se jako pitomí a strkali jeden do druhého, jako bychom byli právě „u Halánků“ vypili každý alespoň za osm krejcarů „english“: ale nebyli jsme popili ničeho, nýbrž se jen dozvěděli, že vysokým usnešením nízké diurnum naše sníženo o krejcarův osm.

Sděliv nám to, nevyzval nás sice pan rada, abychom provolali „sláva“, avšak slavnostně nám bylo přec, as tak jako o pěkném pohřbu, když v krku je zadrhnuto a v uších hučí muzika.

Tak tedy začali od nás maličkých, jako praví filosofové. As za pět neb šest let ušetří na mně tolik, že budou moci koupit kobylu za to pro poděbradského dragouna; já ale — já za pět let nebudu už ani tolik vážit co otep sena pro tu kobylu!

„Žijte blaze!“ řekl pan rada a my musíme poslechnout; ale jak! — Dobře se oženit, to už asi nepůjde; zdá se mně, že už nedělám pražádného dojmu na ženské; nedivím se jim, nedělám už dojmu ani sama na sebe. — Krást? To snad ne! — Dělat šestáky!

Mám malheur a dělal bych jen samé špinavé! — Stát se něčím jiným? O to se snažím už tak dvacet let, pochybuju, že bych teď to našel. Leda snad že by šlo nádennictví, není na ně ale síly; nebo metařství, je na ně ale mnoho hloupé pýchy: svět by se sice nedivil, svět by činil menší požadavky na šat, stravu, byt, ba člověk by skoro nemusel ani bydlet; když si ale člověk pořád ještě myslí, že je pro něco vyššího! — Nezbude právě nic než žít blaze za sedmdesát dva krejcary, „strekken nach der dekken“, říká pan rada. Jen kdyby ta deka byla trochu, trošičku delší!

Dělá o 2 zl. 40 kr. měsíčně méně, tedy pouze 21 zl. 60 kr. K tomu jediný příjem vedlejší, opisování českých divadelních kusů. Za opis celé knihy pro nápovědu, za rozpis (velmi čitelný) všech úloh pro jednotlivé herce jen dva zlaté, strašně málo! K tomu průměrně jen dvě práce za měsíc — sveď bych sice tři, ale repertoir novinek se nepěstuje; kritika hubuje a já také, ale kritika může psát, i když není nic, a já ne. Což dělá průměrně — totiž to opisování — 4 zl. měsíčně, z čehož srážka na péra, papír (v kanceláři se teď neušetří ani ostřižek) a inkoust a světlo 50 kr., zůstane celkem 25 zl. 10 kr. Dřív, takhle za Mikovce, člověk vpravil z některé staré „Bohemie“ přec nějaký překlad „z francouzského“ do „Lumíra“; ale teď chtějí jen samé původní věci. Moh' bych sice zkusit podat něco přeloženého za původní, snad by mně to však nevěřili, a kdyby věřili, dělali by mně příliš velikou poctu v literatuře a vyhnali by mne za to z úřadu. Byl bych na holičkách, neboť v plagiátech je pokračování věcí nejtěžší a konec bývá zlý.

Teď, jak to rozdělit! Zábav bohudík necítím nutnost žádnou. K tanci nechodím; do opery dostanu přec někdy lístek zdarma; o činohru nestojím, mámť každého

kusu po krk dost, když jej opíšu dvakrát. Procházky budou kratší, k vůli botám. Do kavárny jsem chodil posud jednou za týden, abych si opravil trochu politické své názory, rozkřesal mozek a zasmál se ilustracím ve „Fliegende“; teď kavárna přestane, budu naslouchat jen kancelářské politice p. t. pánů oficiálů a nabudu tím chladné krve, což mně velmi prospěje, neboť, kdykoli se zlobím, dostávám pak strašný hlad, což mimo jiné nepřispívá také ani k blaženému živobytí.

Na stravě mně nebude as možno něčeho ušetřit. Ráno 5 krejcarů za kávu i s houskou žádat dovede jen má dobrá paní nadnájemná. A laciněji než za 22 kr. oběd se v Praze ani nedostane, leda bych obědval u pilíře na vaječném trhu nebo chodil za bránu tahat kolník. Znamenitý ovšem ten oběd není za 22 kr. Nad polívkou se vznášejí jen vzdechy zabitých volů, maso zůstane hezky dlouho v žaludku, je ale přece masem a tvoří s tvrdým hrachem, nemaštěnou čočkou a jinými nadýmavými příkrmy velmi rozmanité a živné lučební sloučeniny, tak že by umřít hladem bylo pouhým rouháním se. A když mně po obědě někdy třeba není právě dobře, ušetřím alespoň večeři. Večeře stojí 15 krejcarů: za pět krejcarů chleba, za šesták diversní uzeniny, každý den něco jiného, aby se člověku nepřejedlo. Dělá dohromady 12 zl. 60 kr. — hříšný peníz za krmení těla! Ale ovšem, hlavní město —

Byt a šat, totiž co se tak jmenuje. Na byt měsíčně pětka, — zaplať pánbůh, že mám vlastní své peřiny! Topivo nic; jsem nějaký špatný vodič tepla a když se u kamen paní nadnájemné pořádně prohřeju, vydržím pak několik hodin. Krejčímu musí se měsíčně správně tři zlatky odvádět, ševci také 1 zl. 50 kr., člověk potřebuje přece někdy něco nového a někdy nějakou větší

správku, menší udělám si sám, mám jehly, vosk, náprstek a šidlo doma. Pak zlatka „zálohy“ na doplňky v prádle, to také musí být. Pak pradlena 1 zl. 50 kr.

Svou pradlenu nemohu cítit, mám ji v podezření, že pere kartáčem, košile za půl druhé zlatky je alespoň za rok už pryč. Jakpak — počkejme — kdybych se převlíkal jen v neděli — to bych ušetřil 40 kr.! Teď se nosí černé kožené manšety, lesknou se a jsou elegantní. Ty sobě mohu umýt houbou, kdy chci. Jsou-li pak houby drahy? To je jedno, stane se, koupí se ze „zálohy“ pár manšet a houba.

Menší potřeby, mýdlo, rukavičky a t. d. dělají dle mnoholeté zkušenosti 62 kr. měsíčně, když se vezme měsíc k měsíci. Zbývá 28 kr. ze všeho všudy, to je konečně ještě dost, dá-li pánbůh zdraví, a nedá-li, přestává beztoho diurnum a s ním všecky rozpočty. První povinností je, pěstovat zdraví; v létě časté studené koupele — ty moje nebe, tak, teď jsem zcela zapomněl na pivo! A to musí být, aby se tělo někdy něčím zvláštním občerstvilo, člověku je také hned veseleji v očích a on ví, že je neděle. Cítím, jak mně pivo prospívá. Piju jen každou neděli jednu holbu, ale když pak ráno vstanu, cítím sílu a vyzdvihnu židli jako by nic. Ba přenesl bych celý stolek přes pokoj, ale nechci se vydávat ze síly. Jak musí být ti lidé, silni, kteří pijí takhle každodenně holbu piva! Nic platno, pivo v neděli musí být. ale z 28 kr. přijde na čtyry neděle jen po 7 kr. a holba je za osm! — Snad mu spadne! — Eh co, půjdu do hospody a poručím si: „Dejte mně holbu — ale trochu míň!“

Biblická šlechta.

1873.

Nikdy jsem sobě toho nebyl vědom, proč si myslím sv. Matouše vždy co herolda s baretem a perem, bílými rukávy a červenou zástěrou, pokrytou vyšívanými erby! Myslím si totiž každého ze čtyř evangelistů nějak divně, sv. Marka jako pátera Škampu, sv. Lukáše co buclatého venkovana, sv. Jana co světlovlasého, něžného lyrického básníka Ale když otevru Nového zákona stránku 1., je mně vždy, jako by tu stál pavezník, zdvihnul svou hlasatelskou hůl a nahlas spustil z erbovního listu: „Kniha rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. Abraham zplodil", atd.!

Teď to vím, proč. Papež mně to pověděl, mně vlastně ne, ale deputaci italských šlechticů. „Pánové," pravil, „Ježíš Kristus miluje aristokracii. Dal toho důkaz tím, že chtěl se naroditco šlechtic a také narodil!" Jako by bělmo mi sňal s očí — na první stránce Nového zákona není tedy kus patriarchální tradice, nýbrž skutečný erbovní list a můj herold má právo na baret a na rukávy a na všechno. Lidstvo nosí tisíciletí nějaký náhled v sobě, než jej jednotlivec šťastně vysloví, a jednotlivý člověk chová dlouho něco v sobě jako neurčitý sen, až přijde současník a ukáže, že to skutečnost! Piovi IX. ovšem bylo pouhou hračkou přijít na to, že

byl Ježíš hebrejským šlechticem, za prvé je co papež neomylný, a za druhé je co člen hraběcí rodiny Maffai a) sám šlechticem, b) z rodu židovského, rozumí tomu tedy.

Čtyřicet šlechtických předků měl Ježíš, ačkoli neměl chvála bohu zapotřebí ani jediného. On nebyl nullou k nullám, on náhle co obrovitá jednička předstoupil před těch čtyřicet nul a učinil z nich — ani to nedovedu spočítat. Teď je mi ovšem již hračkou po papeži jít o krok dál a určit vše do podrobna. „Od vyjití řeči, aby zase vzdělán byl Jeruzalem, až do Krista vévody,“ stojí psáno v Danieli 9, 25. A Isaiáš praví: „Nebo Maličký narodil se nám a učiněno jest knížectví na ramenu jeho: a nazváno bude jmeno jeho Podivný, Rádce, Bůh, Silný, Otec budoucího věku, Kníže pokoje.“ —

Když pánbůh už byl s tvořením vůbec hotov a ničeho důležitého více na práci neměl, stvořil, jak známo, šlechtu. Proč — nevíme my Češi podnes! A mezi národ hebrejský vsadil ji zrovna za Abrahama. „Sára, manželka tvá,“ řekl bůh k němu, „porodí tobě syna a nazveš jmeno jeho Isák, a ustanovím jemu smlouvu svou za úmluvu věčnou i semeni jeho po něm.“ Patrně vysloveno tu šlechtictví dědičné. Zdá se tedy, že Abraham byl ještě prostým jen, ale loyálním občanem, jako my nebo vlastní jeho manželka Sára. Ale rychle se vše v rodině ujalo, co šlechtického. Starší syn Ismael, poněvadž narozen jen z „děvky“ Hagar, musil Isákovi dát ihned přednost a Isák už se nesměl dopustit ani žádné mesaliance víc, musil si vzít Rebeku, „dceru Bathuele, syna Melchy, ženy Náchora, bratra Abrahamova“. Zdá se ale, že tenkráte ještě u Židů nebylo rozličných stupňů šlechtických, že tam byli šlechtici všichni stejní, jako v Čechách samí „Páni“ až do bitvy bělohorské, nejvýš „rytíři“.

Rytíř Isák měl tedy s rytířkou Rebekou dva urozené syny, Esaua a Jakoba. Esau byl jako většina našich kavalírů: probil, co měl, velmi brzy; za mísu čočky prodal na př. Jakobovi své prvorozenství. Arci zůstal šlechticem sám také, šlechtické almanachy znají ho s přijmím „Edom“, což znamená tolik, jako „z vaření ryšavého“. Avšak Jakob byl nadál hlavou rodiny, lordem, a podobá se, že skutečně po šlechtickém žebříku vystoupil o špryslík výš. To byl již šlechtic pravý, mysl jeho nesla se vysoko, jak viděti lze již z jeho znamenitého vidění o nebeském žebříku. Předně koupil si tedy prvorozenství. Pak měl dvě ženy, jednu k levé a druhou k pravé ruce, a ty mu přenechávaly ještě také své služky, Lia Zelfu a Rachel Bálu, zrovna tak jak nyní často šlechtičny přenechávaji manželům své komorné a raději se kočiho drží. Také měl souboj, u potoka Jábok, a sice s andělem. Pak dostal v Bethelu erbovni jmeno „Israel“. Víme dále, že byl představen králi Faraonovi, že mrtvola jeho byla balzamována a pohrobena zas v Chanán, v kryptě rodinné — hotový šlechtic! Ukládal-li už také do anglické banky, nelze víc určit, ale bohat byl, velmi bohat. Pomoci pověstných oloupaných „prutů topolových a mandlových a javorových“ okradl svého tchána Labána o tuze mnoho a soudím tedy, že byl Jakob už barónem, poněvadž u Italů slovo to posud znamená ničemu! V skutku také podnes stávají se na mnohých místech židovští bankéři s velikou zálibou baróny.

Škoda, že zde není místa, abych věc provedl. Myslím, že prvním hrabětem nebo gróľem v rodině z Israelů byla Jeho Milosť pan Obéda z Ruth; ale již vnuk jeho David stal se hned králem. Pak byla celá řada králů „z Israelů“, až dokralovali, a ostatní až po Ježíše byli vévody. Dokázal bych to, že neklesli zas na hrabství zpět, nýbrž

že zůstali na výši vévodské, i kdyby nebylo nahoře již citovaného svědectví Danielova. Zůstalit vždy vůdci lidu nejvyššími, avšak jen u národů románských staví se hrabě nad vévodu, u Němců a tedy také u Židů vždy pod. Nemohu všechny vévody z Israelů zde vypočíst, byli důležiti, uvádím jen co příklad Jeho Jasnost vévodu Zorobabla, jenž vedl Židy zpět z babylonského zajetí.

Mesaliance neděly se pražádné. Vidíme to jasně na rodičích Ježíšových. Maria (viz zas genealogickou tabulku u evangelisty Lukáše 3, 23.), „jsouc jediná dcera a dědička, nesměla dle zákona leč někomu z pokolení svého zasnoubena býti, tím také svůj vlastní rod na jevo dala.“ — „Tedy po obojí straně byl Ježíš syn Davidův.“ — Dle bible, dle našeho humoristického papeže a dle mne tedy: „Jeho Jasnost Ježíš, vévoda z Israelů.“

A za pomocí dobrého Pia vysvětluje se nám tím nesmírně a netušeně mnoho! Rozumíme pojednou Betlému, kde byli zajisté tajní přívrženci královských praetendentů Davidovských, rozumíme venkovanům pospíchajícím k jeslím, rozumíme darům jich či desátkovým daním, rozumíme vraždě Betlémských dětí, rozumíme Třem králům, starajícím se o budoucí alliance, rozumíme „hvězdě“ (erb, jako astra v Japanu), rozumíme putování Ježíšovu po zemi, rozumíme jeho smrti, rozumíme nápisu na kříži, rozumíme vůbec všemu!

A až se mně zase jednou stane, že půjdu do Nového zákona, půjdu kolem první kapitoly sv. Matouše zkroušeně jako kolem portýrské lože šlechtického paláce!

Několik skutečně moudrých slov o spisovatelském honoráru,

zároveň praktické upotřebení vyslovovaných zde zásad . . .

1871.

Říká se tomu „honorár“ a je to hřích proti svatému duchu, ba víc: je to nesmysl. Mínim honorár za díla spisovatelská, básnická atd. A připadám naň proto, že jsem tyto dny seděl celý večer ve společnosti mužů, kteří „se minuli s cílem svého života“ a stali se tedy českými spisovateli. Po celý večer nemluvili o jiném než o sobě, a mluvili-li přece o jiném, mluvili o honoráru. Že prý sice honoráry se trochu lepší, že prý „Matice lidu“ platí i sedmdesát zlatých za arch, že prý to ale pořád nic není naproti skvělým poměrům jinde. Vydělat si jako Dumas nebo Scribe nebo Boz million, to prý u nás ani nejde.

„Nu, to by bylo pěkné,“ pomyslím sobě (patřím totiž také k těm, kteří se minuli s cílem svého života), „abych nedovedl si vydělat million, když jednou chci!“ — a počítám: „200 feuilletonů mohu přec napsat rok co rok. Dostanu-li za každý jen pět zlatých, nepotřebuju víc — ano potřebuju jen 1000 let a mám million pohromadě! Začnu hned s neděle, poněvadž ale vím, že také najisto provedu, co jsem sobě předevzal, nebudu

bláznem a budu také ihned užívat intresů ze svého millionu, 60.000 zl. ročně — juch!“

Užíval jsem jich věrně po tři dni, přidělal jsem si stovku mimořádných dluhů a — to mne vzpamatovalo. Sedím jako polit studenou vodou. Abych se ale ještě líp, důkladněj a rychlej vzpamatoval, budu mít nyní sám k sobě krátké kázání. Ostatní mohou také poslouchat. —

„Můj milý, s cílem svého života se minuvší příteli! Čím pak chceš vlastně být, spisovatelem aneb prodavačem? Ušlechtilý ruměnec tváří tvých mně odpovídá za tebe, jsi hodný hoch! Ano, buď si spisovatelem, a mohu-li ti radit, buď ihned spisovatelem dobrým; není to pranic těžkého, máš-li talent. Řiď se při tom jen dle vzorů dobrých, ale ve všem! Řekni mně, můj milý, mnoho-li dostal Pindar za tiskový arch svých hymnů? Či můžeš snad, můj drahý, mně říci, mnoho-li dostal honoráru spisovatel Rukopisu Kralodvorského: Víš snad, co vynesli Husovi traktáty a co Komenskému na příkl. „Labyrint světa“? Ty mlčíš, rozumím! Ano, byly to krásné časy, ty doby velkých myšlenek a čisté bezzištnosti, bohužel že minuly! Ještě trvaly v letech dvacátých, třicátých a čtyřicátých, jakož vůbec doba ta měla by vám všem být vzorem. Ovšem, přihodilo se i tenkráte už ledacos. Víme o jistém nakladateli, který spis spisovatelův honoroval jitrnicí se zelím, a je pravda, že spis ten přeplatil už tenkráte o dva špejly, kus střeva, čtyry loty nádivky a celou lžíci zelí; ale kam došly spisovatelské požadavky ještě od těch dob, kam dospěly honoráry! Buď alespoň ty jiným, beztoho ti nebyly peníze nikdy nic platny!

Pranic se nedivím, dá-li si zlatník zaplatit prsten, nebo švec boty. Ale básník! Cožpak potřebuje ku svému

dílu kůže, dratve, floků, smůly atd.? Musí vysedět co učedník u svého mistra celá čtyry leta, než dostane za vyučenou, nebo pět let, když přišel do učení „bez peřin“? Nikdo nepředpisuje básníku, jak dlouho se má učit, on ví dle Geibla již vše, poznal li celý svět, celou historii, učil-li se ode všech dobrých spisovatelů starých i nových, prostudoval-li cizí země, i cizí jazyky, rozumí-li lidskému srdci a nejtajnějšímu jeho hnutí, dovede-li vyjádřit slovem i to, co sobě doubrava v dřímotě šumí, a dovede-li opanovat přírodu i lidstvo — víc nepotřebuje! A od koho pak chce peníze za své dílo? Objednává si je někdo u něho? Nikoli, on pracuje z vnitřního popudu, on musí básnit, on sám má nejvyšší radost ze spředených svých snů — potěší-li pak ještě někoho jiného, je to náhoda, ne úmysl. Není to hanba, když chce brát básník dvacet zlatých honoráru za arch písní, které ho nestály pranic? Nebo když člověk, který se povznese nad oblaky, kdy chce, který dá do jedné řádky celou „stříbrnou řeku“, do druhé „rubíny a perly“, do třetí „démantovou horu“, do čtvrté celé „křišťálové nebe“, také sobě vedlé toho ještě přeje dvou ušpiněných desítek? Když člověk, který v zimě může, kdykoli chce, nechat si růže a fialky kvést, slavíka a labuť zpívat, který dovede „širý okeán a všechna slunce a hvězdy“ házet sem a tam, který je králem, kdy a jak dlouho chce, sníží se až k tomu, že nabízí kupci knihkupci svůj rukopis prodejem? I fuj!

Jak krásné, důstojné a poetické bylo by, kdybys co spisovatel dostal za dobrý román na př. dva hrnky vonné bazalky, nebo za svazek povídek vladislavský groš na šňůrce; kdyby ti při druhém vydání nakladatel tisknul vřele ruku a při desátém nakladatelova dcera dala před maminkou hubičku! Jak vznešený bys byl, kdybys se

spokojil pěknou notící v časopise, epithetem „nadaný“, „pilný“, „náš“, výhlídkou na posmrtné: „Pokoj popeli jeho“, svatoborským pomníkem na hřbitově a umělecko-besední tabulkou na domě, v němž jsi po deset let pil denně tři holby a jednu malou! Je ovšem pravda, že malíři, sochaři a jiní umělci také žádají honoráru za své práce, ale což pak jsi opice, můj drahý? Ani by ti nebylo zdrávo, abys měl mnoho peněz! Žil bys dobře, musíš ale mnoho sedět a rozstonal bys se. Pak také pomni, že co básník jsi „věčným jinochem“ a že není dobře, když mladý člověk má peníze v ruce! Děkuj pánu bohu, že jsou dobří lidé, kteří peníze berou obětovně za tebe a buď jim za to vděčen. Víš, že se těm lidem říká „nakladatelé“, a až ten tvůj nakladatel vystaví si čtvrtý dům, můžeš se v nadšení a rozradostněn procházet po protějším chodníku — poznalť jsi pak, že's nebyl živ z bůhdarma, že jsi skutečně prospěl lidstvu!“ — —

Dixi! Cítím, že kázání působilo dobře. Jsem teď klidný a půjdu ku svému nakladateli, aby mně půjčil ještě jednu stovku. Nepůjčí-li, udělám mu budoucí neděli skandál!

Vegetus, a, um. — Anima, ae.

1870.

„Co je, je rozumné," praví Hegel, z čehož ale pranic nenásleduje pro faktum, že jsou už nebo že jsou už zas v Praze vegetariáni. Kdo by snad slovu nerozuměl a zmíněné vegetariány nebo vegetabilisty měl za zvláštní druh vojska, nebo za novou náboženskou sektu, nebo za nový řád mnišský, bude mně především povděčen za výklad.

Vegetariáni jsou muži (mohou to být také ženy), kteří žijí v náhledu, že požívat mrtvol zvířecích je naprosto nezdrávo, mrtvol bylinních naprosto zdrávo. Vegetarián dostane se při pohledu na pekáč jahel do nadšení, při pohledu na mírku otrub se mu sbíhají sliny v ústech, a když spatří na husím sádle pečenou jitrnici, odvrací se s opovržením. Vegetarián je muž zbožný, který dobře ví, že v modlitbě páně je řeč jen o „vezdejším chlebě", ani muk ale o vezdejším mase — leda v „neuveď nás v pokušení". Vegetarián dovoluje sobě „ze zvířecího těla" požit nanejvýš trochu mléka, poněvadž toto pochází ze „živého těla", a dokazuje tím, že tygr je vlastně také vegetariánem, když ze své oběti nejdřív vystřebe krev ještě teplou. Zkrátka, vegetarián, poněvadž je spolkem pro trýznění zvířat zakázáno vykousnout si beefsteak z živého vola nebo ukousnout kapounu hned

na dvoře prsa, nejí raděj vůbec žádného masa a jí jen stravu bylinnou či vegetabilní. To prý prodlužuje život a udržuje zdraví, neboť latinské „vegetus, a, um“ je po česku „zdravý, á, é“ nebo „čilý, á, é.“ A teď víte, co je vegetarián, a že jsou lidé, kteří ze samého strachu před smrtí — umírají každý den, věděli jste už dříve.

Jsem také zbožný, ale jinak. Zpomínám si se zbožnou hrůzou, že Adam byl jen proto vyhnán z ráje, že kousl do vegetabilie. Jsem vůbec člověk náhledů velmi smíšených a přeju si také stravu velmi smíšenou. Nejsem proti zelí, ale chci mít dobře uzené maso k němu, nejsem proti ovoci, ale k brusinkám chci mít jeleni kýtu (může být také srnčí) a k pečeným kaštanům přeju si moráka s hodně dobrou nádivkou. Mám zuby pro byliny i pro maso, proč bych měl těch pro maso ukrutně zanedbat! Řekne-li mně někdo, že budhisté nejedí už tisíce let masa a čínští kuli že jsou přec nejvýdatnějšími pracovníky, pomyslím si: „Vždyť já nestavím železnici pacifickou!“ — poví-li někdo, že gorilla má obrovskou sílu, v ústech strašný hryz a přece že žere jen vegetabilie, podívám se do zrcadla a pomyslím si: „Nu ano — gorilla!“ Takto ale jsem tak svobodomyslný, že když mám pečeni, dovolím sousedu, aby měl třeba suchou kůrku. Kdo chce jíst j e n o m byliny, ať jí — že ne?

Nové to učení právě není. Nepoukazuju ke karmelitánkám na Hradčanech pražských, které dle řeholního pravidla jedí jen zeleniny a mastí je olejem, nepromluvím o ascétech v syrské poušti, kteří čas svůj vyplňovali hledáním kořínků, modlením a chytáním much, ba nevzpomenu ani „buchtojedlých“ Slovanů, kteří ustupovali Němcům a ustupují Maďarům. Připomínám jen největšího vegetariána, který kdy žil, Newtona — jen že nevím, byl-li geniální už před chlebem z otrub nebo teprv při

něm. Londýnská „Vegetarian-Society“ pracuje už několik desítiletí na proselytech, pražští vegetariáni prý doufají, že vzrostou h n e d do tisíců. To bude mela! Už dnes ráno, když jsem přicházel na Václavské náměstí, kde stálo na sta vozů vrchovitě naplněných zelím, bylo mně tak krušno, jako kdybych vcházel do koncertního sálu, v němž se má provozovat „hudba budoucnosti.“

Ty proměny! Neříkám, že vyhynou všechny kuchařky, to by bylo příliš hrozné, ale umění kuchařské — to nejvznešenější umění lidské — vyhyne jistě! Nejženiálnější recepty omáčkové upadnou v zapomenutí, nejduchaplnější nádivky — — celá jedna kultura zase zhyne! Ovšem, vše, co patří k bylinám, na př. knedlík, je vegetabilní, a mohly by se tedy vynalezat nové druhy. Ale vegetariáni pokročí jistě ještě dál: uříznutá kapusta je už také mrtvolou, třeba kapusty požít hned od hlíny tedy! Poesie zhyne, neboť jakž mne může těšit skřivan, jehož animální bytost mně znesvěcuje pšeničné pole masitou svou písní? jakž mohu se dívat na zelenou louku jinak než s laskominou! Leda že známé národní písni přiroste sloka: až já budu k hrobu lízt — kdo tě bude, trávo, jíst!

Řádný vegetarián opovrhuje tabákem — rakouské finance zhynou. Vegetarián nemiluje soli, snad ani atické ne, a svět nebude ani slaný ani mastný. Nepožívá koření nebo vína a nebudem vyvážet za ně peníze do ciziny; nepije piva a něměčtí akcionáři v Plzni sbankrotují — my nebudem vědít, kam s penězi! Ovšem, otruby jsou pro náš náhled ještě divným prostředkem pro zvelebení lidstva, ale „bahnem k světlu“, jak zní heslo — rejže. Lidstvo a lidé předělají se zcela. Teď nalezají lučebníci v lidském potu jod, rtuť, mošus, kafr a opium, v dechu fosfor, v kůži dusičňan stříbrnatý, pánbůh ví, co najdou pak! Nejlíp by bylo — a podávám skromný návrh ten

k laskavé úvaze — kdyby se všem lidem na světě vylámaly ty jisté zuby. Trochu obtížná snad operace při patnácti stech millionů lidí, ale pokračovat v tom jen po několik pokolení a dle Darwina už to pak půjde samo.

Třeba především sorganisovat spolek. Při spolku jsou tři věci hlavní: předseda, pak spolková pečeť se symbolem, pak slavnost svěcení praporu. Co symbol bych navrhoval fizulový lusk, jeť nejprv vonným, motýlovým květem, pak živnou krmí, pak vyschlou slupkou, zrovna tak jako člověk. Ten symbol by se mohl vyšit na jednu stranu praporu — svěcení tohoto musí se dít na Zeleném trhu — na druhou stranu ať přijde podobizna souseda Priessnitzova, jenž se jmenoval Johannes Schroth a vynalezl „semmelkuru". Jak pak, kdybychom dali Johannesa prohlásit za svatého? Papež přijde prý beztoho do Prahy, snad se sám stane předsedou vegetariánů — on je velmi rozhodně proti všemu, v čem je „anima".

Jen co pak tak najednou s řezníky! Ovšem, mohou se stát mediky, aby neupustili od svého; ale i to za opatření bude jen dočasné, neboť lidé budou pak tak zdrávi, že budou umírat už beze vší lékařské pomoci. — Musíme o tom přemýšlet, co že s řezníky.

Lékařky, kněžky, právničky.

1872.

I.

Již je nejvyšší čas, abychom sobě také v českém písemnictví všimli zjevu, zcela nového zjevu, o němž se už v cizině dosti mluví: míním medicínky, čili lékařice, čili lékaře ženské. Jen že jsem se už také dosti k vůli nim nazlobil. Vystoupí Vám právě tyto dny německý profesor, vědátor a autorita, a prohlásí se přímo proti tomu, aby děvčata študovala na doktorky medicíny! Praví, že prý nemůže pochopit, jak mohou děvčata jisté medicínské přednášky poslouchat zároveň s mladými mužskými, a pomyslit si něžnou ženu u pitevního stolu že vůbec ani nedovede. Chudák — ale odfleknem ho!

Já pro svou osobu především uznávám srdnatost, jaká se jeví v tom, že když byly posud ženské jen pomocnicemi ku porodu, chtějí být od nynějška také pomocnicemi k smrti, že chtějí stejně s mužskými „vybírat mejto za přechod do jiného života“, že chtějí rovněž jako mužští obohacovat vědu a hřbitovy, a rovněž léta se učiti latině, jazyku m r t v é m u, a tedy jedině spůsobilému, aby pomáhal těm, kteří umřít míní! A zpomenem-li sobě, co už lékařský stav zažil posměchu, co ve všech literaturách panuje proti němu špásů, vtipů, průpovídek,

epigramů a jiných neslušností, objeví se nám náhlá srdnatost posud tak jemně citlivého, skoro rozbřečeného pohlaví tím skvěleji. Při tom ale zároveň a honem podotýkám, že bude-li v mých slovech nějaký vtip, tak zvaný kousavý, nebo satyra, tak zvaná louhová, není to ani vtip a nápad můj, nýbrž lidí zcela jiných a literatur zcela cizích, a že se mně jen tak nějakou náhodou schválně připletl.

Jsem zcela pro doktorky. Na umění lékařské má přece celý svět své právo, a jaký je to ráj, v němž je zapovězený strom, a jaká by to byla emancipace, z níž by bylo vyloučeno některé umění! Očekávám důvěrně, že příroda, která už přes 6000 let svá tajemství lékařům skrývá, náhle je teď zjeví nějaké zvědavé blondýně, neboť dáma dámě ani nedovede zamlčet tajemství, povídají. Ale posavadní praxe učí, že není ani potřeby, aby lékař všechno věděl, a konečně se přec dotyčná blondýnka z mediciny snadno za jedinou hodinu doví víc — než dovede pak za celý život zapomenout. „Ducha mediciny snadno pochopíš: prostuduješ celý velký i malý svět a pak necháš všechno jít, jak se pánu bohu líbí.“ Proč by nedovedly také ženštiny nechat všechno jít, jak se pánu bohu líbí? A nepovídá se, že všichni posavadní lékaři jsou vlastně slepi, že přikročují k loži se zavázanýma očima a napřáhnou smrtící své umění: trefí-li nemoc, je po ní, trefí-li nemocného, je po něm. V prvním případu se řekne, že lékař zvítězil, v druhém se řekne, že pánbůh tak chtěl. Ženské jsou zbožny a oddají se tak snadno do vůle boží, a co se týká té sleposti, mají zajisté talent. Není Amor také slepý a neumějí jím výborně zatočit? A není týž Amor dítětem a nebudou tedy ženské výborny zvlášť při nemocech dětských? Nemusíme zvlášť při „chorobách srdce“ očekávat pravé divy? A není

Štěstěna sama ženskou a nebude svému pohlaví přát? Není vůbec známo, že každý „nový“ lékař činí pravé zázraky, a nebudou lékařky něco zcela nového? Ano, mějme důvěru v lékařky, co pak nás to může stát, nanejvýš život! Vždyť budou smět zabíjet jen nemocné, žádného zdravého, a nemocný už nyní je každý „ve velkém nebezpečí“, jakž tvrdí každý lékař — zcela bez satyry na sebe. Já mám důvěru obrovskou a jakmile bude první lékařka, ihned si ji zavolám a dám si od ní ostříhat nehty na pravé ruce, na levé to dovedu vždycky sám.

Jen jak se budou lékařky při svých návštěvách chovat! Přívětivy budou ovšem a přívětivost je u lékaře hlavní cnost. Ale budou-li jen mít také vlastnosti extra přívětivé, takové ty jisté, k jakým radí na př. Goethův Mefisto! „Buď jen hezky zrostlý,“ praví k žákovi, „tvař se tak napolo hodným, pěkně stiskni ručku, když tepnu skoumáš, chytni nemocnou kolem beder, podívej se jí lstně a ohnivě do očka — —.“ Až se mně bude některá lstně a ohnivě do očka dívat! Stalo se už, že pouhý takový pohled uzdravil! Ale s honorárem bude zle, honorovat dámě návštěvu je věc tak choulostivá. Avšak to se podá! Bude se jim dařit dobře, sedm pokojů budou mít snadno, skoro tak snadno jako jich pacient tu jistou komůrku, „šest stop hlubokou, tři stopy širokou.“ Ani tam ale nebude pacient od své lékařky ještě opuštěn, dámy navštěvují hřbitovy rády; jen muž je necitelný a lékař nejde nikdy tam, kde by nalezl svých pacientů právě nejvíc.

Nechají se lékařky, když samy onemocní, léčit od lékařů? Myslím, že ano, vždyť je samovražda zapovězena. Budou se také v d á v a t lékařky? Těžká odpověď! Ono ovšem rozmnožování lidstva lékaři ani nepřísluší, ale

vždyť z těch dětí, budou-li pořádně vychovány, také mohou býti jednou zas pacienti! A ono bude pacientů tak potřebí! Pomocí statisticky přebytečných ženštin vzroste počet lékařů do nekonečna, nastane ono krásné, velké „umírání lidstva“, o němž se poetům posud vždy snilo, epidemie naprosto přestanou co zbytečny a přece sv. Petr, syt neustálého otvírání nebe, nechá vrata nebeská již raděj dokořán. To bude gusto!

Arci je také možno, že mužští pak ženským přenechají lékaření zcela, jako jim už teď přenechávají podřezávání kuřat, paření živých raků atd. Nu dámy si to zastanou, a až některá doktorka umře „na spásu celého lidstva“ — zrovna jako Kristus — ulehne si zrovna jako hrdina Leonidas: „kolem sebe mrtvoly zbitých.“

II.

Kdosi mne žádal, abych, jako o lékařkách, psal také o kněžkách a právničkách — co pak mám obrat všechny epigramatisty božího tohoto světa? A on mínil při tom ten kdosi, že jsem psal vlastně proti doktorům, ne proti doktorkám — co pak jsem snad tak lehkomyslný, abych je ještě dráždil, ty zuřivce proti lidskému životu?

Konečně, proč pak by nemohly být ženské také kněžkami?! Ona sice není nouze o kněze — dokud „stůl páně bude pokryt pečeni a vínem“, přihlási se vždycky dost kandidátů; ale přece pochybuju, že by kněží sami byli proti rozmnožení svého stavu, že by nepřijaly kněžky s otevřeným náručím! Nejchudší kaplánek vám ani nemukne, když mu dáte na faru k výpomoci nějakou, jen trochu hezkou kaplanku. O povolání nemůže být nejmenší pochybnosti, bůh lásky založil nám náboženství naše, a dámy vždy pánbička toho vyznávaly, jen že ho

jmenovaly při nedostatečných svých posavadních vědomostech bohosloveckých Amorem a nemyslily si ho s těžkým křížem, nýbrž jen s křidýlky. Kázat dámy zajisté dovedou, ba mají k tomu mnohem větší talent než muž, a jak krásně dovedou kázat na př. lásku k bližním! Muži se často přihodí, že s kazatelny dvě hodiny mluví, až mu všichni posluchači usnou a teprv při posledním slově sebou trhnou a řeknou: „Dejž to —!“ Kázání jeho je pak jako epigram: poslední slovo je na něm to nejlepší — a takového resultátu kazatelka se také domůže! Ona dovede kázat třeba celý den, a usne-li posluchač, ona mu to ani nevěří! Bude výborným strážcem svých oveček: bdělá, když usnou.

Rovněž rády a ochotně budou dámy naslouchat tajnostem v zpovědnici jim svěřovaným, zrovna zábavou jim to bude. Při tom se ani jediná nedostane pro přílišnou mlčenlivost do nějakých malérů nepomucenských! Ach, bude nám blaze! My lidé jsme stále dětmi a stále potřebujem chůvy. Posud nám byli chůvami jen kněži, nyní budou jimi také kněžky, a ty dovedou pohádky vypravovat ještě mnohem líp a budem se při tom ještě mnohem krásněj bát. O jak důvěrně budem klást hlavu svou do lůna církve!

Jen kdyby už to bylo! Jeptišek máme sice už dost, ale vypadají smutně a chodí s tak zbožně sklopenýma očima po ulicích, jako by nemohly nikomu do očí se podívat. My chcem veselé, boubelaté kněžky, jako jsou boubelati naši páteři. Aby se jim nemohlo vytýkat, že nic nedělají, aby dělaly již dost, když nosí své vážné tělo! Při tom vyslovuju odůvodněné přání, by přijímání do ženských alumnátů dělo se přísně, s výborem, jako se hledí na pěkně rostlé mladíky u přijímání do alumnátů mužských. Jen hezký výbor, aby měl každý pánbůh

z něho radost, ať už je katolický nebo protestantský, sjednocený nebo nesjednocený!

Přijdou-li kněžky také do nebe, ovšem se neví. Jedni říkají, že „manželství uzavírá se v nebi,“ druzí, „že v nebi není manželství žádné — ženských sice tam dost, ale žádný kněz“ — kdož to rozsoudí! Pod svícnem bývá vždycky tma, i pod svícnem cnosti! Zlomyslní lidé vypravují o mnohých kněžích, že prý rádi svádějí ženy svých bližních; budou-li mnohé kněžky rády svádět muže svých bližních, bude to jux!

U nás dovoluje se svobodomyslně již i židům, aby směli v neděli provádět obchod a to třeba s krucifixy, proč by se nemělo dovolit křesťankám, aby se staly theology! Hůř bude s právnictvím. Ne snad že by ženy neměly citu pro právo, ale mají citu příliš mnoho a právník nemá mít pražádného citu, jak pak by mohl při každém prohraném procesu vyhrát jen on, jak pak by mohl právo prodávat a jak by mohli právě ti, kteří jsou zcela v právu, bát se tak zvaného „dobrého“ právníka nejvíc! „Kněz se modlí za všechny, voják bojuje za všechny, sedlák oře za všechny, a advokát — sní všechny.“

Corpus juris je „tak tučné corpus“, a co je příliš tučno, je nezdrávo. Také není právnictví příliš slušné zaměstnání pro dámu, neboť je známo, že po každém dokončeném procesu stojí tu jedna strana zcela naha a druhá svlečena až do košile. Ba ani elegantním právnictví není: právník nemůže ani rukavičky nosit, protože má ruce pořád jen v kapsách svých bližních. A pak — bude chtít dáma dokazovat nevinnost těch, kteří si nakradli dost, aby si mohli zaplatit obhájce? Bude chtít chodit do těch smrdutých kriminálů, kde i sama bohyně spravedlnosti je celá nemocna a každého rána se ptá:

„Pane bože, jak pak sem přicházím?“ Bude chtít být soudcem, neodvislým soudcem? Nebude se chtít provdat a nebude pak manžel přijímat dary místo ni, jako se stalo roku toho a toho jistému soudci v Londýně, že byl nesmírně spravedliv a dary že brala jen žena jeho?

Ovšem — snad to přece všechno půjde, studium je sice velké, „když jsi vystudoval práva, musíš studovat ještě soudce“, ale konečně není přec tak těžko být právníkem, těžko je jen — být spravedlivým. A přál bych si, aby dámy věnovaly se do opravdy právům, aby se již zmocnily všech tří fakult, pak budeme moci alespoň říci, že dědictví Evino je konečně naplněno, že jablko dokonalo úkol svůj: podrobilo kněžím naše činy, advokátům náš statek a lékařům tělo naše. Celá budoucnost naše bude v něžných rukou ženských, ženská něžnost nás svlíkne z kabátu, pak nás zabije a pak nás sprovodí v ornátu až k bráně.

Za padesát let.

1872.

Nikde nic živého, nového, ani v novinách ne! Vy teď právě píšete zas o té „otázce ženské“, jak vidím; prosím Vás, nač!? Věc ta se vyvine zcela přirozeně, a kdybyste byli tak duchaplni jak já, věděli byste již dnes, jak budem v ohledu tom vypadat na př. za padesát let. Já to vím do podrobna a sdělím Vám to, chcete-li.

Dejme tomu, že budu za padesát let ještě živ, totiž tělesně — o duševní nesmrtelnosti mé nemůže být žádné pochybnosti. Pak tedy, po padesáti letech, vzbudím se ráno již co člen „slabého krásného pohlaví“, neboť pojmy budou pak již zcela převráceny. Nechám se ufrisírovat, namastit voňavkami, nabarvit bílými a červenými líčidly a vyjdu si na Příkopy „dělat dojem“. Mnoho ho již nenadělám, při devadesáti letech, ale krásné pohlaví se chce i tenkráte ještě líbit, když se už nelíbí. Potkávající dámy budou samy pozdravovat, galantně se vždy vyhnou a sejdou s chodníku, třeba do bláta. Vždyť mají silné boty, my střevíčky jenom!

Zastavím se před výlohou firmy „Grégr a Datel“. Stará firma, dobrá firma! Ale výloha je už od včerejška, je mně známa. Nic nového — „Jak se má žena chovat, když se uchází o ruku mužovu“, vedlé kniha „Je-li rozumno zavádět emancipaci pohlaví mužského“, pak spis „Důvody, proč generálky rakouské v poslední válce musily překonat generálky pruské“, pak „Návod, jak se má muž chovat, nežli slehne“ atd. Také z výtvarného umění nic zvláštního. Leda zde to tableau „účastnic nejnovější výpravy k severní točně“, samé to věru silné, mohutné ženy! Pak fotografickým způsobem shotovené, plastické vyobrazení (soška) nové pražské katice.

Jdu dál, k nejbližšímu nároží. Stojící zde policajtka ochotně odstoupí. Ale oznámy jsou praobyčejny, nic pikantního. „Do Volšan se přijmou dvě hrobařky“ — „Hledá se silná ponocná“ — „Hledá se zachovalý mladý muž za panského“ atd. Ohlídnu se — právě tu pomocí svých slunečníků ženou dvě četnice houf mužských před sebou. Mužští hledí k zemi, mnozí mají tvář zahalenu rouchem. „Co pak udělali ti nebozí?“ ptám se policajtky. — „I toulá se to ještě po desáté hodině samo po ulicích!“

A vznáším se zase dál. Po ulicích nesmírně živo, od hlavy až k patě. Nahoře po střechách lezou odvážné pokryvačky a kominičky, dole drnčí omnibus za omnibusem, vysoko na jich kozlíku trůní kočky, v zadu u schůdků metelí se konduktorky. Teď syči také uliční lokomotiva s vlakem kolem — co taková ředitelka parostroje nebo taková topička za celý den zkusí! V tom všechno vázne, všechno hrne se na stranu a rozevírá prostor. Prostředkem drnčí stříkačky, trubky hasiček znějí tak úzkostně!

„Kde pak to hoří?“ ptám se známé mně dámy.

„V kasárnách dělostřelkyň.“

„Ale račte mně říci, tak málo dnes vidím starých dam na ulici — za dávných let jsme říkali babičky, také baby. Kde jsou?“

„Vždyť je dnes zasedání sněmu, jsou tam — kde by byly!“

„Ach ano,“ udeřím se do čela: zapomněl jsem zcela, nu ovšem, teď nám mužským do sněmu nic není! Náhody, že dáma se mnou mluví, používá mladý kytkář a nabízí jí růže, z nichž má dáma patrně mně nějakou koupit

„Že se nestydíte, chlap jako hora, nemoh' byste putnu nosit?“ osopí se na něho dáma.

Rozžehnáme se. Jak zvláště vypadá teď ta „Mužská třída“, bývalá „Ovocná ulice“! Ty firmy! „Antonín Procházčin, putzmacher“, „František Proščin, modista“, „Josef Landin, modista“ — člověk by myslil, že je někde na Rusi, kdyby nevěděl, že ti obchodníci mají jmeno dle toho, které ženě náležejí. Právě tak jako tamhle „Václav Zubaté“, Jan Dlouhé“, „Jiljí Červené“ atd. Avšak teď si vzpomínám — dnes je slavnost v Prokůpkově, novém díle města za Prokopovem, jenž vyrostl za Žižkovem. Odhalují tam nový pomník, postavený vojačkám, hrdinně padlým za poslední války. Tak rád se dívám na vojačky — vezmu si drožku!

Přistoupím k drožce. „Jeďte se mnou na Prokůpkov.“

Drožkářka se na mne koukne, přendá si dýmku do druhého koutku úst, pak řekne: „To by mně takový dědek za to stál — až na Prokůpkov! Tamhle Máňa, ta snad pojede, beztoho nemá ani na seno pro kobylu!“

Co dělat, muž je tak bezbranný, jdu k Máře. Máňa jede. Jedem celou hodinu, je tak daleko, a když slízám, žádá drožkářka podlé „nově upravené taxy“ desítku za

jízdu a ještě dva zlaté „do punčochy". Zaplatím, co chce, byla by hruba a kdo pak by se mne zde ujal!

Je to pohled na ty ozbrojené řady! Pravé amazonky, vesměs bez ňader! V tom — strašný, zoufalý výkřik, vyražený z tisíců hrdel najednou!

A hned po tom divoký útěk do vedlejších ulic za ohlušujícího kvikotu, odhazování zbraní, volání o pomoc, pronikavý křik, nářek — —

Z kanálu byla vyskočila německá myš.

Zcela věrná zpráva o tom, jak to bylo 24. února r. 1972.

Byl jsem dnes ráno v Chuchli, neboť mne byli požádali, abych si prohlédl nejnovější pražské „divadlo pro lid“, jak známo šestadvacáté. Zlobil jsem se. Předc už Praha rozkládá se přes více než dvě čtvereční míle — strašně se teď žene lidstva sem od té doby, co jsou Čechy, Morava a obě Slezska zase zcela česky a co jsme si za Chebsko také vyměnili a počeštili obě Lužice — a teprv 1 velká opera, 1 opera lyrická, 2 divadla pro operety, 4 pro velkou činohru a toliko 26 pro lid! Vždyť se lid chce předc bavit, vždyť již tomu hezky dávno, co kapitál a práce úplně se spolu vyrovnaly, dávno je uznáno, že do odměny za práci náleží i bezplatná zábava! Všech 132 politických denníků pražských mělo by se té věci rázem ujmout. Zákon, že všude, kde se zakládá nová čtvrt dělnická (domek a zahrádka pro každou rodinu), má se lidu ihned založit mimo školy, veřejné sady, lázně, průmyslové a umělecké museum a veřejnou koncertní síň, také jedno divadlo, ten zákon je již přes příliš zastaralý a nestačí. Máme předc výborných herců z toho půltisíce venkovských divadel vždy teď nazbyt, náš

Shakespeare a český Moliere hrají se po všech divadlech světových, plodných spisovatelů nových je zrovna celý pluk, proč nevyužitkovat sil těch řádně! Bože, když si tak myslím sto let zpátky, to malé prozatímní divadelko, těch deset dobrých herců v něm — ale ne, nemáme práva na úsměch, ty doby byly sice chudé, ale pohnutlivě chudé, poetické!

Podíval jsem se ještě, jak právě si volili chuchelští občané politické a policejní úřednictvo své — mne ty věci pořád ještě intresují — a pak jsem letěl pomalu domů. Má „společnice" Baruška (před sto lety říkalo se ještě „služka") trochu málo mně namazala stroj mého balónku, kolečka nepříjemně vrzají; požádám společnici Barušku, aby slyšela na universitě pražské předc také ještě přednášku z fysiky. Takto se to ale letí příjemně. Vzduch je vlažný a příjemný, pohoda také potrvá. Od té doby, co je vodstvo české úplně sregulováno a dřív již holé stráně zase lesy pokryty, není počasí víc tak skákavé a proměnlivé. Máme to co děkovat výtečným plánům ingenieura V.; byl mně milým přítelem a jeho bronzový pomník stojí na náměstí Resslově. Největší jeho dílo je vskutku světové unicum: zřídit kruhový kanál kolem celých Čech, zadržet v něm všechny vody, co jich v zemi potřebujem, a pouštět do ciziny jen přebytek; jaká to myšlénka a jakž se zdála z počátku zrovna nemožnou! Nyní, kdy topíme a svítíme již jen vodou, vidíme teprv, jaký to dar. Vodovody na vodu sladkou jsou také četny, stavěny přímo s nádherou starořímskou, a město květe. Arci si můžem nyní z peněz svých krásné podniky dovolit, vždyť od těch dob, co ženevská schůze dektretovala, že v celé Evropě nesmí být pražádného vojska, máme peněz i pracovních sil hojnosť. Jen ne zase plýtvat! Vystaví si teď Praha nové jatky za Vyso-

čany z pouhého mramoru dle cenou korunovaného plánu — to je předce snad mnoho!

Letěl jsem, jak praveno, zcela pomalu, mělť jsem času dost. Ovšem vycházejí teď „Národní Listy“, 112. ročník, čtyřikrát za den a dvakrát za noc, téď píšu šest feuilletonů denně (řádku za dvě kopy českých grošů), ale jak se teď „píše“! Přiletím domů, sednu k aparátu — ještě před osmdesáti lety měli jsme „psací stolky“, hehe! — a ihned telegrafuju článek zrovna do tiskařské mašiny; dobrý stylista je s článkem za pět minut hotov. Při tom nevidím redakci celý rok (administraci jen každého prvního) a pracuju, i když cestuju: vezmu si svůj aparát s sebou, připevním drát jeho kdekoli k drátům telegrafickým a je to. Ovšem, kdyby neměly „Národní Listy“ té výhody, že zprávy pro ně mají po celém světě přednost i před notami diplomatickými, nešlo by to.

„Ha-hoj!“ zahulá to na mne, a právě přede mnou třepetá se balónek v zemských barvách. Poznávám na něm sedícího, je to dávný můj přítel dr. Š., s nímž už přes sto let večer co večer konám „u Ježíška“ společné studie. Byl dlouho ministrem české spravedlnosti, musil ale pak odstoupit, neboť byl v jakéms mně nepochopitelném návalu neliberálnosti porazil zákon, že „nemluvňata nesmějí se brát do divadel“. Avšak pro své velké zásluhy o vlast vůbec a pro zmíněné společné studie se mnou zvlášť je teď ministrem české astronomie.

„Servus, triangle,“ povídá, „hledám Tě.“

„Co chceš, starej?“

„Vláda se usnesla, že dá ještě jednou zvážit čtvrtý měsíc Saturnův. Musí se to díti z australského ostrova Hiuty, a poněvadž ty jsi v Australii už jako doma, žádá tě vláda, abys se sdílel ve výpravě.“

„Hiuta? Hm — špatné pivo!“

„Vezmem plzeňské s sebou.“

„Nu tak třeba!“

A rozletíme se.

A zas křičím já „ha-hoj!“ Spatřil jsem tu náhle mezi lítajícími přítele Baráka. Má pod balónem bednu a spěchá.

„Co to neseš?“

„Něco extra — ale nemám času!“

„Honem, co?“

„Podařilo se mně v Římě získat mrtvolu posledního papeže — nesu ho vycpaného co dar pro české museum.

Neunavný člověk! myslím si a vyhýbám se velkému stroji, nesoucímu novoměstské mrtvé za bývalou Strahovskou bránu, kde, jak známo, teď své mrtvoly spalujem. Letím zas pomalu dál a nořím zrak do obrazu pode mnou se prostírajícího. Krásné město. Čarokrásné! To obrovské nábřeží od Hodkoviček až k Libni a od Chuchle až k velkolepé naší zoologické zahradě u Holešovic! Ty široké ulice, ta krásná náměstí se sady, fontány a pomníky! Na Vyšehradě ten „Slavín“ — ovšem, za čtyřicet milliónů může se něco postavit — na Karlovu náměstí ty nevídané jinde budovy, na jedné straně po celé délce museum, vytříbený sloh řecký, na druhé straně po celé délce a v nejelegantnějším českém slohu Umělecká Beseda s nejbohatší obrazárnou ve světě.

A zde to místo, s temene Petřína až do Starého města — perla světa! „Národní“ divadlo, paláce a zase paláce, živá řeka a na Petřínu ten chrám obrovský, jejž jsme zbudovali velduchům všech národů — jediný na světě! Nahoře na výstupu vrchu lesknou se bílé, mramorové jeho formy; překrásné, rozmanitě větvené schodoví

splývá od něho až dolů k patě vrchu a zde se zakončuje v obrovskou bránu vítěznou, větší, krásnější než pařížská „arc de triomphe“. Zde klekají cizinci a modlí se.

A ty krásné ostrovy v řece! Ale to mne mrzí — už přes sto let mluvím do Pražanů, aby všecky tři ostrovy spojili si mosty v jediné místo zábavné, a pořád nic! Ale vím co! Včasnou a šťastnou špekulací na české saliny dobyl sem sobě nějakého toho milliónu — udělám to zde pro Pražany sám. Ti budou mít radost!

Láska ve vídeňských insertech.

1869.

Mezi prostředně „dobrým“ a prostředně „špatným“ člověkem je vlastně tuze malý rozdíl — skoro jen forma jej činí. Když jsme formu zachovali, jsme dost velkými jezovity, že sobě už tak leccos odpouštíme. Také konečně můžem sobě „leccos“ odpustit, neboť rozpor mezi „ctností“ či lidským, zříkajícím se ideálem a lidskou žádající přírodou je skutečně posud nesmyslně napjatý; ani není toho člověka, který by v zápasu nepodlehl a — nepodlehl rád. Přece ale „forma je forma“, řekl by i neforemný Ezop, a veřejná slušnost není věcí zbytečnou. Francouz velmi mnoho dovoluje sobě na jevišti svém, avšak, že smělost jeho má formu, i rigorosní české obecenstvo divadelní snese francouzskou hru dosti peprnou.

Vídeňák sobě hraje také na Francouze, což bychom mu odpustili, ale to mu nemůžem odpustit, že sobě hraje tak nešikovně. Vídeň má na př. také svou veřejnou, všude se skvějící „demimonde“; ale kaluží parfumovanou a dřevoštěpskými drtinami pudrovanou. Vídeň má také svou „fešnost“, s cylindrem geniálně v týlu: ale s úsměvem blbosti na tváři. Vídeň má také své „cocodetty“; ale ne jen v salonech, nýbrž i v insertních sloupcích čtenějších časopisů — tam by pařížská cocodetta nezabloudila nikdy! Ve Vídni bylo už více tisko-

vých procesů pro veřejné insertní pohoršení než pro politiku.

Amoretty sobě u nás v insertech českých ještě nezahrály, spíš kladiva tam bušila. A objevilo-li se přece někdy nějaké červenající se „upřímné nabídnutí k sňatku", byl to obyčejně jen smutný žert se zaslouženě smutným výsledkem: pseudokandidátovi zasláno místo žádaných fotografií několik vystřižených opic z Pečírkova „Živočichopisu", pseudokandidátce několik vzkazů zcela negalantních. Už v německých listech pražských je obor milostných stylisac bohatší, ač také tam za nic nestojí. Někdy zbrklé tři řádky, někdy báseň, jejíž pitomost uznání hodna, a jistý list pražský, který mívá pravidelně cos podobného v čele poslední své strany, máme docela v nekolegiálním podezření, že chce jen způsobit, aby se obecenstvo dívalo i na stránku poslední.

Jinak ve Vídni. Tam pokrývají se celé stránky insertními vzdechy a mezi „zeleným rypsem potaženou garniturou" a „dveřmi a okny, starými sice, ale dobře ještě zachovalými" oznamuje jakás dívčice, že „kvetoucí mládí, nezkažené mravy, výborné vychování a skromná mysl" je to jediné, což „chtíc se, ale hodně brzy, provdati, šlechetnému muži nabídnouti může." Tam je za měsíc na sta nabídnutí k sňatku, a podle toho, že je jich tolik, kteří „auf diesem nicht mehr ganz ungewöhnlichen" nebo „schon so oft mit glück betretenen wege" do přístavu manželskeho spěchají, lze se alespoň domyslit, že je jich ve Vídni dost, kteří to upřímně myslejí, nebo nesmírně mnoho, kteří nemají pranic rozumného co dělat. Inserty mužského pohlaví hledají peníze a pak trochu domáckosti, inserty pohlaví ženského nabízejí mládí a krásu — cnost se nechává obyčejně mezi řádkami.

„Mladý a vzdělaný“ muž, tournury elegantní, který sám o sobě musí říci, že je krásný, hledá „touto cestou“ nevěstu, neboť je chudák „ve Vídni zcela neznám“. — „Není dobře člověku býti samotnu,“ volá mladý kupec, a proto oznamuje, že by si vzal 30—40 tisíc i pak, kdyby při nich byla nevěsta; jeho dobré srdce ručí za šťastné manželství.“ -- „Stejné k stejnému,“ prohlašuje třetí; „nemám mnoho, ale ženu bych uživil, a protož hledám ženu, která by zas muže uživila. Nabídnutí pod šifrou „feš!“ do expedice —.“ — Slečinka z „vážené měšťanské rodiny“, 26 let stará, mající 1000 zl. v hotovosti a pěkné výbytné, hledá muže ne staršího než 40 let a klade za podmínku, aby „neměl žádnou tělesní vadu“. — Jiná slečinka, 20 let stará, mající 76.000, hledá „muže krásné povahy“, aby ji „zbavil nesvědomitého poručníka“. — „Slušné děvče,“ které „má ještě mnoho dobrých vlastností, ale žádné jmění,“ vzala by si „staršího pána do 60 let,“ „také by ale šla k některému za hospodyni.“ — Jiná „mladá, krásná, hodná,“ tváří se, jako by se ještě styděla, a inseruje: „Přejem sobě pro ni známosť s nějakým bohatým starším pánem, který by si ji později vzal.“

Ještě četnější jsou inserty těch, kteří prozatím na ženitbu ani nepomýšlejí. „Sabině“, „Sofii“, „Elle“, „Adele“ najdeš v každém sloupci, a co to asi je, poznáš, že „Adelu“ zve „Leopold“, aby „v pátek ve čtyři hodiny odpůldne do městského parku došla až naproti kavárně Deuerleinově,“ a tutéž Adelu že zve „Victor“, aby už ve čtvrtek v 6 hodin večer sešla se s ním na „Příkopech,“ obé v jednom sloupci. Podle jiných insertů lze soudit, že ve Vídni není slušné ženštině pro drzosť mužskou ani možno vyjít na ulici, že je ale rovněž nebezpečno pro muže, jsou-li tak drzi. Čteme: „Ona mladá

blondýnka „mit zwei schmachtlocken,“ která 22. t. m. v 7 hodin večer z nábřeží Františka Josefa rychle do třídy praterní šla a nalehavým pánem zadržována byla, tímtéž pánem se zde vyzývá, aby dala o sobě vědomosť pod šifrou „Ach und weh!“ do expedice —“ a: „Ona dáma majestátního vzrůstu, s černou aksamitovou kazabajkou a černým pasem, která byla v úterní poledne na Příkopech pronásledována pánem v šedivých spodcích a červené šále, prosí se pro všechno na světě, aby nějaké dostaveníčko —“ a t. d.; avšak čtem také: „Žádám onoho pána, který mně v neděli u kasy vídeňského divadla mermomocí lístek koupit chtěl, aby udal svou adresu; jeho galantnosť učinila dojem.“ — a: „Onen pán, který mne v úterý dopůldne v omnibusu koňské dráhy z Vídně až do Dornbachu tak příjemně bavil, nechť přijde zítra odpůldne ve 4 hodiny do městského parku — toužím po další zábavě. Růže z Dornbachu“. — a t. d.

A čteme: „Pánové, kteří Voršilce a Kordulce psali, musí počkat na odpověď, neboť máme mnoho dopisujících pánů“; dále: „Panu A. L . . . dovi! Což proto, že jsi se oženil, už na mne zapomínáš? Piš, sic Ti připomenu adresu!“ a pak: Mladá vdova po úředníku, aby ušla nudě dlouhých zimních večerů, přeje sobě korrespondenci s nějakým starším, zámožným pánem“; — a zas: „Jsem cizinec, mladý, vzdělaný, zámožný. Rád bych s některou mladou dámou si dopisoval. Rodina její nemusí o tom zvědít.“ — a ještě: „Mladá hezká slečinka, nalezající se v okamžitých rozpacích, prosi bohatého některého pána za půjčku 50 zl.“ — a neříkáme už pranic více.

Provedený důkaz, že jsme lidé chybující.

1871.

Já mám tiskové chyby nesmírně rád! Vy ne? Jak přijdu na nějakou chybu tiskovou — zdvořilí lidé říkají jí také „omyl“ — ihned se mně rozšíří obličej. Vždycky má cos vesele kotrmelcového do sebe, někdy nám zjeví novou, netušenou pravdu, někdy zvěstuje nenadálý pokrok lidstva, odhaluje politické tajnosti, nebo páchá nesmrtelný vtip. Páni sazeči mají v tom arci přední zásluhu, zásluhu velkou, a dosahují jí zrovna hravě. Ovšem se nemůže od nich žádat, aby to sypali jako na př. výtečná naše Miková, pro niž je nějaké „zde u dvých mne mydlíš nohou“, nebo „můj bředrahý“ nebo „jak strašné to okančení“ pravý špás; paní Miková má za to tři tisíce ročně, namáhá se jen pětkrát za rok, ale sazeč den co den a nějaký jeho „trám na Příkopech k pronajmutí“ není také k zahození.

Jak mne pohnul ondy „Pražský Denník,“ když poučuje Pražany a stoje na vznešeném stanovisku kosmopolitickém pravil nadšeně: „Musíme se starat o domácí chudé pařížské!“ Jak plastický a živý předstupuje před nás náhle obraz, čtem-li v provolání Viktora Huga k Pařížanům: „Každý nechť drží se svého domácího hrbu.“ A není snad pohnutlivé, čtem-li, že „veřejné díky vzdávají všem, kdož se v pohřbu súčastnili“, také „pozůstalí truhlíci“ —? Nemusí člověka potěšit jemná mysl, jaká se jeví v lokálce „Výtržnosť“: „V noci na

včerejšek táhl menší Karlovou ulicí malý klouček podnapilých lidí" —? Už klouček opilého otce je jaksi trestuhodným — unášející přísnosť! Za to nás hluboce uráží, čtem-li veřejný nápis: „Pronájem hanebnosti"! a nemůžem se divit, demoralisuje-li se tím i mládež tak, že jakýs „sirotek seděl na hromadě svých rodičů", třeba bychom proceduru tu jakživi nepochopili! Pravou ošklivostí nás naplňuje také cynismus klerikálního „Čecha", mluvícího o „namazaném Páně" a rozšiřujícího zlomyslné, banditské zásady jako: „Rád umírám, an jsem Tě spařil." To není skutečně pěkné!

Jednou jsem četl ve zprávě sněmovní, že z jakýchsi kurií „Palacký zvolen 87 zl." a od té doby mám o jeho nezištnosti tak zvláštní svůj pojem. Byl bych mu věru přál, aby se k němu vztahovala zpráva druhá, z venkova, že „více holičů usneslo se na tom, že podají protest proti této volbě." — Že „ústaváci kradou" (velkou váhu na přímé volby), víme už dávno; že také existuje nějaký „herní úřad smíchovský", berem k vůli bulkářům prostě u vědomosť. Ale zvěstuje-li „Pokrok", že „Gramont odebral se na houby," nebo „Posel z Pr.," že „při holbě v Pešti udály se výtržnosti," ptáme se mimovolně: Co je nám do toho? A co mně má být do toho, že dle sněmovní zprávy „Národních Listů": „pan řezník (seděl nejspíš na galerii) nesouhlasil s náhledem pana dra. Trojana"! Nebo co mne má zajímat, čtu-li: „Milostivá kláda nechť neoddává se marným illusím," když není ani udáno, jaká je ta kláda a kde!?

Obchodní a průmyslné inserty oznamují ovšem nejnovější výzkumy, zcela moderní výrobky zajímavé všem, praktické věci zajímavé jen jistým lidem a t. d. Inserát: „Na prodej jsou nové a obehrané livreje" je psán přímo na dra. Chleboráda; inserát: „Dražba na skvosty,

jako holinky, prsteny atd.“ zas na nějakého ševce. Přírodozpytce bude zajímat, že: „Nedaleko Loun jsou na prodej uhelné voly“. O velkém komfortu svědčí, že nám oznamují „lázně parní, houpací, stříkací“ a t. d. a obrovské rozšíření spekulační činnosti jest to zajisté, čtem-li, že: „Úvěrní banka v Praze pujčuje dnem 18 t. m. na kance!“ Zrovna mráz ale přeběhne nám zády, vidíme-li, že veřejně odporučuje se „cukrovrahům“ nějaký „zcela nový parní stroj“ a k tomu stroji také ještě „ladič!“ Tedy už se vraždí zcela fabričně, strojem, parou! A ukrutnost jde tak daleko, že stroj se „ladí“ jako nějaké housle — ač není-li zde chyba tisku a nemá-li zde stát dokonce „chladič“, snad zase stroj na rychlejší vychládání zavražděných!

Rovněž strašné jsou mezi kratšími denními novinkami zprávy o mnohých praobyčejných ukrutnostech, jako že „pán byl na dveřích popepřen“ nebo že někdo byl „odsouzen na dvě leta těžkého žaláře, zostřeného potem“ — jak indianská to justice! Zrovna balsámem je na to zpráva, že: „Stará láska nezrzaví.“ Že: „Neštěstí se stalo při trkání skal“, pochopí každý snadno, kdo třeba jen jedenkrát v životě viděl skály se trkat. Čtem, čtem, vždy něco nového a nového, a vždy si při tom myslíme něco jiného a jiného. Čtem-li, že „spolek pro týrání zvířat podal adresu dru. Edv. Grégrovi,“ pomyslíme si, že je to malér; čtem-li, že „Carion má vybroušený vlas,“ pochopíme ihned, proč Carion nosí pleš; a čtem-li, že „Žižka měl oslí nos,“ dodáme mimovolně: „Ale snad jen v Mikešově Osvětě!“ Konečně se pročtem až k „zemřelým“ a tu stojí černé na bílém: „Václav Vokurka, ¾ roku, dělostřelec, na psotník.“ Nu — dej mu pánbuh lehké obočíhnutí!

—

Bez myšlénky.

1869.

Lidstvo pořád něco vynalezá, hned nový politický motiv, hned zcela novou vědu nebo zcela nové umění. V letech tak as čtyřicátých vynalezl Jules Janin umění nejnovější. Praví: „V našich dobách být zcela bez myšlénky — k tomu patří teď už umění!“ Tenkrát, když to pravil, bylo právě mnoho malířů pro nadbytek neobjednavatelů bez práce, vrhli se tedy se vším ohněm na tu myšlénku bezmyšlenkovitosti a za krátko skvělo se nové umění ve všech barvách, co jich na paletě. Na štěstí ta výtvarnost bez myšlének hned zas nepominula, nevymřela hned zase se svými prvními pěstiteli jako kdys to prý andělské umění Fiésolovo; našlo se pro ně „obecenstvo“ a nové umění se udrželo co „škola“, která nás bohdá dlouho blažiti bude a konečně až na onen blažený stupeň bezmyšlenkové dokonalosti přivede, kdy budem jen jíst beze vší papriky, pít beze všeho spiritusu a bavit se pouze díváním na vlastní pupek. Při čemž jen ta zas nastane škoda, že přestane také všechno pomlouvání milých našich bližních — něco ale za něco.

Také letošní výstava nás v tom ohledu mnohým potěšila. Kolem Maxovy „Julie“, Mayerova „Jerusaléma“, Amerlingovy „podobizny“, Dürckovy „Dívky v koupeli“

a jiných, po myšlénce, charakteristice a poezii se směšnou nám již dětinskostí se honících obrazů můžeme rychle dál, jsme pak tím rychleji hotovi s ostatním a — restaurace dole na Žofíně je zcela dobra.

Povedlo se přenest již všechny starší druhy maleb do novější bezmyšlénkovitosti. „Historický genre“ na př. representován tu výtečně obrazem: Versailles za času Ludvika XIV.“ (katalogu č. 243). Tolik je lidí na tom obraze a do žádného z nich nám není pranic a žádná z těch malovaných osůbek si také pranic z toho nedělá. Nizozemský někdejší, životem bující genre „hospod.“ „posvícení“ a t. d. proměněn šťastně na lelkujici „rybáře z Scheweningu“ (na př. č. 3.), jež maluje jeden malíř pěkně podle druhého tak, že už se na jich obrazy ani nemusíme podívat. „Zátiším“ se nazývá nyní obraz, když je na něm na př. mrtvá kachna — nejlíp chcíplá, poněvadž odpadává předcházející dramatičnost podřezávání. „Zátiším“ je také: jeden hrozen žlutý, jeden červený, dvě broskve a rozloupnutý ořech — sedne-li si na to moucha, neškodí, malíř ji namaluje také. „Genrem“ zas se teď nazývá na př., když na obraze je matka a dítě a na sebe se dívají, což v katalogu mívá také titul, „domácí štěstí;“ otce k tomu není sice nevyhnutelně potřebí, je-li ale, neškodí, může se dívat s sebou. Také je „genrem“: „Dítě s kozou“ (č. 17.), totiž dítě a koza a nic víc, ani nějaký výraz v té koze ne; nebo i nějaký „piják,“ který si nalivá nejspíš pro to, aby pil, což ale nemusí. Delarochův jindy tak slavený „Hemicykl“, z jehož hlav možno vyčíst veškeré dějiny vzdělanosti lidské, je bohudíky také překonán: na výtečných našich „Společnostech při kávě“ nevyčteš ani, je-li nebo není-li cichorie.

Nejlíp je, vzít jakoukoli hlavu ženskou — čím dál od emancipace, tím líp —, namalovat ji jakkoli sic, avšak

na jisto beze všeho výrazu, a nazvat pak žertovně: „Obrazem z důmyslu“. Také je dobře, malovat „podobizny,“ avšak jen takových lidí, kterým by ani ten, který umí číst po předu i po zpátku, nevyčetl z tváře nějakou myšlénku. Staří malíři měli tu zvláštnost, že ve tvář vmalovali „duchaplně“ celou povahu, toho jsme se už dávno vzdali; na obraze „znamenitého“ van der Helsta (amsterodámské Ryksmuseum) lze alespoň vidět, že ti páni kupci a otcové města tuze rádi jedí, na obrazech moderních je už vidět jen kravata a knoflíček ve šmizetce. Doufáme, že se jednou slije veškerá umělecká snaha v jediný velký genre, snad v samé ty „obrazy z důmyslu,“ nebo v samá „domácí štěstí“ nebo v samé chcíplé kachny, což bude stejně milé, jen když v tom protivného opravdového důmyslu více nebude. Prozatím jsme ještě daleci žádoucí té uniformity, posud jdou ještě někteří malíři cestou zcela zvláštní — není to příjemno, avšak nedá se mnoho říci, jen když dovedou šťastně znázornit bezmýšlenkovitost. Některým se to daří vskutku.

Na př. č. 18. „Pod bukem“. Velmi pěkné! Buk tu stojí a nedělá nic, ani pořádný stín ne, a pod bukem sedí lidé, kteří zase nedělají nic. Tak šťastný vynález neměl by se za 80 zlatých šlajdrovat!

Nebo č. 228. „Zábava v klášterní zahradě“. Pouhý vtip to, ta „zábava“. Sedí tu a stojí v loubí as dvacet jeptišek a žádná se nebaví. Jedna mladá čte něco, musí to být hezky nudné říkání, podle tváře čitatelčiny a podle úplné bezvýraznosti všech ostatních tváří. I sluneční osvětlení je pěkné. Slunce patrně také právě nemyslí na nic a nechá padat stín sem a stín tam, jako ospalá chůva děti. Výtečný obraz a stojí jen 380 tolarů.

Nebo č. 21. „Helebardník na stráži.“ Helebardník stojí dole opřen zády o zeď; nahoře jde služka kolem

oken. Helebardník dívá se nahoru, služka dolů, mezi oběma visí s okna koberec. Znamenitý obraz, zvlášť ten virtuosně malovaný koberec, skoro jako by vykládaný, a stojí také jen 1500 zl. V pařížském Louvru viděl jsem předchůdce tohoto přímo až na klasickou bezmyšlénkovitost došlého koberce. Nevím už, pod jakým číslem a nevím už také, od jakého mistra, vyobrazen tu koberec sbalený, na němž je prý v e t k á n a celá bitva slavkovská. Katalog to tvrdí, já to neviděl, snad je bitva zabalena dovnitř, aby se nezaprášila.

Prací zcela pěknou je z Berlína zaslaná „Magdalena". Malíř se velmi šťastně vyhnul všeliké kráse v tváři nebo příjemné plastičnosti forem, také obešel výraz a člověk pranic neví, vyslovila-li se ta Magdalena: „já už to neudělám." A obrazem velmi záslužným je také „Krajina s mythologickou stafáží", č. 68. Moc stromů, moc trávníku a ještě víc skotačících po něm nahých postav ženských. Nikdy bys neřekl, že je tu něco mythologického: ale té nahosti se nemusíš bát, má na sobě plášť rozhodné ošklivosti. Všechno dohromady, i s tím pláštěm, jen za 600, tolarů — výlohy za dopravu z Freiburgu do Prahy zaplatí se extra.

Jednou povídal jeden, že chcem-li posoudit myšlénku v básni obsaženou, nejlíp uděláme, povíme-li si ji prózou. A po druhé povídal druhý, že ani nejprozaičtější básník nedovede tak vyjít beze vší myšlénky jako mnohý malíř. To je to, co chválím, co obecenstvo chválí se mnou. Obecenstvo, to „velké", nestojí ani polovic tak dlouho před některým obrazem „duchaplným," jež počínají se bohužel přece zase na pražských výstavách množit, jako před nějakým „Domácím štěstím."

„Obecenstvo" vejde do umělecké výstavy.

V naší době, prázné všech předsudků, jsou dny, ve

které se platí 25, a dny, ve které jen 10 kr. vstupného: máme tedy dvojí obecenstvo, jedno platí víc, druhé míň, takto není mezi ním pražádný rozdíl.

„Obecenstvem“ je každý a všichni, tedy také na př. rodina, id est: otec, matka a něco drobnějšího.

„Obecenstvo“ vejde do výstavy; seznam obrazů je ještě zavřen, oči jsou už otevřeny.

První stěna. — „Ah, tady musí být chládek — podívejme se, to je nějaký klášterský dvůr!“ začne slečinka.

„Mhm“ — otec — „čerstvý chládek, už podívání chutná jako víno.“

„Já půjdu do kláštera, já to vždycky říkám.“

„Do průchodního, kudy se chodí na bály — prosím Tě!“ míní bratřík. „Čí je tohle asi podobizna?“

„Kdo ví, ale připadá mně tuze známa. Kdyby byl ten pán zarostlý a měl nižší čelo, ano a černé oči kdyby měl, byl by skoro . . . skému podoben. Maminko . . . ský už nechodí k . . . ovým, Božena prý pořád pláče, on chodí za kulisy — ale copak je tohle za ošklivý obraz — Jerusalem po smrti Kristově“ — ne ten není hezký — jako ty moje šedivé šaty moaré, já jsem Ti povídala, maminko, že mně nebudou slušet.“

„Jsou dost dobry pro Tebe, nos, co máš!“

Slečinka odhrne pysky, zatočí se a podívá na „Versailles za času Ludvíka XIV.“

„Tohle to je pěkné! Vlečky jako teď a vlasy taky tak, ale s pudrem. Podívejme se, tahle se otáčí po mužských! A tady vstupujou do loďky, já se taky tak ráda vozím.“

„Ty se's měla narodit co hraběnka.“

„A tady napřed ti pejskové a vzadu to panstvo — o jé, to je pěkné! Ten obraz by měli dát do „Bazaru“.

Maminko, dej mně udělat klobouk, který jsi mi slíbila, víš podle toho s tou malvou napřed!"

„Vždyť je tam astra, ne malva!"

„To je jedno! Julie už ho má taky, jí ale nesluší."

„Nemluvte pořád a dívejte se! — „Poledne v kamenném lomě" — 120 tolarů."

„Kdybys takhle vyhrál ze saské lutrie, viď, tatinku! Ale opravdu — poledne — jak si ten sedlák utírá pot!"

Ale ta cesta vypadá, jako by byla ze sýra!"

„Vždyť je poledne!"

„A slunce také není vlastně nikde viděl."

„Ty tomu rozumíš! Jak pak by vymalovali slunce, to nejde."

„Děti — Spitzweg — to je mistr!"

„Jé — to je mistr! — ta se tady modlí, viď? — Ale jejejé, tohle je ještě hezčí, co to tu dělají — jedí, né?"

„Polívka klášterní" — 80 karolinů."

„Tenhle se ošklíbá! — Co to mají v polívce, to je jako — jetzt faellt mir's nicht ein, wie es boehmisch heisst!"

„Nun, so sag's deutsch."

„No — — ale teď si taky ani nevzpomenu, jak se tomu říká německy — o t r u b y! Ano — a ten se ošklibá! Že nebude jíst! — či že ano?"

„A ten klučík — ani nespustí očí se lžíce!"

„Nejlepší je ten kastrol — jako by opravdu z cejnu — kinder, das ist ein meisterstueck!"

„Tadyhle jedna schovává psaníčko."

„Opravdu!"

„A tadyhle ta babička, ta má vrásky! — A zde podobizna mladé dámy."

„Podobizna — ale čí! — I jé! vždyť je to paní Malá od divadla!"

„Opravdu, a jak se kouká!“

„Zrovna tak se dívala, když hrála Dianu.“

„A ty šaty měla, když hrála v „Dychánku.“

„Ne, když hrála v „Převržené slánce.“

„Já jdu vždycky do divadla, když hraje paní Malá. Ta hraje — a když udělá takhle rukou, to už si vždycky myslím: teď to přijde!“

„Ehrenbergova zpívá taky dobře — pojďme hledat, je-li tu Ehrenbergova nebo Čermákova nebo Kolár nebo — —“

„Obecenstvo“ jde dál a baví se dál. Nechme je jít a dívejme se za ním s vnitřním potěšením a duchaplnou reflexí.

„Obecenstvo“ je jako žena, nejraděj se baví.

„Obecenstvo“ je jako dítě, dnes tak, zejtra jinak.

„Obecenstvo“ je jako otrok, klaní se autoritě.

„Obecenstvo“ je duchaplné i není duchaplné.

Především ale učiní každý dobře, když nežádá nikdy jen tak zbůhdarma myšlének od obecenstva. To je to, co každý brzy pozná a co mne těší. Proč bych také neměl apartní své potěšení —

ich hoffe, das nimmt keiner krumm,
denn einer ist kein publikum!

Cesta po tramvaji.

1876

Velké věci žádají rychlého rozhodnutí. Po libeňské silnici valí se proti nám hrady prachu, tam nemůžeme; v pravo na louce před invalidovnou kvičí flašinety komediantů, tam neradno; právě byl přepřažen koníček přibylého tramvajového vagónu čelem ke Karlinu a popojel kousek po kolejích — rozhodněm se! Mohli bychom vykonat takhle cestu od konce Karlina až po konec Smíchova. Arci velká cesta, ale láká právě proto. Cestování je tak krásné. Cestování je vždy zábavné pro muže, a poučné. Cestování — ale už sedím uvnitř vagónu. Notiční kniha je připravena, budu lapat dojmy.

Pomalu vlézají lidé. Naproti mně usedne pán nějaký zcela mně lhostejný. — Vedle mne usedne slečinka v černých šatech a s tvářičkami jako planenná broskev. Zároveň s ní vstoupla prostěji oblečená mladá ženská s nemluvnětem na ruce. — „My jedem až k Prašné bráně,“ povídají jakás maminka s dorostlou dceruškou, stojící venku ještě na dláždění, a salutující konduktor ukazuje mlčky dovnitř. — Já jedu jen na Poříč,“ míní „žena z lidu“; konduktor salutuje zas. Ještě několik mužských a ženských — konduktor vstoupil dovnitř, otevřel koženou kabelu, vyndal jízdní listky, znamení to,

že chce peníze. „Na konec Smíchova,“ pravím co možná nedbale a se schválním vynecháním slůvka „až“, aby bylo vidět, že jsem zvyklý konat větší cesty. — „Patnáct krejcarů.“ — „A ž n a k o n e c Smíchova,“ pravím teď s důrazem. — „Nu ano, 15,“ a podává červený lístek. — „Na Josefské náměstí,“ zašveholila broskvička vedle. Konduktor podává jí dva lístky. „Jen jeden.“ — „Ach já myslel“ — a konduktor se podíval na mladici s nemluvnětem naproti. Broskvička náhle zčervenala ještě víc, až do fialova. V rozpacích vzala elegantní příruční košíček svůj a postavila jej vedle sebe v levo, pak jej vzala zas a postavila v pravo, pak položila si hedvábný „en-tout-cas“ napříč přes klín a vrazila při tom rukojetí jeho do mého kolena — lekla se, ucukla a píchla dolejším hrotem zas pána vedle v levo — ucukla zas — teď sedí chudinka jako pěna. Podívám se náhodou na protějšího mně lhostejného. Lhostejný hledí na broskvičku a usmívá se. Musí se usmívat? Ale cítím, že se usmívám také. Je pravda, teď se holčička neskonale stydí — jakmile se vdá a bude mít první takové poupátko, bude zas neskonale na ně pyšna — jsou ty ženské —

Konduktor hvízdnul, vůz se hnul. Ale zas na moment zarazil. Bylť přecházel přes kolej jakýs stařeček. Teď jedeme. Vidím stařečka; odpliv si jako dítě k vůli tomu leknutí a aby nedostal z něho psotník. Pak se dívá zlostně za námi; stará huba se pohybuje, patrně stařeček hubuje. Ty novoty! Teď došel až na chodník, dolejší čelist úst jeho visí dolů — už přestal hubovat. „Že prý pořád ještě nemůžou nalézt ty poklady, které měl Abdul Aziz,“ míní mužský hlas kdesi ve vagónu. — „Ať prohlídnou jeho prádlo, snad si je dal do punčoch, jako má babička tolary,“ míní jiný. — „Ale falešných bankovek je prý v Haliči, no! Plné noviny jsou jich.“

— „Tedy ať ty noviny seberou.“ — „Jungmannovy sady!“ hlásí konduktor. — „My jedem až k Prašné bráně,“ volají dvě ženské, jako by v strachu, že je někdo z vozu vyndá.

K vagónu se blíži pomalu starší, vážná dáma. Konduktor salutuje už z daleka, dáma se lehýnce, protektorsky usmívá a jde ještě pomaleji; ví, jí že neujedou. Vůz se zase rozjel. Tu přicházejí proti nám dva páni a dávají kočímu nahnutou rukou znamení, jako by ho žehnali, nebo jako když kapelník dirigent dusí forte na piano. Kůň kluše pomaleji, pánové vyskočí na stupátko. Podivne choutky. Mnohého by ani jízda netěšila, kdyby si nevyskočil a neseskočil při plném rozjezdu. Ale nemáme nějak štěstí, ve Vídni hned na počátku tramvaje se polámalo mnohem více noh — „Station Viadukt!“ Mimovolně čekám, že vykřiknou zas dva ženské hlasy: „My jedem až —“ ale nic, pranic, praxe vítězí. — Lidé přibývají a vystupují, málo co se mluví. Skoro každý dá se do lektury jízdního svého lístku — teď znějí ty lístky už dost slušně česky — pak se dívá mlčky ven. — „Poříč!“ — Pěkné sady, pěkná kavárna! Praha se teď činí. Karlín vysazuje všude aleje, Smíchov vysazuje všude aleje, také vnitřní město se šatí do zelena, kde jen může. Teď se bude stavět nový most, dvoje velkolepé nábřeži nové vzroste najednou — „Jízdecká ulice!“ — jen že mám vždycky tak tajnou obavu, že až bude Praha nejkrásnější, někdo nám ji ukradne. My už máme takový malér, my když — „Josefské náměstí!“ Tak, a teď se mně broskvička vykutálela z vagónu ven!

To je nějakých štací! A notiční knížka pořád prázdná, žádný cestovní dojem! Snad bych se mohl vpravit do nějakého filosofování, ne? Na př. ty štace — ty štace mizí — lidský život mizí — fuj, to zní už trochu známě!

— Štíhlý černý muž s černým vousem a černýma očima, hotový Neapolitán, jen že mluví česky. Na hlavě francouzská čapka, na těle druh francouzské uniformy — pan kontrolor. Velmocný pán, zajisté! Mohl by nás všechny vyhnat z vozu, kdyby chtěl; na svém lístku jsem četl poznámku, že „ztráta tohoto lístku“ se nějak tresce — honem teď lístek hledám. Pan kontrolor vbodnul se zrakem do konduktora, pak se vbodnul do nás — to pánbůh ví, kam já ty jízdní lístky vždycky vstrčím — tady není — tady není — v žádné kapse — to pánbůh — snad jsem jej nedal do některého portmoné? — — nebo snad jsem jej strčil do hodinek? — tady je — hlouposť! a hledal jsem jej v té kapse třikrát, to ale dělá ten strach! Pan kontrolor vkročil. Salutuje zdvořile, uškubuje lístkům zdvořile uši, vrací je zdvořile zase zpět. Už se ho pranic nebojím. „Guten tag, herr doktor,“ praví k jistému usměvavému pánovi vedle mne. Pan doktor kývne hlavou. „My už se dávno neviděli, he?“ usměje se, ale je vidět ironii, chce říci: „My dva — my se nějak známe! my se vidíme každý den několikrát, na př. dnes jsme —.“ — „Ano,“ kývne pan kontrolor taktéž s úsměvem hlubokého významu, že jako porozuměl. Cítím, že kdybych mu mohl také říci tak něco důvěrného a on mně také řekl takové přátelské „ano“, že bych byl jaksi šťasten. Ale mně nic nenapadá, podávám mlčky skromný lístek svůj, pan kontrolor mu utrhne ucho, ukloní se a vykročí ke konduktorovi ven. „Pamatujou se na tu tlustou paní, která dnes“ — začíná mu konduktor důvěrně vyprávět — namáhám se, ale neslyším ničeho více. Ti dva musí vědět krásných věcí!

Tak — a jsme už u Šlikova paláce! Namáhám se vmyslit se do toho, že jedu jako někde cizím městem. Ale kam vyhlídnu, samé známé tváře — tamhle paní S.,

má teď lajtnanta — tamhle pověstný lichvář A., holomek! — tamhle blondýnka z balletu — věru nejde to, myslet si cizí město se samými známými lidmi! Ale cítím, že se ve mně vzmáhá jakýs cit aristokratický. Když někdo přistoupí nebo přiskočí, dívám se na něho už tak nějak divně. Já jsem ab origine — prvosedlý — skoro od Libně —

Národní divadlo! Jak velebně se vypíná — — ale nechám je se vypínat, dnes mně už nenapadne beztoho pranic poetického, nemám den. Také nemám času na poesii. musím pěšky dál. — Nesu si svá zavazadla, totiž slunečník a jízdní lístek, sám přes řetězový most. Jízdní lístek držím proto v ruce, abych ho nehledal zase v hodinkách. — Na Střeleckém ostrově hudba hraje a láká, sedí tam dole sta lidí — hlupáci, za polovičku outraty mohli by vykonat cestu — —

Vagón za mostem už čeká. — Tò byl nějaký kompliment od konduktora! — Dobrý muž, patrně, a vzdělaný. — Chvilinku čekáme. Ale nikdo už nepřichází a konduktor cinknul. — Vagón haraší, u náhlého záhybu oujezdského skřípe — jsme za branou a já sedím ve vagónu sám.

Divný cit — není mně jaksi volno v té samotě. Ven vyhlížet? Co pak člověk na Smíchově vidí!

Na pravo šíře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v tramvaji lidstvo hledá —

není ho.

Štace, nevím jaká. Opět nikdo nepřistoupil. Bojím se kouknout konduktorovi do očí, snad bych v nich četl němou, bolestnou prosbu, abych také já šel ke všem čertům. Z esthetických příčin: vagon jako chalupa a

jeden člověk v koutě v něm, nevyjímá se to pěkně. Kluci pokřikují na vagón a běží kousek s sebou. Toho v Karlíně nedělali. Karlín má ovšem spíš ráz „světového města“ a má tedy také světovější kluky. Dodám si srdnatosti. „Na Smíchově nejezdí mnoho lidí, co?“ pravím ke konduktorovi. — „V neděli máme plno, všedního dne je smutno. — On tenhle náš kočí, když má dobrého koně, jede jako blázen, proto mu dávají vždycky toho líného,“ dodá konduktor náhlým obratem. Rozumím mu, ctím bol každého. Kolemjedoucí omnibusy jsou plny, to dělá ten řetězový most, přes nějž omnibusy smějí. — Dal jsem konduktorovi teď náhle pět krejcarů diškrece — myslím, že ještě jeho pravnuci budou si vyprávět, jak jednou jeden neznámý bohatý pán —

Štace „Austria“. Opět nikdo. — Kde se vzal, tu se vzal, náhle stojí vzadu, vedle konduktora malý, černý mužíček ostrých rysů — smíchovský pan kontrolor. Patrně jsem mu nestál za řeč, jen se tak nevýslovně bolně na mne podíval — ti tramvajští lidé mají na Smíchově všichni zoufalý smutek ve tváři! — Už zase zmizel. Připadl mně jako vlaštovka, která veslujíc přes moře odpočine si na opuštěném korábu. Ale pustota ji hned zase odplaší. Měl na čepičce vyšitá jakás křidla, na límcích také. — „Orlové litají osamělí, havrani houfně — společnosti potřebuje jen bloud, samoty ale mudrc“ — na Smíchově jsou orlové a mudrci.

„Station plzeňská silnice!“ — Opět nikdo. — Kočí hladí svého líného bičem a pořád něco k němu nebo k sobě mluví. O samoto, samoto! Člověk potřebuje půvabu ze společné zábavy a když nemá nikoho, mluví sám se sebou. — Teď se kmitl kolem nás jiný vagón, přicházející nám vstříc — také prázdný. Konduktoři jen mlčky rukou na sebe kývli. Připadali mně jako dva

věční andělé, když se potkají na letu pustým vesmírem a jen tak perutí si pozdrav kývnou.

Ale cítím, že samota začíná na mého ducha již působit. O samotě rostou nejvyšší palmy a pnou se cedry do nebes. V samotě budí se vyšší život. V samotě přistoupil pokušitel k pánu. A cítím, jak ke mně přistupuje poesie — nebešťanka. Rychle!

Už stojí první verš v notični knize.

„O samoto — o samoto“ —

— já vím, co při tom verši cítím. — Teď jen, jak dál — ve mně všechno víří. — Přemýšlejme! — „O tannenbaum, o tannenbaum“ — tannenbaum nevede k ničemu. — Kdybych se okamžitě propad', nenapadne mně jiný rým než „ty turecká holoto“, a to přec nejde. Všechno ty časové bouře kazí!

Zahleděl jsem se na koleje před námi, jako by někde po nich musil rým běžet. Koleje jdou „do nedozírána“. Náhle se mně zdá, že ty koleje vyjeli kolonisté před námi, kteří první se ubírali pustým pralesem. Prales stojí, musíme na vlas v těch kolejích za nimi —

„Nevím, kolik jsem tak prosnil štací — náhle stojíme, jsme na samém konci Smíchova.

Kolem velebné ticho. Na nádraží ani človíčka, na silnici ani duše. Co teď? — V tom vyskočila tam z jednoho hostince sklepnice, zatočila se vesele, zakvikla a zase zmizela. Pěkná holka! — Vidím u hostince zahradu, v ní sedí lidé, ženské. — Snad tam najdu pro svou samotu rým!

Pražští hokynáři.

1876.

Když se někdo už dost nasloužil, chce pak „panovat“. Fiakristský vozka, který sobě něčeho uhospodařil, desátník nebo šikovatel, který sloužil dvacet let a má nevěstu kuchařku s několika sty zlatými, venkovský řemeslníček, který svou chalupu prodal — všichni ti touží usídlit se v Praze, při nějaké „tiché práci“. Takhle se stát domovníkem. Být tak druhým domácím pánem, s dýmkou v ústech, s chvoštětem v ruce, s dřevěnou židlí v průjezdu, s chladně vytaženým obočím, s nedbale krátkou odpovědí „jo“ — „ne“. Nebo se stát hokynářem, někde ve čtvrti, kde je mnoho toho chudého lidu, takového, který nedospěl ještě na „tichou práci“. Panovat zkrátka buď nájemníkům nebo vůkolní chudině. Jde-li spojit obé, být domovníkem a hokynářem zároveň, je dosažen ideál ideálů a za dvacet let je z domovníka sám domácí pán.

Ale já se chci dnes zanášet jen hokynáři. Je jich v Praze jako máku, mimo Příkopy je sotva ještě deset ulic v Praze, kde by nebyl alespoň nějaký průjezdní hokynáříček. Přiznám se, že nevím, kolik vlastně jich v Praze je. Vzal jsem několikrát šematism do ruky, abych je spočítal; ale při pohledu na drobně potištěných dvacet sloupců, v nichž každá řádka = jeden hokynář, sklesly mně vždycky ruce — přenechám tu práci

už mladším silám. Ve Vídni jich bylo v květnu letošního roku 3800, řekněm tedy třeba, že je jich v Praze třetina.

Zprávu tu mám z vídeňského „Fragner-Zeitungu“, v němž Theodor Scheibe, „slavný romanopisec“ (jak ho sama redakce výtečného toho listu nazývá), uveřejňoval velký román „der greissler vom Spittelberg“. „Greissler“ totiž a „fragner“ je zcela totéž, jako švec a obuvník, jen že „fragner“ je noblejší. Takové prázdné pejchy pražský hokynář ale nedbá. On není výborem žádného zvláštního hokynářského spolku, nevydává žádný časopis a musím říci, že jsem ještě nikde po Praze nečetl nápisu „dvorský hokynář“. Snad nemá pražský hokynář důvěry v pražské prince, že by s krejcarem od maminky přiběhli hned k němu pro „pitrpacl“.

Bože, co jsme se my pražští neprincové nalítali k nejbližšímu hokynáři! Jak věrně jsme tam zanášeli každý krejcar, ať už poctivě či nepoctivě nabytý! Jak ochotně jsme tam zaskočili, když matka potřebovala ještě kousek zeleniny! Jaké to gusto uštípnout tajně cípek marcipánu, vyrejpnout z bečky na nehet povidel nebo ukradnout si z hromádky jabko! Dychtivě jsme ssáli silné, zvláštní to aróma hokynářského krámu do sebe, skládající se z výparů louče a povidel, kyselého zelí a vepřového sádla, míšenských jablek a mazavého sýru. To aroma je dnes totéž jako před třiceti (chtěl jsem už napsat před čtyřiceti, ale stydím se) lety. Celý krám je tentýž, jaký druhdy býval. Venku na ulici je košatinka se zelnými hlávkami a košatinka s brambory, na bramborech je stará dřevěná mírka — náš hokynář je nepřítel novotářství a pořád ještě neměří písek a brambory podle kilometrů. Na veřejích visí kanár v kleci a houpá se svazek špejlů na jitrnice, svazek starých makovic a svazek pe-

routek na pomazání buchet. Ve věnec svázaná sbírka „kramrlat“, rozuměj kolíků na prádlo, parádi se hned vedle. Pátravé oko vidí ve výši ještě rozvěšeny hliněné bílé dýmky a vepřové měchy na tabák, věnce česneku a cibule, stučku hrubého plátna na hadry pro drhnutí podlahy, malé kartáčky na mazání bot, větší z rýžové slámy zas na podlahu, slaměné mošny, nějakou štětku na bílení, válce na nudle, buket vařeček. Půl vchodu zajímá stůl, na němž jsou housky a bochníčky. Na vyšším odstavci stolu je několik sklenic se starým cukrovím a poprášeným marcipánem, pak několik lahví s kořalkou: hulánem, višňovkou, hořkou. Višňovka a hořká je hokynářova pýcha, ty kořalky si dělá on sám. Zvlášť jeho hořká je po celém sousedstvu slavná pro svůj přímo zázračný léčební účinek a on má na ni tajný recept, jehož by nesdělil za živý svět. Je k ní potřebí zrovna sedmera hořkého koření, a sice se vezme zeměžluč, hořký jetel, pelyněk, cactus benedictus — pak — pak — já je věděl druhdy věru všechny — člověku ale paměť slábne, druhdy jsem míval paměť výtečnou, já uměl odříkat i celé desatero!

Pod stolem válí se věchtoví, košťata, křeny a bílý písek. Dále uvnitř je „pudl“. Nad pudlem se houpají liberky lojových sviček, na něm samém jsou váhy a opět nejrůznější zboží. Tabulky perníku na strouhání, hroudy másla, korýtko se syrečky, hrnek se šmolcem, sklenice s kyselými okurkami, rajskými jabky, sušenými houbami, škrobem a šmolkou, ošatka s vejci, hromada bílé hrudky uhnětené do pěkných vdolků, hranice nakrájené soli, jiná hranice nakrájeného modrého mýdla. Dále mají po krámě určité místo své hranice dříví a hromada uhlí, špalek na štípání dříví, košíky s ovocem, pytle s křížalami, homole soli. Ale nejdůležitější místo má mandl.

Mandl je srdcem hokynářského krámu. K mandlu se sbíhá krev celého sousedstva, ve formě pěkných děveček. Mandl je hlavní opora hokynářova. Mandl je životní potěšení hokynářčino. Mandl je mandl, řekl by Viktor Hugo. Stojí vždy v polosvětle, v šerém koutku. Zde, při praskání válců a skřípání prken, nejlíp se to klepá. Kolemjdoucí panička nevidí, je-li služka pilna nebo ustála-li, aby povídala. A nevidí, stojí-li vedle ní kaprál. Zde si služka uleví srdci a vyprázdní žaludek, zde vypráví vše, co doma vyšpehovala. Zde sbírá hokynářka ono bohatství názorů, jež před ní útrobu veškerého sousedstva otvírají do kořán. Hokynářka bez mandlu je král bez říše, Sybilla bez věštného daru, Rafael bez rukou.

Jak je vidět: malý svět! Veškeré skoro zboží světa. A skoro v každém krámku totéž. Jen že podle ročního času zboží se trochu mění co do ovoce a zelenin, že na zimu hokynář vyvěsí také bačkory a rohožky, s jara že má kožené míče a červeně natřené špačky, na podzim fisule, mramorové kuličky a klubka špagátu na draka, a některá podnikavá hokynářka že prodává také špendlíky, žengle, jehlice do vlasů a hrnečky na kávu. Takto pramalá změna. Leda že hokynáři poblíž zájezdních hospod a na konci pražských předměstí mají také bičiště, biče, popruhy, dřevěné rozpory, nůšky na švestky a košíky pro venkovany, a poblíž zastaváren že mají hokynáři papírové škatulky na menší zástavy. Hokynář závodí s pekařem i perníkářem, semenářem i erteplářem, máselníkem i zelenářkou, nifařkou i ovocnářkou. Hokynář, kdyby to v sousedstvě právě „šlo“, bude prodávat třeba i odpustky a mít ošatku tureckých řádů. Hokynář pražský vyrovná se na dobro hokynáři vídeňskému — jen v jedné, jediné věci ne — a to bolí srdce vlastenecké! Hokynář vídeňský závodí také ještě s uzenářem: před jeho krá-

mem kouří se kotýlek s uzenkami a volně šíří mastnou vůni svou — a u nás se nekouří nic a když jdem kolem hokynářského krámu, ta jedna vůně schází!

Pražský hokynář — abych promluvil také o jeho stránce mravní — je občan ctihodný. Má na starosti potřeby celé ulice a musí myslit za sousedstvo celé. On musí znát časův běh a vědít, kdy co nakoupit v pravý čas. On musí dovést naložit okurku a zarazit topůrko do sekery, polít sýr pivem a vypucovat klíčící brambor. On má povolání namáhavé, neboť musí loňskou kořalku vypít sám, denně stát nepohnutě a s dýmkou v ústech po několik hodin mezi krámem a ráno jít velmi časně do trhu, aby tam překupnicím vynadal. Pak musí také děvečky, které přicházejí na mandl, leckam štípat, aby měly radost, a přece to učinit tak, aby žena jeho ničeho neviděla.

Pozoroval jsem na hokynářích našich zvláštní vlastnost: mlčenlivosť. Jeho slovo je drahé. Také hokynářky naše se vyznamenávají vlastností tou. Je to přirozeno. Hokynářka ví nepoměrně víc než jiný lid, proto může míň mluvit. Ona ví za krátko tajnosti všechny a doplňky k nim vyžadují pak už mluvení jen málo. Ona ví, že je dobroditelkou celého svého vůkolí, a je-li žena dobroditelkou uznanou, zevšad chválenou, nabývá vznešeného klidu a mlčí. Paní úřadnice od vedlé dluží se od ní po zlatce a platí jí z ní šesták úroků týdně. Paní profesorka od naproti béře od ní veškeré své potravní potřeby a když přijde prvního, odvede jí celou mužovu gáži. Hokynářka ví, čím je, celou bytosť její ozařuje ona majestátnosť, která se dostaví vždy z vědomí, že člověk panuje.

———

Popel!

1876.

Dvakrát za týden vjede do každé pražské ulice nepokoj. U nás, v naší ulici totiž, je to vždycky v úterý a v pátek s rána. Silný, pronikavý zvonek zacinká do všech domů, slyšíš jej již od konce ulice, pořád blíž a blíž, až ti zazvoní zrovna pod podlahou. „Holky, zvoní na smetí!“ volá domovnice do schodů vzhůru. — „Zvoní na smetí!“ volají paničky do kuchyň. A smetí běží už před vrata dolů, až se mu z hlavy práší.

Ale už ani to pražské smetí není tím, čím bývalo — všechno se kazí. Vlastních smetků je v něm tuze málo, samý uhelný škvár, samý šedivý nebo zas bílý, do vápenna vypálený popel. Jen se člověku nesmějte, že sobě i takových věcí všímá! Vždyť neříkám, že je v tom cos poetického. Vzdor tomu, že jsem snad včera při teple z oharků těch sám spáchal nějakou překrásnou báseň o „české svornosti“ nebo o nějakém jiném českém ideálu, přec mně tu nenapadne s Němcem Juliem Grossem mluvit o „svatém popeli s Olympu a Sinai“, a vzdor tomu, že ten chvějný, roztřáslý popel přímo vyzývá zablabonit něco o „minulosti a pomíjejícnosti“, vyhýbám se mužně všem exkursím do oblíbených, ale u nás, jak se zdá, již trochu opotřebovaných „hrobů otců.“

Beru ten popel tak, jak je, a tak, jak je, je také intresantní.

Je známkou stálosti a konservativnosti. Co bylo v uhlí lehkomyslného a fučikovského, ufouklo, po dusíku, kyslíku, vodíku a uhlíku není tu ani památky více. Co bylo v něm solidního, zůstalo: chlorid sodnatý, chlorid draselnatý, křemen, síran, fosforečnan, šťovan. Říkejte tomu třeba „škvár“, výborným odznakem vší solidní nehybnosti a všeho sedmašedesátnictví to přece zůstane. A dobrý znatel přírody kouká se na ten popel ze stanoviska ještě jiného. Dobrý znatel přírody četl v učených spisech, jež jednají o chemii, větu: „Popel rostlin stejného druhu má všudež a vždycky bezmála jednostejné složení chemické, a v půdě, jež nemá součástí v něm se nacházejících, rostliny takové se nedaří.“ Dobrý znatel přírody, jakmile dvakrát za týden v jeho ulici zazvoní zvonek magistrátního metaře, a popel a smetí vyhrne se z domů ven, ví tedy ihned, že u toho popele dle chemického sloučení jeho (viz hořeji) najde rostliny zcela určité. Darwin by ty rostliny nazval snad „masožravými“, obyčejná mluva říká jim jen „kuchařky“, „kuchty“, „služky“ a „děvečky“. A na ty rostliny dívá se dobrý znatel přírody tuze rád.

Dobrý znatel přírody obdivuje se velebnosti tvůrčí moci ve všech plodech její. Jsou pak odborníci, kteří se zvláštní oblibou studují z přírodnin jednotlivý jen druh, a z těch studií podrobných vzrůstá pak teprv věda všeobecná, systém. Někteří na př. studují jen děvečky. Jako je sv. otec „servus servorum“, je z nich každý „servus servarum“: doplňují sv. otce. Lidstvo musí také těmto zpytatelům být vděčno. Neříkám, že práce jejich nemá dosti příjemnosti do sebe, ale zároveň nikdo neupře, že je přečasto spojena i se značným nebezpečím. Někdy musí takový obětovný muž

za vzácnějším některým exemplářem až do nejvyšších poschodí, ba až za komíny na půdě; někdy musí se vydat v šanc posměchu nevědomé luzy a zvláště u kašen zakoušet chvíle co nejtrpčí, a někdy to skončí zcela mizerně až v porodnici, odkudž rostlina jde pak k těm, jimž se říká advokát. Ba stalo se již, že ztratil přírodozpytec při tom celý život svůj, že musil se z toho oženit a tedy bídně zahynul. Ale, jak Carriére pravil: „Nechť věda žádá třeba i život toho, který se jí oddal, zas se najde tisíc nadšenců nových a věda žije dál." A žije! Starší děvečky pražské sice tvrdí, že nyní je těch nadšenců míň než bývalo, ale mladší tvrdí opak a smějí se jim, já se držím těch mladších.

Nikdo tedy neupře, že ten vyzvoněný popel má pro přírodozpytce význam svůj zcela určitý. On ví, že svou rostlinu při něm najisto najde. Podívejte se jen na ně. Co choval dům děveček v lůně svém, všechny jsou před vraty. Škopíčky, soudky, bedničky, plecháče stojí po dláždění v malebném nepořádku, a u vrat se vrtí a u zdi trajdají jich opatrovnice. Mají času dost, aby poklepaly dvacet paniček a čtyřicet milých, magistrátní vůz blíží se pomalu. Najednou frrr! — jako když se náhle vedle cesty hejno koroptví zvedne: škopíčky osiřely, děvečky jsou za vraty, nejhezčí až na schodech. Způsobil to kolem jdoucí pěkný mládeneček. Jindy se ty holky zrakům mužským právě nevyhýbají, ale v tomhletom šatu — ó, to za žádnou cenu ven! Šaty jsou pro vynášení smetí co možná nejhorší, rozdrbané střevíce jsou pradaleky od těch zlatých pantoflíčků, jež má „Popelka" v pohádce, ruce jsou kormoutlivě špinavy, vlasy a tvář jsou pudrovány popelem na prst — kdyby chtěl Jsouard nebo Rossini některou z těch Popelek vsadit do not, musil by ji dříve pořádně umýt! Mám

duchaplného přítele, který tvrdí, že jakmile se podívá na nějakou ženskou, ihned mu napadne vždy nějaký charakteristický verš, po každé nějaký jiný, na př.: „Nejsi, nejsi, jak se děláš“, nebo: „Ach! jedinou hubinku jen!“ nebo podobně. Zde by duchaplného přítele napadlo as „má milá, má milá — ty jsi celá umouněná“, nebo popelářův lahodně měkký a zvučný dvojverš z Raimundova „Sedláka co milionáře“:

Pakkst mit der schoenheit ein,
geh'st gleich in d' kuchel h'nein!

Samá tu „můra obyčejná“ a „hadronoška protivná“. jak by Linné asi byl řekl. Stalo se proto už, že hezké děvečky přijaly službu jen v těch ulicích, do kterých magistrátní vozy pro popel přijíždějí hned časně z rána, když nechodí ještě mnoho mužských.

Magistrátní vůz se konečně přikolíbal dosti blízko. Holky chopí se svého nákladu a běží k němu. Natahují se, je vidět mocné boky a pak item nohy, z nichž by se pro ten zlatý pantoflíček z pohádky musela odseknout alespoň polovice. Magistrátní metař jim pomáhá, vytřásá nádobu a vždy to zařídí tak, aby ještě nějaký zbyteček spadl holce na hlavu. Holka ubíhá s řehtem domů. To patří k nejlepším vtipům šprýmovného magistrátního metaře. Vtipkuje tak pilně, že kdo z kolemjdoucích má čistý kabát, běží honem na druhou stranu —

aus den lueften saust es wie siedendes blei,
stiebt's wie fliegende asche.

Za to si přichází magistrátní metař o Nový rok pro diškreci.

Bylo ale jináče! Dokud se nepálilo kamenné uhlí, nýbrž měkké a tvrdé dříví, byl z popele dobrý louh na

prádlo. A šedivé postavy ženské obcházely z domu do domu, sbíraly popel do puten a dávaly děvečkám zaň krejcary. Provolávaly po domech své „pópé-él!“ právě tak zvučně jako ten Raimundův popelář své „Ein aschen!“ Měly s tímto vůbec mnoho podobného. Jako on obdržený linecký tort hodí krátce na popel do putny — „to nedělá nic, to je dobré pro prsa!“ — kladly si naše popelářky darované krajíce chleba také prostě tam: „je to zdravé.“ My děti jsme to „k vůli zdraví“ zkoušely po nich, ale nejspíš nebyla naše chuť ještě dost jemně vzdělána: prskaly jsme.

Praha je o jeden podomovní výkřik chudší. Už jich má málo.

— —

DIVADELNÍ.

Z divadelních listů

slečny Anežky Skočilovy k slečně Lidušce Bromské.

1876.

Rozmilá Liduško!

Závidíš mně Prahu, plesy, divadlo, všechno mně závidí milá dušička Tvá! Pravíš, že poznám svět, jaký skutečně je, lituješ, že nemůžeš se mnou strávit ten rok v Praze, a především, že nemůžeš se mnou ob den do divadla — divadlo, ach ano, divadlo! Víš se ještě pamatovat, jak jsme spolu divadelní kusy čítaly a vše sobě hodně živě myslely? Jak nevědomy, jak hloupoučky jsme tu byly! A jak nám musil bratránek Max o divadle vypravovat, a jak jsme odvíraly oči, když pravil, že divadlo je „školou mravů“ a „školou života?“ My mu nerozuměly, měl ale pravdu. Když budu nadál tak pilně tam chodit jako posud, a pořádně, ne jen tak povrchně o všem přemýšlet, budu najisto vědět tuze mnoho! To se Ti hraje kusů krásných, no! Počkej, jen o jednom Ti povím. Jmenuje se „Frou-Frou.“ Hned uvidíš, jaké mravy ve světě jsou a jak je život zcela jiný, než jak nám maminka a teta říkaly.

Ten kus je z vyšší společnosti, která je arci vzdělanější a ve všem rozumnější než my chudinky. To vidí

člověk hned, když přiběhne Gilberta, dcera bohatého Brigarda, na jeviště. Zrovna slezla s koně, má na hlavě klobouček se šedivým perem, šaty ke krku, figarko bez rukávů, bičík v ruce a točí se jako kolovrátek. Gilberta je hodná a nevinná, ale mluvit umí. Když ji hrabě Valréas — považ si, hrabě! — vyznává lásku, ona mu proklouzne jako ouhoř; my dvě bychom nevěděly kam s očima. Její sestra Louisa je zcela jiná. Šaty nosí také ke krku, ale pořád, kdežto Gilberta je tu za chvilku už zas v šatech jiných, vystřižených, s volanty. Hrabě Valréas chce ji do opravdy, ale to je tuze moc veselé! Otec mu ji totiž nechce dát, protože mu hrabě odloudil nějakou tanečnici, Isu, a teď že hrabě bydlí s nějakou jinou tanečnicí, s Charlottou. Nesmíš se při tom červenat, Lidunko, to není nic nemravného, vypravuje se to jako něco, co patří k životu. Ostatně je hrabě hotov Charlottu propustit a žádá otce Brigarda, aby jí to sám řekl. Pan Brigard to ochotně činí. Víš, ona z toho Charlotta nemá velkých bolestí; když se pak hrabě táže, co říkala, odpoví pan Brigard: „Nic, já ji potěšil.“ Paní doktorka, která vždycky přede mnou sedí, dala se při tom, že ji „potěšil,“ do ukrutného smíchu; já bych se byla také ráda smála, rozuměla jsem, ale je módou, že děvčata se tváří, jako by nerozuměla. Škubalo mně to tváří, musila jsem skousnout pysky, myslím, že jsem vypadala, jako bych pro nějakou silnou bolesť chtěla plakat. Až budu vdána, budu se taky smát.

Ono se Ti mluví vůbec ve vzdělaném světě zcela jinak, než jak my dvě jsme navykly. Pamatuju se ještě, že my se často červenaly a ani jsme nevěděly proč. Teď už se tak nečervenám a vím proč. Vzdělaný svět mluví skoro tak plnou hubou jako strýc Vojtíšek, pojezdný, na něhož se maminka proto tak často hněvá. Jen že

vzdělaný svět mluví uhlazeně. Jen od vzdělaného světa může se člověk naučit té pravé upřímnosti. Hrabě Valréas se svými milostnými pletkami se netají pranic. Gilberta se směje svému otci zcela upřímně do očí, že má s baletkami malér — abychom my se tatínkovi smály! on ale tatínek Tvůj i můj ani si nenamlouvají, myslejí si snad ve své jednoduchosti, že by se to ani neslušelo. Starý pan Brigard barví si vlasy, namlouvá si pořád, vypravuje o tom svému zeťovi a je vůbec k pomilování vesel, tuze dobře konservovaný pán! Pan baron de Cambri ví zas o každém záletníku své ženy, ba nosí jí i psaníčka jejich. A paní baronka chodí po Paříži a navštěvuje kabinety v restauracích, o kterých se vypravuje, že tam včera nebo předevčírem překvapil nějaký manžel svou manželku s jejím milencem. Ještě nevím, jsou-li v Praze také kabinety takové, ale chtěla bych jeden vidět.

Ale abych Ti pověděla všecko! Je tu tedy ještě nějaký pan Sartorys, člověk dřevěný, ani polku by snad nedovedl zatančit, a toho miluje tajně Louisa. Ale Sartorys miluje Gilbertu a uchází se o ni u samé Luisy. Louisa se hrdinně vzdává své lásky. Vidíš, já bych se pro Tebe, drahá Liduško má, také vzdala štěstí svého a pak bych se už nikdy nevdala a pořád bych se trápila. Tuze dobře to Louise sluší.

Sartorys si béře tedy Gilbertu. Vidíme je zas po čtyrech letech, mají už čtyrletého kluka, trochu na čtyry leta velkého, jak se mně zdálo. Gilberta má teď červené šaty s kyrysem, ale není nějak šťastna, dřevěný Sartorys jí nepřeje života, nejraděj by takhle, aby se starala o dítě a o domácnosť, ba ani s tím nějak nesouhlasí, aby hrála divadlo co debardeur, v krátkých totiž kalhotkách a s ničím na prsou, a má se hrát přec pro chudé! Teď

by se mu víc líbila Louisa — Louisa za to nemůže, ale já nevím, já měla přece na ni zlost.

To se rozumí, že se Gilberta na to dopálí. Zamilovala se teď do hraběte Valréasa a s tím tedy uteče do Benátek, kde bydlí v paláci s vyhlídkou na Lido. Má teď na sobě bílé šaty a je interesantně bledá. Tak vzdělaný svět jako je pařížský arci jí to nemá za zlé, zvlášť když věno své, celé dva miliony, zůstavila svému dítěti. Každý to nahlídne, že pak už neměla pražádných povinností víc. K tomu ještě byla řekla Louise, že teď může tato držet s jejím mužem. Ale Sartorys přijde také do Benátek a zastřelí hraběte. Považ si, Liduško, to štěstí, aby takhle byl někdo k vůli Tobě zastřelen! Ale my jsme jen děvčata prostá a chudá. V tom je také heroism, snášíme-li stav svůj, když už to jinak nejde.

Gilberta dostane z tolikera utrpení souchotě. Ráda by ještě jednou před smrtí svou spatřila dítě své, ta dobračka. Ale Sartorys nechce o žádném smíření ani slyšet, teď, když Gilberta umírá a jako k ničemu na světě víc není. Gilberta však se dlouho neptá a nechává se uvest k němu. Tu sklesne dodělávajíc do pohovky, má šaty černé, nejspíš smutek po hraběti. Když ji tak vidí Sartorys zbědovanou, arci pláče a odpouští, ale je už pozdě. Ještě pohladí Gilberta svého hocha, ještě se stará o to, jaké šaty jí mají dát do truhly, aby byl krásný funus, a pak skoná. To Ti bylo pláče a štkaní po celém divadle, i mužští plakali! Liduško, Liduško, umřít co hříšnice — ach jak krásné! —

Ale teď mně už odpustíš. Spěchám do divadla, abych se podívala na nový kus „Překrásná žena.“ Bude-li zase vzdělavatelný, neopomenu Ti hlavní věci opět z něho sdělit. Cítím, že je to mou povinností, abych se starala o opuštěnou přítelku svou.

Tisíckrát Tě v duchu objímajíc zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka.

P. S. Psaníčko toto posílám na fořtovic Katy, ona Ti je dodá. Maminka a teta by mu beztoho nerozuměly.

List druhý.

Rozmilá Liduško!

Odpusť, že jsem Ti celý týden nepsala a tedy Tě jako zanedbávala. Ale nebylo to zanedbání, byly to nové botky z fialového aksamitu, které mně švec nenesl, a tím jsem byla celá rozmrzena, to víš. Vypsala jsem Ti posledně krásný kus „Frou-Frou“ a slíbila, že Ti také vypíšu kus „Překrásná paní,“ bude-li hezký. Byl. Ale to je už zase něco zcela jiného, o čemž Ti musím něco důkladněji vykládat, abys porozuměla. „Frou-Frou“ je totiž tak zvaná „činohra“ a „Překrásná paní“ je tak zvaná „veselohra“ nebo „fraška,“ zcela dobře to sama nevím. V činohře i veselohře, to se rozumí, jedná se o svádění žen, poněvadž to je ve společenském životě to nejdůležitější. Ale hlavní rozdíl je ten: když se žena nechá svést a její manžel na to přijde, je to „činohra“; když ona se náhodou nenechá svést anebo manžel na to nepřijde, je to „veselohra.“ Prvější je arci zábavnější, jsou v ní lidé smíšeni, jedni veselí a druzí neveselí, a člověk se hned směje a potom zas pláče, což dělá cituplnému a jemnému našemu ženskému srdci tuze dobře. Ve veselohře ale jsou všichni mužští tuze veselí, a to víš, že veselý muž má u děvčat brzy vyhráno, a z toho je pak ukrutná

sila rozkošných zápletek, no! „Překrásná paní“ je od nějakého spisovatele francouzského, a než začli hrát, pravil vousatý pán vedle mne, že se na hru těší. Ten pán dělává tak zvláštní poznámky, že se mně vždycky zdá, když promluví, jako by kous'. Pravil tedy, že když je nová nějaká veselohra francouzská, měla by vláda vždycky vypsat daň na smích, a když je nová francouzká fraška, že by měla vypsat hned daň i s přirážkami, to prý by si pomohla. A pán před ním řekl na to, že by to tedy byla daň na ukazování krásných zoubků, a při tom se podíval tak na mne, že jsem se začervenala. Ještě jsem pořád tuze venkovská! Ale nasmála jsem se pak, to je pravda.

Tak tedy abych začla vypravovat. Ale ještě Ti musím říci, že ten pán před mým vousatým sousedem je něco krásně bledý, s černými knírky, černýma očima povídám Ti jako trnky a kudrnatou hlavou. Ondyno pršelo a on mně nabídnul po divadle deštník, a sebe k tomu, že jej ponese a kdyby prý to šlo kraj světa; ale já řekla, že ne, že bydlím hned vedle, a on šel pak za mnou až do Jindřišské ulice a já se styděla pořád. Starý Chamberlan má tedy krásnou dceru Johanku. Je to roztomilý člověk, do své dcery tuze zamilován, pravý dobře vychovaný otec. Nesmírně ho těší, když jsou všichni mužští do ní zamilováni jako blázni. „To jsme udělali efekt!“ říká, a „copak vezmeme dnes do vlasů?“ jakoby dcera byla on. Starý Montgiscar — francouzská jména znějí všechna tak elegantně — má zas krásného syna. Směšný otec, je zamilován do krásy svého syna Arnošta! Hladí ho, kartáčuje ho, objímá ho a pořád se na něho dívá. Říká se tomu karikatura, takovému nepřirozenému otci, abys věděla. Ale ti dva krásní se nevezmou, jak si nejspíš myslíš. Johanku si vezme Jules de Clercy, pří-

buzný Montgiscarův, a otec Montgiscar sám to sprostředkoval Montgiscar, Jules, Chamberlan a Johanka sejdou se dle úmluvy starých jako by náhodou v Louvru — můj vousatý soused povídal: „Ta divadelní naše dekorace je glyptothece v Louvru podobna jako náš Zelený trh bujné tropické krajině.“ A hned se Jules a Johanka zamilují a hned se tu zasnubují, ve vznešeném světě jde všechno přirozeně jako při selských námluvách.

Ale teď to začne! Jules má s Johankou kříž. Ona je překrásna, každý se hned do ní zamiluje, a on je tak titěrný, že ho to mrzí. Za to plave dobrý otec Chamberlan v moři rozkoše, on těší se z její triumfů, rozdává o bále sám místo ní tance a má upřímnou radosť, když ji někdo hubičkuje. Nemůže pochopit zetě Julia, který ve své zaslepenosti pořád tvrdí, že si vzal ženu pro sebe. Teď přichází do toho Arnošt. Vrátil se z cest. Zamilovanému do něho otci vypravuje, že měl v modré jeskyni na ostrově Capri zvláštní příhodu. Vjel tam ve společnosti jakés rodiny, otce a krásné dcery, pak přišel příboj, musili zůstat v jeskyni přes noc a vyčkat ranního odboje. Otec prý usnul. „Usnul!“ volá starý Montgiscar radostně, „a co pak? co Ty?“ Já také napínala sluch, co pak, ale Arnošt pravil, že — rozsvěcoval sirky, jednu po druhé, aby si svítil na dívčinu krásu. Starý Montgiscar pokrčil nějak rameny. Má pro svého syna nevěstu, velmi bohatou, ale ne právě hezkou. Když ji popisuje, praví o ní, že má velké oči, velká ústa, velký nos, všechno „velkolepé“. Ale Arnošt nechce o ženitbě ani slyšet, že prý počká, až najde zas svou romantickou lásku.

V tom spatří na bále svého otce Johanku, a Johanka — je ta cizinka z modré jeskyně! Když slyší, že je vdána, zoufá sobě; když ale zas slyší, že má za muže

jeho bratrance Julesa, přichází ovšem hned zas k rozumu a radostně volá: „To je dobře!“ Teď činí všemožné, aby sobě získal Johančiny lásky. A teď se mně začal také jeho otec líbit. Říká mu: „Dejme tomu, že se Ti podá, co pak?“ ale Arnošt nemyslí na žádné následky. Pak mu praví rozumný otec: „Tedy se alespoň prozatím utiš. Kdo ví, co se stane!“ a domlouvá také Julesovi. Dobrý otec, všechno by svému synovi dal, i cizí ženu! Ale Jules je jako šílený a nechce o koncesích ani slyšet. Arnošt přichází do domu Julesova a píše Johance list, že se zastřelí, když ona ho nevyslyší. Johanka pláče. List však se dostane Julesovi do ruky, on vymkne Arnoštovi revolver a vidí, že ten — není ani nabitý! Vysměje se mu, hrozí, že na jeho zahanbení to poví celé Paříži, a tím ho přinutí, že opouští Arnošt pro vždy jeho dům a k vůli větší ještě jistotě že se zcela určitě svému otci vyjádří, že ho chce být poslušen a do tří měsíců se ožení. Konec. Ty vidíš! náhodou se Johanka nenechala svést, tedy „veselohra“. Arci, život sám se nenechává měřit na akty a obmezovat na jeden večer. „Kdo ví, co se stane v dalších aktech, když už opona spadla!“ pravil vousatý. „Spisovatelé hrají si s cností jako kočka s myší, hned kočka myš na okamžik pustí, hned ji zas rafne — konečně kočka myš přece zadáví.“

Ještě jsou tu mimo Arnošta jiní do Johanky zamilovaní. Starý de Goberville — zamilovaní starci jsou vždycky směšni. Pak sochař Octav Blaudar, divný člověk. Kde je hezká panička, tam se hledí do domu dostat. Dělá poprsí mužovo a říká mu, že vypadá jako „řecký mudrc“ nebo jako „římský císař“. Pak dělá poprsí paniččino a „na tom pracuje dýl“. Octav miloval posud paní De Goberville, teď chce Johanku. Ale paní De Go-

berville umí se bránit. Když o bále licitují kytici Johančinu, licituje Octav také, ale paní De Goberville ho pořádně štípne. Když jí drze praví, že „on může dělat co chce, že je svoboden“, řekne ona mu, že není a není svoboden, že má ji. Má pravdu. Já kdybych byla vdána a měla milence — já neříkám, že bych ho měla, ale k d y b y — a on mně byl nevěren, já bych ho štípla, že by zmodral!

Ano, bratránek Max měl pravdu, divadlo je „školou mravů“ a „školou života“. Ale člověk musí sám přemýšlet dál!

Mimo „činohru“ a „veselohru“ jsou také „truchlohry“. Doufám, že Tě, drahá Liduško, co nejdřív budu moci poučit řádně také o nějaké truchlohře. Prozatím Tě v duchu tisíckrát líbám a zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka.

P. S. Bratránkovi Maxovi neříkej ničeho o tom bledém z divadla. To víš, ono je jich tisíc, ale my dlouho nevíme, který bude ten pravý.

List třetí.

Rozmilá Liduško!

Ani jsem tak tuze s tímto listem nespěchala. Slíbila jsem Ti arci, že Ti řeknu také něco o tak zvané „truchlohře“, a vskutku dávali právě teď novou truchlohru, nazvanou „Gracchus“, a šla jsem tam hned dvakrát po sobě, jen abych Ti mohla říci něco kloudného, ale teď, abych se přiznala, nevím sama nic. Poptávala jsem se,

a tu mně řekla slečna Albina v taneční hodině — slečna Albina ví tuze moc — že prý jsou truchlohry dvoje, jedny „občanské“ a druhé „historické“. V „občanských“, řekla slečna Albina, dostane děvče vždycky souchotě a umře, což ovšem musí být tuze pěkné; v „historických“ prý zas děje se všechno tak, jak se dělo skutečně v historii — Ty víš, když nám začal bratránek Max někdy vykládat něco z historie, byl na počátku vždycky tak směšně opravdový a pak dál byl už fádní. „Gracchus“ je na neštěstí truchlohra historická, člověk neví tedy, co si z toho vybrat, když se to stalo, nu tak se to stalo, copak je nám potom! Bavila jsem se tuze málo, bylo mně, jako bych čtla noviny, vražda, samovražda, schůze lidu, sněm, politické hádky — já noviny nečtu ráda. A což teprv vidět noviny představovat na jevišti!

„Gracchus“ je truchlohra římská. Frankovský a Mošna a Seifert jsou také mezi těmi Římany, ale člověk se pranic nezasměje. Když jsem čtla na ceduli, že pan Mošna se jmenuje „Carbo“, spletla jsem si to s „Cabriolo“ a pořád jsem čekala, že poleze zas na balkón nebo bude skákat přes stůl jako v „Princezně Trebizondské , ale on nedělal nic než že někdy vyzdvih’ ruku. Největší vtip v celém kuse je, že si kradou z rance fíky, ale tomu se nesmál v divadle nikdo, mimo ti na jevišti, nejspíš že se jim to samým zdálo už příliš hloupé. O nějakém pikantním zamilování není v celém kuse ani slechu! Gracchus je už ženat, má uplakanou Licinii, a ta nedělá nic než že pořád za ním běhá; on má rád ji, ona má ráda jeho, co s tím! Když jsem viděla, že Pomponius je Gracchův domácí přítel, čekala jsem pořád, že mu bude svádět ženu; ale Pomponius je filosof, hotové dřevo. Pak jsem doufala, že si začne něco aspoň s Cornelií,

Gracchovou matkou, ještě dobře konservovanou starou damou; ale dřevo zůstalo dřevem. Když vytáhli oponu, běhalo tam moc mužských sem a tam a říkali něco historického — to se říká tak mačkaně, nuceně, jako by měli v ústech oblázky. Pak přišel Gracchus z nějakého ostrova a říkal, že musí pomstit smrt bratra Tiberia, kterého mu zabil senát. Tím senátem je pan Šmaha a pan Pulda; pan Pulda je už ženat a má několik dětí, pan Šmaha je ještě svoboden, jen že hraje pořád staré úlohy a je proto, kdykoliv vystoupne, v obličeji pořád zamazán. Mluvily se pořád dlouhé řeči; já musila mít hned v prvním aktu nos ale samý bílý puntík, tak se mně chtělo zívat! Když pak křičeli „Řím a svoboda!“ a já viděla na jevišti tolik otevřených úst, nemohla jsem si už pomoci a zívla jsem si od srdce, zrovna jako před spaním.

Druhý akt se mně líbil už spíš. Gracchus hraje tu pořád v domácím římském šatu. S počátku jsem nevěděla, mám či nemám se tam dívat, pak jsem se dívala. Domácí šat římský skládá se totiž z kratininké bílé košilky a pak už z praničeho jiného. Ten Gracchus měl tuze pěkné tělo, jak by ho ulil. Lejtka pěkná, kolena pěkná — všechno! A ty oči! Takové hluboké, ohnivé! Ale pořád stál na své pomstě, zrovna tak jako Turečkův Václav, víš, když přišel z vojny a pořád hrozil Katynčinu tatínkovi zabitím pro to, že mu bratra Frantíka pro pytláctví přived do kriminálu. Matka a žena mu domlouvaly, jako domlouvá má dobrá maminka tatínkovi, aby nechal politiky být a do ničeho se neplet'. Gracchus slibuje, že bude hodný.

Když opona spadla, pravil vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Myslíte, že chodili staří Římané tak nazí? To by se byla měla muškita dobře!“

Mladý pán vstal a obrátil se zády k jevišti. Pohladil si černé knírky a usmál se: „Snad byli v Římě už mladočeští Adamité! Četl jste?“

„Ano, ano! Byl to zas výlupek poctivého nápadu! Vymyslit si, že se objevili v Nymburku Adamité, a to se rozumí hned dokazovat, že to musí být Mladočeši. Ono je to ale všechno jaksi ve vzduchu. Každý okamžik teď člověk na ulici klopýtne přes nějakého šťastného otce a ten honem zvěstuje, že se mu dnes nebo včera narodil kluk. Uvidíte, ten rok bude na klukovství ještě nesmírně bohat!“

„Toť bych se byl měl vloni oženit! Ale víte, kdyby byl člověk Adamitou, nemusil by se ženitbou spěchat, pak by bylo na děti vždycky dost času.“

„Jak to?“

„Inu bibličtí Adamité měli všichni pozdě děti. Adam sám měl syna Setha, když byl už sto třicet let, Seth syna Enosa, když byl sto pět let, Enos syna Kajnana, když byl devadesát let — měl bych tedy na ženitbu alespoň ještě šedesát let času. Noe pak, čteme v bibli, když byl už v pěti stech letech, splodil Séma, Cháma a Jafeta.“

Cítila jsem, že se ten bledý zas na mne dívá. Koukala jsem v levo po ložích a myslila si: „Ty bys mně takhle mohl přijít co stoletý chlap!“

„Já jsem si to všechno vypsal,“ pravil bledý dále a vytáhl papírek z kapsy. „Tenkrát byli Adamité všichni nesmírně staří. Adam byl 930 let, Seth 912, Enos 905, Kajnan 910, Malabel 895, Járed 962, Henoch 365 — Henoch byl proti ostatním jen štěně — Mathusalém 969, Lámech 777.“ A sbalil papírek a hodil jej před sebe. Později mně náhodou spadl štucel na zem a já si papírek zdvihla.

„Inu,“ mínil zas vousatý, „když se nazí rodíme a nazí jdem do hrobu, mohli bychom také nazí běhat životem; jen že by bylo zima.“

„Když jsem četl Čechovy „Adamity“, líbilo se mně adamitství tuze!“ prál na to bledý.

V tom šla opona zas vzhůru a bledý si sednul. Ale já jsem si vzpomněla, jak jsme, rozmilá Liduško, také my spolu čtly ty „Adamity“ a co jsme si všechno tenkrát povídaly a šeptaly! Zabrala jsem se do toho tak, že když opona už zas spadla, mnou to pojednou škublo; nevěděla jsem ani muk o tom, co se bylo dělo nahoře. A ku podivu! Když jsem přišla po druhé na truchlohru tu, vzpomněla jsem si mezi druhým a třetim aktem zas na ty Adamity a propásla jsem zas celý akt třetí. Ale ono už se v kuse beztoho nestane nic, co by stálo za řeč. Nějakého Scipia tam zabijou, ani nevím proč. Pak chtěji Graccha soudit a on se zapíchne. Licinia je vdovou, ale beze vší pikantnosti. A je konec.

Jaktěživ mne už nikdo nedostane do nějaké historické truchlohry! Jsem upřímna a říkám upřímně, že kdyby byly samé historické truchlohry, bratránek Max by neměl pravdu a divadlo by zajisté nebylo „školou života“, vždyť si člověk z historie nevybere pro život přec praničeho. A kdyby byl každý upřímný jako já, musil by celý český národ říci, že se z historie praničemu nenaučil.

Teď prý někdo říká, že už nemáme chodit do českého divadla, raděj prý do německého. To bude as tak: budou-li nám v českém divadle dávat prázdné kusy jako „Gracchus“, bez toho se tam nepoženem; ale budou-li dávat kusy, které jsou „školou mravů“, nezdrží nás žádná moc na světě a poběhnem tam, až si budem moci nohy

vyvrknout. O čemž Ti ostatně svého času dám zcela věrnou zprávu.

Tisíckrát Tě v duchu líbajíc zůstávám Tvá

věčně věrná

Anežka.

List čtvrtý.

Rozmilá Liduško!

Vidíš, skoro bych měla začít dnes tak jako můj tatinek, když říká některé ze svých pořekadel, jež mně byla vždycky tak protivna, na př. to: „Ženské předsevzetí tak jako chmýří letí, někdy sem a někdy tam, nikdy ale neví kam.“ Ale já za to nemohu. Psala jsem Ti arci, že mne už jaktěživ nikdo na nějakou truchlohru historickou nedostane, protože v ní není pranic poučného, ale vždyť já ani nevěděla, že je „Marino Falieri“ historickou truchlohrou! Čtla jsem jenom, že to napsal nějaký Turek, nu a když Francouzi mohou psát pikantně a poučně, co by teprv mohl napsat Turek, který má harémy a otrokyně a sto žen a nic nedělá, než že jim kupuje šaty a pořád zabijí jejich milovníky. Na sto žen musí přec být aspoň ještě jednou tolik milovníků, ne? — to se dá přec už něco napsat! Ale to měl pravdu, když pravil ten vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Tenhleten Murad Effendi by také mohl radš pilaf vařit, než tragoedie psát!“

Marino Falieri je starý pán a má mladou ženu. Je vlastně tuze starý pán — chodí pořád v nějakém bílém županu a s nějakou čepicí na hlavě, která vypadá jako

noční — a má tuze mladou ženu. Měla, to se rozumí, než se provdala, už svého milého, jmenuje se Steno, štíhlý chlapík, ohnivý, divoký, no! Steno ji, to se rozumí, pořád svádí. Aha! myslila jsem si, on starého zabije, nebo ten starý na něco přijde a otráví se, a pak se Marie se Stenem vezmou, a už jsem se na to těšila. Ale to by nejspíš nebylo „historické". Ten protivný starý pořád jen svou mladou ženu objímá — já bych takového starého bouchla. A Marie má sice Stena ráda, ale nechce a nechce, no tak co je do takové lásky. Kdyby byla rozumna, nemusel by starý ani ničeho spozorovat a byla by veselohra. A je-li už tak svědomita, jak se to na divadle ani nesluší, a přeje svému muži, mohla by ho co rozumná žena pomocí Stenovou tedy zachránit přede vším zlým. Ale Falieri propadá smrti. Marie se sama otravuje, člověk neví proč, a Stenovi je to pak jedno, on si namlouvá jinde. Má pravdu.

Když není kus takový, aby si obecenstvo mohlo něco z něho vzít, je to hned cítit po celém divadle. Mužští sebou vrtí a povídají si; ženské si také povídají nebo drží šátky skoro pořád u úst a oči jim při tom se zaslzují; mně ukápla po každém aktu zíváním slza. Mezi akty ale, a to je už nejhorší znamení, mluví se o něčem zcela jiném, než o tom kuse. Hezký bledáček obrátil se hned po prvním aktu k tomu vousatému — už vím, drahá Liduško, kdo ten bledáček je! Je prý obchodníkem a má dobrý obchod; to jsem ráda, že není doktorem nebo něčím podobně obyčejným! „Co pak je nového?" ptal se a zívnul.

„Že prý se ta princezna už vdala," ušklíb' se vousatý. Ten se Ti umí ušklíbat!

„Která princezna?" — Já poslouchala.

„No ta z pohádky. Král, její pan otec, zapřisáhl se,

že ji dá jen tomu, kdo dovede říci něco, co je ve světě pravdě nejnepodobnější. A teď přišel prý jeden a řekl, že pravdě nejnepodobnější je to, aby se stalo v Čechách někdy něco rozumného — a už ji má. Strašně fádní časy!“

Bledáček se trochu usmál a zase si zívnul. Už jsem měla strach, že se dostanou do politiky, ale bledáček má takt.

„Jsou to krásné jarní dny, co?“ začal zas. „A to hemžení se po ulicích v slunci, holčičky, bože, ty holčičky! V Praze je každá třetí holčička hezká a každá třicátá je krásná. — Počkejme, hned se přesvědčíme. — Začněm u orchestru s jedničkou v levo. Jedna, druhá, třetí, čtvrtá — sedmá — desátá —.“ Já už věděla, kam míří, a dívala jsem se pryč. — „Skutečně,“ pravil po chvilince, „třicátá je krásná, a jak krásná!“ Díval se při tom na mne, ale já jako bych nic.

„Už se těším na pašijní dny,“ mluvil zas dále.

„Svěcené vodnatá doba,“ ušklíb' se vousatý.

„Já ji mám rád. Holčičky mají jarní své nové šaty pak už hotovy a chodí v nich po božích hrobech. Pánbůh má nové šaty nesmírně rád. Teď mají v Paříži módu církevní, dámy nosí tuniky klášterského střihu, jupky s opatskými řízami a krejzlíky à la Bethsabée. To musí být tuze pěkné. Naše jarní móda zde v Praze je nějak divná, ale také hezká. Dámy se lesknou pod černými našitými korálky jako hádě, vyšívání je samá divoká, spletená čára, střih je ostrý, kouskovitý, tak že celá dáma vypadá jako zubaté vlašťovčí křídlo, vlasy nosí kouzelně rozestřeny jako neometené koště, každý vlas zvlášť, tuze pěkné! Alespoň Staročešky ale měly by sáhnout k té církevní módě pařížské. Vzít takovou jezo-

vitku za bradu, nebo přitisknout kapucínku hodně silně k sobě —"

V tom šla opona zas vzhůru a já měla zlost. On ten bledáček mluví tak rozumně! Ale hned den na to jsem tedy běžela zase do divadla. Dávali veselohru „Světa pán v županu", a proto že to hraje v Paříži, myslila jsem, že uvidím tedy tu novou pařížskou módu. Nic jsem neviděla, a k tomu jsem se ještě zlobila. Když Ti řeknu, že je ta veselohra taky „historická", máš už dost. Když se takové věci, jaké přicházejí na divadle v historických kusech, píšou v dějepisech, pak nepochopuju, nač dějepis vlastně je, něčeho rozumného v něm aspoň nenajdem. „Světa pán" je dle toho. Napoleon by rád byl feš a namluvil si herečku Georgeovu, ale nejde to. Jeho dvě sestry by si také rády namluvily adjutanta Flahaulta, ale nejde to také! Napoleonku starou i dceru její vůbec nic nenapadne, co by stálo za řeč. Flahault je tak zamilován, že se z toho jen ožení — co s tím! Jediné, co tam je poučného, je, jak Napoleonka migrainou dostane Napoleona k tomu, aby jí koupil nový šperk — ale abychom se potřebovaly takovým věcem učit teprv v divadle, viď!?

Náramně málo jsem se v posledních čtrnácti dnech bavila. Víš, ráda bych se, upřímně řečeno, už vdala, alespoň k vůli změně, nudím se. Jsem mrzuta, proto ale Tě přece tisíckrát v duchu líbám a jsem Tvá věčně věrná

Anežka.

P. S. Zrovna přišla naše paní z procházky a vypravuje, že viděla u Kaskelina nejnovější francouzské látky. Jmenují se „les scintillants", tmavá půda a samý svítivý, stříbrný puntík po ní. Budem vypadat, jako by nás stříbrným posýpátkem posypal, cely kropenaty.

Pannopanna.

Divadelní hra dle Shakespeara, Lindaua a ještě některých jiných.

Jakživ ještě nikdo nesouhlasil s nějakým článkem tak, jako já s článkem G. P. Moravského (v „Osvětě“). nadepsaným „Z českého divadla“! A sice od A do Ž! Také mně je pravzorem domácněcnostného kusu „Služebník svého pána“, a obdivuju se tam „Dornenkronu“, který nahými fotografiemi a násilím svádí ženy pro svou zábavu, neboť: kdo se dobře baví, je zcela spokojen, kdo je zcela spokojen, je zcela dobrý. A se spravedlivou ošklivostí odvracím se od Sardouovy „Fernandy“, která obětuje čest, aby — zachovala matku! Volám s G. P. Moravským: „Neuvádějte nám z Francie ty padlé, ty nás demoralisují; stokrát milejší jsou mi mnohé naše domácí propadlé, při těch nepřipadne člověk na žádnou myšlénku, tedy také ne na špatnou!“ Ano, „obecenstvo naše nemá smyslu pro bábelské zjevy francouzské zkaženosti, nemá očí pro ten tenký flór, jímž si tam necnosť kyprá ňadra kryje, nemá nosu pro ty miasmy smíšené z pačuli a kanálu!“ a vyslovuju G. P. Moravskému díky ve jmenu národa, že když teď celý svět nadává Francouzům, také my jsme se konečně k tomu chóru připojili. Proč bychom si nezahafli!

Pryč s těmi francouzskými kusy, v nichž je pravda tak nahá, myšlénka tak upřímná, technika tak mistrná, povahy tak zajímavé, určité a důsledné, dialog tak duchaplný! Nenahlížím, proč divadelní ředitelstvo ještě váhá s odstraněním všech, ale všech těch cizoložných kusů, když u nás nikdy žádné cizoložství jakživo nebylo a jakživo nebude! Pryč s nimi a nahraďte je od neděle do soboty samou vyprubovanou domácí cností v dramatickém rouše! Objednávejte u obratných spisovatelů, vždyť není tak těžko napsat dle dobrých vzorů dobrý, i třeba tuze dobrý cnostný kus, na př.:

☞ (Bude-li se tento improvisovaný můj kus ředitelstvu tak líbit, jak se už napřed líbí mně, může jej provozovat od fleku!)

Česká panna — pannopanna!

Jednoaktová veselá hra ode mne. Zpěvy také ode mne.

OSOBY:

Otec Bohumil.
Matka Bohumíra.
Dcera Bohuslava.
Svatoslav, nový advokát.
Bozděch, český dramaturg (ale už v jiném stavu).

(Počátek představení hned po klekání. — Orchestr hraje několik cudných národních písní. Pak se opona cudně zdvihne a je vidět šťastnou domácnost, pokoj. V pravo, v levo, u prostřed dvéře, v pravo, v levo, u prostřed okna. U prostředních dveří v pravo (od obecenstva) kropenka, v levo kalendář a nad ním svěcené „kočičky“.

Na stěně obraz představující spasitele u špalku. Rozličné nářadí i s klekátkem; na jednom stolku leží bible, v níž zalepena neprůhledným papírem některá místa, na př.: „Byli pak obadva nazí, totižto Adam i žena jeho: a nestyděli se.“ I. Mojžišova, 2., 25, Z celé dekorace vane Macourkovský klid.)

Výjev první.

Otec Bohumil (přechází v županu pokojem, ruce na zad, a začíná právě zpívat píseň):

Kdo má uši k slyšení, slyš,
hlasitě volá pán Ježíš!

(Billetáři prodávají mezi obecenstvem text té krásné písně. Otec Bohumil, přezpívav patnáct slok, při čemž se děkuje za potlesk po každé sloce a dělá, jako by odcházel, sedne si a nacpává fajfku.)

Dcera Bohuslava (sedí u stolku a šije pro nějakého sirotka sukýnku. Když byl otec dozpíval, spustí ona povědomou notou: „Proč, Maria?“ Billetáři, děkování a dělání jako nahoře. Když byla přezpívala čtyryapadesátou a poslední sloku, začne sebou nějak divně vrtět a drbe se po lopatkách).

Otec: Kouše Tě něco, milená dcero?

Dcera: I ne, milený otče; ale zpomněla jsem si na anděly. Když mají andělé vzadu křídla, to se jim to musí při šití špatně sedět, ne?

Otec (usmívá se blaženě):

Mir ist, als ob ich die haende
auf's haupt dir legen sollt',
betend, dass gott dich erhalte
so fromm, so rein und hold.

Výjev druhý.

Matka *Bohumíra*. *Předešlí.*

Matka (utírajíc si ruce o zástěru): Bohuslavko, jdi ven do kuchyně, a dej pozor, aby se omáčka nepřipálila!

Dcera: Už, už! (odchází se vzornou poslušností).

Otec: Poslouchej, stará, copak máme dnes k obědu?

Matka: Co nám pánbůh nadělí! (zpívají spolu: „Do tvé vůle, hospodine“ — 29 slok. Vše jako nahoře.)

A zase matka: Poslouchej, starej, u hořejších sousedů mají už zase krocana; ti lidé musí zrovna krást!

Dcera (vrazí do dveří): Člověk jde!

Otec: To je on!

Matka: To je on!

Dcera: Kdo je on?

Výjev třetí a poslední.

Svatoslav. Předešlí. Pozděj *Bozděch*, ale už v jiném stavu.

Svatoslav: Pochváleno budiž jmeno hospodinovo!

Všichni: Až na věky, amen!

Svatoslav: Tedy mne tu máte od hlavy až k patě!

Matka (červená se a tahá otce za župan): Ty, poslouchej, to je nějaký světák, mluví tak necudně! On říká: „od hlavy až k patě“!

Otec: Tak Vy tedy milujete naši dceru, pane doktore?

Svatoslav (vpadne mu do řeči): I pánbůh zachraň! To by bylo tuze neslušné, milovat děvče, dokud páni rodiče nedají svolení? Slečnou dcerou je tedy tahleta mladá ženská, je-li pravda?

Matka: Bohuslavko, když už se tak bavíme, promluv také něco na pana doktora!

Dcera (stydlivě): Ustrouhej šest lotů černého domácího chleba, přidej šest lotů tlučeného cukru a na drobno nakrájenou kůru citronovou, kousek na drobno nakrájené kůry pomerančové, a vytlač k tomu šťávu jednoho citronu. Vraz do toho šest žloutků, přidej tři plné lžíce rozličné svařeniny z ovoce, dobře vše rozmíchej, pak ještě lehce přimíchej sníh z šesti bílků, naplň formu míchaninou, upeč nákyp v nepříliš horké troubě a dones na stůl.

Svatoslav (v mírném nadšení): Výborné vychování! Jak pak je stará? Kdy se narodila?

Matka (červená se jako šátek): Ona? (tahá Svatoslava za šos.) Tenkrát jsem byla právě několik měsíců na venkově u své matky — ani jsem nebyla doma, když nám ji přinesla vrána.

Svatoslav (voní k vlasům Bohuslaviným): Ani se pamádou nemaže — výborné děvče! Ale teď začněm! Že mohu ženu uživit, to víte — jsem mladý nový advokát —

Otec: Mladý — starý by mně byl milejší, ti nejnovější už nemají co jíst. Ale za to mám já sám floky.

Matka: Jen jestli jste dost cnostný!

Svatoslav: Já? ty moje nebe! Když jdu kolem českého divadla, dívám se vždycky radš stranou do vody. (Vstane, přistoupí až k lampám a mluví k obecenstvu.) Pánové a dámy! Já dostat toho Bozděcha do rukou, kriminálu by neušel! (Za kulisou je slyšet bouchnutí těla.) Přeložil tu běhnu „Fernandu“, urazil tím stydlivost Pražanů a dal příčinu k veřejnému pohoršeni — § 516.

Hlasy (za kulisou): Vodu! Kde je doktor Šindelář?

Svatoslav (jako nahoře): Porušil nevinnost obecenstva a poněvadž se ještě žádná nevinnost v úplné bělosti nedočkala roku čtrnáctého, dopustil se zločinu sprznění — § 128. Ano, za jeho působení chodila veřejně na jevišti „Milostpaní spat“ a kul se hanebný spolek „Gavaut a Minard“ — přitěžující okolnosti! (Divadelní feldvebl bubnuje umíráčka.) A máme zde mnoho svědků, že pošla z toho nevinnosti obecenstva důležitá škoda na zdraví — § 126. Jedno k druhému navrhuji dvacet let! (Za kulisou pláč mnoha zmatených lidí. Bozděchova duše letí, strachem vypuštěna, přes jeviště v podobě holubice, ale rousavé. Napověda, nemoha se spolehnout na paměť herců, předříkává otčenáš.)

Svatoslav (dívaje se za holubicí): I to je mi jedno! (jako nahoře). Ať se někdo opováží říci, že nejsme zcela jiní lidé než Francouzi! Kameliový roman mladšího Dumasa je u nás nemožný a žádný z našich skladatelů nedovede napsat Traviatu. My nestavíme hřích na pranýř, jako oni, i s odstrašujícími jeho následky, my jej hejčkáme „mezi čtyrma očima“, a když se někdo poptá, zalžem jej. My snad nejsme o mák lepší, ale my to na sebe neřeknem — ať žije jezovitism, ať žije cnost! (Obecenstvo jásá.)

Matka: Nu, když jste takovej, tak si ji vemte!

Svatoslav: Jen jestli slečna už někoho nemiluje.

Matka (válic se s otcem smíchy po zemi): Nu tak se jí zeptáme! — Poslouchej, Bohuslavko, ještě se Ti nikdy nelíbil žádnej mužskej?

Bohuslava: Co je to „mužskej“, maminko?

Matka: Nu člověk s vousy, jako tatínek nebo tady pan doktor.

Bohuslava: Ach ano — náš pan arcibiskup ondyno na procesí!

O t e c: Prosím vás, už skončme! (slavně) Dcero, Ty jsi holka a —

B o h u s l a v a: A proč jsem holka, tatínku?

O t e c (poněkud v rozpacích): Proto že se jmenuješ Bohuslava, kdybys byla hoch, jmenovala bys se Bohuslav! A každá holka musí se provdat za muže. „Není dobře člověku býti samotnu," pravil pánbůh a stvořil Adamovi, z vlastního jeho žebra, ženu Evu. Ty se staneš ženou tohodle pána —

B o h u s l a v a: Co pak mne pánbůh udělal ze žebra pana doktora?

(Všichni se smějou. Opona spadne.)

A první kus nové aery je hotov!

Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“.

1870.

Rok co rok „melou“ v divadle českém Raupacha a „trhají tam krupky“ citu, že se tyto hrnou po všech tvářích a ženské si jich ještě plný kapesní šátek nesou co výslužku domů. Rok co rok se „Mlynář a dítě jeho“ nasype čtyrykrát do koše, dvakrát o Všechny Svaté, dvakrát o Dušičky, a divadelní kapsář ředitelský může mít radost z toho, že návštěvě Raupachovy hry neublíží ani kritika ani parodie à la „Dítě a jeho mlynář“. Rok co rok nažene se za dnů těch v zbožné pietě a s nejupřímnější vůlí na vyplakání se obecenstvo nejnaivnější, které vtipům jako „Hrom a peklo!“ dovede se smát co nejsrdečněji, jemuž s galerie padající klobouk dovede zkazit celý dojem aktu, jež se ale vzdor všemu smíchu přece jen na konec kusu rozpláče celé. Nejčetněji ovšem přicházejí služky; nebyla ještě nikdy v divadle, neví jak sednout na nesklapnuté sedadlo, červená se, když mlynář děsí se té „hanby“, že by dcera jeho mohla se stát služkou, ale vypravuje pak celý rok o všech těch hrůzných krásách.

Aby to dobré, milé, rozplakané obecenstvo mohlo se náhle podívat za kulisy!

Co kulisa, to hadr a záplata, co nářadí, to červotočina. A mezi tím, kdy venku stálé tremolo citu a hlasu, zde jediná nadávka, kdy venku 115krát za dvě hodiny na jazyku „bůh“, zde výraz všední, život prosaický, jako by s tam tím venku ani dost málo nesouvisel. Vždyť „my“ se tam ale můžeme podívat! —

„Marie,“ krásně nalíčená do vápenna, právě vyběhla z jeviště. „Ježíš Maria!“ vzkřikne náhle u kulisy, neboť jí bylo několik ledově studených kapek zemským výborem spravovanou střechou padlo na šíji, a noha se jí svezla kalužinou vody. „Honem, přineste mně šálu, sice se nastudím!“ A běhá sem a tam, aby se zahřála, a směje se, aby jí zuby necvakaly zimou.

„Prosím Vás, jste zabedněn?“ běduje vedlé rekvisitář na nějakého muže. „Stearinovou svíčku! Kdo pak to jakživ slyšel!? Lojovou — slyšíte? lojovou!“

„Ale vždyť —“

„Lojovou, povídám! U venkovského mlynáře bude tak zrovna stearin! Tam si lijou svíčky sami, z domácího loje — což nejste z venkova? Bože!“

„Pozor!“ hučí nosiči. Obrovská kulisa šoupe se hrozivě kolem nás.

„Inu za tři zlaté už je pěkná husa, čtyry žejdlíky sádla, drůbky, dva dni je co jíst.“

„Tři dni u nás,“ vykládají jakés postavy ženské rozšafné matce nešťastného Konráda a neméně rozšafné tetě nešťastné Marie.

„Máte už versatzstückle pro hřbitov pohromadě? Tedy honem!“

„Hm — ehm!“ zakašlává rovněž ukrutný jak pověrčivý mlynář Rychnovský za dveřmi, aby byl příchod jeho ven obecenstvu oznámen. „Dnes se mně nějak dobře nechrapti,“ praví k vedlé stojícímu divadelnímu

inspicientovi, který tu s knihou v ruce posílá herce na jeviště, „měl jsem se trochu nastydnout!“

„Flautista! — je flautista z orchestru už zde?“ ptá se inspicient. „Ať se postaví v levo do kulisy.“

Zvuky flétny zaznějí žalně až k zoufání.

„Kde je Konrád?“ volá zas inspicient.

„Tamhle u mrtvých!“

Skutečně se tam točí Konrád na opatku a právě štípe jednu mladou mrtvou do tváře. Je tam hlouček mrtvých obojího pohlaví, všichni v rubáších. Čekají, že přijde již brzy na ně řada, aby v půlnoční parádě šli přes jeviště. Malé sedí na podlaze, mladé s růžovým věncem na hlavě se nudí a starší pletou punčochy; muži zívají.

„Prosím Tě, ať mně dáš v pravý čas znamení, kdy půjde Marie přes jeviště, abych nezůstal zas ležet jako v loni!“ žádá bodrý, přec ale trochu příliš ohnivý Konrád.

„Kdo dělá duchy, sem!“ volá režisér. Mrtví se sbíhají.

Statývek spustí něco kostelně varhanního.

„Jděte — vdovy napřed — pomalu! Nejeďte jako na koni! Po jedné — po jedné — copak jste zvykly do páru? — Tak, dětičky, teď vy - buďte hodny! —“ komanduje režisér průvod duchů. „Teď přijde Marie — he! dát znamení Konrádovi z kulisy, aby sebou škubnul!“

A inspicient jde až na kraj kulisy a volá na Konráda ležícího venku u náhrobku: „Teď!“

Konrád sebou na jevišti divadelně jako by ve snu škube. V tom vyskočí, volá v největší zoufalosti „Marie!“ —

A opona sletí.

„Himmel herrgott!“ hřmí inspicient, „kdopak dal znamení na spuštění — vždyť jste odřízli mlynáře i s hrobníkem!“

„Skandál!“ běduje režisér.

„Je-li pak ještě pan kasír zde?“ táže se slečinka a houfec slečinek běží za ní přes jeviště.

To jsou ty dřívější mrtvé, ale už v civilu, a běží si — dolů pro honorár.

1871.

To jsem si zas pochutnal! Já se totiž nesmírně rád bojím a jen proto jdu si vždy pro své výroční úzkosti za kulisy, když se dává „Mlynář a jeho dítě“. Jen hodně blízko do těch hrůz! A když se pak ta dramatická příšernosť na tebe sype jako vodopád, tu choulíš se a svíjíš, a mráz ti běží jako drobný chladný dešť po zimničně rozpálených zádech! Úchvatnou silou tě to chytne a pro všechny časy jsi dnešním dnem přesvědčen, že jeviště je skutečně obrazem života, nebo kamkoli člověk zde stoupne, všude jde s člověkem smrť.

Postavil jsem se do kulisy, zrovna když opona spadla po proměně čtvrtého jednání. Nad hlavou pohrávají plameny jako bludičky, temnem zákulisním poskakují vzduchové postavy; poohlédnu se bázlivě — rubáše se šourají, šedé, bílé — dušičky lítají sem tam a smějí se — smějí! Těsně vedlé mne něco se postavilo. Zdá se mi, že je to něco ženského, tak asi osmnáctiletého. Kdybych po tom sáhl, zajisté se to rozplyne — ale ne, nerozplynulo se to, držím v ruce — rubáš! — a zase zní děsný smích! Na jevišti vyrůstají náhrobky, srostl již hřbitov. „Až umřu, přála bych si náhrobek takový jako ten protější!“ míní zase něco ženského, ještě mladšího. Nebohá, je mrtvá, a ani o tom neví! Kdo by se nezachvěl!

Schody od garderob praskají. Pomalu a pohodlně vystupuje po nich mlynářský chasník, na českém divadle

již po 73. nešťastný Konrád, v modré kazajce, červené vestě, žlutých spodkách. Má oba palce za vestou a ostatními prsty klepe si na nešťastná svá prsa. „Poslouchej," praví ke mně, neboť setkáváme se spolu již mnohá léta při pivě, „znáš můj nejnovější vtip?" Teď — a poslouchat vtip! Konrád jej přece řekne, otřesu se, a Konrád volá hned zas na někoho — snad to anděl smrti a papír v jeho rukou seznam zemřelých —: „Prosím Tě, už dělej, je půl deváté a já mám hlad!" — Hlad! Být při hladu nešťasten v lásce!

Rozeznávám již postavy a chápu již také smysl mluvených kolem slov. Na jevišti objímá dobromyslný a šlechetný pastor Dobromil nějakou mladou a velmi živou mrtvou. Hrobník Jonáš přechází a bručí: „Už máme zase ten šófl měsíc? Proč pak se nevezme ten pěkný německý?" Za mnou začne hlasitý rozhovor. Ohlédnu se. Stojí tu v šedivém rubáši duše mlynáře Rychnovského, toho skrblíka, a prohlíží nějakému ještě živému smrtelníkovi oučet! — „6 dětí po 20 krejcařích — statistům za dělání šesti mrtvých mužských po 25 krejcařích — statistovi za vítr 20 krejcarů — to se škrtne, dělejte vítr sám! — Hoffmannovi za měsíček zlatku — za vydlužené rukavice 30 krejcarů — za vydluženou sůvu 30 krejcarů — to věčné dlužení, už jsme mohli mít plnou věž svých sov vlastních!" — —

V tom zavzněl zvonek. Do mrtvých jako by bylo vjelo kuropění: v divokém spěchu letí všichni na druhou stranu. Vidím, jak se tam seřaďují v kulise dle stáří a dle pohlaví. Duše Rychnovského se ohlíží. „Máte mou beranici a palcové rukavice?" táže se zas jiného posud živého, „zde čekejte na mne, jak přejdu, hned mně to dejte!" A běží také k protější straně.

A opět zvonek. Opona vyletí. Na druhé straně počne

vítr skučet a naříkat, fičet a kvílet, a zrovna vedle mne stojí vysvlečený dělník, má v ruce dřívko a klepe jím sem tam mezi dvěma šprýslíky kulisy — toť „umrlčí hodinky“, půlnoční klepání červotoče, jak děsný dojem!

Konrád vyletí ven. Začne bědovat o svém neštěstí a povídá to dvěma hasičům, kteří stojí bůh ví proč zrovna naproti němu v kulise protější. Mráz jím lomcuje, on se halí do svého pláště, a pak si lehne. Za chvilku je vidět, že už spí. S výšky se pomalu nese k zemi šedivý nějaký hadr, čarovný závoj, za nímž přejde průvod mrtvých v osvětlení dutého zrcadla. Kdosi již zapaluje plyn před zrcadlem, škrtnul sirkou — hlavička odletěla, škrtnul druhou — upadla druhá, i ty sirky jsou tu mrtvy! škrtnul třetí — shasla třetí, již se celý chvěju strachem, že přijdu o nejlepší část strachu, v tom se jedné sirce ulíbí, zrcadlo hodí pruh světla, dvéře hřbitovního kostelíčka se rozevrou, positývek začne varhanickou a mrtví se dají do vandru. Je to hrůza!

Již jich přešlo as dva tucty. Již se také za kulisu zatočila duše Rychnovského, shodila honem se sebe plášť a vzala zčerstva na sebe beranici a velké rukavice. „Nestůjte tu, kořata!“ volá na několik drobných, čumících mrtvol, „do garderoby, není tu místa!“

Již také přešla krásná duše Mariina, kostelní dvéře se zavrou a Konrád vyskočí. Rychnovský vyjde na hřbitov — „On viděl mrtvé, on spatřil mne!“ vzkřikne a praští sebou. Opona spadne taky, obecenstvo aplauduje. „Konráde, jdi ven!“ volá Rychnovský přes jeviště, sám vyjde taky a oba se děkují za laskavou soustrast.

„Prosím Tě, dělej,“ prosí zas Konrád, „mám strašný hlad a dnes nám to jde od rukou jako lep!“

1872.

Pranic jsem se letos „o dušičkách“ nepotěšil! Od té doby, co Jakub Malý na mne vyřkl své opovržlivé mlčení, chodím jako pitomý. Že hodlá mlčet, to by mne konečně nebolelo, když mluví lidé moudřejší, může člověk méně moudrý vždy se odmlčet, a mají-li Němci svého „velkého mlčku“ Moltkeho, proč bychom my nemohli mít alespoň nějakého mlčku malého! Ale být v opovržení a v opovržení takového muže! — Odevřel jsem zbožnou knížku Tomáše Kempenského, přečetl sobě: „I když je člověk zde na světě opovržen, má naději na nebeskou korunu“, a šel jsem — do nebe sice ne, ale výročně za kulisy, abych pobyl hodinku mezi samými duchy.

Zrovna se zdvihla opona k třetímu aktu „Mlynáře a jeho dítěte“. Divadlo je dnes již po druhé, jak by nabil.

Líbezný smrad se rozšířil jevištěm — snad puknul některý mrtvý.

Kolem mne se šourají mrtvoly sem tam. Jedna sedmiletá postaví se zrovna přede mne a dívá se zvědavě do mé strachem polomrtvé tváře. Vedlé mne stojí žebřík a zrovna nad mou hlavou sedí na špryslíku zas „mrtvý mládenec“, točí svým věncem ve vzduchu a posměšně si hvízdá „Hoeher Peter!“ Hu!

Venku deklamuje Rychnovský mlynář, prašpatný chlap, výtečnému našemu hrobníkovi Chramostovi: „Je to vlastně hříšné ode mne, že chci být ještě zdravější, než jsem“, a skutečně už letos méně kašle než minulá léta — naposled se nám uzdraví a „Mlynář a jeho dítě“ nebude se v Praze a rayonu dávat dvacetkrát více ve dvou dnech!

Vyndám brejle a nasadím; moje brejle zvětšují totiž a tuze rád se jimi dívám na chyby svých bližních.

Přede mnou tu sedí nějaká postava. Patrně ženská a mladá. Živá nebo mrtvá? Sahám opatrně k hlavě — kudrlinky! Nahnu se hodně blízko — no, je-li to už jen pouhá duše, je její „nehodná skrýš“ věru zcela pěkně udělána! „Patříte mezi duchy nebo jste živa?“

„Živa.“

„Já jsem také živ.“

„To mne těší!“

„Znáte Grillparzera?“

„Čím pak je?“

„Ničím, už umřel. Ale když ještě žil, napsal jednou, že bohové tvořili kdys duše po dvou, jako siamská dvojčata, pak je rozřízli a od té doby musí se duše po světě teprv zas shledávat. Já jsem tu svou odříznutou polovici ještě nenašel; možno, že jste Vy ta polovice; kdybyste mně dala takhle hubičku, poznal bych to, je tu tak šero —“

„Nedám!“

„Servus, copak tu děláte?“ zazní hlas vedlé mne a „Konrád“ se tluče nešťastnou svou flétou přes vysokou botu. „Přišel jste se snad podívat, půjde-li Jakub Malý mezi mrtvými? Nevyzval Vás ještě na souboj?“

Cítím se skutečně vysoko, což pak jsem ale zrovna jako vysoká hora, že bouřky věčně za mnou táhnou? I zde, v „onom světě“, za kulisami! Ale — pomyslím si — můžeš teď „dělat dojem“ na tu hezkou živou, spusť svou dnešního rána vyčtenou učenost! „Co pak si myslíte o muži tom!“ spustím rozhorleně. „Vyzval snad Julius Caesar Catona za ty urážky, které mu tento řekl k vůli Catilinovi? Nesnesl Lykurg i udeření holí? Neřekl Themistokles k Eurybiadovi: „Uhoď mne, ale slyš!?“

Nestrpěl Agrippa, první jenerál Augustův, klidně, když mu Ciceronův syn hodil koflík na hlavu? A je snad Jakub menší než Julius Caesar nebo Lykurg nebo Themistokles? To si vyprosím!“

„Stásičko, nemám se jít už převlíkat?“ volá nešťastná Marie přes schody do garderoby dolů hlasem silným. Patrně nemá chudák ani tušení o tom, že už za tři čtvrtě hodiny zemře tuberkulemi!

„Víte, že „u Kominíčků“ už zase nalívají?“ flautuje zas Konrád.

„Žena mně zapomněla přištrikovat patu a teď mne to studí,“ praví za mnou hlas hrobový. Ohlídnu se. Stojí tu dlouhý mrtvý v rubáši a punčochách, jak ho do truhly položili!

„To se mně stalo v loni něco horšího,“ tvrdí jiná mrtvola vedlé, patrně už vyprubovaná. „Když jsme šli už v průvodu přes jeviště, najednou se mně zadře punčochou tříštka do nohy — jak chci nohu zdvihnout, strašná bolest — nemohu z místa, pan Kolár hubuje, křičí z kulisy —“

„No, no, jen se nepřeražte,“ bručí Rychnovský mlynář na běžící kolem mrtvé děti. „Vy, slezte už s toho žebříku! A Vy tam nahoře, nedělejte příliš silný vítr, až budu mluvit!“

„Ó prosím, já znám kus,“ odpovídá dělník s hora a drží vítr za kliku.

Děti (letos kus už po 30 kr., přirazilo jim) shrnuly se kolem s jeviště přinešeného vánočního stromku a natahují ručky po cukrlatech. Ty šťastné děti, kousek sladkosti — „Tak nic?“ tážu se zase hezké živé, „žádnou hubičku?“

„Ne!“

„Vy jste ještě lakomější než „Mlynář a jeho dítě!“

„Dávejte radš pozor, už mrtví jdou!“

Bylo jich dost, to je pravda, noblessa našeho ředitelstva nechala celou vesnici vymřít; nepomohou-li cholera a neštovice, budou mít divadelní lékaři po celý rok co zabíjet! Napřed šlo osm dětí (assekurační společnosti také počítají na největší úmrtnost dětí), pak čtyry panny (nemohli víc nejspiš sehnat), pak 4 vdovy, 4 mládenci, 4 muži, dohromady jich šlo za 9 zl. 20 kr., ale co je to všechno platno, když ta živá přede mnou byla hezčí!

„Tak ne?“

„Ne.“

„Tak s bohem!“

„S bohem!“

Pranic jsem se letos „o dušičkách“ nepotěšil!

„Romeo a Julie“ — paskvil na lásku.

1874.

Není Shakespearovi už pomoci. Dost dlouho, přes celé století, psali o něm Němci nadšeně, ano přiznávali se i, že je větší než všichni básníci jejich a tito že se učí od něho, konečně se ale vzpamatovali a teď ho kopou. Co všechno Sedan spůsobil! Vedlé francouzských armád zničil i vše ostatní, co je po světě neněmecké, na př. Shakespeara. „Shakespeare není ani básníkem,“ praví Benedix všeobecně. „Shakespeare nerozumí, co je to láska, nemá o ní vznešeného, jedině pravého germánského ponětí — je to skandál, že pokládá se jeho „Romeo a Julie“ za dramatickou „Vysokou píseň lásky“, za vrcholící poetický výraz náruživosti té, která světem hýbe, a za erotickou báseň vzornou nejen pro nás, nýbrž pro všechny časy,“ praví specielně Eduard von Hartmann v novém svém spise.

Eduard von Hartmann pouští se hned do osob hlavních, titulních. Vedlejší osoby jsou prý beztoho jen kupou mizerného bejlí, aby Romeo a Julie vynikli co květiny, jsou jen močálem, aby se ti dva nad něj povznesli co lilie. Krásné lilie! On nestojí za nic a ona jak by smet'. Také jakpak by mohla mít nějakou cenu? Mohla v hraběcím domě Kapuletově, kde vládne tak „zvláštní tón“, vyrůst co děvče slušné a nevinné? Nikdy!

A kdo pak ji vychovával? Otec, matka a kojná, a ti nestojí všichni také za nic. Otec je sice starý dobrý chlap, ale jakmile něco se mu nelíbí, stává se ihned surovcem — „blbost staroby“. Nejlíp lze to vidět ve scéně, když Julie odpírá se stát ženou Parisovou (akt III., sc. 5.). Mluví tam k ní následující pěkné věci:

— půjdeš s Parisem k svatému Petru,
sic tebe na lísce tam dovleku,
Jdi, trupe vyzáblý! jdi ničemnice
a šklebo lojová! — —
Ať visíš, ničemná a zpurná děvo!
Jdi, daremnice! — —
— bídnou zpozdilou zde kňouru mít,
panenku fňuknu — —
— — pak na pastvu
jdi kam se ráčí — —
— — oběs se, či žebrej!

Tak mluví pan hrabě. A paní hraběnka, ta je zas zcela chladná ženská. Okřikne sice jednou pana manžela:

Fuj! blázníte?

ale ku konci dí sama k Julii:

Nemluv mi, ani slova neztratím.
Máš vůli svou, jsme spolu hotovy.

A když je paní hraběnce nějaký nepřítel nepohodlný, pomůže si hned po italsku: najde na něho traviče.

Konečně kojná! „Paskvil na všechnu ženskost“, žena plná sprosťáctví, dohazovačka. Dnes vyhledá k vůli Julii Romea na ulici, sprostředkuje tajný sňatek, přinese provazový žebřík, aby Romeo mohl v noci ku své

ženušce, a hned druhého dne s rána svádí Julii k bigamii s Parisem:

— je to roztomilý pán;
Romeo proti němu hadr.

A čtěm si jednání I., výjev 3., jak mluví s Julií a budí v ní smyslnosť. Aby takhle opovážil se mluvit Sardou nebo Augier nebo Dumas syn a ostatní moderní zlosynové!

Také podle toho vychování Julie vypadá. K rodině své je zcela bezcitná. Nenávist jejího rodu k Montekům je jí zcela lhostejna:

— jen přisáhej mi lásku.
a nechci být již Kapuletova.

Romeo se chová právě tak. Když se ho Julie táže:

Nejsi Romeo, jeden z Monteků?

odpovídá úslužně:

Nic obojího, děvo spanilá,
to-li či ono se ti protiví.

I život její rodičů je jí zcela lhostejný! Raděj by, aby oba zemřeli, než Romeo aby byl vyhnán:

Proč k zprávě „mrtev Tybalt" nepřišla
i ta: „tvůj otec, máti aneb oba"?
což nářek všední jen by vzbudilo.
Leč k Tybaltově smrti závěrek
„Romeo vyhnán!" — —

Panenský její cit pak je teprv divný! Na bále svého otce, v odevřené, každému přístupné jizbě líbá se s člověkem jí zcela cizím, a ještě ho v tom kritisuje slovy:

— — V líbání jste znalý!

Pak hned zavolá kojnou a praví k ní:

Jdi, zvědět jmena. — Je-li zasnouben,
hrob za svatebné lůžko připraven.

„Toto ukvapené a zřejmé vyznání," praví Eduard von Hartmann, „učiněné tak sprosté osobě jako ta kojná, považovala by každá německá dívka za prostituci vlastní osoby, a raději by si před ním jazyk ukousla." — Však by asi neukousla! — Dále se Eduard von Hartmann tuze moc zlobí na Juliin monolog před svatební nocí (jedn. III., v. 2.):

— — Cudná noci,
pojď, paní vážná, v šatu zcela černém,
a uč mne, jak bych výhru ztratila,
kde hra o dvojí čisté panictví.
— — — — — — — — — — —
Ó, koupivši byt lásky, v držení
ho posud nemám! jsem prodána sice,
však bez požitku. Tak ten den je nudný,
jak den je před nějakým svátkem dítku
nedočkavému, jež má nový šat
a vzít ho nemůže. —

A. t. d. až ku stesku:

Já, děva, umru panna ovdovělá!

Ostatně připouští německý filosof přec, že láska Juliina stává se znenáhla z pouhého „afektu" skutečně takovou náruživostí, jaké dramatický básník potřebuje. Důsledně a rozmyslně jde prý Julie dle poskytnutých jí rad za cílem jediným: za spojením se svým milým;

z dítěte stává se žena neohrožená, a Julie usmrcuje se teprv pak, když vidí zmařen ten svůj cíl života. Ale Romeo — na tom není chloupku dobrého! Pravý vejlupek vší nemožnosti. Nikdy nesahá k prostředkům rázným a rozumným. Když mu zvěstováno vyhnanství, praští sebou na zem a řve. Páter Lorenzo dost ho plísní v jednání II., výj. 3., a v jednání III., výj. 3. Jeho láska k Julii je pouhý „depit d'amour“ — truc z lásky. Ještě do polovičky prvního aktu miluje šíleně Rozalinu:

Krásnější nad ni? slunce vše-vidoucí,
co světem svět, nezřelo stejně skvoucí —

a v druhé polovici aktu toho miluje šíleně už Julii:

Znal jsem kdy lásku? zapři, oko, víru!
té noci vidím teprv krásy míru.

Skutečně se mu vede jako v české národní písni hochovi, stojícímu před „podhajským kostelíčkem“. Z kostelíčku vycházejí panny „jako andělíčky z nebe“. „Jedna vyšla pěkná bílá, a ta bude moje milá.“ — „Druhá vyšla ještě hezčí, ta bude má nejmilejší.“ — „Třetí vyšla jako růže, žádný jí dostat nemůže; já ji musím přece dostat, kdybych tam měl mrtev zůstat.“

Víte, co by se bylo dle Hartmanna stalo, kdyby Romeo a Julie byli se pořádně „dostali“? Za nějaký čas — jak asi brzo, neudává Hartmann — byl by se Romeo zamiloval do jiné. Julie pak byla tím závazku věrnosti prosta a byla by si po italsku, „s laskavým svolením manželovým“, vybrala nějakého domácího přítele, cicisbea.

Snad si nechá Shakespeare ještě říci a udělá ze své nepodařené truchlohry dle toho pokynu dobrou veselohru.

Láska mezi Romeem a Julií vyvinuje se příliš kvapně, a když je nejvyvinutější, není to, jak Eduard von Hartmann praví, pořád ještě „ein heutiges liebesideal". Dnešní ideál lásky! Koukání se „do kněh", mnoholi má tatínek dluhů, poptávání se u tetiček, mnoholi tisíc asi dceruška dostane „z matčiny strany"! Eduard von Hartmann se bojí, že u německého lidu, „věřícího autoritám", mohla by tragoedie Shakespearova „pokazit outlocit" a zničit „jemnější takt, pocházející z původnější a vyšší kultury (!). Aby takhle němečtí milovníci najednou všichni byli ohniví jako Romeo — ty Němkyně by se lekly!

Strašných chyb nadělal Shakespeare v té své tragoedii. Láska titulních hrdin je jen a jen smyslna. Ona chválí jen jeho krásu tělesnou, on zas jen tělesnou krásu její, jako dřív Rozalininu. A přec není nikde ani dokázáno, že byli krásni. Romea Rozalina vůbec ani nechtěla a Julie byla nejspíš kost a kůže a měla bledničku — „trup vyzáblý, škleba lojová", jak ctěný její tatínek míní. „Je v cenně nepatrná," praví otec hned na počátku k Parisovi. Také po svatební noci ještě nemluví prý nikde srdce a tklivá mysl; co slyšíme, jsou „otřepané vtipy" o skřivánku a slavíku, o slunečním a měsíčním světle, které známe už nesmírně dávno — z jisté Shakespearovy tragoedie, nazvané „Romeo a Julie." Mohli s okna prostě nasypat sem mravenčích vajíček a tam trochu nastrouhané mrkve a hned věděli, je-li to skřivan nebo slavík!

Ale teď, prosím, dál! Ta scéna na balkóně, o níž nekritičtí hlasové tvrdí, že je to granátový květ, triumfální zpěv nejohnivější lásky, scéna, která neprozřetelné obecenstvo rozechvěje až do nejjemnějšího nervu! „Kdyby měla Julie jen trochu outlocitu, neodvážila by se bolu-plné tajemství srdce svého svěřit nočním vánkům, bála

by se, že listí poví je dál, ba že tu může v zahradě být nějaký nepovolaný posluchač" — nejspiš že tu myslí Eduard von Hartmann nějakého za kulisou poslouchajícího statistu. Ale on je tu shakespearovskou náhodou sám Romeo a slyši sám všechno. Teď by pořádná holka „měla být při nejmenším až k smrti uleknuta, studem by se měla do země propadnout," míní Eduard von Hartmann. Propadá se Julie? Nepropadá! Ona sice praví:

— je larva noci na mé tváři,
sic panenská by rdělost barvila
mé líce pro řeč, kterou's večer ten
mne slyšet mluvit. Ráda na slušnosti
bych stála, ráda, ráda zapřela
své vyřknutí —

ale který pak pořádný Germán může věřit „dem waelschen maedel"!

„Co však říci tomu, jak se chová Julie dál! Zrovna jako nějaký Moltke lásky!

Zda miluješ mne? Vím, že řekneš „ano";
i beru slovo tvé; — —
miluješ-li, nuž upřímně to vyslov!

Pak:

— — Jestliže náklonnost
tvé lásky poctivá, a úmysl
tvůj zasnoubení, dej mi věděti
po někom z í t r a, jehož k tobě pošlu,
kde svatbu slavit chceš, a v který čas —

A pak:

— — V k o l i k h o d i n
mám k tobě zítra poslat?

Skandál! — Připomíná mně v skutku ten kvap, ta spěšnost a úsečnost jistou naši prostonárodní „romanci“ českou. Její děj: láska dvou milujících. Zpívá se: dle Erbena v Prachensku. Začátek a sloka první:

Pásla husy na jeteli,
ptala se ho: „Přijdete-li?“

Na to sloka druhá:

„Přijdu, přijdu, jsem ti jistej,
jen mi večeři uchystej!“

A už je konec ději i romanci. Shakespeare byl, jak známo také v Čechách — škoda že nepoznal tu romanci; snad by byl balkónní scénu napsal docela podle ní a pan Eduard nemusil se zlobit alespoň tak dlouho!

Julie zajisté nemusila tak kvapit, míní Eduard von Hartmann. Mohla „záležitost“ zcela jinak uspořádat, vždyť vycházela zcela volně z domova, měla v kojné své výtečnou sprostředkovatelku a při nepřátelství obou rodů nebylo by podezření tak záhy as se vzbudilo. Také Romea není lze chválit. Proč neunesl Julii, což bylo při daných poměrech přec nejlepší? A proč ji neunesl alespoň pak, když sám byl již vypovězen? Nebo, když ne to, nemohl hned s počátku tedy hledět „trpělivostí“ dosáhnout svého cíle? Eduard von Hartmann uvádí mu zcela dobře za příklad Jakoba, který za Rahel sloužil dvakráte sedm let. Konečně, když zví o domnělé Juliině smrti, ani se nevyptá podrobně u Lorenza, ani se náhlé té smrti co rozumný člověk nepodiví, ba také to ho nezarazí, že Julie nevypadá snad zcela jako mrtvola, on vezme nůž a — zde leží, ten to vyveď!

Velmi trefně vytýká Eduard von Hartmann truchlohře Shakespearově ještě celou řadu jiných závažných

vad. Předně: Julii ještě není ani čtrnácte let! To není pravda, povídá on, že u Italů a jižních Slovanů nastává pohlavní zralost dřív než u Němců, to prý je jen nižší stupeň kultury. Svatební noc Romeova by u Němců zcela prostě propadla § 176. reichsstrafgesetzbuchu. — Pak je to od milenců velký nesmysl, že kladou váhu na zasnoubení církevní. „Nám manželství není už institucí církevní, nýbrž jen občanskou.“ — Také dle našich pojmů kněžské požehnání, dané Romeovi a Julii, není pranic platno; sňatek může se snadno zrušit a bratr Lorenzo půjde do kriminálu. — Konečně ti rodiče a příbuzní! Když Julie tak náhle umře, napadne někoho z nich, aby na ohledání mrtvoly zavolali příslušného okresního lékaře? Jako by byli všichni zabedněni!

— — — —

Nesmrtelný tvůrce milenky „Julie“ a ženy „Imogeny“, dcery „Kordelie“ a matky „Volumnie“ — odpusť Eduard-von-Hartmannovi!

Drobný divadelní jux.

1874.

Veselý nárůdek, ten nárůdek herců! Vděčen za každý drobet, který se dá z dialogu na jevišti přenést do dialogu v životě, za každou veselou událost mimořádnou, za každý vtip a nápad, který se narodí v práchnivících kulisách. A nezapomíná žádné události a žádného vtipu a ohřeje si je na paměti své vždy zas v pravý čas. Předevčírem na př., při Shakespearovu „Othellu“ přihodilo se panu Kolárovi staršímu, že mluvil pro celé divadlo, co chtěl mluvit pro osobu jen jednu — což se mu přihází ostatně často. Hrál zas „Jaga“. V okamžiku, když Othello na něho se vrhnul, aby ho k zemi porazil, napadl Jaga náhle odůvodněný strach o paruku. „Nestrrhněte mně parrruku!“ zaharašil napomínavě tak, že se rozlehlo po celém divadle, a hned se z toho také rozlehnul divadlem hlučný smích. Obecenstvo snad již do dneška případ zapomnělo, v hereckých kruzích udrží se ale „nestrrhněte mně parrruku“ na dlouho. Druhý to jux, který mají z „Othella“. První, dlouho již působící, jest: „Toť mouřenín, tu troubu znám!“ (akt II., výjev 1.)

Již by se mohla z těch českých divadelních vtipů a událostí sestavit k novému roku celá „poštovní knížka“. Přehojná čísla ovšem dodává historie divadel venkovských. V těch chudších poměrech, kde každý člen společnosti, obyčejně četné, dychtivě již čeká na konec představení, aby obdržel dnešní svůj „díl“. Tam hraje

„stará Posejpalka papeže“ (v Tylově „Husu“) a známá „Pramáti“ nedává se jinak než co „velká truchlohra se zpěvy“, kde oblíbený „komik pan Palla“ vložil sobě dnes kuplet „Rokoko“. „Čertový chlapík, ten Palla!“ mlaskají si pak sousedé v hospodě a popěvují po něm refrain „roko-roko-rokoko“. Tam na venkově, když se dává „Mlynář a jeho dítě“, táhnou „mrtvi“ přes jeviště při zvucích pochodu Radeckého, a když v „Hamletu“ přicházejí k „divadelní scéně“ král s královnou, vítají je v orchestru nordicky zádumčivé zvuky známé národní hymny dánské: „Černá vlna na bílém beránku! Aj kad ty se túláš“ atd. — Tam venku bývá nejkomičtější, zrovna až k pláči komické, že někdy se nemůže ani vůbec hrát, že mimo obyčejné „tři kluky na galerii“ není tu pranikdo, že pak z kassy není žádný „díl“ — žádná večeře, jen mokrý ubrousek na žaludek. A byla by to sbírka krátkých sice, ale elegicky dojemných řečí, jimiž se „velectěnému obecenstvu“ pak oznamuje, že to dnes nejde. Kdysi byl kdesi Prokop se společností svou. Nechtělo se dařit, divadlo zůstávalo prázdno. Konečně se dověděla o mizerii té kněžna sídlící na blízkém zámku a slíbila, že sama přijde. Prokop koupil dnes o čtyry svíčky víc a čekal. Čtvrt hodinu — půl hodinu — konečně viděl, že kněžna již nepřijde a obecenstvo již nepřišlo. Dal zazvonit, „tři kluci“ na galerii dali si poslední tři pohlavky, Prokop předstoupil a hlasem slavnostně dojatým měl k nim řeč následující: „Slavné obecenstvo! Paní kněžna slíbila, že nás navštíví. Paní kněžna nás nenavštívila. Inu, paní kněžna nás navštíví snad jindy. Dobrou noc!“

Na jevišti je jazyk věcí hlavní a jeho nehody a kotrmelce jsou tedy také nejbohatším pramenem pro divadelní jux. Venkov a Praha jsou v ohledu tom stejně

úrodny. S emfasí deklamuje na venkově pan Novák v „Slepém mládenci“: „Zapomenuv, že jsem u Vás hostem, mrkavicí bych Vás ruštil do tváře!“ — Pan Kosina co lazebník v „Deboře“ nemůže se s vesničany zdržovat a bavit, neboť „musí jít panu faráři oholit Prahu“. — Pan Rott poroučí co president v „Oukladech a láska“ svému synovi: „Mladiku, ty půjdeš k lady Nilpferdově (Milfordově)!“ — A pan Biehl v „Mageloně“ právem káže: „Vy jste pikhard, to Vám může snad odpustit stát; ale že s králem Pajtášem (Matyášem) pytle kujete — atd.“ A na jevišti pražském tvrdí přítel Doubravský, že „jeho praděd myslí v myslivně“ (visí). pan Kolár st. komanduje v „Bodrých venkovanech“: „Vystříkejte strkačky!“ a nevyčerpatelný p. Chramosta užívá místo „přátelé“ vždy raději majestátnější formy „přoutelé“, ze „světoznámých tří Švýcarů“ udělá si „světoznámé tři svíčkaře“ a místo „pozemků“ zná jen „pomezky“.

Někdy bývá jazykovým kotrmelcem vinna jen pochybená deklamace. Jako v „Monice“, kde Hypolit deklamuje: „Mlč, starý Husito, krví žaludek si nasytíme!“ a ono to zní: „Mlč, starý, husí to krvi žaludek atd.“ Nebo třeba kompletní neznalost jazyka, jaká panovala zvlášť v první době Thoméově, když se povolával do Prahy herec každý, o kterém se jen tušilo, že česky rozumí. Na př. p. Boschetti, otec zpěvačky Boschettiovy. Měl nesmírnou potíž s učenim se úlohám. „Tedy si úlohu pořádně škrtejte,“ razeno mu. — „Ach bože,“ bědoval Boschetti, „já už ji škrtil dost!“ Někdy mají vinu překlady. Zvlášť starší překlady operní: Nad jiné vyniká „Rigoletto“. Sbor zpívá v 3. jednáni na př.:

Toť v jedné temné ulice stínu
kol jdouce času již nočního
spatřili jsme spanilou signorinu —

a hned na to:

Kdo chce s blázny tak zacházet.
jest i dobrý často klam.
pojďte, budeme vypátrat,
co zde počít zamýšlí.

Spatřiv sbor Gildu zpívá:

Toť jest milenka
od Rigoletta.

V „Lucii“ zas vypravuje „Bidebent“, že se Lucie zbláznila, a dokládá to slovy:

— jejím smyslem
již nevládne jasná noc —

a t. d. Strašidelně pověstné jest: „Ať žijou všechny vojáky!“ v „Egmontu“; posud jsme to na pražském jevišti neslyšeli ani jednou správně!

Neodolatelnou komikou působí, vystoupí-li herec nezkušený, zarazí se a zkomolí scénu celou. Známe v ohledu tom z českého jeviště, venkovského a pražského. scénky rozkošné.

Dávali „Černoborku a kutnohorského kata“ od Šantla. — Pan Polák hraje „rytíře Sokola“, p. Košner „posla“. A tento posel má zvěstovat:

Pane, valně hoří v Boru,
a dle záře na obzoru
je to chatrč Bohutína.

Což se sehrálo, jakž následuje:

Posel (vystoupí — a nic. Kouká se němě na rytíře Sokola).

Rytíř Sokol: No — co je?“

Posel (za chvilku): Hoří.

Rytíř Sokol: A kde?

Posel (chvilku zas mlčí; pak ukáže palcem zpátky přes rameno): Tam!

Rytíř Sokol: Nu tak je dobře!

A „posel“ jde, sprovázen potleskem.

Jinde zas dávali „Chudého písničkáře“. — „Petříka“ hraje p. Ludvík.

Petřík stojí nad zdrceuou postavou starého Václava a má říci: „Tvář ztrápená, kolena se mu chvějí, má pomsta účinkuje.“

Ale p. Ludvíkovi se tu počnou dělat mžitky před očima. v uších mu thréma zahučí jako jez — úlohu zapomněl — z napovědovy budky slyší slova jen tak napolo — konečně vyhrkne přece šťastně ze sebe:

„Tvář tento — kolena tento — má úcta!“

Ještě zdvořilejší byl jednou pan Rangl na jevišti pražském co posel, a sice ve veselohře „Návrat Karla XII. do vlasti“. — „Krále Karla“ hrál p. Kolár starší.

Posel přijde a vypravuje o nepříteli, že postavil si již batterie, že bude město bombardováno atd.

Což se sehrálo, jak následuje:

Posel (vejde, poodevře rty a mlčí).

Karel XII.: No?

Posel (mlčí).

Karel XII. (položí mu ruku na rameno a ptá se důvěrně): Vy mně máte něco vyřídit?

Posel (mlčí a kývá hlavou).

Karel XII.: Něco o nepříteli?

Posel (radostně): Nepřítel se nechá pěkně poroučet a že prej bude střílet!

O dvou Petrovských.

1874.

Když čtu naše časopisy „různých ostatních stran", jde po mně hrůza. To je nějakých zločinů, jakých se tu dočte člověk o „synech českého národa"! Jeden zradil a prodal vlast a národ, druhý vlast, národ, bratra, děti, babičku, dědečka, sebe a pak ještě něco. Dobrá, když se dopustili zločinů, když je to vše pravda, nemluvím o tom ani dál. Ale to budiž přece dovoleno, abych poukázal k tomu, že jako jinde, také zde nejde se cestou pravou. Drobný zločin, jakým je teď u nás na př. vlastizrada, pronásleduje se ve všech časopisech, kdežto zločin velký, zločinec par excellence šatí se v aksamít a zlatý prým, dává si k ohavnému konání svému veřejně hrát troubami a tympány, ano ještě mu za to aplaudují! Přímo za umělce ho mají, ani ne za zločince! A — nikdo by tomu neuvěřil — ještě mu za zločiny jeho platí značnou gáži, dávají zvláštní honoráry a také mu povolují ročně zvláštních prázdnin, aby nabyl nových zločinných sil!

Grosse fehler und verbrechen
deckt man zu mit goldnen blechen.

Neváhám ani okamžik a jmenuji zde veřejně nejnebezpečnějšího, nejzločinnějšího muže, kterého znám v celém českém národě. Je to moje povinnost co „spolustrážce české veřejnosti" a nebojím se ani žádného soudu z toho.

Muž ten je Karel Čech, t. č. první basista českého divadla. On je ovšem Josef Lev, t. č. zas první barytonista téhož divadla, také povedené kvítko! Kdož ho viděl, jak přestrojen za hraběte „Lunu“ dává troubadoura ze žárlivosti upálit i s vysokým „c“, kdo ho viděl, jak zas přestrojen za vojvodu nutí Lukrecii k strašným zločinům, jak co „Tausendmark“ v Smetanových „Braniborech“ provádí v české vlasti drzé kousky své, nebo třeba jen, jak ve „Figarově svatbě“ všímá sobě víc hezké komorné než vlastní své ženy, arci nepošle dětí svých k němu na katechism. Ale on je baryton, v lásce vždy nešťastný, nedostane nikdy tu, kterou miluje: co „Janušovi“ zblázní se mu „Halka“, co „Don Juan“ upadá z maléru do maléru, co „Nevers“ je pořád zasnouben a pořád neví s kým, — nu, pomyslí si člověk, mnoho jsi nešťastně miloval, mnoho ti budiž odpuštěno! Ale ten Karel Čech!

Poctivě se nepodívá do očí ani svému vlastnímu bratrovi, kapelníku Adolfu Čechu, který, puzen pravou láskou bratrskou, vždy se mu hrozivě staví vstříc s černou, významuplnou hůlkou v ruce. Šíj obyčejně poněkud nakloněná, paruka samý černý chundel, černé obočí jako noc a vyježené jako u tygra, oko basovitě hluboké, tvář bledá jako zeď, s beder mu splývá obyčejně plášť pln krejčovské falše — zločinec jak by ho namaloval! Na šedesát kroků, až v zadu s parterru poznáš černé úmysly jeho — a předce se mu vždy zas znovu podaří, že do svých tenat dostane nějakou dívku světa ještě nezkušenou! Slečnu Ehrenbergovu zabil Sparafucile-Čech už dvacetkrát co „Gildu“ a přec trilkuje slečna Ehrenbergova se zázračnou bezstarostností „Gildu“ vždy zase znovu. Ano viděl jsem sám, jak se slečna Ehrenbergova dívala z lóže na to, jak za zcela těchže okolností a v tomtéž

taktu zabil „Gildy“ Vitálku, Bubeníčkovu, Ricci, Sittovu — uvidíte ale, že jí ani to nebude výstrahou.

Mne — tolik sobě mohu zalichotit — mne nezklamal ani na okamžik. Sotva že vystoupil po prvé v Bendlově „Lejle“ co „Torquemada“ a začal intrikovat, věděl jsem ihned, že je basista víc než dvouoktávový. Když pak jsem viděl, že co „Pizzaro“ ve „Fidelio“ vězní zcela nevinného „Florestana“ — Lukese, otce několika dítek! nebo že co bandita „Malvoglio“ ještě si po jevišti tančí, prozpěvuje a se směje — mohl jsem být jen na okamžik v rozpacích a ještě doufat, že z něho bude kdys snad přece nějaký jemný, lyrický tenór? Také klesal v skutku pořád hloub a hloub, až do „e“. Řada jeho zločinů je již přímo Roza-Šandorovská! Beze vší příčiny, snad jen za nějakou diškreci, otravuje v „Lukrecii Borgii“ co „Gubetta“ šest osob najednou, mezi nimi jednu za kavalíra přestrojenou ženskou s pěkným altovým hlasem; co „Sparafucile“ v „Rigoletu“ docela se přímo nabízí, že za peníze sprovodí, koho chcete. Divoká bezcitnost jeho je v ukrutnosti až vymýšliva. Na př. on se stane švýcarským vojtem, rozzlobí se na poctivého Tella a přinutí ho, aby sestřelil jablko s hlavy vlastního dítěte! A víte, kdo byl, kdo je tím dítětem? Slečna Rueckaufova, slečna Vávrova — mohl by člověk citlivý těmto dětem ublížit? Vždyť ale basista Čech vlastní krve nešetří! Brzy mu byl „Torquemada“ už málo špatný, on začal zpívat „Almamena“ a zabodnul vlastní dceru, nebožku primadonnu Blažkovou. Co „Saint-Bris“ zastřelí také vlastní svou dceru „Valentinu“ i jejího „Raoula“, pak se svlíkne, umyje a jde ke „kominíčkům“ zcela klidně na pivo! Že co „Mislav“ (v „Husitské nevěstě“) neupálí vlastní dceru, že co „Krůvoj“ neobětuje jinou svou dceru Černobohu, je zcela jen zásluhou pánů librettistů, basista Čech

alespoň už se k tomu má. Těžko vypočítávat všechny jeho ohavné činy! Co „Silva“ otráví „Elviru“ i „Ernaniho,“ co „Ankarstroem“ stává se kralovrahem a zastřeluje krále Gustava, dobrého našeho Lukese, kterého nejspíš jakožto tenóra nenávidí z hloubky svého basu — pronásleduječ ho, jak jsme výše viděli, i v jiných operách. Co „Oldřich“ dává „Jaromírovi“ vyloupnout oči. Co „Pietro“ přivede „Masaniella“ k šílenosti a vyvedl to již tenoristům Grundovi i Součkovi. A t. d., a t. d. — člověku se péro příčí! Spočítal jsem to — na českém jevišti spáchal již $8\frac{1}{2}$ kopy vražd!

Je cos demónického v děsné povaze té. Podívejte se jen, když basista Čech s „Liborinem“ o půlnoci kule ulívají — všichni duchové jsou vzhůru a pan Křtín musí za kulisou vší silu vynaložit, aby je udržel na špagátu! A nejen usmrtit vlastní dítě, i mravně zkazit dovede syna svého co „Bertram“. Navádí ho, aby sváděl děvčata, učí ho kostkám, cviku a ferblu — konečně ho seberou všichni čerti tam, kam také co „Mefisto“ konečně přichází.

Chytla si ho posud česká veřejnost? Chytla ho spravedlivá ruka pana státního návladního? Je snad alespoň českým divadelním navštěvovatelům nemilý?

Přicházíť někdy králům vražda vhod,
však vražedník jim vždycky nemilý —

praví Schiller. V divadelním obecenstvu není ale žádných králů, zde jsou jen královny, krásné dámy. A těm našim českým královnám zločinný basista náš „je skoro tuze milý“! — „To je to, my barytonisté nemáme v lásce pražádného štěstí“, mínil před několika dny barytonista Lev, když šťasten a blažen křtil své — páté dítě.

———

LITERNÍ.

Pražský pěvec.

1877.

„Vražda je zločin děsný a rovněž lup a šalba — avšak znám zločin ještě jiný, proti němuž všechny ostatní jsou bílými liliemi — nevděk.“ — Slyšíš to, národe? Snad žádný národ není ku svým učitelům, ba ku všem dobrodincům svým tak nevděčný jako český. Kdyby mu umřel poeta titánský, v srdci českého národa nezachví se do opravdy nerv jediný. Snad dají do časopisů kolem jeho jména černý rámec, snad tam připíšou „nehynoucí sláva buď památce jeho“ nebo podobnou naučenou frási, snad vystrojí slavný funus — sobě, jen sobě na radost: ale hned na to je ticho, hladina se zavřela, ani kroužek nezachví víc její vrcholem.

Rok 1876. odplynul. S ním odplynul třicátý rok básnické produkce jednoho z nejstarších poetů našich — zmínil se kdo o vzácném jubilantovi slůvkem jediným? Nezoufej Sobě, duše zpěvomilá! Nechť nevzpomněli, zapomenut nejsi a nesmíš býti! Františka Haisze, bratře na Parnasu, na věrnou, horkou dlaň svou chytám kanoucí slzu Tvou!

Třicet let nám zpívá! Přes čtyry sta písní sepsal, sestavil a vydal! Snad řekne mnohý — ba bojím se, že velmi mnohý! — že všechny dohromady nestojí za nic. Že v nich není jiskry poetického nadání. Že marně bys v nich hledal jedinou myšlénku, která by Tě vzru-

šila, jediné místo, které by zachvělo citem. Že k tomu mají formu naprosto mizernou, rým až hanba. Že Haisz nezná z gramatiky ani zbla. Ba že ani ten flašinet, jímž zpěvy své doprovázel, nestál za nic. Ano, ano! copak ale má být všechno na něm dobré?

Hanět — to je ukrutně snadná věc! Dokázal to již roku 1860. Alfred Waldau, když ve svém spise „Boemische naturdichter“ o našem jubilantovi mluvil jak následuje: „Budiž mně na konec ještě laskavě dovoleno, abych jmenoval jednu zvláštnost mezi českými samouky, kteráž je ostatně dosti zajímava, aby byla v této knize též o ní zmínka učiněna. Je to pražský flašinetář František Haisz. Je hlavním dodavatelem tak zvaných „písní kramářských“, které o poutích a na jarmarcích mají nejhojnější svůj odbyt. Bohužel jsou všechny tyto písně jen nešťastným paděláním pravé písně národní, nejsou čerpány z čisté mysle, vřele pro lásku a přírodní krásu zanícené, z naivního názoru života, z jemné obrazotvornosti, nejsou básněny — jsou jen řemeslnicky shotovené zboží, suchá próza nacpaná do nesprávných rýmů, tak že víc škody než skutečného užitku spůsobují, poetickou krasochuť lidu kazí, chuť jeho na sprostotě a rozpustilých dvojsmyslech zvyšují a při tom velmi mnohou pravou, skvostnou národní píseň udušují. Mají se k této as jako kmínka k rýnskému vínu, skleněné střepy k drahokamům, papírové kytky k růžím stolistým. Haisz odvádí ročně alespoň tucet podobných zpěvů, které nejprv mezi pražskými tovaryši, učedníky a kuchařkami, brzy na to také v četných vesnicích zdomácnějí, zvláště když pojednávají o oblíbených a pikantních zjevech a událostech denních na př. o Pepitě, krinolině, slavnosti ve Hvězdě a t. p. Jakmile ale podobné písně pozbyly půvabu novosti, ustupují jiným a klesají samy v spravedlivé zapo-

menutí. Statný tento bard nalezl už také četné nápodobitele a konkurenty, aniž by se však obávati musil, že některý z nich žezlo mu vyrve. Tito Liliputáni v říši národní poesie pocházejí ovšem z nejnižších vrstev společenstva, takž A. Beníšek, Josef Chládek, Václav Kašpar, Jan Kratochvil, Matěj Machovský, Josef Teisinger, František Tůma, František Žáček a jiní. „I tací kulichové musí býti!“ praví William Shakespeare.“

Aby Tě —! K vůli Tobě pravil něco Shakespeare, to tak! Mně nenapadne, abych Haisze přirovnal snad přímo ku králi všech samouků, k „oráči ayrshirskému“, jak sobě oblíbili nazývat Roberta Burnsa, avšak, co se týče citátů: nejlepší, nejrozumnější, které mohu nalézt, svědčí přímo o tom, že také náš Haisz je dotknut svatým dechem božím. Výtečný Zachariae praví: „Ti lidé, kteří, co slyšeli, vyprávějí dál, jsou básníci rození.“ Nevypravuje Haisz v daleké většině svých básní dál, co byl slyšel? A. V. Schlegel pěje:

Ein wandernd leben
gefaellt der freien dichterbrust —

a je snad vandrovnějšího života nad život flašinetářův? Geibel zas žádá na básníku:

Fremde laender und sprachen erforsch' er mit willigem eifer,
sei im norden und sei unter den palmen zuhaus! —

a neumí Haisz německy jak česky? neopěval vraždu každou, nechť se stala na severu v Lipsku nebo na jihu ve Vídni? Byli bychom měli někoho, kdo by byl místo Haisze zvěčnil veškeré vraždy spáchané v Čechách? Kdo by byl zapěl o Janečkovi, krutě popraveném v Plzni? O sklepníkovi Fialovi, jenž zmordoval milenku svoji? Nikdo neupře, že Haisz zaujímá v českém písemnictví

zcela určité místo své. Že není ve všem všudy dokonalý? Nu — život jest krátký a dokonalost je až na samém konci životů všech. Vsázím svou hlavu, že by byl Haisz zajisté vždy rád býval dokonalý co možná.

O wuessten alle doch — — — —
wie schmerzenreich des dichters leben ist!
Wie's ihn bekuemmert, dass sein werk so fern
von dem geblieben, was es werden sollte
und konnt' und musste! — —

Haiszova poesie je trojího směru: lyrická („píseň jemná", jak praví Haisz), satyrická („veselý zpěv", „mravný", „žertovný" — „píseň kratochvilná") a výpravná („smutnozpěv" — „truchlivá píseň", „pravdivá", „žalostná", „příkladná", „strašná„). Písně vlastenecké lze zahrnout do řady první. V titulech svých je Haisz zázračně určitý. Copak ví, bez pomoci náučného slovníku, čtenář, čte-li „Nirvana", „Sansara" a podobné moderní tituly? A jak slunečně jasný je naproti tomu nápis na písni Haiszově: „Truchlivá píseň o loupežné vraždě, kterou spáchal dne 16. března Josef Verunáč, 21 roků stár, kovářský chasník, z Kojic u Labské Týnice, na manželích Strengových, hostinských v Dolních Počernicích u Prahy roku 1874" — nebo: „Příkladná píseň pro rodiče i dítky o hrozné vraždě v Kališti, kterouž dva synové na otci svém dne 17. června 1856 spáchali, a sice Jan 25 roků a František 22 roků stár, z nichžto starší dne 29. března 1858 v Kutné Hoře provazem odpraven byl, jak svědčí výtah z ouředního vyšetřování" —!

J a s n o s t, u r č i t o s t je přední vlastností poesie Haiszovy. On řekne čtenáři vše, čeho tento vůbec zvědít potřebuje. Že písně „vlastník, nakladatel a spisovatel" je František Haisz. Že píseň ta je „k dostání" tam a tam, a

známe hlavně tři studně jeho zpěvů, „na Pankraci v č. 21", „v č. 13. na vyšehradské pevnosti" a „v č. 372 pod Emausskými schody". Že „patisk se zakazuje" nebo „přetisk se zakazuje výhradně". Ano i to sdělí čtenáři, podlé které noty se jeho píseň zpívá. Truchlozpěv za Palackým zpívá se podlé „V samotě když sedím a se soužím", zpěv o Barboře Ubrikově dle „Vzhůru vstaňte, vojínové", jiné dle luzných nápěvů písní: „Alou páni muzikanti, hleďte pilně pozor dáti" — „Samotinká sedím u okénka" — „Ach nebesa, ustrňte se, srdce v těle, rozpukni se" — „O, lásko, rozkoš očích" — „Při vodě tam velmi" — „Seděla na písku, volala: Matýsku!" — „Když vandrovní z pinkle buchty snědl, běžel domů k mámě zpět" — a t. d. Některé písně jsou věrně přispůsobeny oblíbeným tanečním skladbám, polkám „Česká selka", „Vysokej jalovec", „drážďanské", nebo „Pepitavalcru". A také na to upozorní zpěvomilého čtenáře, kdy že „dolejní řádky se opakujou".

S tak vzácnou určitostí pojí se ovšem často rovněž vzácná podrobnost v líčení a vypravování. Některé příklady budou toho skvělým dokladem. Haisz pěje o zavražděném řezníku Antonínu Kommovi:

Když svou pobožnost vykonal,
nazpět se svojí cestou bral
vůkol Reichenbacha zahrady,
okolo zdi letohrádku,
popisuju to jen v krátku,
jest to věru přehrozné.

Děsný čin vykonán.

Od svrchníku dva knoflíky
byly s předu utrhnuty.

a v zádu chybil jeden,
od spodního také knoflík,
jak s ním nakládal ukrutník,
měl nebožtík utržen.

A teď fotografie duše nebožtíkovy!

V celé Praze je mluvení,
že byl pán míru milovný,
vlídný a přívětivý,
měšťan a mistr řeznický,
od svých oudů ctěný vždycky,
a k chudým dobrotivý. —

V písni o travičce Marii Machové čtem plastické sloky:

„Jakás Marie Machová — s dcerou svojí tam žila — dělala se přičinlivá — domek obstárlý měla — dceru svoji Otylii — ku manželství nutila — by Josefu Havelkovi — svoji ruku podala.“

„Neboť se o něm mluvilo — že má mít několik set — to jí vrtochy dělalo — dceři bylo patnáct let — nutila ji by se vdala — za Josefa Havelku — že by dluhy zapravila — které má na svém domku.“ A t. d.

V „Truchlozpěvu na památku o dvou milujících“, je, vzhledem k plastičnosti, přímo triumfální sloka: „Do nemocnice je odevzdali — kde mrtvolu páni prohledali — lékařským prohledem — to za pátým žebrem — rána v pravo hnala — játra rozervala — zasáhla její hrdinské srdce — v slabizně nalezli kuli přece.“

Rozumí se samo sebou, že v podobně vedených zpěvích tragičnost je co nejdojemnější. Kdož by zůstal nepohnut, čte-li ve zmíněné již písni o sklepníku Fialovi: „Kop ji násilně tyransky — počal ji fackovati —

venku stály již tři ženský — slyšely tam křičeti — neb křičela rány Krista — kde jste lidé pomozte — on se ale vykrad zčerstva — ona v mdlobě ležíce.“ —

Jak děsně pravdivým v písních výpravných, tak líbezně něžným dovede být František Haisz zas ve svých zpěvích milostných. Tam, kde poznal „zevnitřní city čisté lásky“, jak praví, slyšíme šveholení zrovna jarní.

„Smutně žalostně mládenečka — uvadla mu spanilá růžička — kterouž přečasto zalejvával — srdéčko bolestí naplňoval.“

„Apsolon byl jinoch nejkrásnější — na všechna stvoření spanilejší — přece došel dílu přesmutného — že musel i s krásou z světa toho.“

„O jak je srdéčko mé sevřené — že jsou mé bolesti k vyslovení — když tě z jiným vidím radovati — tvé spanilé tváře objímati.“

Jinoch zpívá: „Připrav ty mně zahradnice — salát k večeři — třeba z lebedy — neb řeřichový — jen když bude s tvojích rukou — mně přistrojený.“ Panna pěje: „Ach kdybych věděla — kde asi bydlí — chtěla bych pro něho — umřít v tu chvíli.“ Překrásné!

Často velebí Haisz stav svobodný. Varuje před ženitbou, jinoch prý může snadno dostat ženu zlou, která mu nepřeje ani pár litrů piva a říká mu „fláma“. Zvláště Kačeny jsou prý zlé — „Kačena každá má posteklej zub — musel bys poslouchat tak jako dub“ — a bijou muže. Zrovna tak varuje zas děvčata před hochy: „Jen se žádná neblázněte divky za hochy — neberte si je do srdce, raděj do paty.“ Což je ovšem čirá laškovnost od něho. Často ho vidíme, jak výstražně pozdvihuje prst a na děvčata volá: „Pozor — ať nepřeberete!“ Jedna vypravuje ostatním smutné osudy své. Vybírala si, až přebrala. Řemeslník jí nevoněl: „Obuvník mně

smrděl smůlou — kloboučník barvou — truhlář zase umrlčinou — řezník kravinou — tesař ten mně byl sprostý — kovář zdál se být zlostný — zámečník že je špinavý, řezník venkovský.“ Chtěla pána, ale pochodila! „Místo rajfů nyní nosím — sprostou pytlovku, ani víc nemám rusíny*) — jenom jupličku, klobouk jsem odložila — bačkory ním podšila — ach jak se moje paráda celá změnila!“ Hochy zas napomíná, aby nehledali bohatých a brali si raděj chudé.

Velmi ostře mluví poeta Haisz proti jistému druhu pražských děvčat, jimž vynalezl jméno „švindlice“. Pro krátkost času nemůžeme ho sledovat do Jezovitské zahrady, k Lajblům a na jiná místa, kde jeho poetická divinace se s nimi setkává, je ale vidět, že je nenávidí z gruntu srdce. Avšak když se vemluvil přímo až do perunovské roztrpčenosti, náhle se tu v něm budí zas kastalský ostych a hledě zatočiti zpívá: „Prosím jen odpusťte — vážené dívčice — nebo každé panny — zpěv ten se netýče — jenom ty švindlice — kterej kručí v b . . . . — sotva že kouká hlady.“

Tolik je jisto, že kdyby šlo podlé mravního návodu našeho Haisze, svět by byl naprosto dobrý. Odolal by jediný zámožný otec, kdyby v pravý čas k němu zazněla slova: „Rodičové příklad sobě vemte — nebraňte ctnému milování — chudé dívky láskou obšťastněte — dá vám bůh všem své požehnání“ —? Kdyby se dobré věci našeho písemnictví překládaly do cizích jazyků, kdyby Dumas byl četl našeho Haisze, musil by jeho otec Moriceau v „Cizince“ veřejně kleknout před svou dcerou, ji odprosit a mít před obecenstvem skandál?

---

*) Nějaká část dámské toilety, které spisovatel této jubilejní stati nezná.

Chvějeme-li se při tragickém líčení Haiszově, rozesměje-li se nám duše při jeho zpěvu milostném, tož nás uchvátí přímo vír nadšení, sáhne-li Haisz mocnou rukou svou do strun vlasteneckých. Haisz je vlastenec od kosti. Ani toho někdy není zapotřebí a Haisz píseň svou přece začíná slovy: „Ach mé milí krajanové," nebo „Ach ustrňte se vlastenci", nebo tak nějak. „Já jsem v Čechách zrozen" — pěje hrdě — „otce matku mám — proto k právu dědičnému jejich já se znám. — Dědové i pradědové byli Češi též — proto mé dědičné právo — není žádná lež!" — „Ani vody ani ohně Čech se neleká — ani pod břemenem tíže nikdy neheká." — He?

A když umřel stařičký Palacký — jak pěje o něm Haisz? Zajisté pěje o něm:

Zvolen za Historiografa Českého,
skrz hraběte Chotka, Šternberka,
neb ho znali co muže skvělého,
svěřena mu Matice Česká,
též i přehled ouředních a dvorních,
spolu zemských, byl mu podaný,
staré děje událostí Českých,
od nějž jsou v němčině přepsány.
Byl znalec sedmerého jazyku,
Francouzsky, Anglicky a Česky,
mluvil též Rusky, Portugálsky,
Španělsky, Německy a Srbsky — —

krásné — krásné!

Ke všem těm vynikajicím vlastnostem druží se ještě jedna, miloučká, sladká — skromnost. Sílu svých písní začíná: „Nelze popsati obširnost všeho", nebo „nejní k vyslovení, ani k pochopení, co se zdří na úsvitě", nebo „nemůžu vypovědít", ale vypoví pak

přece a jak! A na konci písně opakuje zas to skromné tvrzení. Byl-li zapěl něco truchlivého, připojí na konec také vždy nějaké „nábožné vzdechnutí“, nebo celou, jím samým složenou modlitbu, nebo alespoň vyzvání: „Pomodlem se za ty nebohé duše otčenáš a zdrávas“ — činí tak z ostatních českých balladistů jen jediný?

Skloňme hlavu svou před velikostí, ať ji nalezáme kdekoli! Učme národ svůj vděčnosti — kdybychom ho nenaučili ničemu jinému, srdcem bude bohat!

Právě se dovídám — — —

Ale dříve musím přece jen skončit!

Končím tedy:

Františku Haisze přijmi tento lístek, podepsaný mnou nadšeným. Vřaď jej do bohatého věnce slávy Své. Odpusť těm, kteří jsou zpupní, závistiví, zlí. Gloriola kolem šíje Tvé září věčným jasem — snad nedostaneš pomníku — je velmi snadno možno, že ne, ale jméno Tvé se přenese věky!

— — — —

Tedy douška: Právě se dovídám, že jsem byl nedobře zpraven a že jsem se zmýlil stran jubilea o celý rok. To lze napravit: prosím laskavého čtenáře, aby sobě tento článek přečetl až napřesrok!

Václava Štulce „Básně.“

1873.

Jen jedné věci se bojím zde: aby se snad neřeklo, že píšu satyru. Rád, tuze rád bych haněl svazek „básní“, jež právě teď vydal veledůstojný probošt vyšehradský, pan Václav Štulc, když ale nemožno! Je to něco tak veskrz svého, tak veskrz a významně osobního — —

Jak spokojeně pohlíží pan probošt as na knihu svoji! Přes pětmecítma let skládá do veršů vše, co „v jeho srdci kypělo“ a „co myslí hýbalo“, byl ještě suchoučkým kaplánkem, když vyšla první tenounká knížka jeho, je teď proboštem a — kniha je tlusta. Povídá se o básnících, že když vydají knihu, jsou smutni proto, že kniha je přece jen vzdálena toho, čím stát se měla, mohla a musela — „skladatel“ Štulc ale, ten věru může být vesel: kdo si přečte jen tři stránky jeho knihy, musí již upřímně vyznat, že na všech ostatních stránkách ani nemohla se kniha stát jinou, na př. duchaplnější, než právě je! A řekne-li přece někdo: „Vždyť básně Štulcovy nestojí za nic“, může náš Štulc s plným sebevědomím a směle odpovědít: „Co pak mohly za něco stát?“

Bývá obyčej, že básníci se rozdělují na tři druhy: na ty, kteří prorocky letí před dobou svou, na jiné, kteří jsou básníky čistě časovými, a konečně na ty, kteří s poetickým pinklíčkem svým přicházejí do nádraží vždy tenkrát, když jich století bylo právě teď z něho

odjelo. Tito jsou nejkomičtější. Ale komik je vždy příjemný, milý, a „skladatel“ Štulc je rozhodně — básník číslo III. Ovšem, zloba a schválnost najde všude chyby! Slyšel jsem od kohosi titěrnou výčitku, že ve výtečných těch básních Štulcových je na př. slovo „peklo“ až protivně mnohokrát. Počítal jsem tedy schválně: na deset veršů přijde „peklo“ jen jednou jedinkrát — je to snad mnoho? Jiný řekl, že měl „skladatel“ vynechat alespoň básně slabší. Které pak zde jsou slabší? Patrně ten knihu ani nečetl! — Třetí naříkal: „Ani jediná nová myšlénka v celé tlusté knize!“ Jen pište někdo pětadvacet let, potiskněte 420 stránek a zkuste to vyhnout se všem novým myšlenkám tak obratně jako Štulc — přiznáte, že je to věru práce přímo obrovská! Nepřeháním, ale to musím říci, že co všechno Štulc ve svých básních zamlčel, to že budí až úžas!

Musím však také zde hned, na čest českého čtenářstva, zase připojit, že jsou u nás přece lidé, kteří dovedli páně proboštovi „Básně“ již ocenit. Mám přítele. Chudák, těžce usíná, musí na večer vždy několikrát počítat do sta, než zadřimne. Poslal jsem mu „Básně“. Za několik dní ho potkám. Vypadá neobyčejně svěže a vesele. „Díky — vždy hned při druhé sloce“, šeptá pohnut a tiskne mně vřele ruku.

Za nedostatek nových, neupře nikdo, že starých, od několika tisíc veršovců již vyprubovaných myšlének je v Štulcových básních skutečně výběr co nejhojnější. Na př.

Ne vše zlatem, co se třpytí,
není rájem každý sad,
a v půvabném druhdy kvítí
číhá jedovatý had.

A podobných krásných slok je ve sbírce té několik set! Ano, dětské dojmy bývají neumořitelny, člověk zrovna vidí při citované sloce mladistvého Štulcička, jak ještě sedí v kladenské škole a opisuje ty perly moudrosti s tabule.

Nejdůležitějším oddílem celé sbírky jsou „Pomněnky na cestách života“. Neboť zde mluví „skladatel“ Štulc skoro stále jen o sobě, obdržujeme obraz jeho osoby skoro ze všech stran. Ovšem, ihned nezačíná o sobě, také ani nepřiznává, že to píše sám, povídá, čtverák, že to píše nějaký „anjel“. Nejdřív rozpráví tedy o Praze, o její minulosti, přítomnosti a budoucnosti, a vzhledem k této pronáší nepřekonatelný verš:

a co na tvou slávu poví
příštích otců potomek?

Pak mluví, „na posvátném rumu sedě“, něco o Vyšehradu. Ale víc mu to nedá, on odhodí všechen nepravý ostych a spustí již o svém rodišti, o Kladnu. První učitelé jeho, sděluje nám dychtivě naslouchajícím, jmenovali se Brejžl a Srb. Také nám sděluje, že panem farářem tam tenkráte byl pan Weininger Kašpar a že v celém Kladně žila jen jediná rodina židovská. U tuchorazského rybníku to bylo, kde děsíval se pověstí o hastrmanu, do Debrna chodil na prázdniny a dědeček mu tam říkal „milý hochu“, a když pak přišel do Prahy na filosofii, seděl na lavici vedle knížete Lubomirského. Na to ale rozepíná mohutná svá křídla a nese se dál po českých vlastech, dotýkaje se mimo sebe také ještě trochu české historie, českého místopisu, a t. d. Skoro každému místu, každé hoře řekne něco pěkného, Řípu, že na něm stál, Milešovce, že s ní se koukal dolů, Hu-

dlicům, že jsou rodištěm jeho mistra, Kvílicům, že on tam kaplanoval, a t. d.

Velmi příjemným přídavkem jsou „vysvětlivky“ k básním lyrickým. Když člověk čte napřed báseň a nepochopí, proč ji Štulc napsal, podívá se do zadu a tam to stojí. Na sto stránek lyriky sedmdesát stránek výkladu, to je dost. A co prostudoval vše k tomu výkladu, jak učeně, jak rozhodně zde mluví! „Neni mne tajno,“ praví na př. o svatém Janu Nepomuckém, „jaké útoky se za našich časův dějí na řečeného světce našeho.“ — Žižku také zná, ale „nedbá hrubě jeho slávy.“

Jedinou vadu má Štulc: je příliš skromný. Tu ovšem musí pak kritika vrátit mu sama, co mu nepopiratelně náleží. Tak na př. tvrdí s tváří zcela opravdovou, že byl „ujat krásou půvabné „Stolisté Růže“ a že v „milostnou formu lehounkých znělek dotčené „Růže“ jal se ukládati“ právě ty svoje „Pomněnky“. A není to pravda! Prosím, směl by sloku jako:

Lžimoudroto, sobělibá
odchovanko hrdoby,
vše, co z tebe, pravdě chybá,
ničic božské údoby —

nebo sloku:

Sváru chraň se, věrný Čechu!
Vrátě peklu pekla věchu,
Kristovu vztyč korouhev,
a oživne láskou lev! —

směl by cos podobného Čelakovský prohlásit za své? To bychom se sami do něho spustili!

Ale aby se nezdálo, že všechno chválím a že mne pan probošt snad odzbrojil svým lichocením (pravíť

o Praze, mém rodišti, že prý „je Praha roditelkou velkých synů), musím přec na konec také něco vytknout. Nesprávnost jazykovou — a u tak starého spisovatele! Napsal na př. ve svých „Básních“ kdesi vzhledem k sobě:

Kde's byl, Pane, já kdy bloudě
poodbíhal od Tebe —

a má zde přec rozhodně stát: „poodbíhalo.“

———

Zbožné kalendáře.

1873.

Překrásný je „Svatováclavský kalendář“, jejž vydali Kulda a Skočdopole, jak živ jsem nic milejšího nečetl! Pravá poesie, prostá, nehledaná!

Nejdřív „Pouť na Vranov,“ povídka o dvou hodných katolících a jednom katolíku Kazimíru, na něhož ale vypravovatel Jan Soukup pošle nemoc a „Postillu Frenclovu“. „Babuško! Babuško milá!“ volá Kazimír již po pětiminutovém čtení, „vrať se honem do kostela a přiveď mi velebného pána!“ A pak byl už taky hodný a založil katolicko-politickou jednotu v hospodě „U zeleného stromu“.

Na to „Zeměpis“, překrásná, líbezně laškující báseň, bohužel že od pseudonyma: „♂ m. p.“ Uvedu-li jen verše:

Z Moravského Krumlova,
četných židů domova,
pocházelť jest onen žid,
jenž byl pro zeměpis bit —

ví čtenář již tendenci celou. Tedy za zimy přišel ten žid do Ivančic, za zimy, a chtěl, aby mu navařily ivančického chřestu! Nedostal ovšem ničeho —

v zimě jsou tam rampouchy
pro takové padouchy.

Za to ukrad' žid svícny a přišel pro to před soud. Ale zde nechtěl ani vědit, kde a co vůbec jsou Ivančice — „Ivančic, ný, je to les? Ivančic, ný, je to ves?“ Ale pan vrchní, muž to celý, dal zavolat Martina, přinest lavici, položit na ni žida —

Martin jen mu jednu dal,
žid hned Ivančice znal,
kdyby pět byl dostal, vím,
byl by věděl, co je Řím.

Člověk se může smichy zrovna rozsypat! A pak to pokynutí lehké, jak židy naučit přítulnosti k Římu!

Pak přichází povídka, v níž vyhozen žid Heršlík ze vsi: „Sousedi. Obrázek z venkovského života. Sepsal Václav Novotný“. Pravá belletristická perla, na jejímž konci postaví se sv. Janu kaplička. Také koza v té povídce scípne, a sice na stránce 53.

A zase tři básně od „♂ m. p.“, dvě humoristické „Střelec“ a „Páže“, a jedna opravdová: „Svědomí“. Báseň „Střelec“ vyniká zvláště novostí své pointy. Tak tedy byl v městě T. na Moravě střelec.

Mnite-li, že z motyky
uměl střílet na štiky?

To byste si dali: chraňte se zajít si takhle v noci do jeho zahrady na jablka, on si je hlídá sám a má pistoli! Dnes také hlídá a spí. Náhle je vyrušen ze spaní, na střechu mu bubnují jablka jako hustě padající kroupy. On chytne bambitku, ale — nemůže nalézt na ni ko-

houtek. „To mu vadí.“ Z tmy na něho však volají kamarádi, aby rozsvítil sirku —

bambitku mu pravou vzali,
za ni do boudy pak dali
z rendlíku kus rukovítka.

Ruka se mně smíchem třese, že ani psát nemohu! Uslzeným zrakem dívám se na toho žida v následující básni „Páže“, který je, ač zcela nevinen, právě za toho titulního pážete již zase bit.

Žida na lavici dali
deset mu jich nasekali,
„Vaj, vaj,“ nevinný žid řval —

a to dělá nevinnému katolíku tuze dobře!

Ale největším drahokamem celého kalendáře, pravý poetický „kohinoor“, je ballada: „Svědomí!“ Lze říci, že jí začíná nová epocha v literatuře české: „Záboj, Slavoj a Luděk“ — „Slávy dcera“ — „Svědomí“.

Jihlavané skoro napořád
byli druhdy soukenníky —

začíná ballada ta, jejíž sláva se záhy rozlítne světem. Spisovatel mohl sice říci, že Jihlavané se rovněž živili jirchářstvím, ale on s pravým poetickým taktem ihned vytknul si svůj ostrý epický kruh. A ti Jihlavští soukenníci, „jak Turci aspoň jednou za života Mekku shlednou“ — jak trefný, zcela nový obraz! — putovávali vesměs do Pinkafeldu v Štýrské zemi. Také soukenníček Jan tam putuje a sice počínaje veršem 19. Jan je mlád, zbožných rodičů syn a zbožně vychován (verš 19—30).

Jde celý den první, pak prosí o nocleh a uloží se v seně na půdě. Měsíc vyjde a svítí zde právě tak jako v Jihlavě, z čehož má Jan lokálně vlasteneckou radost.

Druhý den plá slunce jako zběsilé, hlad roste, žízeň přerůstá,

do hospody vešel rád
Jan i jeho kamarád.

Tam je tuze mnoho lidí, za stoly si pěkně sedí, pijí tam a maso jedí, *ač je pátek!*

Zbožný Jan to vida zblednul,
za stolek si stranou sednul —

kdo pak by také nezbleď! Ale již tu byl hospodský.

„Obědvat chcem; copak máte?
Zdaž nám postních jídel dáte?“

A teď bych to byl chtěl sám vidět, neboť epik vypravuje:

Hosté po té jejich řeči
smíchem blbým až až ječí;
hostinský pak bez mravu
s nimi dal se v rozpravu:
„Postních jídel u mne není,
mělit jsme dnes zabíjení:
proto jelit, masa dosti,
jež tu jedí páni hosti.“

Že do něho hrom ihned netento! — Jan, to se rozumí, „uleknul se hrozně.“ Ale — ač velmi nerad, zde musím přec na okamžik přerušit bystrý proud vypravování, abych něco promluvil o básníku.

Každý jiný veršovec byl by se zde, právě na tom místě, do strašné šířky rozepsal! Snad by byl použil

příležitosti, aby nás poučil, odkud vlastně pochází „sus scrofa domestica“ čili naše „prase domácí“ a byl by učeně sdělil, že naše prase patří k pachydermatům, jež pocházejí od předpotopního Iguanodona z rodiny Dinosauriů. Snad by byl promluvil o tom, jaký je to vlastně velký svátek v každé domácnosti, když se zabijí prase, zvlášť na př. v Uhrách, kde dle slovenské pohádky i ploty kolem zahrad jsou ze samých jitrnic. Ano že již Říman Cato nazýval ten dům „smutným domem“, v kterémž se nikdy „nezabijí“. Nebo konečně byl by snad podotknul, že již starý Hippokrates, narozený as r. 640. před Kr., odporučoval požívání vepřového masa jen proto, aby teď čert měl se sváděním soukenického Jeníka z Jihlavy menší práci. Byl by dle Plinia („H. N.“ VIII. 77) poučil, že možno vepřovinu právě padesaterým spůsobem připravit, dále, co že je jelito a co jitrnice, co bachor, uzenka, cerbulát, co Lapillo, Debrecínka a párek frankfurtských —, ale náš básník, ten nechal to všechno, všechno stranou!

S pravou epickou stručností vypravuje, jaký Jan teď prožil vnitřní boj. Ďábel mu šeptá: „Jsi synek z Jihlavy, dbej její oslavy — vždyť jsi vyšel do světa, kde je jiná osvěta, — vždyť již nejsi děckem více, pojez kousek jitrnice!“ Šeptání ďábla, posměch lidí, známá čtenářům vůně z dobré jitrnice — nedivme se pranic, bratři milí, že Jeník dal si jitrnici přinest! — Proč nesáhl k odporučovanému hospodským jelitu, ano, to říci nedovedu. Snad že byl v cizině, že nevěděl, zdali zde jelita udí, a že znal, jak že v uzeném jelitu snadno se usadí „allantotoxicon“ čili „jed klobásový“ nebo „Sarcina botulina“ — „plíseň vuřtová“. Kdo ví!

A teď už ballada pádí k svému konci. Jitrnice přišla, Jan si přivoněl — venku vítr zdvihal prach a tmavé

nebe začlo bručet. Jan si dodal kuráže a nasadil vidličku — blesk, hrom. Jan se zase vzpamatoval, nakrojil — blesk, hrom, posel boží uhodil do stromu zrovna před hospodou — Jan chytil jitrnici, vyhodil ji oknem —

„Jak tě živ už v pátek více
nebudu jíst jitrnice!“ —

Nerozmýšlející křesťan by jaktěživ neřekl, že je pánbůh tak na jitrnici lochtiv!

1874.

Řeknu to zcela upřímně, ať se směje, kdo chce: kalendáře, na nichž stojí „redaktor probošt Václav Štulc“ nebo „biskupský notář Skočdopole a kanovník Kulda“ jsou mně nejmilejší. Skopce, býka, štíra, kozorožce a jinou nebeskou zběř tam naleznu jako jinde. Den propadajících směnek stojí tam dojista s toutéž příjemnou určitostí jako v kalendářích jiných. Posty jsou tam pečlivě vyznačeny rozmanitými křížky, tak že nemusím být nikdy v trapné nejistotě, kdy je jenom „den zdrželivosti“ a kdy „zároveň i újmy“. A co se týče prorokování povětrnosti, mluví ty mé zamilované kalendáře jediny zajisté dobře: „Dá-li pánbůh, bude od 3. do 10. pršet,“ neboť nedá-li, je přec patrno každému, že bude sucho, a prorok kalendář se nemýlí tedy nikdy. Kdyby psaly staročeské listy: „Dá-li pánbůh, bude s neděle vyrovnání“, nemýlily by se také nikdy. A pak ten tón, ten milý, prostý tón, vypočítaný pro lidi, kteří sobě oblíbili nevědít o tom božím světě ale praničeho a hledět na něj věčně poodevřenými ústy! Jak povídám, zcela pro mne.

„P o u t n í k. Kalendář pro katolíky na obyčejný rok 1875. Vydavatelové Skočdopole a Kulda“ — není lepšího kalendáře! Zde je čteního, a jakého! Na př. ty p o v í d k y! Každé, ale každé chudé rodině je na konec pomoženo. Vždycky tam pak na konci stojí: „Slzy radosti řinuly všem po tváři. Samo nebe pousmálo se a t. d.“ O každém „kmotru Bumbalovi“ praví se pak: „A od té chvíle do krčmy nešel“. Kdykoliv se dva nemohou dostat, dostanou se pomocí nějakého „kmotra Józy“ na konec přec — „mladí šťastní manželé plakávali pak často na hrobě Józově.“ Kdykoli je někdo nevinně pronásledován, z čista jasna objeví se tu někdo, když je nejhůř, vysvobodí ho a dá mu k tomu stovku. A kdo jedná špatně, četník, žalář a soudce už ho mají! Šibenice přiběhne pak na zavolání. Tak Vám byla letos na stránce 27. macecha. Co udělala, to víte: uvařila dětem z muchomorek večeři. Děti poslušně umřely, otec je s pláčem zahrabal.

Zlé maceše však v oplátku
kat z konopí dal oprátku,
a s šibenice bezduchou
již vítr hýbá macechou.

Zvláštní cenu pro mne mají co rok obsažené p o v í d k y o ž i d e c h. Jinde podobně posměšných už ani nenajdeš na židy, než v těch milých kalendářích proboštských a kanovnických. Mravy se kazí, už se židům nenadává na potkání, nenaráží klobouk, nepřipíná žlutá kokarda, nic, pranic více se jim nedělá! Ach jaké to byly krásné časy ještě tak před třiceti lety, když pražský uličník, jakmile spatřil žida, rozběhl se za ním, tahal ho za pytel, plival mu na kalhoty, pokřikoval na něho: „Žide, žide, čert pro tě přijde!“ A rozradostnění rodiče vyšli před krám, pohlíželi vděčně k nebi, že jim dal bůh

dítě tak zvedené, a slzy jim splývaly po tváři! Starožitný způsob ten pěstuje se bohužel již jen v kalendářích pro katolíky. Zde se vynadá a vypráská nějakému Izákovi přec ještě do opravdy, a při tom ho nějaký prostomilý křesťan napálí slušně vždy také ještě o pheníze. Slova vypravovatelů jsou velmi příhodná, samé khebe,*) schoire, rebach, khale, a t. p.; vtipů se jen hemží, jako „Kott der kerechte“, nebo „vaj gešriren“, a ještě jiných.

Také letošní „Poutník“ přináší výtečnou jednu pieçu židovskou — v loni jich měl ovšem asi pět. Letoška se jmenuje „Splašený“ a jedná

o židovi z Boskovic,
jmenoval se Abram Špic.

Z pikantního jejího obsahu neprozradím dychtivému čtenáři ani slůvka, jen tolik mu sdílím na upokojení jeho, že celá historie dopadá, jak žádoucno —

židák „Vaj, vaj,“ naříkal,
ke své khebě utíkal. —

Básně jsou tu krásy věru nepřekonatelné. Někdy přijde myšlénka, že se člověku zarazí až dech.

Na světě je moc zlých lidí,
zloděje hned v jinych vidí —

stojí na př. v epické básni „Svědomitý krejčí“ od jakéhos nadaného pseudonyma. Ovšem plynou myšlénky takové jen a jen z pravého nadšení! Zmíněný básník maluje velmi stručně, on se také nehrozí žádných obtíži, spočívajících ve zvláštnostech zvoleného předmětu. On napíše směle:

*) khebe, schoire = žena, zboží.

Vypovím Vám příklad tklivý,
že i krejčí spravedlivý
na tom světě možný jest —

a člověk otvírá oči. Ale nebojte se, svěřte se básníkovi důvěrně, on Vám to vskutku vypoví. Tak Vám byl (na str. 35.) před bitvou u Slavkova v Kamenici krejčí. K tomu přišel Francouz, přines' kus „látky barvy šedé". křičel: „Ráno — kaput!" hrozil mečem a zas odešel. Nebylo nic platno, „kaput" musil být do rána hotov. Ale přinešené látky bylo málo, krejčí musil ještě pro kus do Jihlavy. Přinesl jej, vzal si pomocníky a pracovali po celou noc. Ráno přišel si Francouz pro kaput, zaklepal krejčímu na rameno a řekl:

„maitre bon, nic krade on, a brav." —

„Nuže vizte!" vyzývá Vás pak básník. To se koukáte, co?

Není ovšem všechno podobně vážné. Jsou tu také básničky laškavé, plny jasného humóru. Na př. „Ženatý kapucín". To byl vlaštně bednář, ne kapucín. Žil tenkráte, kdy ještě

náš moudrý, zbožný lid,
maje pravý blahobyt,
sluhům církve vděčně přával,

tak že měli tito sluhové ve sklepích svých i dosti vína. Básník bednáře osobně neznal,

syna ale
jeho znal jsem dokonale,

vypravuje sám. Bednář tedy do kapucínského sklepa chodil každý měsíc jednou prohlídnout sudy, a tu se mu kdysi, na str. 91., stalo, že se tam opil a usnul. Vzali

ho, oblékli do kutny a položili do cely. Když se vyspal, chtěl domů k ženě — teď nemohu smíchy dál — ubezpečuju čtenáře, že mně až slzy tekou po tváři — oni se totiž tvářili všichni, jakoby ani nebyl bednář, he! — že jako kapucín přec ženu nemá, hehe! — a pak ho na konec ovšem přece zas pustili, hehehe! — ne, ale jsou to nápady!

Nebo, hehehe! ten purkmistr, který — na str. 96. musí — lezt přes zeď do města, protože dal — přísný rozkaz, aby po — deváté už nebyl vpouštěn žádný — člověk, a když namahavě byl přelezl, vpustil pak vrátný po — hodlně odevřenou branou purk — mistrova pudla za pánem, protože pudl není jako žádný člověk — — né!

Uf! —

Podotýkám jen ještě, že Církev je všude psána s velkým „C“ a „vlast“ jen s malým „v“, jak se sluší a patří.

Literárně masopostní pojednání.

1871.

Plným právem stěžují sobě u nás na nedostatek kritiky! Je to pravá hanba pro naše recensenty, že nedovedou desitisvazkovým pojednáním dodat pravou váhu knížce, která by takto nestála za nic, a že nepíšou neunavně o tom, co ani nevychází. Když vyjdou u nás dva spisy za rok, nahlídne přece každý rozumný, že ani denně vycházející kritický list by nám ještě nestačil! Nepíšou-li naši spisovatelé ničeho, je tím vinen zajisté jen a jen recensent, který nenapsaná jich díla hanebně umlčuje; nepěje-li básník, není to zajisté vinou jeho, neboť básník český je člověk vzdělaný a ne jen tak ledajaký stehlík nebo drozd z lesa, který pěje a pěje, bez ohledu, bude-li kritisován. Analysis musí předcházet produkci a pánbůh jen co pánbůh směl si dovolit pronest teprv po tvoření úsudek, že „je to dobré“. Po Adamovi a Evě nestvořil bůh již ničeho více, recensenty musil stvořit tedy as už dříve.

Vystavuji nám na vzor sousedy Němce. Chytám se toho pokynu a vyplním důležitou mezeru, promluvím-li o českém písemnictví dle vzorů německých. Prozatím pro dnešek jakýs literární přehled, psaný dle „Fliegende blaetter,“ kritického to časopisu, jenž vychází v Mnichově.

Pánové a dámy! Chceme-li porozumět celému oboru českého písemnictví, musíme nejdřív seznat, kdy, kde, jak a co naši spisovatelé píší nebo psali. Již co do prvního, do toho „kdy“, je velká rozmanitost. Kdežto na př. Karolina Světlá psala „Na úsvitě“, Karel Majer „V poledne“ a Zdirad Polák „Z večera“, psala zas Eliška Krásnohorská „V noci“, Just „O půlnoci“ a Vlček „Po půlnoci“. Jiní milují jen jisté dny v témdni nebo dny výroční nebo jisté doby roční. Takž psala Mühlsteinova „Na jaře“, Stankovský „V pátek“ a týž také „O Sylvestru“. Chmelenský psal „Po nemoci“, Jablonský „Při primici“, Adamec „O posvícení“, Bělohrobský docela „V tanci“, což je už literárním akrobatstvím. Nejnepochopitelnější je mně ale, že Klicpera psal: „Rok po smrti“!

Langer psal „Na kolenou“, při čemž to ovšem přijde na zvyk, Neruda „U okna“, což se mně zdá zcela praktické, Hálek „U panských dveří“ — divná choutka. Pícek psal „U kolébky“ a hned na to „Za horami“ — mrzelo ho nejspíš, že doma musí kolíbat, a utek'. Šembera psal „V cirku“, Krajník „Na židovském hřbitově“, Sládek „Na hrobech indiánských“, Peška „V Betlémě“. Němcová psala „V zámku i podzámčí“, ale nejspíš ne najednou; totéž lze soudit o Štrauchovi, který psal „Doma i za mořem“ a o Göblovi, jenž psal „V domě a na náměstí“. Že se může psat na zeď, je skoro každému známo, a proto konečně také pochopíme, že Pícek napsal báseň „Na hory“. Arci práce titánská, ale Pícek už byl takový! Mnohem nepochopitelnější je, jak psal Koubek „Na Lochotinské sady“, jak mohl psát Chmelensky „Na Ni v letě“, nebo že psal Šnajdr docela „Na potomky“.

Vunš psal „Bez hlavy a bez srdce“, ale ne právě špatně, Patrčka „V županu“, Hanka „Ve vší čerstvosti“. Jan Palacký psal „Čtyřicet hodin na Rujaně“, Neruda

napsal novellu „Za půl hodiny“, a vypadla nejspíš také podle toho. A o jakých věcech se píše! Tyl napsal celou novellu „Pro jediné slovo“, Rubeš že „Dluhy mít je dobrá věc“, Veselský „Ukradený střevíc“ a Hovora „Negativní podšev“! Veselý nám sděluje, že „Zapomněl své rukavice“, a Kubánek že „Nechce tančit“, což vděčně přijímáme u vědomost. Vlastní osoba má vůbec u mnohých zvláštní svou úlohu: „Či jsem já to?“ ptá se Frič, „Pomozte mi!“ běduje Heyduk, toho času v Písku, „Já mám příjem!“ jubiluje Šamberk. Podivuhodná spletení mysle jeví Hálek. Od něho je „Náš dědeček“, z čehož by vyplývalo, že je Hálek můj pradědeček, to ale nejde! Rovněž nerozumím, že „Srdce mé babičky“ má být od Turnovského. A nikdy a nikdy nepochopím, že „Všichni svatí“ jsou od Štulce, vyjma „Sv. Václava“, který je od Jana z Hvězdy, že „Přemysl Otakar Velký“ je od Vocela, „Staroměstská věž“ od Trojana a „Rakovník“ od Havelky! Člověk se arci může mýlit, jakož se na př. mýlil hned zase Štulc, napsav „Patero červených korálů“ a ono je jich přes dvacatero! A nejrozhodněji se plete Uhlíř, pěje-li: „Nelkej, že tě píchla včela!“ Jaktěživa mne žádná včela nepíchla — vosa to byla, pane profesore!

Ostatně mne těší, že se v českém písemnictví tak výdatně mnou zanášejí. Züngl psal „Mým přátelům“ a posloužil tím mé lenosti velice. Starší byli ale v kuse tom ještě mnohem pilnější než jsou mladší. Kamaryt psal „Na mou Umku“, Tyl „Kusy mého srdce“ a Mácha již docela „V mé hlavě“, pět let před tím, než jsem se narodil! Snad sebe považovali za nějaké proroky, kteří předcházejí Mesiáše. Pro mne!

SČESANÉ S CIZÍCH ŠTĚPŮ.

Masopostní listy.

Podlé učeného doktora Misesa.

1876.

I.

O andělích a tedy také o ženských.

Ctěná občanko!

Činíte mně výtku. Pravíte, že jsem psal před nějakým časem články „Pražské ulice v záři umění“, že jsem v nich jednal o malbách i skulpturách, ale že jsem v nich naprosto vynechal něco, co přec ve figurální malbě i skulptuře pražské objevuje se velmi často: o četných malovaných, dřevěných i kamenných andělích že jsem se ani nezmínil. Zajisté je pochopitelno, že se ujímáte svého pohlaví. Avšak já výtky nezasloužil. Byl bych musil s bolestí konstatovat, že ti andělové na štítech domů i krámů, mírně řečeno, hrají u nás úlohu velmi smutnou. Že jeden jen proto se vznáší, aby nesl štítek s vyobrazením a nápisem „u černého slona“, což je anděla přec nedůstojno. Že jiný z nich (na Perštýně se vznáší) má docela neandělský, snad posměšný nápis „materialista“. Že žádný z nich nemá podobu pravého anděla, neboť co je to,

když se vezme jakákoli štíhlá ženská postava a přilípnou se jí křídla? — Je to již anděl? Což je dokázáno, že právě štíhlé ženské jsou andělům nejpodobnější? Z vrozené mně šetrnosti k andělům a tedy i k ženskému pohlaví jsem raděj mlčel. Snad mne nyni pochopíte. Snad i pochválíte.

Chápu se však s radostí pobídky Vaší a používaje zároveň opravdové masopostní doby, k vážným rozprávám zajisté nejvhodnější, promluvím přec jednou také po česku o tom, jak že vlastně vypadají andělé, z čehož pak vyplyne zrovna hravě, které dámy že andělům jsou nejpodobnější. Učiním to pečlivě za pomoci všech věd a veden rukou přeučeného doktora Misesa, anatoma, astronoma, přírodozpytce, mathematika a medika. Bůh ho žehnej! —

Člověk je samolibý. Praví sobě, že on je nejkrásnějším kouskem celého tvorstva. Je pochopitelno, že člověk se samu sobě líbí nanejvýš, avšak — líbí se rovněž tvorům ostatním? Nelíbí! Kohoutu se strakatá slepice líbí stokrát líp než nejbělejší naše dáma. Díváme-li se chladným rozumem na tělo lidské, je na něm snad úplná harmonie? a může bez této být absolutní krása? Na člověku vidíme jen stopu ruky sochařského učně, arci že učně talentovaného, nikoli ale umělce nějakého dokonalého, mistra. Ty četné hrany na těle lidském, ty dutiny, otvory, výrůstky, nač jsou ty? Hlava je na krku jako na šťopce, ruce a nohy, vybíhající v rohaté krajky, jsou zajisté výbornými nástroji na držení vařečky, nebo na šlapání pedálu u šicího stroje, ale jsou krásny?

My všichni tvorové pozemští rostem pod nejrůznějšími vlivy země a slunce. Rostlina podléhá zemi a slunci v stejných dílech a je tedy na půl v zemi, na půl ve vzduchu. Zvíře je již emancipovanější, má ale také ještě pozemské kořeny,

nohy, jimiž běhá po zemi. Hlava člověka, ze všech hlav pozemských k slunci nejvolněji obrácená, má ovšem tvar poměrně nejdokonalejší, kulovitý, týž tvar, který má slunce samo a děti jeho, planety. Nesmíme ale zajisté tvrdit, že země naše zaujímá nejpřednější místo ve všemmíru, ba ani ne v nižší soustavě naší planetové; zaujímámeť také zde jen místo některé prostřední. Jisto jest, že země naše má tvůrčí sílu jen potud, pokud ji slunce proniká. Rovněž jisto jest, že na planetách, které jsou slunci bližší, jím proniknutější, musí být tvůrčí síla obratnější. A zcela jisto je, že na slunci musí být tvůrčí síla ta nejdokonalejší. Jakou formu tvoří ale slunce nejraděj? Podívejme se na planety — koule. Není pražádné pochyby, že tvorové na slunci musí mít úplně formu planet, koulí. Jmenujeme vznešené tvory ty po běžném a posavadním spůsobě anděly. A jen protože jsou ženské obyčejně kulovitější než-li my — „boubelatější“ se tomu říká — jsou také andělům podobnější, andělštější.

Mysleme si 'všechny nerovnosti a výrůstky lidského těla odstraněny, co se pak kutálí před vnitřním okem naším? — koule! Již Xenophanes naznačil tvar či podobu boha samého také co tvar koule. Vskutku není ani lze sobě myslit harmonii a jednotu, jež jsou základem krásy, čistěj vyjádřenu než tvarem tím. Andělé tedy, co tvorôvé člověka dokonalejší, bohu bližší, musí být také kulovití. Avšak při harmonii musí být také nejvyšší rozmanitost, při nejdokonalejším tvoru, jakým anděl je, musí být také duševní výraz nejvyšší, je ten při kulích možný? O ano!

Podívejme se zas na člověka, neboť vždy jen dle nám známého smíme soudit a uzavírat o nám neznámém. Země neměla té síly, aby celého člověka vytvořila co kouli, ale na člověku je částí nejdokonalejší hlava, ta

má již formu kulovitou, a v hlavě je nejdokonalejší zas částkou o k o, a to je již dokonalá koule. Podívejme se duchaplnému muži, hezké dívce do oka, nevidíme tam duševní výraz, život různý? Čím se ale živí oko? co je jeho podstatou? s v ě t l o. Na slunci je ale světlo prvkem hlavním. J s o u - l i tedy tvorové sluneční, andělé, čím může celý takový anděl být? Jen okem. Čarokrásným okem! Tvor, jenž se živí jen a jen světlem, m u s í mít tvar oka.

První, dětinské idey lidstva jsou tytéž, ku kterým se pak vrací zas nejvybroušenější filosofie, ovšem s plným již uvědoměním. Extrémy či protivy se vůbec dotýkají, jsou sobě rovny. Nejnižší infusorie, počátek tvorstva, má tvar drobné koule; nejvyšší tvor bude musit mít tedy také zas tvar koule. Vraťme se ale k oku. Nižší zvíře má třeba tisíc očí, člověk má již jen dvě, anděl m u s í b ý t o k o j e d i n é. U zvířat, která mají také jen dvě oči, jsou tyto daleko od sebe, u člověka jsou už vedle sebe, v středu hlavy, u anděla musí již splynout docela. U nižších zvířat jsou oči třeba venku na šťopce, u člověka je oko již co možná uzavřeno, hlava se všech stran se tlačí k oku a objímá je, anděl musí být okem zcela již uzavřeným. Mozek se u anděla zavřel již kolem oka docela, je jaksi tělem jeho, naplněným (místo těžké krve naší) jen čivním étherem, nezabraňujícím světlu vstup a prostup dovnitř — vždyť i náš mozek je průhledný a stává se neprůhledným teprv smrtí, shoustnutím bílkoviny. Ústa jsou u zvířat ještě hrubá, žravá, u člověka nejsou víc pro žraní, jsou jen pro jídlo, anděl ale nepotřebuje již pražádných, neboť oko-anděl živí se již jen světlem. Ovšem nepotřebuje anděl jiných ještě údů, o čemž ale krátce později. Teď ještě něco. Radujeme-li se, roztahuje se obličej na všechny strany, začínaje vždy od očí; smutníme-li, stahuje se

obličej k očím: milujeme-li, rozšíří se mírně obličej. souběžně s čarou, která spojuje obě oči; nenávidíme-li, stáhne se obličej k střední čáře od čela k bradě, tak že zlobné vrásky stojí nad očima kolmo. Z toho můžeme s naprosto úplnou bezpečností soudit, jak se tváří anděl. Má-li radost, rozšíří se anděl-koule na všechny strany, zlobí-li se, scvrká se dovnitř: miluje-li, rozšíří se anděl-koule opět, a sice směrem k milovanému předmětu, nenávidí-li odtáhne se od předmětu a stáhne trochu tak do bidla, jako ta vráska. — A opět je tu podobnost ženy s okem-andělem: děvče jde po ulici, dívá se cudně jen před sebe, a přec je na všechny strany „samé oko“. vidí vše.

Jak sobě andělé sdělují myšlénky své, jak mluví? Světlem, místo zvuků mají barvy. Vezměme příklad, jak se na zemi mluví. Zcela mrtvé hmoty mluví jen tíži svou. Živější hmoty mluví již chutí, na př. soli. které k sobě mluví v stavu rozpustlém, čili, jak se říká, že pak spolu kristalisují. Květiny mluví vůní. Zvíře sděluje své myšlénky vzduchem, zvukem, rovněž člověk. Musí býti tedy ještě tvor, který mluví zrakem. To je anděl. Pozorujme jen lásku, která k nám, jak známo, přichází s hůry. Oba milující na počátku, pokud jsou sobě ještě vědomi vyššího původu svého citu, mluví spolu jen zrakem. Pak v nich vítězí nižší lidskosť a mluví spolu slovy. Pak klesnou ještě hloub, až na sůl, na chuť, a tu se pak stává věc politování hodná, hubička. — Andělé jsou ovšem průhledni, ale mohou se libovolně obarvit. Co chce anděl říci, vyjádří barvou na povrchu svém, a rozumějí si. My také dýcháme klidně, necháváme vzduch, životní potřebu svou, procházeti volně, aniž by to znělo; chceme-li ale, zvučí vzduch, mluvíme, zpíváme. Rovněž činí anděl se světlem. Propouští je obyčejně volně, chce-li pak mluvit, přinutí světlo, aby se zbarvilo,

rozvlní je, jak my rozvlňujeme vzduch. Opět poukazujeme k protivám: infusorie jsou průhledny, paprskům průstupny, anděl musí jim být průstupný též, ale co tvor vysoce vyvinutý má sílu paprsky rozkládati v barvy. Sám člověk, tvor uprostřed stojící, to stvrzuje. Zvířecí srsti zbavil se skoro již zcela, jeho kůže se stává průsvitnou; také již vnitřní city jeho mluví barvami na jeho obličeji. Zvláště ženy mluví touto řečí často, jen že jim vždy jestě vadí kousek pozemské slupky, sic by nám byly průhledny zcela.

Ale — nenapadá vám tu nic? Anděl svůj povrch krášlí barvami — nemají ženské tutéž snahu, neprovádějí ji různým hedvábem, barevnými stuhami, pestrými květinami? My posud říkali, „vševládnoucí, vše sobě podrobujíci móda“ že je něco naprosto nepochopitelného, ano my se módě i smáli — teď už se nebudeme smát, teď víme, že je v tom pud andělský, jenž teprve teď, následkem dnešní rozpravy naší stane se zcela uvědomělým. Bude smít bídný, na zemské hroudě lpící manžel ještě hubovat na konta modistek?

Řekli jsme, že anděl nepotřebuje žádných údů lidského těla. Má anděl na př. nohy? Co koule ovšem jich míti nemůže, zůstaňme ale při přísné vědě. Červi skolopendři mají bůh ví mnoho-li noh, a ani jim na nějakém páru víc či míň nezáleží; motýlové mají jich již jen šest; ssavci jen čtyry; žena, napolo již anděl, jen dvě, počítal-li jsem dobře; při následujícím stupni, při anděli, n e m ů ž e být již noha žádná. Nejnižší infusorie nemají také noh žádných. Jak se ale andělé bez noh pohybují? Což se nepohybují planety? Mají planety nohy? A andělé nejsou n i č í m j i n ý m n e ž p l a n e t a m i. Čím dál od slunce, tím je planet míň, čím blíž, tím je jich víc, zrovna u něho, zrovna nad povrchem jeho musí se planet-

andělů jen hemžit. Čím dál od slunce, tím jsou planety větší, čím blíž, jsou menší, u něho a na něm mají již jen pravou velikost andělskou. Astronom nemá dosti ostrých skel, aby je viděl, také svítí pruhledný anděl sám jako slunce a není tedy od tohoto k rozeznání. Musí tam na slunci být andělského víření! Co nebeští tvorové podrobují se andělé arci všem nebeským zákonům. Krouží a víří v kruzích, elipsách, parabolích jako jiná tělesa nebeská. Ale jako planety jsou plny ohledu jedna proti druhé a pěkně se vyhybají jedna druhé, činí andělé také tak — musí to být zrovna andělská polonéza, sprovázená ihned andělskou hudbou, protože pohyb vzbuzuje zároveň zvuk, čím měrnější, tím zvuk také měrnější. Kroužíce kolem sebe, vyhybajíce se, proplítajíce se musí poskytovat obraz čarovně krásný: koule-anděl mění co nejrůzněji barvu — k tomu pak zvlášť když je to hodně talentovaný anděl!

Jaké mají andělé smysly? My máme nejvyšší smysl z r a k, andělé musí mít ještě vyšší, a to je smysl p o c i t u v š e o b e c n é g r a v i t a c e. Gravitaci podléhají planety všechny, a andělé jsou, jakž jsme jasně viděli, planetami. Gravitace spojuje nejvzdálenější světová tělesa bezprostředně; anděl cítí stále poměr svůj k celému světu, do nekonečně dalekych končin, právě tak jako naše tanečnice v natlučeném bálovém sále cítí na ní spočívající zrak až z nejzazšího kouta a velmi dobře ví, kdo krouží kolem ni ostýchavě dál, kdo si troufá blíž. Rozumí se samo sebou, že elektřina a magnetism u anděla musí být v míře veliké. Již naše země je magnetická dost, naše dívky jsou již magnetické až mnoho, jakž magnetickým musí být anděl! A rovněž se rozumí, že andělé musí být nanejvýš přístupni vůni (smysl čichu musí být u nich nesmírně vyvinut při obrovském výparu

slunce) i všemu jinému polechtání smyslnému — ti mají život!

To jsou obrovsky krásné pravdy, jichž by neměl zapomenout nikdo! Vidím anděla dle dra. Misesa zrovna před sebou: jednou je koulí, po druhé je okem, po třetí je planetou. Oko dovnitř obrácené, kolem průhledné tělo — —! Napadá mně tu náš švestkový knedlík český: uvnitř švestka, kolem těsto průsvitné. Ale jak musí u anděla ten vnitřek být pikantně chutný, ta obálka jemně uvařena — —! Mohlo by se tedy také říci, že pravzor anděla je knedlík. Bůh žehnej doktora Misesa!

II.

O tanci.

Ctěná občanko!

Již mne zase káráte! Pravíte, že pan doktor Mises neměl pravdu, když ondy pravil, že hlava je na lidském těle částí nejdokonalejší, a v hlavě zas oko. Nu víte, občanko, nechcete-li, tedy není tím hlava, doktoru Misesovi na tom nezáleží; on třeba řekne, že hlava není při lidském těle pranic více než hlavička u špendlíků, hlavní věcí že je špička, nejdokonalejší částí těla že je tedy noha, a na noze zase špička, prsty. Minule rozvinutá theorie zůstane tím netknuta. Jeť přece jen koule (tvar planet a andělů) nejdokonalejším tvarem na světě, neboť má nekonečně mnoho k tanci spůsobilých noh, každý puntík na ní je jaksi špičkou nohy, na níž se točit může jako kterákoli ballerina, a také co nejochotněji točí. My máme arci jen dva body takové, právě proto ale, že jimi tedy podobáme

se alespoň poněkud tvaru planet, jsou nohy nejušlechtilejší částí naší. Stvořenou ovšem jen k tanci, pro nic jiného — je něco vznešenějšího, vyššího na světě než tanec?

Začnou-li tančit nohy, musí celý člověk tančit s sebou. Nohy ale tančí velmi rády, neť to předním jejich životním povoláním. Každý anatom nám řekne, že noha v celém útvaru svém dokazuje, že ji pánbůh stvořil jen pro tanec. K vůli němu jsou prsty u nohou ohebny. K vůli němu máme lýtka, aby se noha o nohu neodřela. K vůli němu jest tu celá síť nervů. My bychom o čivách v noze ani nezvěděli, ale jakmile spustí na kruchtě polka, začnou čivy hrát, a my cítíme pocit nejpříjemnější. Můžeme říci, že se cítíme povznášeni vzhůru, k nebesům, že jsme celí prochvělí slastnou pobožností, že tanec je modlitbou. Jen ku slávě tvůrce krouží se hvězdy a slunce kolem sebe, a kroužíme-li my kolem sebe v tanci, následujeme jen příkladu těles nebeských. Nejrůznější národové to pochopili a při bohoslužbách svých prováděli tance. Netančil-li David kolem archy úmluvy? Pravím, že dobrý a pilný tanečník je miláčkem božím, čím pilnějším, tím milejším, a jen proto povolává nebe nejpilnější, nejneunavnější a nejnáruživější rádo k sobě, aby v odměnu záhy vešli v kraje věčného blaženství.

Může nám říci někdo, že kdekoli květe přikázaná nám láska k bližnímu tak jak na bále? Že se kdekoli víc miluje, víc lidí objímá? Že se někde jinde častěj slyší mluvit o „andělích“, „bohyních“, o „slastech nebeských“ a podobných věcech pobožných? Že kdekoli jinde může mladý muž uloviti si tak snadno „kus nebe“ pro celou svou napotomní pouť pozemskou? A není právě ženské pohlaví, které se vůbec tak rádo modlí, zrovna proto k tanci vždy také ochotnější, než pohlaví

mužské, zahrávající sobě rádo na neznabožské? Skutečně, kdo by neuznal, že sál bálový je naprosto chrámu podoben, neuzná už vůbec nic. Jemné parfumy nasycují vzduch místo kadidla, a kněží a kněžic je všude plno. Oltáře zvláštního tu ovšem není, ale jen proto. aby se vešlo víc modlících, a pak ještě proto, že oběť se vykonává po celé prostoře najednou.

Jsou lidé, posměváčkové, kteří nejsou a nejsou prý s to pochopit, jak to bude prý s tím z mrtvých vstáním. Kteří nedovedou sobě myslit, jak dovedem pak povstat s těly skvoucími, krásnějšími než jsou ta, kterými se honosíme v pozemském životě. Kteří posměšně se tážou. jak shledá se pak německý vojín s rukou, kterou ztratil ve Francii, jak anglický s nohou, kterou ztratil až ve Východní Indii, jak každý člověk jednotlivý jen se všemi svými zuby, které po svůj celý život trousil po světě. Lidé prostí vší fantasie, jděte do sálu bálového! Ejhle. tam je již celé vzkřísení. Jak zázračná proměna vůči všednímu životu! Tělo „jako putna“ nabylo najednou štíhlosti zrovna vosí. Mázová noha scvrkla se do žejdlíkového střevíčku. Kde dřív byla smutná, fádní plocha, vlní se příjemná kulatost. Drsná, skvrnitá pleť je hladká a bílá, bledá tvář honosí se růžemi. Chudý žíňovitý vlas proměnil se najednou v celou záplavu kadeří. Květiny vyrážejí z vlasů, ba i ze šatů. Staré panny staly se usměvavými panenkami. Holozubých v bálovém světě ani není. Hubatost přešla v jemnou, milou zdvořilost. Kostrbatost mužských hlav se proměnila v hladkost a pravidelnost, pohodlnost mužských noh v živou měrnost, neomalenost mužských úst v svůdný úsměv a hravé slovo. Ejhle, z mrtvých vstání, rozestkvění lidských těl!

Ba, v bálovém sále pochopují se ještě jiné pravdy. Zde člověk teprv vidí, jak chybně pojímáme slova:

„A chléb svůj v potu tváře své jísti budeš!“ Máme snad *pracovat* až do potu, pracovat snad hrubě, namáhavě, a pak teprv do mozolovité ruky vzíti po krajíci chleba? O nikoli, tak ukrutně nejsou slova myšlena! Máš jim, ó člověče, rozuměti jen takto: „nejez dříve, dokud si se neroztančil do potu!“ Proto se také nejí, jakmile se na bál přijede, nýbrž teprv v době půlnočního odpočinku, „mezi prvním a druhým oddělením“.

Arci, pracovat má člověk také trochu. Pracovitost je konečně dosti dobrá věc, ale — nevede nás k pracovitosti zase tanec? Kdyby nebylo bálů, mnohá dívka by nevzala po celý rok jehlu a nit do ruky! Ale každý bál vyžaduje, jakožto sváteční neděle, celých šest předchozích dní pracovních, a při šesti bálech dělá to již třicet šest pracovních dní do roka, což je věru dost. A jak nadšeně, jak umělecky pracuje dívka! Doktor Mises popisuje ji následovně:

„Pomysleme sobě malíře, který již po několik neděl zanáší se s myšlenkou na obraz, pomysleme ho sobě, jak po celém městě hledá nejlepší plátno a nejskvělejší barvy, jak, zapomínaje i na jídlo i na pití, bez únavy stojí před rámcem svým, zanešen jedině vyváděním obrazu, z něhož v den výstavy má mu sláva vzejít, jak stokrát vše přemalovává a retušuje, jak ví, že myšlenka jeho je přímo božská, a jak, když konečně dílo své dovršil, je pevně přesvědčen, že na výstavě každý chladně půjde kolem obrazů ostatních a zůstane v obdivu stát jedině před obrazem jeho. Mysleme sobě teď místo malíře dívku, místo rámce zrcadlo, místo štětce jehlu a nůžky, místo plátna a barev hedbáv a stuhy, místo myšlenky na obraz nejlepší ideu a názor, jaký dívka o své kráse vůbec míti může, a . . . .“

Bůh žehnej doktora Misesa!

III.

O šibřinkách a o novém světě.

Ctěná občanko!

Jsem Vámi dnes nadšen. Ano, jste výtečná žákyně doktora Misesa, hodna, abyste sestoupla až na samé dno hlubokých jeho myšlenek. Výborně! Máte pravdu, že vše co posud české šibřinky, kdekoliv odbývané, provedly, bylo pouhou abecedou nesmyslu: nesmysl, má-li v celé své důstojnosti rozkvést, že se zcela jinak musí popadnout. Představují ve Vršovicích „jarmark“, na Smíchově čínskou „říši nebes“, v pražském Sokole „Olymp, říši řeckých bohů“. Maličkosti! Obrácený svět ať jednou provedou, to bude něco!

Ale pořádně, soustavně ať to provedou! Ne tak, jak vídáme na kolorovaných arších, to vše je pomocí kukly a škrabošek až příliš lehké! podívejme se na jednotlivé ty myšlenky, jak posud se pod nápisy „obrácený svět“ vylíhly: Ryba sedí kouříc na břehu a čeká trpělivě, až se na červa chytne člověk. — Tanečník má klobouk na nohou, botu na hlavě. — Rak prodává kuchařky, tučnějších kopu za 3 zl. — Živý drak nechává papírového kluka lítat, „káča“ maže kluka, aby se točil. — Šiml jede na majoru. — Nemluvně nese svého kmotra ke křtu. Žito mlátí sedláky. — Pes nechává myslivce aportovat, pudl svého pána přes hůl skákat. — Péro píše písařem a namáčí ho nosem do ingoustu. — Nezbedný pták vybírá děti z hnízda. — Fagot fouká do fagotisty, basa drží basistu za vlasy, piano hraje na slečince, tympán tluče tympanistu do kulatého břicha. A t. d. To vše dá se pomocí kukle zrovna hravě provést.

Také nemyslem si pouhou allegorii, ještě ta je příliš snadna. Neboť jak lehýnce se dá myslit, že na př. zkrachovaná akcie s povzdechem klade své do kassy jen samé bezcenné bankéře. Nebo, že sudy pobíjejí kulatého sládka, obručemi, aby blahobytem nepraskʼ. Nebo že si učený brouk napichuje na špendlíky sbírku lidí, vždyť je mezi lidmi vskutku tolik hmyzu!

Nýbrž — skutečně obrácený svět! Všechny zákony přírodní obráceny! Hned si porozumíme. Šibřinky naše na př. začnou z večera a končí k ránu: ale netrvají přes noc, nýbrž po zpátku přes den, tak že o polednách je asi odpočinek. To vše se dá velmi snadno uspořádat, zařídíme-li si své hodinky jen tak, aby místo ku předu šly nazpět. Zábava začne tedy, když se všichni hosté rozjíždějí domů. Na počátku cítíme pak unavenost, jsme upoceni, uprášeni, na rouchu je ledacos utrženo a prozatímně s bídou sešpendleno — čím dál ku konci, tím jsme zvědavější, napnutější na to, co už bylo. Společné bavení se bude mít svůj zvláštní, zcela pikantní ráz; bude-li chtít někdo někomu něco říci, neřekne mu nic; napřed se budem vtipu smát a vtip ten vypravovat dál, pak teprv se ten vtip udělá; kdo promluví, promluví napřed slova a pak teprv bude přemýšlet, co říci chce; vždy, jakmile hudba přestane, začnou párky tančit; tanečnice si budou vyprošovat své tanečníky od jich tatínků, budou se jim dvořit, z lásky vyznávat; vyvede-li někdo nějaké hulvátství, bude to považováno za známku dobrého vychování; fackováni není sice zapovězeno, ale společenský takt toho žádá, aby podobné výlevy intimnější pohlavní lásky neděly se zrovna na veřejném bále (jako se posud na bálech také nehubičkují). Po šibřinkách skončí všeliké připravy k nim, pak přijde šití šatů, pak nakoupeni látek na ně. Pak se bude dít zvaní ku šibřinkám

a ku konci se teprv sestoupí komité, které hosty zváti má. Nahodilý deficit se zapraví dřív, než ještě vůbec myšlenka ku šibřinkám vznikla, a mladí páni budou už rok před tím po ulicích chytat učedníky svých krejčí a vzkazovat těmto, aby jim konečně zaplatili, sic že aid.

To se rozumí, že se musí na šibřinkách těch obrácený svět znázorňovat ještě jinak. Právě jako se teď průvody, skupení, scény a děje provádějí. Na př. nějaká scéna justifikační! Vrah se napřed pověsí, pak se odsoudí k smrti, po té se provede přelíčení a pak teprv vrah půjde a zabije někoho, aby se stal předchozího trestu hoden. Jiná scéna, přírodopisná! Kompot požitý vypadne z úst na talířek, z talířku jde do kuchyně, kde se uvaří do surovosti a oblékne do svých slupek, pak se ovoce vyčeše na strom, ovoce se scvrká, až je tu květ, květ přejde v poupě, celý strom je pořád menší, až se cvrkne v jadérko, právě do země vsazené. Kousky pečeně přejdou z úst na pekáč, upekou se tu do surova, pak to donese kuchařka k řezníkovi, řezník na jatky a zde z toho sestaví skopečka a telátko, vsadí jim oči, nacpe vnitřnosti, natáhne kůži a pak si je odvede venkovan domů. Ba celý život dá se znázornit velmi dobře obráceně. Hrobníci budou jaksi pomocnicemi ku porodu, krchovy budou porodnice. Kmet povstane, stane se pořád mladším, pak pochová svou ženu, pak provdá své dcery, pak je vychová, pak se mu teprv dcery ty narodí, načež se on sám ožení, pak teprv si vyhlídne k tomu nevěstu (která se narodí dvacet let po své svatbě), pak se z muže stane jinoch, z jinocha uličník, z uličníka nemluvně a to vezme hrobnice babička a vloží je v mateřské lůno.

Nelze popřít, že vše to bude mít poněkud obtíže své. Ale musí se přemýšlet a pak se to dovede. Nemožnosti při tom není. Mohu-li každé slovo a jakoukoli

řadu cifer vyslovit ku předu, mohu ji i zrovna tak vyslovit také na zad. Točí-li se zeměkoule od západu k východu, může se také točit od východu na západ. Točí-li se celý sluneční system takhle, může se naopak také točit takhle. To vše je jasné. A uspořádá-li se vše jen rozumně, bude mít vše vnitřní důvod svůj a bude to podobné pravdě. Jen ve věcech politických odporučujeme opatrnost. Kdyby chtěl někdo na př. znázornit naši českou politiku obrácenou, vypadla by pak rozumně, a to by už — nebylo podobné pravdě.

O menších pro větší děti.

1871.

Buďme jednou dětinští, ano? Totiž promluvme si o dětech, třeba bychom ten onen sám žádných neměli. Vždyť to květe kolem nás jako na lučině v máji, zvonivý smích hraje si s naším sluchem, a jsme šťastni, hladíme-li takovou tu aksamitovou tvářičku, a zahledíme-li se do mladoučkého toho oka, prázného vší falše, plného důvěry! A vždyť si jinde hrají s dětmi nepoměrně víc než my! My máme sotva že chudičkou literaturu pro děti, jinde mají bohatou literaturu o dětech; pěkné básně o jich naivní poezii, sbírky nápadů vesele kotrmelcových, učené i rozbory jich hravého rozumování a ohnivého cítění. Mám právě zas spis jeden podobný, cizí, před sebou, a probírám se jím s pravou rozkoší. Sbírka to anekdot od dra. Waltera Hoffmanna. Vypravujem-li anekdoty na př. o Bedřichu Velkém, proč bychom nemohli někdy alespoň vyprávět také o klučíkovi, který Bedřichu tomu, napomínajícímu ho, aby nedováděl a raděj šel do školy, odpověděl: „He he, chce být králem a neví ani, že ve středu odpoledne není škola!“

Každý z nás se pamatuje na dětství své, na dobu, kdy teprv učil se světu. Ví, jak to divně šlo, a věří-li, že má duši, pamatuje se také ještě na čas, kdy ta „duše“ byla ještě „dušičkou“, až k nepochopení hloupou. Dítě zná jen, co už vidělo nebo slyšelo, dle toho také jen

soudí zas o věcech mu nových. Není pak divu, že pražský klučina, který viděl vždy jen na ovocném trhu lusky zelené, přijde-li na venek a spatří lusky zrající, má je za „sádelné“ (matička mu v Praze ukazovala sádelná místa na oškubaných husách), je-li jinému zas poprvé spatřené cello „mladou basou“, strakaté prase prasetem „záplatovaným“, kostra „peckou z člověka“, padesátiletý trpaslík „starým chlapečkem“, patří-li mu husa k „nedělním zvířatům“, běduje-li při nové čtvrti, že „měsíc se ulomil.“ ptá-li se, spatřiv poprvé živé vojáky, jsou-li to „hračky královy“, a představuje-li si trichiny stále co „čunčata“. Ni pojem, ni výraz nejsou ho dosti poslušny. „Nechci slyšet vůni od smradu.“ „slyším vůni od bramboru,“ „slyším, že tatínek je mokrý.“ — „Poslouchej, maminko, Václav povídá, že viděl na mostě osla, tak velkého jako náš strejček; viď, že není žádný tak velký osel?“ — „Co máme činit se svým bližním?“ ptá se katecheta. „Máme se do něho zamilovat,“ odpovídá děvčátko. — „Copak myslíš,“ ptá se otec, „nemáme prodat maminku židovi?“ „I nech ji ještě,“ přimlouvá se dítě plno strachu, „vždyť je ještě dost dobrá!“ — Kluk se probírá v knize obrázkové a spatří mouřenína s žirafou; žirafa má vypláznutý jazyk. „Pan doktor,“ praví klučík ukazuje na mouřenína. „Proč doktor?“ „Vždyť mu ukazuje jazyk!“ — „Teď mně řekni, kde se učíš svým nezbednostem?“ zlobí se matka. „Já je umím nazpamět,“ odpovídá synátor. — „Nesesmilníš!“ napíše osmiletá holčička své přítelkyni do album. — Synek venkovského učitele přijde do města. Vidí zde hrající si děti pana professora, a přiblíží se. „Nechte mne mezi sebou, maminka mně řekla, abych vyhledával společnost lidí vzdělaných.“ Nejmladší professorovic dá se do nehorázného smíchu: „To hovado si myslí, že my jsme vzdělaní!“

Známo, že dítě je nejhotovějším egoistou, je přesvědčeno, že celý svět je k vůli němu zde a každý si musí totéž myslit a cítit co ono. „Sáhni, dědečku, jak mne nohy bolí,“ vyzývá dítě, přišedší z procházky. Kluk stojí na ulici v mrazu a pláče, že mu zašlo za nehty. „Ale dobře se děje tatínkovi, proč mně nekoupil rukavičky!“ Dítě nezná rozdílu stavu. Pan hrabě se prochází silnicí, naproti němu přichází klučina, táhnoucí za sebou tele na provaze. Jak spatří hraběte, hned k němu, i s teletem. „Prosím jich, pane hrabě, podržejí mně to tele!“ — „Pročpak?“ — „Nu abych moh' smeknout!“ Rovněž nezná rozdílu pohlaví. „To si vedeš holčičku?“ ptá se kdosi děvčátka pětiletého, vedoucího dítě sotva dvouleté. „Ne!“ „Tedy chlapečka?“ „Ne!“ „A co je to tedy?“ „Teprv budoucí neděli bude chlapečkem, maminka už mu šije kalhoty.“ Na nové přírůstky rodiny hledí dítě obyčejně s láskou, leda by bylo posud bývalo jedináčkem a neznalo tedy poměru toho. Pak ovšem odpoví k otázce: „Přeješ si bratříčka nebo sestříčky?“ bez rozmýšlení: „Já bych nejraděj houpačku!“ Jinak bývá objevení se nového bratříčka velmi radostnou událostí. „Víš už, že ti dnes v noci vrána přinesla bratříčka?“ Jejeje, toť to musím honem říci mamince!“ Jisté rodině přibylo již dítě deváté. Šestiletá dceruška tleská radostí a volá pyšně: „Ale máme my dětí, to jsme šťastni?“ — „My děti“ má v rodině zcela zvláštní význam. Čtyry děti kdys umřely jiné rodině v několika dnech po sobě a již skonalo zas páté. „Toť budete mít zejtra dopoledne pohřeb?“ ptal se kdosi zbývajícího šestého. „O ne, tatínek pochovává nás děti vždycky odpoledne!“

Dítě slyší tak mnohou frási, které užívá pak, že až komično, a vidí mnohé události, které srovnává pak s událostmi zcela cizími. „Maminko, napiš psaní nebožce

Adélce!“ „Doneseš jí je?“ „Já ne, ale u sousedů umírá holčička a dáme jí psaní pro Adélku do nebe s sebou.“ — Matka se obléká a břečící kluk ji stále potahuje. „Kam pak půjdeš, maminko?“ „Do kostela.“ „A co tam budeš dělat?“ „Zpívat.“ „No, ti se ti tam pořádně vysmějou!“ — Klučík byl s rána s otcem v lázni a viděl tu poprvé tuš. Odpůldne začíná pršet. „Aha, pánbůh zatáh' za šňůru!“ — Decruška se bojí návštěv a nikdy nechce pak do pokoje. „Pojď sem, už nemáme návštěvy.“ „A kam šly návštěvy?“ „K jídlu.“ „A co jedí návštěvy?“ — Otec praví k matce před synkem: „Toho X. (souseda) mám v žaludku!“ Po chvilce vyjde synek z jizby a vidí hocha právě toho X. „Náš tatínek není doma,“ praví druhý hoch. „Já vím, náš tatínek vám ho snědl.“ — Někdy má takový výrok dětský ráz náramně rozumný. František má chuť na některou z právě napečených koblih, pořád se šourá kolem maminky, ale ta má plny ruce práce a nevšímá si ho. „Maminko, mluv něco na mne!“ „Copak takhle?“ „Řekni jen: Františku, vem si kobližku!“

S věcmi abstraktními, zvlášť náboženskými, je náramná potiž. Pána boha myslejí sobě děti obyčejně co vdovce, protože má syna, ale žádnou ženu. Jakživo žádné dítě nepochopí, proč že se má modlit, aby byla babička hodně stará — vždyť je stará dost a bylo by líp modlit se, aby omládla! Také mu vrtá hlavou, modlíme-li se „otčenášek“, proč se nemodlíme též „matkonášek“. „Ducha“ nepochopí pražádné dítě. „Duchové nemají těl,“ vykládal katecheta a žáčkové se dali do neukojitelného smíchu. Marné dotazování, konečně přec jeden vyhrkne: „To to musí vypadat, když mají hlavu hned na nohou!“ Pána Ježíše, jenž často se jim dává co příklad, mají děti velmi rády, přec i pojmy o něm jsou co nejspletenější. Katecheta vykládal o „zázračné síle Kristově“. Pak zkoušel

a dotknul se také té síly. „Kristus pán,“ odpovídal hošík ochotně, „měl takovou sílu, že — že — že by nás tu byl všechny popral.“ — Vlastenecký učitel vykládá něco již o Jungmannovi, jeť v blízkých Hudlicích právě slavnost, a jmenuje Hudlice „slavným rodištěm“. Na to přichází pan farář, zkouší náboženství a dá žáčkovi otázku: „Kde se narodil pan Ježíš?“ „Snad v Hudlicích,“ zní odpověď. — Hoch se ztratil bez dovolení z domu a přišel teprv po několika hodinách. Byl bit a seděl pak dlouho tich v koutku. — Najednou se ptá matky: „Viď, že byl pán Ježíš hodný?“ „Jak pak ne!“ „Nu a vidíš, utek' z domu a byl celé tři dny pryč!“

Rodiče jsou dětem ideálem vší dokonalosti, úcta k rodičům je neobmezena. Učitelka dívčí školy opakuje náboženství a praví: „Všichni lidé jsou hříšni — či znáte někoho, kdo by hříšným nebyl?“ Pyšně se vzchopí dceruška: „O ano, moje maminka!“ Rovněž bývá hluboký, vřelý cit k učitelům, třeba se jevil co nejnaivněji. Domácí učitel jisté rodiny nebezpečně ochuravěl. Hošík jím vychovávaný modlí se večer na svém lůžku a přidá pak ještě otčenášek. Pak si lehne a přetáhne si peřinu. Náhle se však zase vzchopí, klekne znovu, sepne ruce —: „Pane bože, já jsem ti zapomněl říct, že se pan učitel jmenuje pan Vejrostek a že je z Hořovic!“

1874.

Také německý učitel A. Kneiss vydal spisek „Komika ve škole“. Opět tu skoro na tři sta anekdot, spisovatelem po školních škamnech sebraných, nebo jemu zaslaných. Nejsou sice vesměs dobry, avšak přec tu zas mnohá perla naivnosti dětské. Suchopar školský není vždy suchoparem, křešouť se tu dětské mozky a často

vylítne z nich jiskra na zcela jinou stranu, než kam zamýšleno. Pakli kdo, dovede zajisté dítě věci a pojmy sebe větší měřit — měřítkem nejmenším, tedy komickým.

Zvláště v přednáškách a cvičeních náboženských přihodí se dětskému duchu nejčastější klopýtnutí. Nepochopitelnost některé části věroučné, zajímavost některé části svaté historie podávají k tomu příležitosti. Učitel vypravuje na př. o bohatci a o Lazarovi. „Byl to muž bohatý, žil každý den vesele a v radosti," praví nám písmo svaté — „nuže tedy, Toníčku, jak to as dělal muž ten bohatý?" — A Toníček se skoro ani nerozmýšlí a už to má: „Bohatý ten muž skákal pořád po jedné noze." — V bibli se pak pokračuje a učitel se táže: „Co as se dělo při pohřbu bezbožného bohatce toho?" — A Jozífek vedlé Toníčka se zdvihne a popisuje: „Napřed šli tři kněži se svíčkami, pak šlo dvanáct myslivců kolem andělského vozu a u brány ho ještě jednou vykropili."

Ono takové dítě ví vše dopodrobna, líp než bible. „Když bylo tedy 5000 lidí nakrmeno, co se stalo se zbylými drobty?" — „Krmili jimi kuřata." — Také dovede dát odpověď jasností a jednoduchostí svou přímo překvapující. Na př. „Která chyba svedla Jidáše k zradě?" — „Jeho špatnost." — Nebo: „Jak se jmenovali svatí tři králové?" — „Kašpar, Melichar a Baltazar." — „Dobře, a který byl z nich mouřenín?" — „Ten černý." — Nebo: „Co sobě myslil Lot, když se odděloval od Abrahama?" — „Ten bude mít vztek, ten Abraham!"

Při tom ta upřímnost! Katecheta se ptá: „Je-li pak možno, aby člověk zachovával všech deset přikázání božích?" A tázaný klučík zavrtí hlavou a míní: „To ne — to je holt pro člověka tuze těžké." — Největším svátkem je mu v roce zcela upřímně posvícení, a není-li pan učitel s tím spokojen, tedy „den, když se zabijí." Má-li dítě

v náboženském ohledu nějakou pochybnost, řekne to ihned. „Jak pak mohl být den hned prvního dne, když pánbůh stvořil slunce a měsic teprv dne čtvrtého?“

Do dějin vnesou děti často světlo netušené. „Jak se stalo, že Luther, jehož rodičové bydleli přec v Moehře, narodil se v Eisenachu?“ „Protože tam chtěl studovat.“ Také pro přírodopis mají vlastní, nezkalený názor svůj. Učitel: „Kterých pak zvířat domácích posud jsme seznali?“ Žák: „Koně, osla, kozu, krávu a ovci.“ Učitel: Dobře. Ale dnes poznáme jiné ještě zvíře domácí, kteréž jest velmi věrné, všude člověka sprovázi a po celý život svůj nikdy ho neopustí. Jaké to zvíře míním teď?“ — Žák: „Blechu.“ — Starší bratr žáka toho je o dvě třídy výš. Má mluvnické cvičení a uloženo mu, aby napsal řadu vět s třemi podměty. „Metly mají bříza, vrba a učitel“ — stkví se mezi jeho větami.

Mluvnické a slohové cvičení podává dítěti nejčastěji příležitost, aby duch jeho se zaskvěl. „Slovo jednoslabičné je takové, při kterém potřebujeme ústa odevřít jen jedinkrát. Martinku, řekni nám nějaké takové slovo jednoslabičné.“ — „Malinový bonbon,“ praví Martinek po zcela kratičkém jen přemýšlení. — Tercián na gymnasiu přímo oplývá v slohových pracích svých brillantními myšlenkami. Na př. „Celý život krále Davida svědčí, že rodičové jeho dali mu vychování v skutku křesťanské.“ — On, pan tercián, má kdysi srovnat leto a zimu. Napíše trefně: „V zimě jsou krásné vánoce, v letě ale máme my mladši své narozeniny.“ — Učitel uložil všem, aby vypravovali „něco o životě svém“. Tercián tedy vypravuje: „Když jsem byl půl roku stár, opustil jsem dům svůj otcovský a přestěhoval se do Prahy.“ — Vzdor tak skvělým vlohám zůstane — pouhou ovšem náhodou — tercián v tercii dvě leta sedět. Na počátku druhého roku obdržuje rok

co rok se opakující úlohu: „Pocity při počátku nového školního roku"; on napíše těch pocitů na tři stránky a končí pak: „Jediné, co mne bolí, je, že jsem se musil rozloučit s milým svým Františkem Sekalem, který postoupil do kvarty. Avšak doufám v pána boha, že František zůstane zas ve kvartě sedět a za rok že se tedy opět sejdem." — Nejgeniálněji daří se mu arci při překladech z latiny. „Romulus alter erat conditor Romae" přeloží zrovna hravě: „Romulus byl starý cukrář v Římě", a větu: „Laeti sitis, pueri, mox curae aderunt" rovněž hravě na: „Starosti stran žízně veselého hocha brzy se dostaví." Je v skutku cos „flekovsky" prorockého v takovém hochu.

Ještě tři anekdotky. Ta první: Učitel: „Z čeho se staví domy?" — Žák: „Z rozumu." —

Ta druhá: Vesele skáčou vesničtí hoši již před osmou ranní zase ze školy, byloť jim oznámeno, že pan učitel odejel a dnes že tedy není škola. „Není dnes škola," volají na hocha teprve přicházejícího. Hoch se ale obrací mrzutě a bručí: „Zase jsem se jednou zbytečně myl!"

Ta třetí: Učitel: „Čí jsi?"

Žák: „Hokynáře Mužíka."

Učitel: „Jak se jmenuješ?"

Žák: „Bohumil Šťastný."

Učitel: „Jak to přichází?"

Žák: „My jsme se provdali znovu."

Kanalisován.

Z berlínského přeneseno do pražského.

1876.

Před týdnem jsem ještě mlčel. Nikdo neslyšel ode mne ani slůvka žaloby, ani nejtiššího vzdechu — pravý mučedník, vzorný trpitel nechal jsem si bol a žal svůj pro sebe. Dnes by mne již zalknul! Musím, musím mluvit, a pronáším tedy již neštěstí své: jsem kanalisován! — V naší ulici staví se nový kanál! — Projela Vás soucitná bolest? Jste zdrceni děsnou tou zprávou?

Ne? — Říkáte snad chladně: co na tom? Před čtrnácti dny jsme my taky říkali: co na tom? — Dnes — ach kde je ta naše bezstarostnost! Před čtrnácti dny bylo úsměvné, modré jitro, nevinně bílý den. Vycházel jsem téhož jitra z domu, v prsou samá píseň, na rtech úsměv libý. Vidím průjezdem na ulici černající se jakés hromady, spatřím, došed prahu, zrovna před prahem jámu tři metry hlubokou. Na hromadě vykopané země naproti stálo několik sousedů, pekař Seydelmann, hostinský Hulín, hokynář Sykora. Přejdu po prkně k nim. „Co je to?“ — „Pukla někde v ulici trouba.“ — „To tedy prokopají nejspíš ulici celou?“ — „Nejspíš. Ale neškodí, budem mít aspoň pak nově vydlážděno.“ — „Jen aby to netrvalo příliš dlouho!“ vyslovil se hokynář Sykora. — „Dlouho!“ zabručel Hulín, „za našich dnů netrvá pranic

dlouho!“ A pravil pak ke mně šeptem: „Žádné vzdělání!“ On totiž Hulín nemá Sykoru rád, dívá se na něho trochu s vysoka co měšťan hostinský na pouhého hokynáře.

Když jsem v noci na to přicházel domů, byl jsem na průkop a troubu už dávno zapomněl. A červená svítilna mne zalekla. Nebylo pod ní pranic vidět, jako obyčejně pod lucernami, a nevěděl jsem, kam nohu položit. Je jáma zasypána? je bezpečně prkno položeno? Nemohl jsem k domu, nemohl ku zvonci. Volal jsem, křičel, kdybych nebyl dobře vychován, řekl bych, že jsem na konec už řval. A kdyby nebylo mého domovníka, který s hrdinně obnaženou lucernou svou vyřítil se konečně z domu ven, byl bych tam stál snad do rána. Ale to jsem si umínil: dokud se bude zde kopat, nepůjdeš na večer do hostince! Jen že se teď kope už čtrnáct dní. Čtrnáct dní už nebýt v hostinci! A celá ulice vypadá jako jediná dlouhá šachta na hřbitově, a trouba v naší ulici ani nepraskla a hledají ji teď v ulici vedlejší. Dokud jí někde nenajdou, nezačnou zasypávat — zdá se, že náš magistrát pro zasypáni nemá dělníků žádných, jen pro rozkopání.

Jaká se to stala změna se sousedy! Celá ulice je jako by mrtva. Lidé se víc nepozdravují, na tvářích čteš mrzutost, ano i zoufalost. Děti nesměji do školy, mohly by, nezbedové, někam spadnout, a rámusují a ječí uvnitř domů po celý den, až uši zalehají. Paničky nevycházejí, boji se skoků. Děvečky daly už všechny výpověď. S počátku se jim to arci líbilo, smály se, když lezly po hromadách a když je dělníci pokoušeli. Ale každá putna byla cestou tou desetkrát těžší, to je omrzelo, a když viděly, že teď se svými milými nemohou stát už ani „před domem“, rozhodly se, že tady nemusí být. Mužové

uvažují, že kdyby se někdo v noci rozstonal, lékař by přijít ani nemohl, a kdyby někdo umřel, že ho musí dát s truhlou zatím na půdu a s pohřbem počkat až někdy do února. Pekař Seydelmann má neustále hádky, hubují ho, že housky jsou denně menší; dnes mně řekl: „Zítra už nebudou pražádné — mouka mně došla, nemohu přivezt jinou.“ Hostinský Hulín — nebohý hostinský Hulín! Ode dne, co se v ulici kopat začlo, nemá ani jediného hosta. Prvního úterka oznámil v novinách „špekové knedlíky“ — nevím, co s nimi dělal; následující soboty oznámil „jaternicové hody“, jaternice zpívaly na pekáči své nejlíbeznější melodie — zpívaly je samy sobě, jako pták v pustém lese. První týden Hulín ještě bručel, teď je němý jako hrob, bledý, dívá se na modrající špičky svých prstů — snad půjde on první na půdu v truhle. Jen Sykora, hokynář Sykora je vesel a dobré mysle. Ráno nanese jeho žena denně několik nůši potravin a prodá se vše, paničky nemohou do trhu. Měl pro nezaplacenou činži už výpověď, teď ji jeho domácí už odvolal. Ale Sykora se směje: „Já tady zůstat? Až se to zasype, nebude se zde snad léta znovu kopat!“ — Ve dne je po ulici samá mrzutost — v noci zas nemůže nikdo spát, každý okamžik je vyrušen křikem a lekne se. Chodci, nynější situace neznalí, klopýtají, padají a nadávají. Obyčejně nadávají, až přijde hlídka. „Vos is dos? Schund wieder ramus!“ hubuje pak hlídka, neboť po každé demonstraci pražské mluví policejní strážníci pak celé čtyry neděle mezi sebou jen německy, a od demonstrací Woltmanových uplynul teprv týden.

A já — mám mluvit o sobě? S počátku jsem se všemu smál. Vzpomněl jsem si, jak jistý berlínský spisovatel, také „kanalisovaný“, popsal útrapy své, jak, dle náhledu mého, přeháněl. Ach — on nepřeháněl! On

kreslil fotograficky věrně: vše, vidím, dle něho se tu opakuje. Na počátku se mně kopání i líbilo. Díval jsem se okny na hemžící se dělníky a myslel sobě ledacos při tom. Vzpomněl jsem si na Schliemanna, jak v Argosu kope a hledá Agamemnona, syna Tantalova. Blázen Schliemann, proč pak nekope v Abdeře? Tam by nalezl věci pro nás zajímavé! Snad celý abderský zákonník, vyrytý pěkně v kovových deskách. První zákon: Budoucí městský park rozprodá se na samá staveniště, neboť otcům města není pranic do přání občanů. Druhý: Udělá se pětimillionová půjčka a ta se uloží hezky do kasy, aby město mělo příjemnou povinnost platit úroků mnoho. Třetí: Če— chci říci abderské divadlo budiž umlčováno, če— chci říci abderská literatura budiž umlčována, za to budiž chváleno divadlo a vše cizácké, neboť bodří naši Abderité jsou bohudík dost hloupí, že si to nechají líbit. Schliemann si nerozumí — jdi do Abdery, Ofelie!

Druhý večer jsem strávil jakžtakž doma. Třetí večer šel jsem vedle k vlasteneckému setníkovi na návštěvu. Seděli jsme chvíli. Nejdřív nás bavila panička zprávou, že vlečky na šatech udrží se ještě přes nejbližší saisonu, že ale móda předpisuje, aby, „vlastně nebyly přes metr dlouhý". Pak přišla hned na svůj nynější kříž s děvečkou a šel jsem domů. Co ale doma? Madame Campan dává následující pravidlo: Je-li 12 osob pohromadě, mluvte o cestách a o literatuře; je-li jen 8, o vědách, pěkném umění a nových vynálezech; jsou-li 4, může se již začít o věcech sentimentálních a příhodách romantických, ale jsou-li jen 2, může mluvit každý již o sobě samém — „tête-à-tête náleží egoismu". Ale o čem pak mám mluvit sám se sebou? O uherských bankocetlích? O nové ústavě turecké, dle níž bude prý konečně najisto roveň — Turek Turku? O couravém psotníku

ruské výpravy? Ach, bože — kéž mohu do své hospody! Tam si zahrajem denně šístku. Tam je rozprava o domácí politice vyloučena a nadávat smím jenom já, což konečně je zcela příjemno. Tam máme proti všem nezvaným vetřelcům „spolek anekdotní“; začnem totiž vypravovat anekdoty tak staré, tak plesnivé, že je nám samým až zle — vetřelec musí se ze zdvořilosti tvářit, jakoby jich neznal, musí se usmívat — znenáhla mu úsměv na tváři zkyše — po druhé už nepřijde. Tam —

Jsem vyrván ze všech zvyků svých, nevím, čí jsem. Nudím se. Zívám. Nespím. Jím chléb svůj v slzách a noci probdím na loži v bolestném úpění.

Hledím do ulice — nevidím konce svých útrap. Nynější stav musí na zdraví mé mít vliv rozhodně zlý — včera mně v poledne nechutnal guláš, dnes mně pořád něco ťuká pod levou lopatkou.

Píchnul jsem špendlíkem do bible a čtu: „Den páně přijde na všechny dcery Libanonu“.

Je mně, jako by perutě šuměly nad mou hlavou.

Bože, Tobě budiž má duši — . . . .*)

---

*) Konec nečitelný, rozmočený. Snad slzami

Poznamenání sazeče.

Svatebčané na cestách.

1876.

F. Gross napsal ondy, že prý není nepříjemnějších lidí na světě než jsou novosnoubenci na cestách. Podpisuju, znám ten pronárod. Člověk klopýtá přes něj na všech cestách, neboť je k neuvěření mnoho lehkomyslných lidí, kteří se žení a vdávají, a každý ten novopečený praotec příštích pokolení neví nic rozumnějšího, než s mladistvou pramatkou se hned po svatbě sebrat a vyjet si na několik neděl do světa. Já ale, kdykoli se s takovým párkem setkám na cestách, vyhnu se mu jako hříchu, a vstupují-li do prvního vagónu vlaku, vstoupím do posledního, a sednou-li si na jeden konec table d'hôtu, sednu na druhý.

Vyjma některé národy v střední Africe jsou svatební cesty už v obyčeji u národů všech. Pánbůh ví, z čeho povstaly. „Líp sobě přivyknou," řekne matka nevěstina — jako by železničné kupé a paluba parníku byly krčivým, poetickým koutkem, kde se to dobře tulí a šepotá! Jední učenci jsou naprosto proti, mezi nimi já. Myslím, že by v stěnách nové domácnosti navykli druh družce mnohem líp, slasti prvních dní pospolitých že by jim pozlatily tu domácnost pro vždy, kdežto na cestách celé to blaho počáteční rozsypou po cizině jako

lesklé posýpátko. Myslím, že na cestách naučí se jen přetvářce. A myslím, že mladá panička doma dovedla by být pro muže stokrát krásnější než tam venku v prachu silnic a v sazích železnic. Ale jsou zas učenci, kteří praví: „Člověk cestuje, aby se mu doma líbilo pak tím líp.“ Kteří říkají: „První čas je novomanželům pouhým snem; domov by je budil, cizina jich z něho nebudí. Nikde nedovedou být tak osamèle pro sebe, jako mezi lidmi naprosto cizími. Doma by přišly návštěvy, poptávky, oběma naprosto protivné, na cestě se jim uhnou.“ A matka nevěstina vyndá dvě extra-stovky a dí pohnutě: „Má dcera neužila posud ničeho ve světě, držela jsem ji přísně, jak se matce sluší; ať si jdou, dokud mohou, později — kdo ví, co se stane!“ Ať je tomu již, jak chce, faktum je, že cestování novomanželů je už v obecnějším užívání než metrická míra a těch párků že jest všude dost, sobě snad na radost, jiným na jisto na zlost. Stokrát je mně milejší vandrující flašinetář a cestující Berlíňák než — —

Vstup náhodou do kupé, kde je takový párek. Ovane Tě ihned příjemné přesvědčení, že jsi tak něčím jako nejzbytečnějším člověkem na světě. Pohlédnou na sebe a v očích jejich je žaloba na pána boha, že stvořil tak mnoho, ach tak mnoho lidí! Jí je, jakoby právě byla měla mužíčkovi něco nesmírně důležitého, naprosto neodkladného říci, na př. „Poslouchal, má mne vskutku rád?“ A jemu je, jako by mu někdo chtěl ženušku hned zas ukrást. Zeptáš-li se, kdy se dojede do Pardubic, projede ho hned myšlenka: „Aha, chce se přišpendlit,“ neodpoví a pohlédne na Tebe se zřejmým: „Chlape — Tebe znám!“ Zakašleš-li, ihned si myslí: „Chce její pozornost vzbudit — on nedá pokoj!“ Nemluv, nekašlej, nedívej se na něho — snad Ti mlčky dovolí, abys vedle

nich dýchal. Nejspíš že za několik minut vůbec na Tebe zapomenou a budeš as tak něčím jako ten klobouk nahoře ve škatuli. Můžeš naslouchat, jak spolu mluví — rozumět nebudeš arci praničemu. Zamilovaní jsou jako děti, mají také zcela svou zvláštní mluvu jako děti, a každý párek má ještě zas svůj zcela zvláštní slovník a svou gramatiku — Hattala by se zbláznil! Bolest a žal, jak známo, lapají po slovech, blaho slov nepotřebuje. Slovník cestujících novomanželů má několik stránek jen, a i na těch je více prapodivných neartikulovaných zvuků než vlastních slov, a lehce slzou zastřené oko, stisknutí ruky a tak nějaké ptačí zapípnutí je veškerou konjugací a deklinaci. Divoch na Aleutských ostrovech má bohatší řeč! Ale co nejhůř — oni zapomněli řeč naši ve 24 hodinách na dobro, oni nám nerozumějí, ať mluvíme, co chcem, a když mluvíme, slyší oni tak něco, jako když podzimní vítr vane seschlým listím. Jsou zcela vráceni přírodě, mluví, vlastně bublají jak potok, šelestí jak pružné větvičky — nu ano, bylo by to hezké, jako potok, strom, němá skála jsou hezky, zajímavy, někdy dojemny — jen kdyby to nebylo tak fádní! Člověk se na ně podívá rád, nejraději takhle, kdyby seděli ve vonné besídce, ale v železničním kupé jsou naprosto protivni!

Ovšem i mimo kupé! Cestují, ale z božího světa nevidí praničeho. Zlaté slunce svítí jen proto, aby se mohli dívat na sebe, čarokrásný kraj, nádherou a uměním památné město je jen proto, aby mohli tu stát vedle sebe. Pospíchají co nejrychleji z místa na místo, jakoby hledali teprv ten koutek, kde si mohou konečně říci, jak že se mají rádi, to místečko, kde by umřeli láskou. Choré srdce nemá nikde stání a jejich srdce je choré. Stále drží číš rozkoše u rtů, ale spěchají dál, jakoby

hledali rozkoše sud. Stojí na břehu mořském a nevidí moře, kráčejí hájem pinií a nevědí, kde jsou, stojí před slavným pomníkem a nepozorují ho. Svět pro ně neexistuje — co pak je po nich!

Promluví-li mezi sebou přece něco souvislého, týká se to jen uspořádání příští domácnosti — co je zas nám potom?

Hledí s Forte San Elmo na neapolský záliv a vypravují si, koho budou zvát jednou za týden k večeři.

Procházejí se lesklým boulevardem des Italiennes, a to v ní budí myšlenku, až se vrátí, že si vezme do služby Anču od tety z Rakovníka — „víš, je tak hodná!"

Jedem s nimi na parníku z Terstu do Benátek. Slunce se právě vynořilo v celém purpurovém majestátu svém ranním, moře do nedohledne dálky třpytí a blýští se jako žhoucí stříbro — manžel náhodou vyndal z kapsy šátek — „Máš díru v šátku," šveholí žínka, „budu Ti muset koupit několik tuctů."

Byl mně kdys doporučen takový cestující párek, abych jej provedl Prahou. Jsem pyšen na svou Prahu, vidím to rád, když se líbí. A uvedl jsem je na Hradčany, abych jim ukázal Prahu odtud. Den byl překrásný, vzduch jako křišťál — známo, jak Praha dovede být krásna. Až se mně samému při pohledu krátil dech. A také oni tu stáli v němém nadšení, zrak upřený na kouzelný ten obraz, drželi se za chvějící se ruce.

„Copak je vlastně dnes za den?" ptá se žínka. Ano, ten den Ti zůstane nezapomenutelný!

„Pondělek," praví on.

„To má dnes doma maminka tedy prádlo." —

A při tom jedí „jako drvoštěp". Každý ten párek jí za šest vyhladovělých rodin — druhá protivná vlastnost. Proto si také při table-d'hôtu nesednu nikdy vedle nich,

raděj na druhý konec. Tu se ovšem stane pak zcela jistě, že první mísa dojde na mne nadobro prázdna, ale za to začne druhá mísa zas u mne a mohu se pomstit. Poesie a — dvakrát za den čtyry libry masa!

Jsou protivni — a přece sálá tolik štěstí, tolik životní svěžesti z nich, že člověku při pohledu až srdce skáče. Jsou ve zcela zvláštním světě svém a člověk by je ochotně ještě sám také vbalil do bavlnky, jen aby se jim najisto nic nestalo.

Je mně vždy, když takové dva lidičky vidím, jako bych jim měl položit ruce s žehnáním na hlavu a ji, tu sťastnou žínku políbit na čelo — jen kdyby už zas ten hloupý manžel zde nebyl!

Můj nářek.

Dle S. Habra volně bědován od A. Tolstého.

1876.

Pane redaktore!

Není Váš pan feuilletonista trojpatrovým domácím pánem? Vsázím se, že ano! Sic by nemohl v den, kdy se platí činže, mluvit o něčem jiném, o dušičkách, hrobech, běduplně postřílených holubech atd. Místo o šlechtě, která střílí do holubů za rok jen dvakrát, psal by o domácích pánech, kteří na náš život sáhají ročně čtyřikrát. Místo na hroby hleděl by na vlastní své, havelsky zhubenělé portmoné a „ovinul je černým florem". A vůbec místo mrtvých ujímal by se rázně živých, trpících. Já jsem také trpící. Já pro samé utrpení odříkám se už vší radosti, přátel a všeho světa. Píšu Vám poprvé a naposled. Já vůbec nerád píšu, neboť na velké štěstí čtoucího lidstva nedal mně bůh daru písma a o tom, co se nazývá „slohem", mám ponětí jen zcela nejasné. Proto také páchám tyto řádky dle Habrovy předložky. Ale spáchat jsem je musil: nespravedlivé lidstvo, než odstoupím do samoty, má ještě zaslechnout bolestný, ječivý výkřik můj.

Mohu za to, že jsem tlustý? Má svět proto právo, aby se mně posmíval? Má krejčí, když mně naměřuje nový kabát, právo se ušklibnout: „Od minulého podzimku ráčil jste už zas o dva centimetry stloustnout“ —? — „Musíte se víc pohybovat,“ radí jeden. — „Nesmíte tolik jíst!“ poručí jiný. Ty můj bože, když míň jím, nenajím se, a když se víc pohybuju, dostanu větší hlad. Co mám tedy dělat? „Nepijte pivo a navykněte si žernosecké,“ praví třetí. Dobrá, jdu k Petříkovi. Tam sedí — dvacet tlustých hostů.

Jdu přes ulici. Potkám známého, zastaví mne, promluví na mne: „Jak se máte? Nu, Vás se člověk nemusí ani ptát. To se vidí, jak Vám slouží!“ — Pane bože, Vy rostete nějak do boků!“ volá druhý. — A třetí se diví: „Ne, jak Vy přibíráte!“

Sedmiletý Karlík mého bratra, mluví-li o mně, mluví jen o „tlustém strýčku“. Má sestřenka, ta z Krakovské ulice, říká mně jen: „Tlustý Antonín“. Sousedka od vedle, žena máselníkova, vypravuje svému muži, že potkala mne, „toho tlustého“. Ne „toho s brejlemi“ nebo „toho z prvního patra“, to ne! — Někdy se stane také mně, že zabloudím někam do pivnice, kde je pěkná sklepnice. Přinese první sklenici: „Také něco k večeři, tlusťáčku?“ — Vstoupím-li do vagonu tramvaje a obrátím-li se k lavici na levo, lekne se všech pět osob, které tu sedí. Nikdo se nehne, ze strachu, abych neusedl vedle něho, až si konečně rozhodným „Prosim!“ opatřím místa. „Ten by měl platit za dva!“ zní to najednou odněkud z kouta.

Jdu-li do divadla a tlačím se řadou sedadel k místu svému — nárožního sedadla nedostanu nikdy, divadelní kasír, zdá se, je můj nepřítel — co je tu šepotu mezi těmi pány a damami, kolem kterých musím! Jak pak

asi ten chce se tady dostat skrz?“ jedovatě na mne hledí a každý se tlačí dál na zad než potřebí, jen aby učinil mou tlouštku nápadnější. Obyčejně zůstanu klíčkem od hodinek nebo knoflíkem kabátu viset v krajkách některé dámy, a čím ohnivější je proto její lamentace, tím — častěji pak vycházím v meziaktí ven, jen abych ji vytrestal. Dámy se pak tváří co mlčelivé mučednice; ozve-li se ale nějaká přece nahlas, je obyčejně ještě jednou tak tlustá jako já.

Jsem-li pozván někam na bál, osloví mne zajisté pět osob citupIně: „No, Vy arci netančíte!“ — Tančím, tančím, to bych rád věděl, proč bych netančil! A dnes budu tančit zcela jistě. A Vy uvidíte, jak lehýnce, jak líbezně! Jdu si pro tanečnici, ale v tom mně zaklepe domácí pán na rameno: „Na Vás čekají ve vedlejším pokoji už s bulkou, Vy beztoho netančíte!“ — Hanebník!

Rád chodím na návštěvu k R . . ovic. Ale tam je vše dle módy a sedadla tak tenounká, že člověk nepochopí, jak se mohou bez berliček udržet na vlastních nohou. Arci mně nabídnou sedadlo, ale v obličeji paniččině je tak nevýslovný strach — nejspíš o život můj, že raděj po celý večer stojím. Panička se mne tedy táže, proč si nesednu do křesla; to by mne konečně uneslo: ale má postranní opory, vešlo by se mne na ně jen půl, a poněvadž se stydím to říci, odpovídám vždy, arci s těžkým srdcem: „Děkuju, ale sedím po celý den, a mohu-li na večer si postát, je mně to pravou rozkoší . .“

Velmi příjemno je mně, když dámě, s kterou mluvím, padne něco na zem. Cítím povinnost, cítím také vrozenou mně touhu, abych jí posloužil. Shýbnul bych se až ke středu země, ale než rozměřím dobře dech, mnoho-li ho mám nutně potřebí ku shýbnutí se, a než rozpoutám všechny kladky svého těla, zdvihla si dáma už desetkrát

předmět sama a děkuje se mně posměšně: „Prosím, nenamáhejte se příliš!"

Cestování za letních měsíců jsem už také odvykl. Nevýslovně jsem se rozzuřil, že nemohu užívat obrazů přírodních tak, jak jiní vzdělaní cestovatelé, že nemohu se dívat na krajinu od zadu skrz nohy. A pak ty přípravy! Jiný, chce-li na cestu, obejde si krámy a nakoupí všeho za dvě hodiny. Pro mne není v celé Praze jediné košile, jediného límce a jediné manšety. Vše musí švadlena teprv naměřit a směje se při tom. Ženská není vždycky hezka, když se směje.

Jednou jsem od těch dob, co jsem stloustl, byl také na šibřinkách, to se rozumí že co Falstaff. Rád bych tam šel ještě jednou. Mám nápad, pro nějž jsem nadšen, šel bych tam co Dobrý Frydolín — světle modrý živůtek, světle modrý španělský pláštík, světle modré spodky a bílé punčochy, musil bych se vyjímat rozhodně dobře. Ale ten osel krejčí, u kterého jsem si chtěl vypůjčit šaty, nechtěl a nechtěl pochopit, že Frydolín měřil 150 centimetrů v boku, a s menší mírou já Frydolína bohužel nedovedu.

Když tak člověku život uplývá v bídě, hledí všemožně si odpomoci. Abych se nemusil věčně zlobit, umínil jsem si, že užiju prostředku rozhodného: vody z Mariánských lázní. Dal jsem si přivézt tři bedny vody té, která shání tuk, pil jsem každého rána, co se do mne vešlo, proběhal jsem na to předepsané dvě hodiny a stravoval se co nejopatrněji. Co jsem jedl, nebylo by uživilo ani nemluvně; na brambory jsem ani nepohlédl — ať jim proto třeba srdce pukne; chleba jsem nepožil; hrozilo-li maso jen dost málo tukem, obrátil jsem se k němu zády; nejpěknější zeleninu nechal jsem chladně stát; sebe menší žízeň na pivo sehnal

jsem ihned nemilosrdně s mysle — tak jsem si vedl po šest neděl. Konečně bylo léčení dle všech předpisů dovršeno.

Po celou tu dobu nebyl jsem přátel svých spatřil — bálť jsem se, že by mne svedli. Dnes tedy konečně chtěl jsem se s nimi zase jednou sejít. Vím, kde dopoledne jsou. Spěchám, touha zrychluje kroky mé. Tamhle sedí! Ti ustrnou! A vejdu.

„Ale, chlapíčku, Ty jsi za těch několik neděl sesílil!“

To bylo první slovo — nejlepšího mého přítele.

Obrátil jsem se na opatku. Zřeknul jsem se přátel, zřeknul vší společnosti, oddávám se pro vždy samotě. Ale tlustou kletbu metám světu v tvář, prosím, abyste ji vytisk' nejmastnější černí svou, a znamenám se

Váš utrápený.

Nová asekurace.

1874.

Čtli jsme tyto dny o zcela nové společnosti. O peněžité, to se rozumí, jiným než peněžitým společnostem, akciovým, asekuračním atd. již ani nerozumíme. Ta nová, povstalá v Paříži, pojišťuje ženskou krásu. Krásná myšlenka, každý přisvědčí.

Člověk vidí takovou pojišťovací polici zrovna před sebou:

Jméno: Krasoslava, Krasomila, nebo jinak.
Stáří: 18 let (v Paříži přijímají od 15.).
Oči: Jako unylá lilie.
Vlasy: Černé jako roj včel, nebo světlé jako zlatý hedváb, nebo hnědé jako italský kaštan.
Obličej: Jasný jako svit luny.
Postava: K objímání.
Řeč: Májový vánek.
Cena krásy: Dle vlastního přiznání milión.

P. T. ctěná pojištěnka upozorňuje se na stanovy společnosti. Dle § 1. je krása pojištěna do ukončení 30. roku. — Kdyby p. t. ctěná pojištěnka v té době se domnívala, že utrpěla újmu na své kráse, nebo že jí pozbyla již zcela, musí dle § 22. přijít osobně a sama vyřknout, že není více krásna. Společnost představí ji pak soudu znalců, jichž výroku podrobí se obě strany beze všeho dalšího se odvolávání. —

Myslím, že společnost ta bude mít nesmírně mnoho co dělat. Neboť tolik je také vůbec známo, že není na světě ani jediná mladá dáma, která by nebyla krásna. Dále — kolik pak jich přijde se ohlásit, že jsou bohu díky už ošklivy? A konečně — který pak soudce od 20 do 50 let, a v tom věku musí zmínění soudcové být, odváží se stvrdit dámě do očí, že je oškliva na př. jako hastroš? Také spravedlivě nemůže ani podobně kdos usoudit. Dáma, než přišla se udat z ohyzdnosti, zajisté prolila hořké slzy, a po takové hořké koupeli je každý ženský obličej krásný a dojemný. A nejkonečněji — třicet let. „Také z vrásek ještě pučí krásy květ," jak praví Mácha. Což není známo, že se vdávají často také ještě sedmdesátileté krásky?

Zajimavá kancelář, takováto asekurační! Dáma, jak vystoupí do prvního patra, ví dle nadpisů již sama, do kterého oddělení má vejít. Nadpisy budou dle vědeckého roztřídění Bogumila Goltze:

Bureau A: Krása heroická. — To je ta, která v nás vzbuzuje pocity rytířské.

Bureau B: Krása melancholická. — To je zas ta, při které ihed začínáme skládat básně.

Bureau C: Krása andělská. — Povznese nás do ráje, nebo nás pošle do kláštera ke kapucínům.

Bureau D: Krása demonická. — Dožene nás třeba až ke ztrátě hrdla.

Bureau E: Krása domácí. — Přinutí nás, abychom se stali hlavou rodiny a obecním starším.

Bureau F: Krása pikantní. — Po francouzsku „beauté du diable", po italsku „belezza del asello". Buďto jsme při ní zcela hloupí nebo nadobro otroctví propadlí.

Bureau G: Krása neurčitá, spojená s něžnou příjemností. — Trvá nejdýl.

Bureau H: Hezkost. — „Nu hezká je, to je pravda, ale na krásu jí něco schází: má velkou hlavu a velké ruce, ústa jakoby křivá, oči trochu malý, pak také ta postava její — ale hezka je," tvrdí dámy jedna o druhé velmi laskavě.

V kanceláři jsou zaměstnáni samí mužští, už proto, že uznávají se zde rozmanité druhy krásy a ženské úřadnictvo že by všechny ctěné pojištěnky poslalo do „bureau H". Všichni ti úřadníci jsou mužové krásní — „kdo stále s krásou zachází, je sám pak krásný," tvrdil kdosi bez ohledu na Michel Angela, který zůstal ošklivý. Nářadí je v kanceláři skvostné. Měkké koberce s vyšívanými květy na podlaze, aby noha „jako by se vznášela po květoucí lučině tak lehýnce, že ani jediného kvítka nezlomila." Velká zrcadla v elegantních stojanech, pro poslední úpravu „dojmu". Bohatá křesla v podobě trůnu, neboť „krása je rozenou královnou". Pak také pohovky různých barev, aby si usedly dle své pleti: rozhodná blondýnka na aksamit černý nebo na modrý hedváb, rozhodná brunetka na aksamit tmavě červený atd. Po stolech jsou juchtová alba s tisícerými fotografiemi krásných dam — ne zas pro dámy, nebo ty nenávidí každou, která je jim podobna, nýbrž pro úřadníky, aby cvičili zrak a soud. Vzduch je naplněn libou vůní.

Soudní komise ihned dámu obklopí a skoumá dojem en face, z profilu, ze vzdálenosti i z blízka. O tom arci ještě není rozhodnuto, hodí-li se za komisaře líp muž ženatý nebo svobodný — je to pro oba zlé, „krása je jako lep na ptáky" a nebozí komisaři nejsou ničím jiným chráněni než tím chudičkým paragráfkem svého řádu, jenž jim dí: „Nedívat se do očí příliš dlouho a příliš

hluboko“. Také je celý jich soud vlastně jen pouhá formálnost. Vždyť „není ve světě nic tak rozmanitého jako ženská krása a jako dojem její na nás“! A nad dveřmi kanceláře je beztoho co motto napsán sedmnáctý paragraf Kantovy „Kritik der urtheilskraft“, jenž zní: „Nemůže být žádné objektivní pravidlo, které by určilo pomocí pojmů, co že je krásné“.

Soud zní také vždy stejně: „Krásná!“ Neboť: „Co řekne mladá dáma krásnému muži, když ji neobdivuje?“ ptá se Louis Desnoyers. „Řekne mu: Hlupáku!“

Humór v německém právě.

1871.

Jako kdys už Jakob Grimm psal o „poesii v právě“, vydal nyní O. Gierke, profesor berlínský, knížku také o „humóru v právě německém.“ Takové věci Němcům závidím. Ne snad, že statě a knihy ty jsou perlami literatury své, ale že má německá literatura dost času a němečtí literáti dost příležitosti a chutě na hříčky ty. Jak rád bych viděl podobné hříčky u nás! Odpustil bych spisovateli právníku i to, kdyby „humór“ pedanticky i profesorsky připravil do 20 paragrafů, jako právě pan Gierke!

§ 7. mluví o některých zvláštních výrazech právní mluvy — abychom ihned uvedli něco z věcí těch, které všeobecně jsou zajímavy. Popravu vyjadřovali soudci vždy jinak: jezdit na vzduchu; ješit na suchém stromě: nechat se zavřít do vzduchu; učiniti někoho o hlavu kratším; dva kusy z něho udělati tak, aby tělo zůstalo největší a hlava nejmenší z něho částí; atd. Kdo učinil ženě násilí, měl být tak popraven, aby žena mohla projít mezi hlavou a trupem jeho.

V poeticky i nepoeticky přemrštěných výrazech libovali sobě velmi. Aby vyjádřili posvátnost míru nočního, určili, že „noc má být tak volna, že s večera může ho-

spodář vysadit dvéře svého statku, pověsit je na zeď a teprv ráno zas je zasadit". Jel-li sedlák lesem a ztratil-li hřeb z voje, „měl do díry vrazit svůj prst a tak jet až k nejbližší kovárně," aby se neprovinil proti právu lesnímu. Soudní řád předpisoval, aby „soudce seděl na soudním stolci svém jako hněvivý lev, pravou nohu aby přeložil přes levou, a nemůže-li věc dobře posoudit, sto a dvacettřikráte aby ji promyslil". Právo panské na „besthaupt" z každé pozůstalosti vyjadřovali také tím, že není-li tu nic jiného, může vzít pán i kabát daný do správy ku krejčímu, a byť byl kabát samá díra. Co přemrštěný výraz právni považují mnozí také známé „jus primae noctis". Na ochranu poddaných svého pána měl za to vojt vybrat se vždy na cestu ihned: „na nesedlaném třeba koni, a třeba s jednou nohavicí navlečenou a druhou jen tak v ruce". Výraz to dojista přemrštěný — vojtům cos takového nenapadlo as nikdy.

Když feudálům síly již ubývaly, lid, aby přímo do opaku nepřešel, některá práva alespoň slovně ještě vyznačil. „Jede-li vojvoda luneburgský lesem Truwaldským, nechť sobě ulomí snět na věnec kolem klobouku svého, a to hned u vchodu do lesa; když ale Jeho knížecí milost druhou stranou zase vyjíždí, má věnec zase do lesa hoditi a lesu se poděkovati". Někteří páni měli soudní právo tak daleko, „jak daleko kuře, jemuž se oko vypichlo, okem tím vidí". Také měli právo na každý třetí strom z obecního lesa, ale jen tenkráte, když sama obec poráželi chtěla; jindy musel vojt svůj třetí strom „na hedvábné nitce vytáhnout přímo k nebi, aby nepolekal stromů ostatních". Opatovi v Einsiedelnu musily obce dodávati dobytek vepřový zdarma. Avšak musil přijmout kus každý, jen když tento měl „čtyry nohy, tlamu a ocas". Za to byla propinace stále přísna. Dané

šenkýři panstvem víno musilo byt v pravý čas vyčepeno; ne-li, byl zbytek vylit: teče-li víno s vrchu, zaplatí". Mužík byl leckde čeledínům svého pána, kteří šli pro oves, „povinnen dobrou vůlí, teplou světnicí, bíle krytým stolem a ničím na něm, třemi bílými talíři a ničím na nich, prázdnou konvicí a ničím v ní, dvěma rožni u ohně a ničím na nich."

Tresty byly často jen tak na oko dávány, zvlášť provinil-li se někdo proti tak zvaným lidem bezectným, k nimž náleželi, kdož za plat pronajímal život svůj k rvačkám, děti kněžské, děti nemanželské, hudebníci potulní, nádenníci nevolní, atd. Kdo by jim ublížil, má dle „sachsenspieglu" — „postaviti se ku zdi, na niž slunce svítí; uražený vezme hůl a uhodí jeho stín přes krk." Nádenník dostal v náhradu: dvě vlněné rukavice a vidle na hnůj. Také jindy určovány tresty jen humoristické, někdy vyslovena na př. pokuta, již odsouzený měl vyplatit v samých „černých labutích a bílých vránách."

Ještě jiné právní výměry bývaly diktovány vtipně a jen hravě. Rána do hlavy zasazená měla již být trestuhodna, byla-li jen tak velka jako špína za nehtem kněze, „který čte denně mši svatou." Jistý mlynář směl nadržet si vody vysoko až k jistému hřebíku, ale tak, aby na hlavičce hřebíku mohla si sednout včela a napít se z nadržené vody, aniž by pomáchala si křídla nebo nohy. Jiný mlynář směl od mlýna svého pouštět slepice tak daleko, jak daleko dohodil srpem, když vzal ucho do jedné ruky, druhou ruku kolem hlavy prostrčil a do této ruky srp chytnul. Mezi Franky byl hospodář trestán pro nepořádek, měl-li ve střeše díru, že by „celou spřež oslů prohodil." Jistá vesnice měla právo navozit si dříví na dvou vozech — „ne více zapřaženo koní do každého

vozu než čtvero a dříví naloženo tak, aby sedm psů mohlo zajíce skrz prohnat." Nejzvláštnější je zákon daný v Benku: Muž který byl od své ženy bit, má utéci z domu, střechu prolomit, dům zatarasit, pak vzít zlaťák a propit jej s dvěma sousedy; má se každému z konve tak (vodorovně) po každé nalíti, že by „pod konví právě jen prolezla veš se vzpřímenýma ušima."

Při soudu samém děly se věci co nejkomičtější. Byl-li nějaký kluk vzat také za svědka, nafackoval mu soudce, aby kluk „hodně dlouho pamatoval na spravedlnost". Lhář ze lži překonaný musel ihned sama sebe udeřit přes hubu, opilec musel před soudem tak dlouho vodu pít, až — nahlídl, že obžerství je nectnost. Vojtové dvou stejně velkých pánů, aby žádný nebyl uražen, mohli při svou přednášet najednou, ale — zpívajíce, v duettu! Atd.

Nedělní kázání na základě Darwinovy náuky.

(Dle několika umělců zpracováno a překládáno ode mne.)

1871.

I.

Drazí soulidé!

Apoštol Darwin vrátil nás přírodě, tím nás vrátil lásce. Již dávno šířilo se totiž ve vzdělaném lidstvě přesvědčení, že třeba milovat zvířata, netrýznit jich, a přisuzovat také jim cit a rozum. Nabýváme-li ale Darwinem poučení, že člověk sám se vyvinul ze zvířete, dojdem konečně k tomu, že v člověku budem milovat toto zvíře, že člověka už pro jeho zvířecí původ nebudem trýznit a že budem každému člověku přisuzovat cit a rozum. Naše školní mládež nebude se více tahat za vlasy, národové se nebudou vraždit, milenci nebudou jeden druhého soužit a journalisté se nebudou prát. Ať žije apoštol lásky!

Darwin praví, že člověk nestvořen dne šestého, také ne hned co člověk, nýbrž že se vyvíjel znenáhla vedle a ze zvířat, dle ponebí, vrstev zemských, atd. To má své důvody.

My všichni, kteří jsme chodili do trochu vyšších škol, víme, že je říše nerostů, bylin a zvířat, ale o nějaké říši lidstva neslyšel přec nikdo z nás, ani vědecky, ani statisticky, ani politicky. Politicky už docela ne! Víme sice, že platíme na př. nelidské daně, ale o lidských daních jsme ještě neslyšeli. Zvláštní říše lidstva nemůže být také již za tou příčinou, že člověk má se zvířetem příliš mnoho společného, že často nerozeznáváme, jsou-li činy jeho z pudu nebo z rozumu. O tom vždy bylo nějaké nejasné tušení v člověku samém, ode vždy odvozoval své ctnosti a chyby od toho onoho zvířete, ano celí národové brali národní své znaky z říše zvířat, kdežto neznáme ani jediného případu, aby byla zvířata připisovala sobě vlastnosti lidské a jimi se chlubila. Český národ si dal do znaku lva a orlici, jiní národové medvěda, pardála atd. Dějiny lidstva znají knížete Lvísrdce, Jindřicha Lva, Albrechta Medvěda, ale ani jednoho na př. Marcela Člověka. Ani jednou se mně ještě nestalo, že by se mně byl představil nějaký pan Člověk, ale už jsem seznal těch dost, kteří se jmenovali Lev, Liška, Rys, Jelen, Zajíc, Pštros, Kapr, Vydra, atd. Člověk není spokojen sám s sebou; on by byl vůbec celou přírodu učinil jinakou, kdyby byl měl do toho co mluvit. Nemohl-li stvořit, alespoň maluje červené lvy, zelené slony, modré voly a zlaté hady. Zvířata nám to nesplácejí, nejmenují se podle nás, nepřemalovávají nás.

Mimovolně člověk vždy uznával vznešenost zvířete, jakýs cit to vděčnosti dítěte k otci. Žádnému zvířeti ještě nenapadlo, aby se modlilo k člověku; člověk ale již často povýšil zvíře na boha a vlastního bratra svého snížil na zvíře. Většina zvířat byla už někdy bohem nebo je jím posud a chová se při tom slušně. Známe svaté hady, svaté slony i svaté — voly. Zlaté tele ani

už nevyjde nikdy z módy a spojuje veškeré lidstvo v náboženství jediné. Indický bůh Horuman je opicí a Mundi býkem. Křesťané v Habeši považují Bileamovu oslici za svatou a mnohé naše svaté poznáš na obrazech jen dle přidaných k nim zvířat, sv. Antonína dle štětináče, sv. Lukáše dle roháče, atd. Považuje-li člověk zvířata za svatá, dokazuje tím lidštější svůj náhled.

Zvíře se málo kdy přetvařuje, a proto máme více znalců zvířat než znalců lidí. I v té přímosti je zvíře výš než člověk, jakož v mnohém ještě jiném. Orfeus uchlácholil zpěvem svým i dravce, ale ať jde na vídenskou bursu a zpívá tam: „Vždyť zlato je přelud pouze!“ Lev se spřátelí třeba s malým psíkem, ale nikdy se podobně nezištně nespřátelí boháč se žebrákem, kníže s poddaným. Hafne-li si psíček na novofundlanďana, ani si tento ho nevšímá — aby takhle diurnista si vyjel na pana radu! Na venkovských dvorech vidíme kolem škopíčku psa, kozu, jehně, kočku, kuřata, husy, kachny, králíky ve svorné společnosti, ale posaďte k jedinému stolu monarchistu, republikána, radikálce, konservativce, atheistu, kapucína, cislajtaňáka, federalistu, a jděte se za chvilku podívat na ně!

Ano, bývali jsme také někdy tak vznešeni jako zvířata, ale tomu je dávno! Bylo to v ráji. Praotcové se tam však prohřešili, chtěli vinu svou přičíst zvířeti, prohřešili se zrádně proti svým bratřím, dali neposkvrněným, zbožným zvířatům zlý příklad a byli za trest vyhnáni do té budoucí lidské společnosti, kterou sobě teprv sami museli opatřit. Je známo, že s nimi zvířata po tu dobu zacházela zcela jako se sobě rovnými, vždyť beztoho pravý ráj jako pravá republika neznají rozdílu v společnosti.

Upíráme zvířatům mluvu a tuze se mýlíme. Je-li to s tím rajským hadem pravda, musel mít obrovskou výmluvnost, že přemluvil celé tehdejší lidstvo! Mezi sebou rozumějí si zvířata velmi dobře, že my jim nerozumíme, je naše chyba. My nerozumíme ani druh druhu a chcem obyčejně to, čeho náš blížní naprosto nechce. A kolik pak zná kdo jazyků z těch 4000, kterými se mluví po zeměkouli? Není pražádného rozdílu! Špaček a papoušek naučí se mluvit, rozvážem-li mu jazyk. Dáme-li člověku, na př. mnohému poslanci, řád, křížek, stužku, trochu zlata, můžem ho rovněž nechat mluvit a mlčet, co a kdy nám libo. Zvířata zavíráme, lidi také; dáváme oněm klapky, aby se neplašili, těmto také; zaslepujeme onyno, aby zpívali dle naší píšťalky, a tyto také; zvířatům nakládáme nelidsky a lidem také; zvířata ubíjíme po tisících a lidi také. Tygr napadne tygra jen v době lásky, ze žárlivosti, člověk člověka už k vůli nějaké diplomatické notě.

Rozum zvířat velmi podceňujem, mnohý kůň má zrovna lidský rozum a mnohý člověk je hloupý jako bůvol. Oni milují jako my a mají monogamii jako my. Ano lze říci, že mají citu a rozumu víc než člověk. Samičky kojí svá mláďata vždy sama; stane-li se pak jednou, že lidská matka do opravdy při nebezpečí brání své dítě, ihned jí pochlebují a srovnávají ji „s lvicí“. Zvíře miluje svou vlast a svobodu víc než člověk. Většina zvířat je věrna a k dobrodincům vděčna; nevděčnost je čistě lidská nectnost. Lev je sice králem všech zvířat, ale pyšen není ani dost málo. Hejl má sice kanovnický plášť, je papežem všech zvířat, ale ještě ho nenapadlo, aby se dal prohlásiti neomylným! To není rozum?

II

Soulidé a souzvířata!

Pokračujme dále u svém bohumilém zpytování, jak že povaha zvířete je čistější než povaha člověka, a přispějeme tím, že člověk přece snad jednou povznese se až k sebevědomí, k cnosti, k zvířeti.

„Jak vznešena jste vy, o zvířata!“ zvolal jsem nesčíslněkrát za této prusko-francouzské války. Zvíře nikdy nevraždí z pouhé vražedné choutky, nýbrž jen z hladu, ze msty, v nebezpečí. Výraz „zběsilost zhovadilá“ nebo „surovost zvířecí“ je naprosto chybný. Zvíře co zvíře není nikdy surové, člověk zdivočilý neklesá k zvířeti, nýbrž překročuje meze lidskosti. Známe dost a dost nelidí, ale ani jediné nezvíře. Žádné ochočené zvíře není ukrutné nebo krvežíznivé, nejvzdělanější člověk upadá do obého až příliš často! Zvíře nikdy nepáše zločinů ni hříchů, ničí jen, pokud fysická mu síla stačí, člověk přibírá k ničení i veškerou sílu duševní.

Co to za neskromnost, že člověk se odvažuje srovnávat se nejlepšími (i nejhoršími) stránkami a cnostmi svými k zvířeti! On prý vidí jako sokol, je prý srdnatý jako lev a chytrý jako liška. Mladé dámy mají vždy oči jako holubice nebo jako gazella, svižná dívka je prý jako srnka. Člověk je ukrutný jako tygr, falešný jako kočka, hloupý jako osel nebo husa, neobratný jako medvěd, drzý jako štěnice, vilný jako kozel, pyšný jako páv, spořivý jako mravenec, pilný jako včela, nestálý jako motýl, dotěrný jako moucha, zlodějský jako straka a němý jako ryba. Farář počítá své ovečky, student vylíhne teplem svého mozku husy, primadonna zpívá

jako slavík, koloraturní zpěvačka trilkuje jako skřivan, kluk na kruchtě kokrhá jako kohout, tenorista mečí jako koza, kdo vyhraje velký los, má sviňské štěstí, kdo pracuje celý den, má hlad jako vlk, hltá jako štika a spí pak jako dudek. Manžel je vždy jako krocan, manželka vždy jako holubice; mezi dívkami jsou husy, kachny, a řekne-li se jim koťátko, už se lísají; služebná děvčata bývají hezky jako blechy nebo zas neobratny jako kobyly. Matky se stydí za své děti, za ty „červičky", a říkají, že jim je přinesl čáp. Fuj! Na nosiče se nakládá jako na mezka, listonoš se uběhá jako pes, a jde-li člověk k večeru na Příkopy, potkává hejna korotviček.

„Ty mezku, ty osle, ty tele!" slyšíš nadávky lidí na lidi. Ale žádné zvíře neurazí druhého zvířete nadávkou: „Ty člověče!" Byla by to ovšem nadávka přespříliš ukrutná, vždyť i lecjaký ministr, kdyby se mu řeklo: „Poslouchej, člověče!" byl by uražen vzdor tomu, že člověkem konečně je přece. Velmi nespravedlivo je, řekne-li se nějakému opilci, že je „s odpuštěním jako — —" vy už víte, jako kdo. Ale ani jediný vepřík nepije spirituosa, nepije přes žízeň, žádný hospodský se nemůže chlubit, že by byl kdy nalil skleničku hořké nějakému vepříku, vzdor tomu, že by sklenička hořké byla na tolik tuku zcela zdrava. Často si člověk zahraje s psíkem nebo kuřetem nebo koněm a opije je — co se pak stane? — zvíře je pak opilé jako člověk! A jak hloupé jest, řekne-li se nějakému ženskému cumplochu, že je „nečistá jako — —" vy už víte jako kdo! Což pak jste si vzali práci, abyste pro svině vynalezli mýdlo, lázně a parkety? Kdyby měla krmnice lázeň první třídy po ruce, nepoložila by se do kalužiny, a kdyby měla kanapé, neležela by v bahně!

Zvíře je daleko rozumnější než člověk, neřídí se dle

žádné módy a přec je vždy ošaceno slušně a době přiměřeně. Jen opice vypadávají někdy neslušně, proto že jsou lidem tak podobny. Pes se vylíná, pták vypelichá, had, když sobě byl nahospodařil kůži novou, svlékne kůži starou, všichni zůstávají při staré façoně, při kůži a srsti vlastní, kdežto se člověk za kůži svou tak stydí, že ruce skrývá raděj do koží myších, než aby ukazoval kůži svou vlastní.

Ach jak vysoko stojí zvíře! Člověk sobě pokládá za čest, je-li srdnatým jako lev — lev je vždy srdnatým jako lev, nikdy jako člověk. To je to, že každý člověk rád se dá titulovat o něco výš, než čím je, kdežto zvíře je skromné. Někdy až příliš skromné! Kdo viděl v české aréně „Preciosu", ví, jaký dramatický efekt spůsobili mezci, kobyly, kočky a mlíkařští psi. Obecenstvo jásalo, opona šla vzhůru — ani jeden mezek nepřišel, aby se poděkoval!

Snad se nám přece poštěstí, že se naučíme něčemu od zvířat, došedše pravého zvířecího uvědomění. Blížíme se mu trochu, je pravda. O věrnosti lidské skoro už se ani nemluví, psí věrnost udržuje se co věčné pořekadlo. Filosofové a bajkáři dávají nám nejvznešenější příklady na zvířatech, k zvířatům se utíkají, chtějí-li pronest velké pravdy — a zvířata nemají jim to za zlé a poučují lidstvo svědomitě svými zvířecími příklady. Buďme vděčni, dovedem-li toho, neurážejme jich dále, nejmenujme ušlechtilého hřebce „Nero" nebo čistou arabskou klisnu „Evženie"!

Život zvířecí je prvotním pramenem všech našich „lidských" vlastností a pudů, a z téhož pramene vážil jsem také veškeru moudrost, kterou jsem právě měl čest vám vykládati.

———

Načež zase říkání kajícníkovo.

I.

Jsem člověk hodný, já to vím. Neblížíť se ani jediný konec roku, abych sobě neumínil, že od nového roku důkladně se polepším. A radím k tomu mravnímu prostředku také každému bližnímu svému, už k vůli jeho láci. Člověk cítí se tím předsevzetím ihned povznešena nad ostatní nízký svět, což velmi příjemně lechtá, a může si tu příjemnost spůsobit rok co rok. Opakování neškodí, „lidský život je pavučina“, praví Tomáš Kempenský, člověk tedy pavouk, a o pavouku je známo, že pavučinu svou spravuje znovu třeba každý den. Jenže musí to každý myslit upřímně jako já, jenž vždy tak kolem 26. prosince přemýšlím, čím as jsem roku toho lidstvu uškodil nejvíc, a vždycky vše napravím, když mne to nic nestojí.

Letos na př. tuze jsem chybil, že jsem, dada se unest „hříšným, nerozumným a přímo hloupým Darwinismem“ (jak jistý pražský profesor theologie velmi trefně se vyjadřuje) také já v listech těchto jal se dokazovati, že člověk a zvíře je jedno. Špatnost ta nebyla ze mne, byl jsem jen sveden. Svedl mne filosof a veřejně stavím jmeno jeho na pranýř: jmenoval se dr. H. Starke, hanba mu! Ještě štěstí, že proti němu v pravý tak čas vystoupil

filosof jiný. Je známo, že kdyby dle rady filosofů přestali lidé se prát, hádat a vojny vést, lidé by žili v míru všichni, jen filosofové ne. Ti se musí mezi sebou rvát už z povolání a proto vystoupil proti H. Starkovi Hermann Sallmayer — sláva mu, ihned jsem viděl, jak jsem se provinil! Sallmayerovi Starke už neodpověděl, a proto je moje přesvědčení posud sallmayerovsky nezvratné. Uvidím, jak dlouho to vydržím.

Vždyť je to také holý, do očí bijící, zrovna za vlasy přitažený nerozum, tvrdit, že všichni lidé pocházejí od zvířat! Někteří třeba ano, na př. třeba i sultán mahomejský, který nemá ve Vídni ani svého poslance, jenž by mne mohl za to žalovat; ale smím také říci, že sultán turecký, s nímž jsme v diplomatickém spojení, je původu zvířecího? Není to velmi neslušné a proti všemu rešpektu, mluvíme-li o králi španělském nebo švédském nebo o jiném některém potentátu (dej jim pánbůh všem dlouhého panování) jako o nějakém svém spoluzvířeti? Mráz mne teď probíhá, pomyslím-li sobě, že jsem byl také Darwinista a velmi blízek tomu věřit a hlásat, že to či ono ministerstvo (v Anglii) není nic víc než samá zvířata, zrovna jako našinec, že okresní některý hejtman (v Prusku) ano že mnozí soudcové, státní zástupci a t. p. (ve Francii) nejsou ani lidé! To by byly čisté náhledy a chraň nás pán bůh teprv před jich konsekvencemi! Dojít takhle štěstí, že by člověk směl políbit papeži pantofel, a mezi povznášejícím tím aktem povznest oči vzhůru a pomyslit sobě: „Z čeho pak asi pochází tenhleten papež!?“ Nebo mít audienci u nějakého knížete a mezi poníženou prosbou o nějaké místo najednou na hlas si myslit: „Ten chlap vypadá jako pudlík!“ — Nepřicházejte mně, vy Darwinisté, se svou „vědou“! Historie je přec také vědou, přísnou prý, co nejspravedlivější vědou, nu a čtěte si

historie! Nejsou-li psány zrovna nějakými revolucionáři, jichž vzdělaný svět ovšem mnoho nedbá, seznáte již do třetí stránky, že i dějepis, „soud lidstva“, má co nejponíženější úctu k lidem mocným a vysoce urozeným. Je tedy i vědecky dokázáno, že rešpekt musí být, a že by bylo proti všemu rešpektu, mít velké pány za tvory původu zvířecího.

Máme-li ale jednou důkaz vědecký, je vše ostatní pouhou, skoro již až hloupou hračkou! Vezměte na př. členy stavu kněžského, toho, kterému uložen coelibat. Může být při nich řeč o nějakém původu zvířecím? Což pak mají vůbec nějaký přirozený původ? Nerozmnožují se zcela a zcela jinak než květina, než němá i lidská tvář? Každý ví, že pocházejí sami ze sebe, z nikoho jiného! Stalo se ovšem prý — může-li se tomu věřit — že v Palermu měl jistý františkán s jistou kupcovou dítě, holčičku — co je tím ale dokázáno? byla ta holčička snad také zas františkánem? Nebo co má vysvítat ze všech těch středověkých povídaček o jeptiškách, jež se staly matkami? Za prvé se to stalo jen leckde, za druhé jen náhodou, a za třetí nesmí nikdo tvrdit, že by se to bylo stalo z povolání a „ženského určení“. Proto také nelze ani při jeptiškách mluvit o nějakém „původu zvířecím“.

Mimo to se stává, že i jeptišky jsou někdy krásnými damami, já sám znám jednu. Nu a smí se snad i při krásné dámě myslit na původ zvířecí? Zeptejte se kterékoli dámy vzdělané, zdali se náhled takový jen trochu srovnává s pravidly zdvořilosti a galanterie! Ženštiny jsou andělé, to je přec faktum! Stojí to v každém, sebe kratším zamilovaném psaníčku, bude to tam stát věčně, ano ještě dýl, neboť když přísahaná v psaníčku „věčná láska“ už přestala, spaluje se psaníčko teprv několik

dní po tom. Ženské jsou andělé — můžete si při takovém osmnáctiletém, krásném, čarovném andílku, nesoucím se po Příkopech, myslet, že pošel dle Darwina z opice? Nikoli, on pošel ze své matky, ta byla také ženskou, také andělem! A mohli bychom ještě uvest její babičku, prababičku, a jít dál a dál, a kam bychom přišli? do nebe! jsou v nebi zvířata?

Snad není od místa připomenout zde mužům, že andělé v nebi jsou sice už všichni nesmírně staří, že jsou ale přec jen věčně mladi a krásni. Smí se opovážit malíř namalovat nějakého starého anděla? Ale krátkozraký mužský si myslí, když žil se ženou nějakých dvacet let — co je to proti věčnosti! — že je už stara a oškliva! On si nevzpomene, že snad vlastní smrtelný zrak jeho stálým a dlouhým hleděním na andělskou krásu zeslábnul, tak že není s to pochopit dalšího vývoje té krásy. Na to by měl být velký trest. Ženské by měly mít také „dar vzletu“, měly by se, když pozorují, že muži již krásy jejich nepochopují, povznest k nebi a misto jejich měli by zaujmout andělé „čerstvější“, aby krásou pochopitelnou, mládím a jeho půvabem mužům zas spravili zrak.

II.

A teď se podívejme kamkoli a všude nám náhle napadne obrovský rozdíl mezi člověkem a zvířetem; najednou člověk ani nepochopí, jak mohl kdy věřit v původ svůj zvířecí. Jsou mezi zvířaty mrzutí „staří mládenci“, nebo jsou tam pomlouvačné „staré panny“? Nežli se zvířata spáří, musí se ženich dřív vykázat nějakou živností? Chodí tygr do kněh, aby se přesvědčil o věně své nevěsty, dává se medvěd u „Prahy“ nebo u „Slavie“

pojistit na život, k vůli dětem? Má husa ke svým dětem gouvernantku? Neučí oslice své dítky hýkat sama? Přinutila už někdy nějaká čápice svého čápa, aby k vůli jejím šatům a šperkům připravil se směnkami na mizinu? Je u zvířat tentýž nesmysl jako u nás, nepoměrně totiž víc samic než samců? Hledají si zvířecí samice nová „povolání“, nové „směry“? Volají o emancipaci? Chtějí mít práva politická? Orlice má zajisté pěkná brka ve svém křídle — psala už někdy o poměru samic mezi drůbeží? Nosí jalovice krinolinu, hrdlička chignon, podléhá klisna módě, líčí se koza, má štika ňadra umělá z gutaperchy? Nu tak tedy!

Kdybychom kdy připustili, že člověk je zvířetem, nemusili bychom pak dále říci: člověk je zvíře pospolité, žijící v stádech? A nežije každé stádové zvíře v mnohoženství a nemá naproti tomu člověk už na jediné ženě až dost? Směle můžem tvrdit: člověk muž to ani nepochopí, jak lze někomu žíti se ženami dvěma; jeť v tom zjevná nevěra k jedné i k druhé, nevěra je ale tak proti nátuře mužů, že každý muž dává tuze dobře pozor, aby se žena o případné jeho nevěře nedověděla nikdy. Byla by z toho nelidsky dlouhá kázání, a každá nelidskosť je už zase proti vší lidskosti, ovšem, stává se, že i mužové jsou nevěrni, buď svádějí sami, buď jsou svedeni; ale v obou případech jsou ženy zcela nevinny, neboť od žen pochází jen vše dobré, vyjma ty nevěrné muže, kteří arci také pocházejí od nich.

Rvou se zvířata k vůli národnosti? Zadávají vlaštovky k policii teprv za dovolení, když chtějí odbývat podzimní tábor? Ukládá král lev nějaké daně, nebo dává si peníze do nějaké anglické banky, aby i po nějakém Sedanu pořád ještě byl — ne sic více lvem, ale „aspoň něčím“? A král orel, vypoví-li dle majestátního práva svého

někomu válku, smí si snad zavolat rekruty a nemusí boj vybojovat sám? Je některé zvíře tak bídné, aby ke králi lezlo s prosbou o řády a tituly? Nezařehce si kůň, kdy chce, aniž by směl mu někdo říci: „Drž hubu!“? O fuj, člověče, o fuj, ani opít se pořádně a pak od dvou přátel domů se dát dovest nesmíš, neboť snadně možno, že je právě „stav výminečný“ a policie že zapověděla, aby byli „tři“ pohromadě!

Zvíře nepotřebuje ani liguriána ani jezovity, aby mu sprostředkoval spojení s vyšší mocností. Zvíře nechodí nikdy k zpovědi, neboť nehřeší. Ono nelže nikdy, ideálně je upřímné. Opice se lva bojí, ale nelichotí mu. Naučil-li se papoušek říkat „darebáku“, řekne „darebáku“ třeba nějaké excelenci. Kůň vyhodí kopytem i po nejurozenějším hraběti. Vrabec znečistí klobouk třebas cís. král. policajtu. Moucha si sedne třeba na presidiální nos knížete Auersperga — zkus toho, člověče!

Zvíře, dokud má co jíst, nezná žádného postu. Nemá osmdesát dní do roka, na něž mu náboženství předpisuje, aby si zkazilo žaludek buchtami, rybami a ustřicemi. Jemu není zapovězeno nic, pranic, ani maso, ani víno, ani pivo, ani kořalka, a když sobě i někdy žaludek zkazí, dobrá, vyléči se zajisté zase samo. Zvíře jí a jí, aniž by se ptalo po tržní ceně, telátko se nacucá mléka, aniž by se ptalo po akcisu, kanár neví, co je „daň potravní“, ba ani vlk se jakživ nedověděl, co znamená ten (ostatně germánský) „fleischbeitrag“. Srnec má byt s věčně svěžím vzduchem, datel své hnízdo vždy měkké a teplé — člověk, čím je „ho“ víc, tím v smrdutějších a nezdravějších sídlí děrách. Zkrátka, je to nesmysl co nejholejší, tvrdit, že my lidé pocházíme od zvířat; kdyby byla na tom jen špetka pravdy, nemusili bychom na zvířatech pozorovat také hloupost, blbství, pobožnůstkářství atd.? Ať se těmi

vlastnostmi některé zvíře zahonosí, ať se opováží přivlastňovat sobě něco, co tak výlučně a výhradně patří jen nám!

Dost! Člověku se až dech ouží při tolikerých a při takových důkazech! Ostatně — už to je hloupé, chtít za našich dob něco dokazovat. Ptá se svět snad někdy po důkazech, když tě někdo pořádně pomluví? Druhdy ovšem bývalo prý jinak; povídá se, že když někdo něco řekl, musil to také něčím dokázat. Nyní toho více nepotřebujem, my víme, že dokázat lze na světě všechno, každý náboženský, každý politický, každý učený náhled. Kdyby mně chtěl někdo uložit, abych složil na př. vojenský manifest nebo trůnní nějakou řeč, dovedu to hned spůsobem dvacaterým a každý bude hezký. „Která filosofie zbude, to nevím, ale to vím, že filosofování zbude nám již pro vždy!“ A tím jsem řekl víc než všechno.

OBSAH.

Strana

Různé:

O drobotinách 7
Z domácnosti 12
Tři králové 21
Starý mládenec na bále 24
Po funuse s křížkem? 29
Popeleční myšlenky 33
Koblížky 38
Posvícenský přechod k přípitku na české Vašky 43
Před Vánocemi 47
Nové míry 51
Dva kriminální listy 60
Noční schůze feudálně-klerikálního českého sněmu 68
Z francouzských oblaků 73
„Filosofické“ aforismy z doby „kongresu filosofů“ 77
Také zápisky, ale jen diurnisty (dříve) osmdesátikrejcarového 81
Biblická šlechta 85
Několik skutečně moudrých slov o spisovatelském honoráru, zároveň praktické upotřebení vyslovených zde zásad . . 89
Vegetus, a, um. — Anima, ae 93
Lékařky, kněžky, právničky 97
Za padesát let 104
Zcela věrná zpráva, jak to bylo 24. února r. 1972 108
Láska ve vídenských insertech 113
Provedený důkaz, že jsme lidé chybující 117
Bez myšlenky 120
Cesta po tramwaji 127
Pražští hokynáři 134
Popel 139

Strana

Divadelní:

Z divadelních listů slečny Anežky Skočilovy k slečně Lidušce
Bromských 147
Pannopanna 164
Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“ 171
„Romeo a Julie“ — paskvil na lásku 181
Drobný divadelní jux 190
O dvou Petrovských 195

Literní:

Pražský pěvec 201
Vácslava Štulce „Básně“ 211
Zbožné kalendáře 216
Literárně masopustní pojednání 226

Sčesané s cizích štěpů:

Masopostní listy 231
O menších pro větší děti 246
Kanalisován 254
Svatebčané na cestách 259
Můj nářek 264
Nová asekurace 269
Humór v německém právě 273
Nedělní kázání na základě Darwinovy náuky 277
Načež zase říkání kajicníkovo 284